

Nr 1

Regeringens proposition med redovisning av programskedet i den fysiska riksplaneringen;

beslutad den 18 juni 1975.

Regeringen förelägger riksdagen vad som har upptagits i bifogade protokoll för den åtgärd eller det ändamål som framgår av föredragandens hemställan.

På regeringens vägnar

OLOF PALME

INGVAR CARLSSON

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen lämnas en redogörelse för det programarbete som enligt riksdagens beslut år 1972 skulle ske i län och kommuner för att ange hur de då fastlagda riktlinjerna för hushållningen med mark och vatten skulle fullföljas i den kommunala planeringen och genom åtgärder från länsstyrelserna och andra myndigheter. Berörda fackmyndigheters synpunkter på de kommunala programmen m. m. redovisas liksom regeringens ställningstagande till programmaterialet. Vidare anges det nu genomförda programarbetets ställning i förhållande till andra verksamheter inom den fysiska riksplaneringen. Dessutom redovisas de erfarenheter som har vunnits under arbetet.

Riksdagen föreslås godkänna dels vissa principfrågor om ansvarsfördelning m. m. i den fortsatta fysiska riksplaneringen, dels den precisering som har skett beträffande vissa av de s. k. verksamhetsanknutna riktlinjerna i den fysiska riksplaneringen. I övrigt bereds riksdagen tillfälle att yttra sig över den lämnade redovisningen.

BOSTADSDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1975-06-18

Närvarande: statsministern Palme, ordförande, och statsraden Sträng, Johansson, Holmqvist, Aspling, Lundkvist, Bengtsson, Carlsson, Feldt, Sigurdson, Gustafsson, Zachrisson, Hjelm-Wallén

Föredragande: statsrådet Carlsson

Proposition med redovisning av programskedet i den fysiska riksplaneringen

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Förarbeten för en fysisk riksplanering påbörjades år 1967 i Kommunikationsdepartementet i kontakt med företrädare för andra departement. Arbetet fördes år 1969 över till det nybildade civildepartementet. En rådgivande expertgrupp tillkallades. År 1971 redovisades arbetet och förslag till riktlinjer för en fortlöpande fysisk riksplanering i rapporten (SOU 1971:75) Hushållning med mark och vatten. Rapporten remissbehandlades och yttranden avgavs av ett stort antal myndigheter, kommuner och organisationer. Promemorian (Ds C 1972:1) Lagstiftning om fysisk riksplanering, som byggde på förslag i rapporten, remissbehandlades samtidigt.

I proposition 1972:111, bil. 2, lades fram förslag till riktlinjer för hushållningen med mark och vatten och förslag till vissa lagändringar i samband med den fysiska riksplaneringen. Riksdagen antog i huvudsak förslagen i propositionen (CU 1972:35, rskr 1972:348). Riksdagsbeslutet innebar bl. a. att arbetet med att fullfölja riktlinjerna skulle indelas i ett programskede och ett planeringsskede. Under programskedet skulle förslag till program för de planeringsåtgärder som förordades av den fysiska riksplaneringen utarbetas. Beslutet innebar vidare att regeringen efter programskedets genomförande skulle ta ställning till de under programskedet av kommuner och länsstyrelser utarbetade förslagen till åtgärder för att säkerställa den fysiska riksplaneringens intentioner. Det därefter följande planeringsarbetet i länen och kommunerna avsågs i huvudsak vara genomfört före den 1 juli 1976.

I proposition 1972:111, bil. 2 (s. 179) anfördes att det borde övervägas om, efter programskedets genomförande, regeringens beslut och viktigare delar av beslutsunderlaget borde ställas samman och publiceras. Civilutskottet (CU 1972:35, s. 28) förordade att de allmänna

principer som riksdagen hade att yttra sig över på nytt översiktligt skulle presenteras för riksdagen och relateras till den prövning som hade skett hos regeringen. Därigenom skulle alla rimliga anspråk på parlamentarisk förankring av det fortsatta arbetet samt information vara tillgodosedda. Vid frågans behandling i riksdagen (prot. nr 145/1972, s. 178) förelåg enighet om att en sådan redovisning skulle ske.

Programarbetet har nu avslutats genom regeringens beslut under tiden 20 februari till 24 april 1975. Regeringens ställningstaganden till programmaterial har skett i gemensamma bostads-, försvars-, kommunikations-, finans-, utbildnings-, jordbruks-, arbetsmarknads-, industri- och kommunärenden. Jag har även inför den redogörelse som jag nu lämnar samrätt särskilt med cheferna för de departement som berörs av den fysiska riksplaneringen.

1.2 Propositionens uppläggning och innehåll

Den sammanfattande redogörelse för programarbetet och dess resultat som jag lämnar först (avsnitten 2- 9) inleder jag med en översikt över huvudmomenten i arbetet (avsnitt 2). Därefter följer två avsnitt som ger en allmän bild av verksamheten på kommunal nivå resp. länsnivå. I avsnitt 5 sammanfattas de synpunkter på frågor av allmän karaktär i anslutning till de kommunala programmen som har framförts av länsstyrelserna och regionala sektormyndigheter och vid remissbehandlingen av centrala verk m. m.

Uppläggningsen av regeringens beslut redovisas i avsnitt 6. En inom bostadsdepartementet upprättad promemoria, som har utgjort bilaga till regeringens beslut för samtliga län, fogas som *bilaga 1* till protokollet i detta ärende. Ett komplett beslut för ett län bifogas på motsvarande sätt som *bilaga 2*.

Behandlingen i programarbetet av de verksamheter som berörs av den fysiska riksplaneringen redovisas i avsnitt 7. Där sammanfattas för resp. verksamhet riktlinjer och underlagsmaterial vid programskedets inledning, behandlingen i de kommunala programmen, länsstyrelsernas och övriga regionala organs synpunkter, de centrala remissinstansernas synpunkter och regeringens beslut. De områden som inom vissa sektorer efter programskedet har utkristalliserats som speciellt intressanta i nationell skala återges på *karta 2* som separat biläggs protokollet i detta ärende.

I tillämpliga delar redovisas på motsvarande sätt i avsnitt 8 hur de geografiska riktlinjerna har behandlats i programskedet. I anslutning här till återges i avsnitt 9 i stort sett fullständigt de egentliga beslutsavsnitten i regeringens ställningstaganden län för län. Avgränsningen av de områden som berörs av geografiska riktlinjer samt vissa områden som har uppmärksamats särskilt i regeringens beslut återges på *karta 1*, som också biläggs protokollet i detta ärende.

Kartinformation som i stort sett motsvarar innehållet i de nu nämnda

kartorna 1 och 2 har i anslutning till regeringens beslut i mer detaljerad skala framställts av statens planverk i samråd med övriga särskilt berörda myndigheter och tillställts länsstyrelserna. En uppsättning av dessa kartor torde få lämnas särskilt till riksdagens civilutskott.

I några delavsnitt i avsnitt 7 och 8 redogör jag för vissa utredningar, förslag och beslut som inte utgör en del av programarbetet, men som har nära anknytning därtill.

Mina egna kommentarer till programarbetet lämnar jag i avsnitten 10 och 11. För att sätta in programarbetet i sitt sammanhang ger jag där först en översikt över vissa andra aktiviteter, aktuella beslut m. m. i övrigt inom den fysiska riksplaneringen. I anslutning till den därefter följande redovisningen av mina erfarenheter av programskedet och synpunkter på dess resultat anger jag vissa frågor som bör underställas riksdagen för godkännande. För en närmare redogörelse för uppläggningsen av de sist nämnda avsnitten hänvisar jag till avsnitt 10.1 resp. 11.1.

2 Allmänt om programarbetet

De riktlinjer för hushållningen med mark och vatten som statsmakterna lade fast med anledning av prop. 1972:111 var av två slag. De avsåg dels vissa verksamheters behandling i den fysiska planeringen, dels behandlingen av vissa geografiska områden. De verksamhetsanknutna riktlinjerna omfattade jordbruk, skogsbruk, fiske, renkötsel, friluftsliv, fritidsbebyggelse, vetenskaplig naturvård, kulturminnesvård, försvar, vissa tekniska och vetenskapliga verksamheter samt resurskrävande och miljöstörande industri. De geografiska riktlinjerna avsåg i första hand kusterna, Öland och Gotland, fjällen, huvudälvarnas dalgångar, de större insjöarna samt vissa ytterligare inlandsområden. Riktlinjerna var mycket översiktliga och avsågs bli närmare preciserade i det följande planeringsarbetet.

Kungl. Maj:t gav den 2 februari 1973 länsstyrelserna uppdrag att inleda överläggningar med kommunerna om det behov av planering som förelåg med anledning av riksdagens beslut. I en promemoria upprättad inom civildepartementet samma dag redogjordes för länsstyrelsernas uppgifter under programskedet. Överläggningarna avsågs leda till att program upprättades för kommunernas planering och att de åtgärder redovisades som bedömdes nödvändiga från kommunernas och länsstyrelsernas sida för fullföljandet av den fysiska riksplaneringens intentioner. Senast den 1 juli 1974 skulle resultatet av överläggningarna samt länsstyrelsernas och de regionala sektormyndigheternas yttranden över resultatet redovisas till Kungl. Maj:t.

Som utgångspunkter för programarbetet angavs, förutom de fastställda riktlinjerna, vissa förslag i rapporten (SOU 1971:75) Hushållning med mark och vatten samt de inventeringar som utgjorde underlagsmaterialet för rapporten. De inventeringar som främst var aktuella var naturvårdsverkets och riksantikvarieämbetets redovisningar av områden av intresse

för friluftslivet, den vetenskapliga och kulturella naturvärden samt miljöer och större områden av betydelse för kulturminnesvärden. Dessa redovisningar var preliminära och delvis behäftade med osäkerhet på grund av att inventeringsunderlaget i vissa delar av landet var bristfälligt. Det framhölls att inventeringarna borde granskas av kommunerna och länsstyrelserna, som i programarbetet hade tillfälle att föreslå ändringar eller kompletteringar.

Planverket har haft Kungl. Maj:ts uppdrag att meddela erforderliga tekniska anvisningar för genomförande och redovisning av programarbetet. Verket gav i skrivelse den 15 juni 1973 till kommunstyrelser och byggnadsnämnder förslag till stomme för de kommunala programmen. I samråd med Svenska kommunförbundet utarbetade verket exempel på program till ledning för kommunernas arbete.

Av landets 278 kommuner har 272 upprättat program. Återstående kommuner, nämligen Stockholms, Danderyds, Sundbybergs, Osby, Perstorps och Hofors kommuner, framhåller att riksintressena där redan är tillgodosedda och säkerställda eller att kommunen inte är berörd av den fysiska riksplaneringen eller att den är berörd i så liten grad att ett program inte behöver upprättas.

Länsstyrelserna har sammanställt och yttrat sig över programmen. Länsstyrelserna har i regel inhämtat yttranden över programmen från regionala organ, bl. a. *landsantikvarierna, lantbruksnämnderna* och *skogsvårdsstyrelserna*, samt från intresseorganisationer och enskilda.

Länsstyrelsernas redovisningar av resultatet av programarbetet, de kommunala programmen och länsstyrelsernas yttranden över dem, har därefter av bostadsdepartementet den 2 juli 1974 remitterats till berörda centrala myndigheter för yttrande senast den 1 oktober 1974. För riksantikvarieämbetet, naturvårdsverket och planverket gällde den 1 november som sista dag för yttrande.

I skrivelse den 28 mars 1974 informerade statssekreteraren i bostadsdepartementet berörda myndigheter och organisationer om bl. a. den planerade uppläggningsen av de centrala myndigheternas remissbehandling. I en ny statssekreterarskrivelse den 20 maj 1974 gavs forskningsinstitutioner, intresseorganisationer m. fl. möjlighet att före den 1 september 1974 i första hand direkt till resp. ansvarig sektorsmyndighet avge synpunkter på programarbetets resultat.

Yttranden över programarbetet har inkommit från *överbefälhavaren (ÖB), civilförsvarsstyrelsen, statens järnvägar, vägverket, sjöfartsverket, Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI), luftfartsverket, riksantikvarieämbetet, universitetskanslersämbetet (UKÄ)* med bifogat yttrande av *rektorsämbetet vid Stockholms universitet, lantbruksstyrelsen* med bifogat yttrande av *Svenska samernas riksförbund, skogsstyrelsen, naturvårdsverket, fiskeristyrelsen* med bifogade yttranden av *fiskeriintenderna och Sveriges fritidsfiskares riksförbund, överstyrelsen för ekonomiskt försvar, planverket, lantmäteriverket, industriverket, vattenfallsverket med Centrala driftledningen (CDL), Sveriges geologiska*

undersökning (SGU), domänverket, Lantbrukarnas riksförbund (LRF), Svenska kommunförbundet och vissa regionala och lokala intresseorganisationer.

Kommunerna bereddes den 29 juli 1974 möjlighet att senast den 1 december 1974 inkomma med kompletterande synpunkter med anledning av länsstyrelsernas och de centrala myndigheternas yttranden. Yttranden har inkommit från 126 kommuner.

Kungl. Maj:t gav den 28 juni 1974 planverket uppdrag att i samråd med övriga berörda ämbetsverk ställa samman det av länsstyrelserna redovisade materialet tillsammans med remissyttrandena och inkomma med sammanställningen senast den 1 november 1974. Samtidigt gavs åt riksantikvarieämbetet och naturvårdsverket uppdrag att sammanställa det material som berörde dessa myndigheter samt tillställa planverket detta som underlag för verkets sammanställningsarbete. Resultatet av sammanställningsarbetet föreligger i form av planverkets rapport nr 30, 1974, Den fysiska riksplaneringens programskede.

På grundval av det inlämnade programmaterialet, myndigheters och organisationers yttranden samt kommunernas yttranden har regeringen fattat beslut län för län om fullföljandet av den fysiska riksplaneringens intentioner. I en inom bostadsdepartementet den 20 februari 1975 upprättad promemoria anges förslag till utgångspunkter för det fortsatta planeringsarbetet. I besluten har förslagen i promemorian stadfäst. Vidare har uppdragits åt länsstyrelserna att biträda kommunerna i det förestaende planeringsarbetet samt att vidta de övriga åtgärder som erfordras i enlighet med länsstyrelsernas yttranden över kommunernas program och mot bakgrund av vad som har anförts i regeringens beslut och i bostadsdepartementets nyss nämnda promemoria.

Regeringens beslut har fattats för Uppsala, Blekinge och Östergötlands län den 20 februari 1975, för Stockholms och Kronobergs län den 27 februari 1975, för Kristianstads, Malmöhus, Hallands och Västernorrlands län den 13 mars 1975, för Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län den 20 mars 1975, för Södermanlands, Gotlands, Göteborgs och Bohus, Älvsborgs och Värmlands län den 3 april 1975, för Jönköpings, Kalmar, Örebro och Gävleborgs län den 17 april 1975 samt för Skaraborgs, Västmanlands och Kopparbergs län den 24 april 1975.

3 Allmänt om kommunernas arbete under programskedet och om kommunernas program

De kommunala programmen har utarbetats av kommunernas tjänstemän eller av särskilt anlitade konsulter. I huvudsak har de riktlinjer för programmens disposition som planverket har meddelat följts i tillämplig utsträckning. Programmen har behandlats och antagits av kommunfullmäktige. Av fullmäktigeprotokollen framgår att programmens antagande har föregåtts av diskussioner av varierande omfattning i flertalet

fullmäktigeförsamlingar. I ett femtiotal kommuner har en eller flera reservationer avgivits mot fullmäktiges beslut om programmen.

Många kommuner har på eget initiativ informerat allmänheten om det pågående programarbetet genom att arrangera informationsmöten och utställningar samt inbjudit kommuninnevånare och organisationer att yttra sig över programförslagen före ställningstagandet i fullmäktige. Dessutom har i anslutning till programarbetet en informationsverksamhet, "Samhällsplanering i samverkan", bedrivits under ledning av kommunikations-, jordbruks-, arbetsmarknads-, bostads- och kommundepartementen i samråd med planverket, nämnden för samhällsinformation och Svenska kommunförbundet. Skilda typer av informations- och diskussionsmaterial om pågående planeringsaktiviteter har distribuerats till samtliga partiernas kommunfullmäktigegrupper. Vidare erbjöds ett stort antal organisationer att rekvidrera arbetsmaterial om riksplaneringens programskede. Vid programskedets avslutande i kommunerna i april 1974 hade ett tusental lokala intressegrupper, partiorganisationer och studiecirklar rekviderat sådant material.

De flesta kommunala programmen innehåller främst en redovisning av de områden och andra objekt som berörs av den fysiska riksplaneringen och av vilka åtgärder man föreslår för att säkerställa dessa. I många fall innehåller de kommunala programmen även utförliga diskussioner och motiveringar till enskilda ställningstaganden liksom principiella diskussioner och synpunkter kring den fysiska riksplaneringen.

Kommunerna har i huvudsak godtagit utgångspunkterna för den fysiska riksplaneringen. Några kommuner framhåller i programmen att regionalpolitiska och lokala intressen måste komma i första hand eller i varje fall ges stor tyngd vid avvägningar i situationer där riksintressen står mot andra intressen. Ytterligare några anger som utgångspunkt att kommunens näringsliv måste främjas och ges tillfälle att utvecklas. Detta innebär inte alltid att lokala hänsyn måste gå före riksintressen. I några fall förekommer det dock att man påpekar att riksintressen inte får lägga för stora restriktioner på en önskad utveckling av det lokala näringslivet.

Atskilliga kommuner redovisar kommunala målsättningar för hushållningen med mark och vatten. Ofta består målsättningen i att man redovisar vilka sektorer och intressen som skall beaktas i den kommunala planeringen, eller att man framhåller att den fysiska riksplaneringens intentioner skall beaktas och riksintressena tillgodoses. I vissa fall redovisas en omfattande diskussion om utgångspunkter och målsättningar relaterade till den aktuella kommunens problem och förutsättningar.

I många kommunala program hänvisas i fråga om kommunala målsättningar till andra dokument, t. ex. planer, inventeringar och utredningar som redan är utförda. Det är då ofta fråga om material som berör flera kommuner som regionplaner, naturvårdsplaner, speciella utvecklingsplaner för olika sektorer eller planer för vissa områden med speciella problem.

I andra fall finns inte någon sammanfattad målredovisning för hela planeringsfältet utan de skilda målen redovisas för varje objekt eller

verksamhet för sig i anslutning till deras behandling i programmet.

I de flesta programmen har kommunerna behandlat jord- och skogsbruk, naturvård, rörligt friluftsliv och kulturminnesvård. Också fritidsbebyggelse och försvar har tagits upp i ett stort antal program. I ett femtiotal program behandlas miljöstörande industri. Flygplatsfrågor behandlas i ungefär lika många program. Lägen för kärnkraftverk, vattenkraftutbyggnad, fiske och renskötsel har tagits upp i ett mindre antal program.

När det gäller naturvård, rörligt friluftsliv och kulturminnesvård har kommunerna i övervägande utsträckning avstatt från att ställa upp allmänna målsättningar utan har i stället valt att ta ställning till varje enskilt område. Beträffande de areella näringarna är förhållandet det omvända. Här dominerar allmänna målformuleringar för hur man avser att hantera de olika verksamheterna i det kommande planeringsskedet.

I huvudsak har kommunerna accepterat de fastlagda riktlinjerna och underlagsmaterialet i form av de av verken gjorda preliminära avgränsningarna av riksintressanta områden. Det centrala underlagsmaterialet för programarbetet har till sin karaktär många gånger varit relativt grovt. Detta gäller i synnerhet inom kulturminnesvärden. I många fall har den granskning som materialet blivit föremål för under programarbetet medfört att områden givits nya avgränsningar. Kommunerna har i betydande omfattning även föreslagit att ytterligare områden utöver de som tagits upp i underlagsmaterialet skall behandlas i den fysiska riksplaneringen. Jag återkommer till detta vid min redovisning av resp. verksamhet.

En övervägande majoritet av kommunerna har i programmen diskuterat frågor om upprättande av kommunöversikt eller kommunomfattande markdispositionsplan som ett led i den kommunala planeringen. Nagra kommuner uppger att de redan har upprättat kommunöversikt. De allra flesta uppger sig ha påbörjat eller ha för avsikt att inom de närmaste två åren upprätta kommunöversikt och flera kommuner anger att man avser att utarbeta kommunomfattande markdispositionsplaner. Flertalet kommuner avser även upprätta områdesplaner.

Av kommunernas program och av länsstyrelsernas yttranden framgår att programarbetet har genomförts under tidspress och med begränsade resurser. Detta gäller för såväl kommunerna som länsstyrelserna. Annan verksamhet har fått stå tillbaka under programskedet.

Även det nu inledda planeringsskedet kommer enligt programmaterialet att ställa stora krav på ekonomiska och personella resurser. I åtskilliga kommuner, främst de mindre, blir omfattningen av de ekonomiska åtagandena för fysisk översiktsplanering större än tidigare. Vissa kommuner anger i programmen att de inte är beredda till de åtaganden som föranleds av riksintressen utan anser att staten bör ta det ekonomiska ansvaret. Detta gäller främst åtgärder inom områden för vetenskaplig och kulturell naturvård. Enligt programmen avser drygt en fjärdedel av kommunerna att söka statliga bidrag för översiktlig planering.

4 Allmänt om länsstyrelsernas och övriga länsmyndigheters arbete under programskedet och om länsstyrelsernas redovisning

Länsstyrelserna har i regel inom planeringsavdelningen inrättat särskilda arbetsgrupper för arbetet med den fysiska riksplaneringen. I dessa arbetsgrupper har vanligen ingått företrädare för plan-, naturvårds- och lantmäterienheterna. I betydande utsträckning har också landsantikvarien ingått i dessa grupper. I några län har i arbetsgruppen även ingått representanter för andra enheter samt länsorgan som t. ex. vägförvaltningen, lantbruksnämnden eller skogsvårdsstyrelsen. I regel har emellertid dessa organ framfört sina synpunkter vid enstaka arbetsgruppsammans träden samt i form av yttranden till länsstyrelsen. Yttrandena har bifogats länsstyrelsernas redovisning.

I början av år 1973 inledde länsstyrelserna överläggningar med kommunerna om deras roll i arbetet med den fysiska riksplaneringen. Härvid medverkade även Svenska kommunförbundets länsavdelningar. Därefter höll länsstyrelserna och kommunerna preliminära överläggningar om programarbetets inriktning. Efter ytterligare överläggningar fram till februari år 1974 förelåg i de flesta kommuner färdiga programförslag. I många fall gavs länsstyrelserna och andra regionala organ möjligheter att yttra sig över programförslagen innan de antogs av kommunfullmäktige. Omkring den 1 april 1974 översändes de kommunala programförslagen till länsstyrelserna.

Länsstyrelserna har med bifogande av yttrande över resultatet av programarbetet sammanställt programmaterialet för vidare granskning på central nivå. I sammanställningarna ingår tabeller över föreslagna områden och säkerställandeåtgärder med angivande av länsstyrelsens och andra regionala organs ställningstaganden och kommentarer. Förslagen har också redovisats i kartform.

De tekniska anvisningar för redovisningen av programarbetet som statens planverk utarbetat har följts av flertalet länsstyrelser. Länsstyrelserna har tagit ställning till huruvida kommunernas program kan ligga till grund för det fortsatta arbetet med den fysiska riksplaneringen och bedömt i vilken grad programmen är ägnade att tillgodose statsmakternas riktlinjer. Vidare har länsstyrelserna redovisat frågeställningar som man särskilt önskat fästa regeringens uppmärksamhet på.

5 Allmänna synpunkter på programarbetet

5.1 Länsstyrelsernas och de regionala sektormyndigheternas allmänna synpunkter på programmen

Länsstyrelserna gör genomgående den bedömningen att programmen i stort är av sådan kvalitet att förutsättningarna är goda för att riksplaneringens intentioner skall kunna genomföras. Det papekas emel-

lertid av en del länsstyrelser att vissa program är väl översiktliga och att andra blivit alltför detaljerade. Länsstyrelserna anser i flertalet fall att kommunerna har visat en positiv inställning till den fysiska riksplaneringen och har haft en hög ambitionsnivå under programarbetet.

Lantbruksnämnderna, skogsvårdsstyrelserna och landsantikvarierna redovisar en positiv inställning till den ökade aktiviteten inom den översiktliga planeringen som blivit följden av den fysiska riksplaneringen. Landsantikvarierna uttrycker som regel tillfredsställelse med den behandling kulturminnesvårdens intressen har fått under programarbetet medan lantbruksnämnderna och skogsvårdsstyrelserna i många fall anför att de intressen som resp. myndighet företrädare har fått en ojämn och i vissa fall otillräcklig behandling i programarbetet.

Hälften av länsstyrelserna förutser i sina yttranden svårigheter att hålla tidsramen om inte resurserna ökas. I synnerhet inom plan- och naturvårdsenheterna bedömer man att arbetsbelastningen kommer att bli stor. Av programmen framgår att länsstyrelserna kommer att ha viktiga uppgifter med inventeringar och utredningar och med samordning av planering över kommun- och länsgränser. Inventerings- och utredningsbehovet framstår som omfattande särskilt när det gäller kulturminnesvården. Länsstyrelserna understryker att belastningen kommer att bli stor även på vissa regionala sektororgan. Det gäller främst landsantikvarierna, lantbruksnämnderna och skogsvårdsstyrelserna. Behov finns också att anlita de militära myndigheterna och vägförvaltningarna.

Många lantbruksnämnder och skogsvårdsstyrelser betönar vikten av att samråd mellan kommunen och resp. regionala sektormyndigheter kommer till stånd på ett så tidigt stadium som möjligt. I flera yttranden framhålls att man gärna medverkar med underlagsmaterial och rådgivning.

5.2 De centrala remissinstansernas allmänna synpunkter

5.2.1 Inledning

Flertalet centrala remissinstanser har i stort sett inte gått in på detaljfrågor i de enskilda kommunernas program. En i flera yttranden återkommande motivering för detta är att programmen ofta är så allmänt hållna att det är svårt att ta ställning till förslag i enskilda program. Man inskränker sig därför till generella och principiella synpunkter. *Sjöfartsverket, luftfartsverket, riksantikvarieämbetet, fiskeristyrelsen, naturvårdsverket, planverket, vattenfallsverket* och *CDI* samt *SGU* har mer än övriga remissinstanser tagit ställning till de enskilda programmens innehåll. Det bör här understrykas att vissa myndigheters regionala organ lämnat detaljerade synpunkter på programinnehållet direkt till länsstyrelserna. Detta gäller främst lantbruksnämnderna, skogsvårdsstyrelserna och landsantikvarierna.

I detta avsnitt tas inte upp remissinstansernas synpunkter på enskilda program. Framställningen koncentreras till allmängiltiga och principiella frågor.

5.2.2 Allmänna omdömen

Naturvårdsverket, lantmäteriverket, vägverket och Svenska kommunförbundet anför att kommunerna har haft en hög ambitionsnivå vad beträffar åtaganden i form av utrednings- och planeringsarbete. Liknande åsikter framförs av *riksantikvarieämbetet* beträffande kulturminnesvården.

Planverket anser att förutsättningarna är goda för att intentionerna i den fysiska riksplaneringen skall kunna fullföljas i huvudsak inom ramen för en översiktlig kommunal planering, särskilt med tanke på att praktiskt taget alla kommuner avser att upprätta kommunöversikter och i många fall även översiktliga markdispositionsplaner och områdesplaner. De åtaganden som har gjorts i programmen anser verket i huvudsak vara väl anpassade till planeringsproblemen.

Lantmäteriverket har funnit att programmaterialet visar en nästan genomgående positiv inställning hos kommunerna till den fysiska riksplaneringen och att enigheten mellan länsstyrelser och kommuner har varit påfallande stor. Verket anser att programmen i huvudsak kan ligga till grund för det fortsatta arbetet med den fysiska riksplaneringen.

5.2.3 Ansvarsfördelningen mellan stat och kommun

Naturvårdsverket påpekar att många kommuner har hävdat att kostnaderna för att säkerställa riksintressena i princip bör ävila staten och att kommunerna inte rimligen kan ta på sig kostnader för åtgärder som i första hand är att betrakta som en hela landets angelägenhet. Det föreligger enligt verket behov av att ansvarsfördelningen mellan statliga och kommunala myndigheter närmare klarläggs under planerings-skedet. Verket konstaterar också att det i riktlinjerna lagts fast att den nuvarande balansen mellan statligt och kommunalt inflytande t. v. i huvudsak skall behållas. Naturvårdsverket anför vidare att det finns ett stort behov av gränsdragning mellan statliga och kommunala insatser när det gäller vilken myndighet som skall svara för säkerställande av områden för naturvård och friluftsliv, olika myndigheters planeringsansvar i fjällen samt hur ansvarsfördelningen bör utformas i områden av intresse för både naturvård och kulturminnesvård.

Planverket understryker vikten av fortsatt samråd mellan länsstyrelser och kommuner. Länsstyrelserna bör enligt planverket förse kommunerna med underlagsmaterial för planeringen, diskutera tillämpningen av centrala råd och anvisningar samt tillsammans med kommunerna överväga behovet av interimistiska förordnanden i avvaktan på slutgiltiga förordnanden eller planer. Länsstyrelserna bör enligt planverket också samordna planeringsarbetet över kommun- och länsgränserna.

5.2.4 Resursfrågor

Remissinstanserna har ägnat frågan om resurser för planeringsverksamheten stor uppmärksamhet. Genomgående pekar man på det stora behovet av ytterligare medel för utrednings- och planeringsverksamhet på kommunal och regional nivå.

Planverket har funnit att atskilliga kommuner har angett att programmen inte kan genomföras under tiden fram till den 1 juli 1976 om inte statliga bidrag ställs till förfogande. *Planverket* anser att granskningen av programmen starkt har påvisat behovet av ökade statsbidrag till översiktlig planering. I de fall prioriteringar måste göras i kommunernas planeringsföretag anser *planverket* att särskild prioritet bör ges åt planering inom de områden som omfattas av de geografiska riktlinjerna. Verket påpekar att riktlinjer för bebyggelsen i kommunöversikt kan skydda områden av värde för exempelvis jordbruk, friluftsliv, naturvård och kulturminnesvård i avvaktan på fortsatt planläggning eller förordnande enligt naturvårdslagen. Genom ett sådant successivt säkerställande av riksintressen blir resursfrågan enligt verket mindre akut.

Enligt *lantmäteriverket* och *LRF* förekommer det inte sällan att kommuner med små ekonomiska resurser har ett stort antal riksintressanta objekt. Enligt verket och *LRF* är det särskilt viktigt att stödja dessa kommuner ekonomiskt genom statsbidrag med tanke på de stora ekonomiska påfrestningar som riksplaneringen medför. *LRF* framhåller att detta i hög grad motiveras också av att det är fråga om nationella intressen och en planering som utförs med direktiv från staten. Även *Svenska kommunförbundet* understryker vikten av att statsbidrag utgår för de kommunala planeringsinsatserna. En kraftig höjning bör ske av anslaget för bidrag till kommunal översiktlig planering.

Lantmäteriverket understryker vikten av att länsstyrelserna och övriga regionala myndigheter ges ökade resurser för inventeringar och utredningar samt service- och samrådsverksamhet. *Planverket* anser att särskilt länsstyrelsernas planenheter är i behov av förstärkningar. Flera remissinstanser påpekar att det för vissa verksamheter föreligger ett särskilt stort behov av resurser. Framförallt gäller detta inom kulturminnesvården, vilket framhålls av *riksantikvarieämbetet*, *planverket* och *Svenska kommunförbundet*.

5.2.5 Hantering av bebyggelsefrågor

Lantmäteriverket framhåller att områden som är under utredning och där riktlinjer för markanvändningen saknas ofta vällar svåra problem vid byggnadslovgivning samt vid fastighetsbildnings- och anläggningsförrättningar. Det är därför enligt verket av vikt att program som visar hur riksintressena skall säkerställas snarast utarbetas för dessa områden. *Lantmäteriverket* anser vidare att frågan om de kommunala programmens status är oklar och att det kan komma att anses tveksamt om enbart redovisningen i kommunala program ger ett tillräckligt underlag för att

t. ex. hindra viss fastighetsbildning. Ett säkerställande av riksintressena genom kommunala översiktsplaner kan vidare rymma vissa problem, anser verket. Genom att sådana planer normalt inte kommer att fastställas erhålls inte tvingande bestämmelser med rättsverkan. Länsstyrelserna kan endast samrådsvägen påverka planernas innehåll, och även om enighet i princip råder kan skilda uppfattningar finnas i enskilda fall om huruvida t. ex. viss bebyggelse är förenlig med den fysiska riksplaneringens intentioner. Lantmäteriverket framhåller också att det är mycket oklart vad de olika planerna innebär ifråga om redovisningssätt, samråd, behandlingsordning m. m. Verket påpekar att en mangfald former av kommunala översiktsplaner också lätt leder till osäkerhet vid fastighetsbildnings- och byggnadslovsärenden. Enhetlighet beträffande kartor, redovisningssätt, samråd, behandlingsordning etc. underlättar enligt verket handläggningen. Verket anser därför att anvisningar i dessa hänseenden bör utfärdas så snart som möjligt och att länsstyrelserna under planeringsarbetet bör verka för att största möjliga enhetlighet uppnås.

Lantmäteriverket understryker vidare vikten av samråd mellan prövande instans och länsstyrelse i de fall minsta oklarhet råder vid prövning av ärenden om byggnadslov, fastighetsbildning eller inrättande av gemensamhetsanläggning inom område av riksintresse. Verket understryker också behovet av samrådsformer mellan berörda myndigheter som underlättar ärendehandläggningen. Detta är enligt verket särskilt angeläget inom kulturminnesvårdens intresseområden.

Även *planverket* har ägnat bebyggelsefrågorna stor uppmärksamhet. Planverket anför att när det gäller plan- och byggnadslovfrågor i områden med riksintressen men utan översiktligt planunderlag bör, som också *lantmäteriverket* har berört, i det samråd som fortlöpande sker mellan kommuner och länsstyrelser en avstämning ske mellan uppfattningarna om aktuella bebyggelsefrågor. Finner länsstyrelsen att ett detaljplaneförslag inte motverkar riksintresset bör förslaget kunna fastställas. Motverkas däremot riksintresset, bör fastställelse vägras eller planförslaget underställas regeringens prövning. För nybyggnad inom område utan fastställd detaljplan och där tätbebyggelsesituation råder anser planverket att en förutsättning för att dispens skall medges bör vara att riksintresset inte motverkas. I annat fall bör dispens vägras. Vid prövning av byggnadslov för glesbebyggelse inom riksintressanta områden, bör byggnadsnämnden enligt planverkets mening meddela byggnadslov då företaget inte strider mot riksintresset. I annat fall bör byggnadslov vägras.

Planverket föreslår att kommunöversikter och olika typer av översiktsplaner trots att de inte har karaktären av generalplan ändå handläggs enligt reglerna för antagen generalplan. På så vis ges medborgarna insyn i planeringen samtidigt som kommunernas ansvariga organ får ta ställning till dessa planeringsfrågor.

5.2.6 Kartfrågor

Lantmäteriverket understryker betydelsen av ett bra kartmaterial för att nå ett gott planeringsresultat. Vid verket pågår bl. a. framställning av en ny översiktskarta i skala 1:250 000 med betydligt bättre egenskaper än den provisoriska översiktskartan. Vidare beräknas såväl den topografiska kartan i skala 1:50 000 som den ekonomiska kartan i skala 1:10 000 vara färdigutgivna 1978. En ökad revidering och ajourhållning planeras av framför allt den ekonomiska kartan. Verket betonar att den topografiska eller ekonomiska kartan ofta med fördel kan utnyttjas som underlag för översiktlig planering. För de fall större skalor än 1:10 000 önskas, erinrar lantmäteriverket om att man i södra Sverige har börjat arbetet med en ekonomisk karta i skala 1:5 000, vilken är lämpad för t. ex. översiktsplanering i tätorter. Lantmäteriverket understryker betydelsen av att kartproduktionen för den fysiska riksplaneringen inte minst av ekonomiska skäl sker efter enhetliga normer. Stora vinster i kartframställningen kan enligt verket göras även genom att man utnyttjar underlag och deloriginal från produktionen av de allmänna kartorna.

5.2.7 Verksamheten under planeringsskedet

Lantmäteriverket och *rågverket* framhåller att det är väsentligt att angelägenhetsgraderna de insatser som skall göras under planeringsskedet. Prioriteringen bör göras så att insatserna sätts in först och främst där riksintressen riskerar att spolieras på grund av konkurrerande intressen. Liknande synpunkter framförs av *Svenska kommunförbundet* som anser att planeringsarbetet i första hand skall inriktas på områden med konflikter mellan olika intressen. Lantmäteriverket anser att länsstyrelserna och övriga regionala organ med hänsyn till kommunernas begränsade resurser bör ha ansvaret för huvuddelen av de utredningar och inventeringar som skall göras.

När det gäller meningsskiljaktigheter mellan kommuner och länsstyrelser anser *planverket* att dessa i de flesta fall bör kunna överbryggas genom överläggningar under planeringsskedet. Länsstyrelserna bör i annat fall redovisa de områden där oklarhet råder vid slutet av planeringsskedet. Länsstyrelserna och kommunerna bör vidare enligt *planverket* överväga behovet av planering inom de s. k. primära rekreationsområdena vilka föreslagits i turismkommitténs betänkande (SOU 1973:52).¹ Vidare är det enligt *planverket* viktigt att de samarbetsorgan för interkommunal planering som förekommer biträder kommunerna i planeringsarbetet och får tillfälle att yttra sig över kommunöversikter och markanvändningsplaner.

Flera remissinstanser tar upp frågan om tidplanen för planeringsskedet. *Planverket* anser att det på grund av resursproblemen, behovet av kompletterande utredningar samt den tid de nödvändiga samråden med sakägare

¹ Se vidare avsnitt 7.5.6.

och medborgare tar, inte är sannolikt att alla planer hinna färdigbehandlas i kommunerna före den 1 juli 1976. Verket föreslår därför att planeringsskedet för kommunernas del utsträcks till den 1 januari 1977. LRF framför liknande synpunkter och framhåller särskilt behovet av samråd. LRF anser att kommunerna dels i planeringsperiodens början skall redovisa förutsättningarna för planeringen, dels arrangera utställning i den omfattning bygglagutredningen har föreslagit (SOU 1974:21). LRF föreslår en förlängning av planeringsskedet med ett år, dvs. för kommunernas del till den 1 juli 1977. *Kommunförbundet* anser att kraven på samråd med myndigheter m. m. innebär att alla åtgärder inte kan genomföras under planeringsskedet. Enbart för utställning, remisser och diskussioner med medborgare och sakägare samt kommunens behandling erfordras minst sex månader enligt förbundet. Även om planeringsskedet förlängs till den 1 januari 1977 måste enligt förbundet prioriteringar göras för att tidplanen skall kunna hållas.

5.2.8 Lagstiftningsfrågor

För att underlätta genomförandet av riksplaneringen föreslår *planverket* vissa lagändringar. Straffet för olovligt byggande föreslås skärpt. Möjligheterna bör vidare enligt planverket förbättras för kommunerna att inkassera kostnader som de har haft i samband med detaljplanläggning. Likaså bör möjligheterna ökas att med hänsyn till kulturhistoriska intressen kräva viss utformning av nybebyggelse. Lantbruksnämnden bör ges tillfälle att granska förslag till generalplan inom renskötselområden. Planverket föreslår dessutom obligatoriskt samråd beträffande skogsavverkningar i områden som länsstyrelsen särskilt pekar ut. *Lantmäteriverket* anser det angeläget att ytterligare information om ändrad lagstiftning beträffande genomförande- och säkerställandeinstrument förs ut till kommunerna.

5.3 Kommunernas synpunkter beträffande länsstyrelsernas och de centrala myndigheternas yttranden

Kommunerna har, som jag förut har nämnt, getts tillfälle att framföra kompletterande synpunkter med anledning av vad länsstyrelserna och de centrala myndigheterna har anfört. Yttranden har inkommit från 126 kommuner. I många yttranden har behandlats endast länsstyrelsernas och inte de centrala myndigheternas synpunkter.

I mer än hälften av yttrandena vidhåller kommunerna tidigare redovisade standpunkter och i en tredjedel accepteras länsstyrelsens eller någon central remissmyndighets synpunkter. I ett femtontal yttranden förklarar kommunen att inga skillaktigheter i uppfattning förelegat.

De vanligast förekommande frågorna i yttrandena gäller säkerställandeformer och områdesavgränsningar. En tredjedel av yttrandena tar upp

säkerställandefrågor. Kommuner och länsstyrelser är exempelvis ofta inte överens om huruvida byggnads- eller naturvårdslagstiftningen är lämpligast att utnyttja för att säkerställa områden av riksintresse för rörligt friluftsliv. Kommunerna har också synpunkter på vilket slag av förordnande enligt naturvårdslagen som bör väljas och vilken planeringsform som är lämpligast i en given situation. Vidare tas i yttrandena upp frågor om lämpliga planeringsåtgärder i områden som berörs av geografiska riktlinjer.

Omkring en fjärdedel av yttrandena diskuterar avgränsningar av områden som har behandlats i programarbetet. Bl. a. gäller det avgränsningar av områden som avses bli säkerställda med hjälp av naturvårdslagen.

I flera yttranden behandlas frågan om olika områdets status. I en del fall anser t. ex. kommunen i motsats till länsstyrelsen att ett område skall betraktas som riksintressant och i andra fall är förhållandet det omvända.

6 Allmänt om regeringens beslut

6.1 Inledning

Regeringen har under tiden den 20 februari - den 24 april 1975 i beslut län för län tagit ställning till programarbetets resultat. Till varje beslut har fogats en inom bostadsdepartementet i samråd med övriga berörda departement utarbetad promemoria daterad den 20 februari 1975 med förslag till utgångspunkter för det fortsatta planeringsarbetet. I besluten anges att vad som anförs i promemorian skall vara vägledande för det fortsatta arbetet med att fullfölja den fysiska riksplaneringens intentioner. Promemorian fogas i sin helhet som *bilaga 1* till protokollet i detta ärende.

6.2 Allmänna synpunkter i bostadsdepartementets promemoria

I promemorian tas upp vissa allmänna synpunkter på programarbetets utfall. Det konstateras att programarbetet och de remissyttranden som lämnats över detta i väsentliga avseenden har klargjort utgångspunkterna för det fortsatta planeringsarbetet i län och kommuner och att ambitionsnivån i programarbetet har varit hög.

Beträffande ansvar fördelningen i det fortsatta arbetet bör det enligt promemorian som hittills vara berörda fackmyndigheters uppgift att för resp. verksamhetsgrenar ange vilka områden i landet som har betydelse från rikssynpunkt. Naturvårdsverkets och riksantikvarieämbetets bedömningar i detta hänseende bör med beaktande av regeringens ställningstaganden utgöra ett underlag för det fortsatta arbetet.

I promemorian framhålls att de närmast förestående åtgärderna i första hand bör syfta till att inordna och beakta de behandlade områdena i en utvidgad översiktlig kommunal planering, där olika markanvändningsin-

tressen prövas mot varandra. Planeringsarbetet bör inriktas på att upprätta dels kommunöversikter, dels översiktliga markanvändningsplaner i huvuddelen av de områden som berörs av de geografiska riktlinjerna samt i de områden där programarbetet har visat att uttalad konflikt råder eller kan förutses mellan olika markanvändningsintressen.

Vidare framhålls att en förutsättning för att den fysiska riksplaneringens intentioner i stor utsträckning skall kunna fullföljas genom kommunal planering är att översiktliga planer för markanvändningen antas av kommunfullmäktige och att möjligheter ges för statliga myndigheter att bedöma hur de kommunala planeringsåtgärderna stämmer överens med riktlinjerna. Det fortsatta planeringsarbetet bör bedrivas i samråd mellan kommuner och länsstyrelser med deltagande av övriga berörda regionala myndigheter. Om enighet inte nås om vilka åtgärder som bör vidtas bör regeringen uppmärksammas på detta om föreslagna åtgärder äventyrar intentionerna i den fysiska riksplaneringen.

Enligt tidigare riktlinjer skall planeringsskedet i huvudsak vara avslutat den 1 juli 1976. I promemorian konstateras att Svenska kommunförbundet och planverket har framhållit att alla planeringsåtgärder inte kan genomföras före detta datum och att planeringsskedet bör förlängas till den 1 januari 1977. Enligt promemorian torde ett fullständigt genomförande av de åtgärder som föreslagits i programmen inte vara möjligt även under ett på detta sätt förlängt planeringsskede. Insatserna under det nu aktuella skedet får inriktas på de åtgärder som är mest angelägna. Det egentliga planeringsarbetet bör i huvudsak kunna vara klart den 1 juli 1976 men viss tid därefter bör avsättas för behandlingen inom kommunerna. Kring årsskiftet 1976/77 bör kommunerna lämna en redovisning till länsstyrelserna, vilka därefter i samarbete med övriga berörda länsmyndigheter bör redovisa resultatet till berörda centrala myndigheter. Länsstyrelserna och de centrala myndigheterna bör yttra sig till regeringen över resultatet av planeringsarbetet. Beträffande vissa områden där särskilt komplicerade förhållanden råder torde enligt promemorian frågan om särskild redovisningsskyldighet direkt till regeringen få prövas i anslutning till regeringens beslut för länen.

I promemorian i övrigt behandlas utfallet av programskedet och förslag till utgångspunkter för det fortsatta arbetet när det gäller vissa verksamheter. Till ett referat av dessa delar återkommer jag i avsnitt 7.

6.3 De länsvisa besluten

De länsvisa besluten innehåller inledningsvis en redogörelse för utfallet av programarbetet i länet och en koncentrerad sammanställning av de synpunkter som centrala och regionala instanser har framfört beträffande de kommunala programmen. En mer utförlig sådan redogörelse har därutöver tillställts kommunerna genom planverkets och länsstyrelsernas försorg.

Regeringen konstaterar i besluten att programmen för fullföljande av

den fysiska riksplaneringens intentioner i huvudsak kan ligga till grund för det fortsatta planeringsarbetet. För vissa kommuner har dock regeringen angett att de i vissa avseenden bör utveckla sina program i syfte att tillgodose de fastlagda riktlinjerna.

I besluten ges vissa riktlinjer för de planeringsåtgärder m. m. som kommuner och berörda myndigheter bör vidta. Vidare ges, där regeringen har funnit det erforderligt, preciseringar av de allmänna utgångspunkterna för behandlingen av vissa verksamheter som redovisas i bostadsdepartementets promemoria, bl. a. jordbruk och skogsbruk. Till en redogörelse för de geografiska riktlinjernas behandling återkommer jag i avsnitt 8.

I besluten får länsstyrelserna uppdrag att biträda kommunerna i det förestående planeringsarbetet samt vidta de övriga åtgärder som erfordras i enlighet med länsstyrelsernas yttranden över kommunernas program och mot bakgrund av vad som har anförts i besluten och i bostadsdepartementets promemoria.

Regeringens ställningstaganden i besluten återges i sin helhet i kap. 9. Ett fullständigt länsbeslut fogas som *bilaga 2* till protokollet i detta ärendet.

7 Behandlingen av vissa verksamheter i programarbetet

7.1 Jordbruk

7.1.1 Riktlinjer och underlagsmaterial

Enligt de fastlagda riktlinjerna är det angeläget att jordbruket ägnas stor uppmärksamhet i den fysiska riksplaneringen med hänsyn till dess stora samhällsekonomiska betydelse liksom dess betydelse för miljön. All möjlig hänsyn bör tas till denna närings intressen. Jordbrukets företrädare bör få medverka i planeringsarbetet och samråd bör påbörjas så tidigt som möjligt i det kommunala planeringsarbetet.

I riktlinjerna understryks vidare att den snabba strukturomvandlingen inom jordbruket bör ske med hänsynstagande till andra berörda intressen som friluftsliv och fritidsbebyggelse. Vid konflikt mellan jordbruksintressen och tätortsutbyggnad bör högvärdig jordbruksmark inte tas i anspråk för tätbebyggelseändamål om en från samhällsbyggandets synpunkt likvärdig lösning kan åstadkommas på annan för jordbruket mindre värdefull mark.

Som vägledning för kommunernas programarbete fanns en översiktlig gradering av åkermarkens ekonomiska avkastningsvärde. I flera län har lantbruksnämnderna kompletterat detta material.

7.1.2 Behandlingen i det kommunala programarbetet

Totalt ca 230 kommuner tar i sina program upp frågor med anknytning till jordbruket. Behandlingen utmynnar i flertalet program i gene-

rella uttalanden om att hänsyn skall tas till jordbrukets intressen i den fortsatta planeringen.

I programmen tas åtskilliga konflikter mellan jordbrukets intressen och andra samhällsintressen upp. Redovisningen i programmen är dock inte enhetlig. Endast vissa kommuner avgränsar konfliktområden på karta. Den dominerande typen av konflikter rör förhållandet till tätorternas utbyggnad. Av de 63 konfliktområden som länsstyrelserna anger där jordbruket är berört kan 53 hänföras till denna konflikttyp. Flertalet av dessa konfliktområden finns i Skåne och på Östgötaslätten. Konflikter redovisas också med industri, försvar, grustäktsverksamhet, fritidsbebyggelse, naturvård, kulturminnesvård och flygplatser. Kommunerna längs norrlandskusten, i älvdalarna och i Bohuslän framhåller jordbrukets betydelse för landskapsbilden och efterlyser i en del fall statliga stödåtgärder för t. ex. små och medelstora jordbruksföretag som är speciellt angelägna att ha kvar med tanke på landskapsmiljön.

Jordbrukets intressen avses i regel bli tillgodosedda genom riktlinjer för bebyggelseutvecklingen i kommunöversikt. I tätortsområden med omgivande jordbruksmark föreslås i en del fall områdesplanering (generalplan) för att närmare reglera markanvändningen. Även kommunofattande markdispositionsplaner nämns i vissa program som lämpligt instrument för att tillvarata jordbruksintressena.

Många kommuner uttrycker önskemål om att lantbruksnämnderna skall utföra inventeringar för att precisera jordbrukets intresseområden. Detta är särskilt framträdande i kommuner som kan behöva ta jordbruksmark i anspråk för tätortsutbyggnad. I dessa kommuner önskar man ofta få en fördjudad avkastningsgradering utförd kring tätorterna.

7.1.3 Länsstyrelsernas och övriga regionala organs yttranden

Lantbruksnämndernas medverkan i programarbetet har varierat. I många län har nämnderna deltagit i länskonferenser och i överläggningar med kommunerna. I vissa län har emellertid lantbruksnämnderna inte deltagit i programarbetet annat än genom att avge yttranden till länsstyrelsen över kommunernas program. Samtliga lantbruksnämnder utom en har lämnat yttranden.

Länsstyrelserna och lantbruksnämnderna accepterar i huvudsak kommunernas förslag till åtgärder för att tillgodose jordbrukets intressen. De skilda uppfattningar som har förekommit mellan länsstyrelser och kommuner rör främst behandlingen av vissa konfliktområden.

Lantbruksnämnderna anser i en del fall att programmen är för allmänna eller knapphändiga i sin utformning vad gäller jordbruket eller att kommunerna borde tagit upp konfliktfrågorna till närmare behandling. Nämnderna i flera län understryker att restriktivitet bör iakttas i fråga om användning av jordbruksmark för andra ändamål än jordbruk. Även många länsstyrelser framhåller att det är viktigt att de areella näringarnas intressen beaktas.

När det gäller konflikter mellan jordbruk och tätortsbebyggelse före-

slar länsstyrelsen i Malmöhus län i samråd med lantbruksnämnden att kommunalförbunden i länet tillsammans skall utarbeta ett jordbruksmarksprogram för att klargöra vilken åkermark som inte får tas i anspråk för bebyggelse. Jordbruksmarksprogrammet avses ligga till grund för den kommunvisa planeringen.

En speciell typ av konflikt, som nämns av flera lantbruksnämnder, föreligger mellan bebyggelse och jordbruksområden med specialiserad animalieproduktion. Bl. a. *lantbruksnämnderna i Gävleborgs, Kalmar och Värmlands län* anser att bebyggelse i sådana fall inte bör lokaliseras alltför nära jordbrukets anläggningar.

Några lantbruksnämnder diskuterar innebörden av begreppet högvärdig jordbruksmark som används i riktlinjerna. Olika synsätt redovisas i fråga om vilka faktorer man ska väga in i en bedömning av jordbruksmarkens värde.

Frågan om att i fysisk planering säkerställa mark för jordbruket tas upp av flera lantbruksnämnder. *Lantbruksnämnden i Östergötlands län* anser att områden där jordbruket skall prioriteras bör avgränsas och redovisas i kommunöversikt. *Lantbruksnämnden i Hallands län* ifrågasätter om inte all värdefull åkermark i länet bör ges skydd genom generalplan. *Lantbruksnämnden i Kopparbergs län* motsätter sig en planering där jordbruksmarken blir ett restområde sedan andra markanspråk har tillgodosetts. Enligt nämnden bör jordbruket i stället ges någon form av intrångsskydd.

Jordbrukets betydelse för landskapsvärden tas upp av flera länsstyrelser. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* anser att problemet att vidmakthålla ett jordbruk där det är angeläget från natur- och kulturminnesvärdsynpunkt är ett större problem än konflikten med tätortsutbyggnad. Länsstyrelsen menar att det bör övervägas om statligt stöd till jordbruket kan utformas så att bevarandeintressena gagnas.

Atskilliga lantbruksnämnder har understrukit det angelägna i att samråd sker mellan kommuner och lantbruksnämnder på ett tidigt stadium i den kommunala planeringen, särskilt i konfliktområden.

Lantbruksnämnderna ställer sig i sina yttranden positiva till att medverka i en fördjupad redovisning av jordbruksintressena. Lantbruksnämndens insatser kan t. ex. innebära att en mer differentierad gradering av åkermarkens produktionsförutsättningar görs, att företagsstrukturen redovisas liksom de omgivningsrestriktioner som den tekniskt-ekonomiska utvecklingen inom näringen i vissa fall beräknas kräva. Flera länsstyrelser understryker åkermarksgraderingens betydelse som bedömningsunderlag i samband med olika typer av planöverväganden.

7.1.4 De centrala remissinstansernas yttranden

Allmänt

Lantbruksstyrelsen och *lantmäteriverket* konstaterar att jordbrukets intressen genomgående behandlas i form av allmänna uttalanden. Lant-

bruksstyrelsen finner dock den allmänt uttalade viljan att beakta jordbrukets intressen som mycket positiv och bedömer att den tidigare synen på åkermark som en enhetlig och praktiskt taget obegränsad resurs nu klart har förändrats.

LRF finner att programmen visar att den fysiska riksplaneringen har fått en ensidig inriktning på att säkerställa områden för naturvård och friluftsliv samt på frågor rörande lokalisering av miljöstörande industri och att detta har försvärat möjligheterna att hävda bl. a. jordbruksintressen. Förbundet anser dock att de flesta kommuner har en positiv syn på de areella näringarnas betydelse. Denna syn har emellertid enligt *LRF* inte i tillräcklig utsträckning kommit att konkretiseras i de föreslagna utrednings- och planeringsåtgärderna.

Flera lantbruksnämnder anmärker på vissa program för att de inte alls eller endast knapphändigt behandlat jordbruksfrågorna. *Lantbruksstyrelsen* framhåller med anledning av detta vikten av att berörda kommuner som rymmer jordbruksområden av betydelse, tar upp dessa frågor i planeringsskedet.

När det gäller konflikter mellan jordbruket och andra verksamheter, finner *lantbruksstyrelsen* att påfallande få områden med konflikter har redovisats. Styrelsen anser att de mycket allmänt hållna anvisningarna samt svårigheterna att på karta göra lämpliga områdesavgränsningar har bidragit till detta. Liknande synpunkter framförs av *LRF*, som föreslår att en komplettering av konfliktredovisningen bör krävas av kommuner som inte har gjort någon sådan.

Jordbruksmarken från produktionssynpunkt

LRF understryker betydelsen av att jordbruksmarken mer än hittills beaktas av hushållningspolitiska skäl. Förbundet anser inte att man på ett tillfredsställande sätt har gjort detta i den hittills bedrivna planeringen. Såväl den internationella livsmedelssituationen som energikrisen har visat behovet av en bättre hushållning med åkermarken anser förbundet. Ett bättre tillvaratagande av markens avkastningsförmåga måste utgöra en huvudmålsättning för den fysiska riksplaneringen. Förbundet understryker också att begreppet högvärdig jordbruksmark måste definieras utifrån de regionala förhållandena.

Också *naturvårdsverket* betonar betydelsen av att den högvärdiga jordbruksmarken betraktas som en resurs att i första hand användas för jordbruksändamål. *Överstyrelsen för ekonomiskt försvar* framhåller jordbrukets betydelse för försvarsplaneringen och önskar liksom naturvårdsverket att jordbruket uppmärksammas mer i planeringen än tidigare.

Jordbruket och bevarandeintressena

Naturvårdsverket konstaterar att det sällan föreligger konflikter mellan jordbrukets och naturvårdens intressen. Utdikningar av vissa myrar på Gotland nämns som exempel på allvarigare konflikter. Övergången till

kreaturslösa jordbruk eller skogsplantering kan medföra att de för friluftsliv, landskapsbild och fauna värdefulla betesmarkerna försvinner, varför det enligt verket är viktigt att betesdriften kan fortgå. Verket pekar på att försöksverksamheten med landskapsvårdande åtgärder i odlingsbygd visat att öppethållandet av nedläggningshotad åker- och betesmark enklast och billigast sker genom betesverksamhet. Liknande synpunkter framförs av *riksantikvarieämbetet*. Ämbetet understryker att ett bibehållet jordbruk ofta är en förutsättning för att miljöer och större områden av betydelse för kulturminnesvärden skall kunna bevaras. Såväl ämbetet som naturvårdsverket önskar att statsbidrag i framtiden skall kunna utgå för öppethållande av nedläggningshotad jordbruksmark.

Även *lantmäteriverket* anser att ett aktivt jordbruk är av stor betydelse, bl. a. för att hålla en bygd levande, vilket i sin tur enligt verket är en förutsättning för att många riksintressanta objekt för friluftsliv, naturvård och kulturminnesvård skall kunna bibehålla sina värden. Liknande synpunkter framförs av *LRF*.

LRF är starkt kritiskt till de enligt förbundet omfattande förslagen till förordnanden enligt naturvårdslagen för att tillgodose landskapsvårdens och friluftslivets intressen. Förbundet anser att sådana förordnanden över jordbruksområden, vilkas kvaliteter beror på lantbrukarnas odlingsverksamhet, upplevs som onödiga och som ett underkännande av den nuvarande generationens verksamhet. Natur- och miljövärd får enligt *LRF* inte övergå i ett system för att på byråkratisk väg konservera dagens förhållanden. Sammanfattningsvis anser förbundet att ambitionen att lagstiftningsvägen reglera landskapsvård och friluftsliv i åtskilliga fall är starkt överdriven, särskilt vad gäller storleken på de områden för vilka skyddsåtgärder har föreslagits.

Konflikter med tätortsutbyggnad

Lantbruksstyrelsen finner att jordbruksintressena i många fall kan väntas få svårt att hävda sig där de kommunala utbyggnadsintressena är starka. Den fortsatta planeringen bör emellertid enligt styrelsen kunna ge underlag för den vidare behandlingen av jordbrukets intressen. *Lantmäteriverket* konstaterar att konflikterna mellan jordbruk och tätortsutbyggnad är svårlösta. Riktlinjerna bör enligt verket preciseras på denna punkt. Andra utbyggnadsalternativ än sådana som tar i anspråk högvärdig jordbruksmark bör väljas om inte allvarliga olägenheter uppkommer.

Planverket framhåller att vid bedömningen av olika utbyggnadsalternativ hänsyn bör tas till såväl det angelägna i att bevara den högvärdiga jordbruksmarken som behovet av ändamålsenliga tätortsbildningar och rekreationsområden.

Lantbruksstyrelsen och *planverket* påpekar att särskilda s. k. skyddszoner kan behövas mellan främst animalieproducerande jordbruksanläggningar och bebyggelse till följd av de miljöstörningar som kan uppkomma.

Jordbruket i den fortsatta planeringen

Lantmäteriverket framhåller betydelsen av att markanvändningen läggs fast på lång sikt, dels för att hindra spekulation och därmed värdestegring, dels på grund av de betydande investeringar som jordbruket kräver och som fordrar garantier för framtida arealutveckling.

Lantbruksstyrelsen finner att riktlinjer i kommunöversikter, som föreslås av det övervägande antalet kommuner, är ett lämpligt planeringsinstrument för att säkerställa jordbrukets intressen. *Planverket* delar denna uppfattning men tillägger att för tätorter inom områden med jordbruk av större betydelse bör en översiktlig markdispositionsplan upprättas.

LRF anser att man i områden med exempelvis större tätortsutbyggnadsintressen i fastställd plan bör lägga fast vilka områden som skall bevaras för jordbruksproduktion.

Riksantikvarieämbetet, *lantbruksstyrelsen*, *naturvårdsverket* och *planverket* tillstyrker utarbetandet av det jordbruksprogram som länsstyrelsen i Malmöhus län har föreslagit i samråd med lantbruksnämnden.

Byggande i jordbruksområden

Lantmäteriverket och *LRF* betonar betydelsen av att viss ny bebyggelse medges i anslutning till befintlig bebyggelse i jordbruksbygder. Denna kompletteringsbebyggelse är värdefull genom att den förbättrar serviceunderlaget, ger arbetstillfällen och därmed hindrar avflyttning. *LRF* påpekar dock att de boende inom jordbruksområden måste acceptera de miljöstörningar som är förenade med normal jordbruksdrift.

7.1.5 Regeringens beslut

I den till regeringens beslut fogade promemorian konstateras att jordbrukets markanspråk i vissa avseenden behöver preciseras under planeringsskedet. Det framhålls att jordbruksproduktionens framtida omfattning utreds av 1972 års jordbruksutredning och att kommande ställningstaganden i denna fråga blir avgörande för jordbruksmarkens framtida storlek. Tills vidare bör restriktivitet iaktas när det gäller att ta i anspråk jordbruksmark för andra ändamål.

Vidare konstateras i promemorian att gällande jordbrukspolitiska mål bl. a. innebär att möjligheterna till jordbruksproduktion skall tillgodoses i olika delar av landet, varför begreppet högvärdig jordbruksmark bör definieras med utgångspunkt i de förhållanden som råder i skilda landsdelar. Intresset av att skydda god jordbruksmark måste samtidigt ofta bedömas inom större områden än enskilda kommuner. *Lantbruksstyrelsen* har preliminärt redovisat primära intresseområden för jordbruket. I avvaktan på ett mer preciserat underlagsmaterial bör gälla att kommuner som är berörda av dessa primära intresseområden särskilt beaktar jordbruksintressena som en av utgångspunkterna för den plane-

ring som skall genomföras. Även jordbrukets värde från exempelvis landskaps-, kulturminnes- och naturvårdssynpunkt bör uppmärksammas.

För expansiva tätorter inom redovisade primära intresseområden för jordbruket bör översiktliga planer för markanvändningen som beaktar jordbruksintressen utarbetas som grund för överväganden om lämpliga utbyggnadsriktningar. Enligt regeringens beslut bör ett 100-tal av landets kommuner utarbeta sådana planer.

I promemorian framhålls också att arbetet med att se över befintliga översiktliga planer med avseende på jordbruksintressen eller att i förekommande fall upprätta sådana planer bör inledas snarast möjligt. Behovet av att för vissa områden ompröva äldre detaljplaner och att ge värdefull jordbruksmark ett fastare skydd genom att upprätta och fastställa generalplan bör härvid övervägas. Inom övriga primära intresseområden för jordbruket bör riktlinjer för bebyggelsen som beaktar jordbruksintressena tas in i kommunöversikt.

Vid bedömningen av olika bebyggelsestrukturer måste enligt promemorian hänsyn tas såväl till behovet av ändamålsenliga tätortsbildningar som till jordbrukets intressen och behovet av rekreationsområden. Avvägningar av denna art förutsätter i vissa fall att markanspråken ställs mot varandra i regional skala. Inom landets viktigare jordbruksbygder bör kommunerna samarbeta med varandra och samråda med bl. a. länsstyrelse och lantbruksnämnd i syfte att utarbeta program för hushållning med jordbruksmarken. I dessa program bör enligt promemorian i regional skala anges vilka områden som långsiktigt bör kunna utnyttjas för jordbruksändamål och vilka restriktioner gentemot andra markanvändningsintressen detta föranleder.

I regeringens beslut anges att för Skåne, Hallands kustområde, södra Kalmarkusten och Öland, Västgötaslätten, Östgötaslätten, Närkeslätten, Arosbygden, Upplands slättområden och delar av Södermanland bör upprättas sådana program. Berörda länsstyrelser ges uppdrag att när planeringsskedet avslutats lämna en särskild redogörelse för behandlingen av jordbruksfrågorna. I Skåne får de två kommunalförbunden för regional planering ett betydande ansvar för arbetet med jordbruksmarksprogrammet. I Stockholms län torde enligt regeringen landstinget kunna få viktiga uppgifter i utarbetande av program för hushållning med jordbruksmarken. Lantbruksstyrelsen och planverket bör samråda med berörda länsstyrelser och efter hand lämna dessa erforderliga anvisningar.

7.2 Skogsbruk

7.2.1 Riktlinjer och underlagsmaterial

Skogsbruket bör enligt de fastlagda riktlinjerna ägnas stor uppmärksamhet i den fysiska riksplaneringen. All möjlig hänsyn bör tas till denna närings intressen. Restriktioner för skogsbruket bör emellertid kunna bestämmas med hänsyn bl. a. till behovet av goda rekreationsmiljöer och till vetenskapliga intressen. Skogsbrukets företrädare bör få medverka i

planeringsarbetet på ett tidigt stadium.

I riktlinjerna understryks behovet av planmässiga avvägningar i fråga om skogsmarkens användning med avseende på bl. a. skogsbrukets, friluftslivets och fritidsbebyggelsens utveckling. Gradering av skogsmarken och samråd mellan skogsbrukets företrädare och planerande myndigheter bör ge underlag för sådana avvägningar.

Till grund för programarbetet fanns klassificeringar på riks- och på länsnivå av skogsmarken i olika intresseområden, baserade på bedömningar av bl. a. markens produktionsförmåga och läge. Länsredovisningen är gjord i tre klasser, där klass 1 innebär skogsmark i länet av störst intresse från skogsproduktionssynpunkt.

7.2.2 *Behandlingen i det kommunala programarbetet*

Totalt ca 210 kommuner tar upp skogsbruksfrågor. Behandlingen utmynnar i flertalet program i generella uttalanden om att hänsyn skall tas till skogsbrukets intressen i den fortsatta planeringen. I många program understryks skogsbrukets betydelse för näringslivet och sysselsättningen. Många kommuner föreslår också inskränkningar i skogsbruket för att tillgodose friluftslivets och naturvårdens intressen, inte minst i närheten av tätorterna.

I programmen tas upp ett flertal områden med konflikter med skogsbruket som ena parten. Endast en del av konfliktområdena avgränsas på karta. Länsstyrelserna redovisar 19 sådana områden, varav 12 berör förhållandet till naturvård och friluftsliv. Konflikter redovisas också med tätortsexpansion, fritidsbebyggelse och kulturminnesvård.

De restriktioner som kommunerna föreslår gentemot skogsbruket för att tillgodose naturvårdens och friluftslivets intressen innebär t. ex. begränsning av trakthyggesstorlek, begränsning av kemisk lövbekämpning, gödsling och dikning samt förbud mot markberedning genom hyggesplöjning. Föreslagna instrument för att genomföra dessa restriktioner är framförallt naturreservat och skydd för landskapsbilden enligt naturvårdslagen.

I det övervägande antalet kommuner föreslås att skogsbrukets intressen tillgodoses genom riktlinjer för bebyggelsen i kommunöversikt. Som lämpligt regleringsinstrument föreslås i några kommuner även kommunomfattande markdispositionsplaner.

Behovet av ytterligare graderingar av skogsmarken är begränsat enligt programmen. Däremot uttrycker flera kommuner önskemål om utredningar och undersökningar för att belysa hur skogsmarken skall skötas för att såväl skogsbruk som friluftsliv och naturvård skall kunna bedrivas samtidigt.

7.2.3 *Länsstyrelsernas och övriga regionala organs yttranden*

Skogsvårdsstyrelsernas medverkan i programarbetet har varierat. I många län har skogsvårdsstyrelsen deltagit i länskonferenser och överlägg-

ningar med kommunerna. I vissa län har emellertid styrelsen inte deltagit i programarbetet annat än genom att avge yttrande till länsstyrelsen över kommunernas program. Samtliga skogsvårdsstyrelser utom tre har lämnat yttranden.

Länsstyrelserna och skogsvårdsstyrelserna accepterar i huvudsak kommunernas förslag till åtgärder för att tillgodose skogsbrukets intressen. Flera skogsvårdsstyrelser uttrycker tillfredsställelse över kommunernas positiva inställning till att de areella näringarnas intressen skall beaktas i planeringen. Vissa skogsvårdsstyrelser anser dock att kommunerna behandlat dessa intressen för knapphändigt och alltför allmänt.

Skogsvårdsstyrelserna har i stor utsträckning behandlat konflikterna mellan det rationellt bedrivna skogsbruket samt naturvärden och friluftslivet och de därmed sammanhängande förslagen till restriktioner för skogsbruket. Restriktionsförslagen är enligt styrelserna i ett stort antal fall för långtgående både vad avser arealer och innebörd. Följdverkningarna av de föreslagna åtgärderna för samhällsekonomin och sysselsättningen diskuteras i åtskilliga yttranden. Kommunerna uppmanas att avgränsa områden där akuta konflikter föreligger. För sådana begränsade områden är skogsvårdsstyrelserna i allmänhet införstådda med att restriktioner kan vara motiverade. I likhet med många kommuner efterlyser många skogsvårdsstyrelser former för samutnyttjande av marken så att både skogsbruk, naturvård och friluftsliv kan fortgå parallellt.

Flera skogsvårdsstyrelser framhåller i sina yttranden att skogsbruk bedrivit i rationella former går att förena med rörligt friluftsliv och naturvård. *Skogsvårdsstyrelsen i Örebro län* tar som exempel Kilsbergen, som är ett populärt utflyktsmål, och påpekar att området blivit attraktivt på grund av det där bedrivna rationella skogsbruket med bl. a. ett vitt förgrenat skogsbilvägnät. En del skogsvårdsstyrelser anser att kommunerna genom särskilda överenskommelser med markägarna kan åstadkomma smidigare regleringar av intressekonflikter än vad som är möjligt genom förordnanden enligt naturvårdslagen.

Också flera länsstyrelser tar upp skogsbrukets förhållande till andra samhällsintressen. *Länsstyrelserna i Gävleborgs och Jämtlands län* understryker att det moderna skogsbruket kan skapa problem för t. ex. friluftslivet, och att det är viktigt med centrala riktlinjer för hur konflikterna skall lösas.

Skogsvårdsstyrelsen i Älvsborgs län betonar att underlagsmaterialet beträffande skogsbruket inte får tolkas så att det endast är inom de för skogsbruket mest attraktiva områdena som hänsyn till skogsbruket behöver tas. Skogsbrukets intressen bör alltid beaktas, men speciellt i de mest attraktiva områdena. Från många skogsvårdsstyrelser framhålls det angelägna i att företrädare för skogsbruket under det kommande planeringsskedet får medverka i planeringen och att samråd sker på ett tidigt stadium.

7.2.4 De centrala remissinstansernas yttranden

Allmänt

Skogsstyrelsen konstaterar att kommunerna genomgående uttalar att de avser att i planeringen ta största möjliga hänsyn till skogsbrukets intressen. Programmen har emellertid en förhållandevis abstrakt karaktär och saknar i stort sett preciseringar. Avgränsningar av berörda arealer kan i de flesta fall inte avläsas och inte heller eventuella föreslagna restriktioner. Styrelsen finner det därför svårt att samlat bedöma programförslagets konsekvenser för skogsbruket. Även *domänverket* finner att det är svårt att göra generella uttalanden på grund av dels programmens ojämnheter, dels den abstrakta utformningen. Verket anser emellertid att skogsbrukets förutsättningar och betydelse för samhället inte har beaktats av alla länsstyrelser och kommuner.

LRF anser att programmen visar att de flesta kommuner har en positiv syn på de areella näringarnas betydelse. Liksom *skogsstyrelsen* och *domänverket* finner emellertid *LRF* att denna positiva syn inte konkretiseras i tillräcklig utsträckning i de föreslagna utrednings- och planeringsåtgärderna. Förbundet anser vidare att redovisningen av konflikter med andra verksamheter är bristfällig och att en komplettering av konfliktredovisningen bör krävas av kommuner som inte har gjort någon sådan.

Skogsbruket från produktionssynpunkt

Skogsstyrelsen och *domänverket* framhåller i sina remissyttranden virkesproduktionens stora betydelse för samhällsekonomin. Inskränkningar i skogsbruket kan enligt styrelsen och verket medföra allvarliga problem för sysselsättningen. Det påpekas också att behovet av virke numera överstiger tillgången, och att denna skillnad väntas öka avsevärt. Skogsstyrelsen betonar att skogsmarkens bonitet har stor betydelse för avkastningen. Högproduktiva granskogar i södra Sverige ger ett ekonomiskt bidrag till samhället som är sju gånger större än motsvarande bidrag från mycket svaga tallboniteter i samma del av landet.

Även *LRF* understryker skogsbrukets betydelse ur hushållningspolitisk synvinkel och önskar att större hänsyn tas till markens avkastningsförmåga.

Skogsbruket och bevarandebestånden

Samtliga remissinstanser som har behandlat skogsbruket tar upp förhållandet till kulturminnesvården, naturvården och framförallt friluftslivet.

Skogsstyrelsen, *domänverket* och *LRF* anser att ambitionerna hos kommunerna att tillgodose främst friluftslivets intressen genom att föreslå restriktioner mot skogsbruket är avsevärt högre än vad de verkliga behoven motiverar, både vad avser föreslagna åtgärder och berörda områdets storlek. Som exempel på föreslagna restriktioner nämns förbud

mot kalavverkningar, hyggesplöjning, kemisk lövbekämpning och skogs-gödsling. *Skogsstyrelsen* och *domänverket* anser att kommunerna inte har den fackkunskap och kompetens som krävs för att bedöma vilka driftsformer och restriktioner som är lämpliga. Styrelsen och verket framhåller emellertid att skogsbruket i många fall måste ta hänsyn till naturvård, friluftsliv och andra markanvändningsintressen. I synnerhet i tätortsnära skogsområden kan det finnas skäl för mera omfattande restriktioner. Man anser dock att motsättningen mellan skogsbrukets och friluftslivets intressen totalt sett har överdrivits, och att skogsbruk och friluftsliv ofta är väl förenliga verksamheter.

Liknande synpunkter framförs av *naturvårdsverket* som anför att i större delen av de rekreationsskogar som behövs för tätortsbefolkningen såväl friluftsliv som skogsbruk bör kunna försiggå under förutsättning att riktlinjer utarbetas för skogsbrukets bedrivande. Åtgärder som enligt naturvårdsverket kan bli aktuella är röjning av stigar efter avverkningar, styrning av friluftslivet till partier som inte berörs av pågående skogsbruksåtgärder m. m.

Skogsstyrelsen och *domänverket* anser att man i första hand bör försöka få till stånd frivilliga överenskommelser mellan kommun och markägare om anpassning av skogsbruket för att tillgodose t. ex. friluftslivets behov. Domänverket uppger att man i flera fall träffat sådana avtal. I många fall är de nödvändiga anpassningarna så begränsade att de bör kunna tälas utan ersättning. Först om frivilliga överenskommelser inte kan träffas bör enligt domänverket förordnanden enligt naturvårdslagen tillgripas.

Naturvårdsverket och *domänverket* anför att kostnaderna för att tillgodose friluftslivets behov kring tätorterna bör bestridas av kommunerna och landstingen, eftersom det i hög grad är fråga om lokalt nyttjande. Naturvårdslagen bör enligt naturvårdsverkets mening användas för att reglera skogsbruket i områden med vetenskapliga naturvårdsintressen samt friluftslivets intressen på riks- eller regionnivå.

Skogsbruket i den fortsatta planeringen

Skogsstyrelsen, *planverket* och *domänverket* framhåller betydelsen av att samråden mellan kommuner och skogsvårdsstyrelser utvecklas under planeringsskedet. Skogsstyrelsen föreslår obligatoriskt samråd. Flea remissinstanser framhåller vikten av att kontakt också tas med skogsägarna och deras organisationer. *Riksantikvarieämbetet* önskar få till stånd ett ökat samarbete med företrädare för andra sektorer, bl. a. skogsbruket.

Skogsstyrelsen ser med oro på att planeringsarbetet påbörjats utan att det finns några anvisningar för behandlingen av de skogliga frågorna men är tveksam om vilken form dessa anvisningar bör ha. Planverket är enligt skogsstyrelsen en tänkbar utgivare av sådana anvisningar.

Planverket finner att planeringsarbetet för skogsbrukets del i hög grad kommer att koncentreras till konflikter med friluftslivet, särskilt i

tätorternas närhet. Det är därför enligt verket angeläget att ökad klarhet uppnås om förutsättningarna för att inom vissa områden bättre anpassa skogsbrukets anspråk på rationalisering och skötselåtgärder till friluftslivets behov.

LRF anser att man i likhet med vad som föreslagits för jordbruket i fastställd generalplan bör reglera vilka områden som skall bevaras för skogsbruk.

7.2.5 Regeringens beslut

I den till regeringens beslut fogade promemorian konstateras att knappheten på virkesråvara för den svenska skogsindustrin medför att det måste ställas större krav på hushållningen med landets skogsresurser. Detta gäller både skogen och skogsmarken.

Vidare har enligt promemorian underlag för övergripande bedömningar i fråga om skogsmarkens användning i framtiden saknats i stor utsträckning, varför programarbetet vad gäller skogsbruket i den fysiska riksplaneringen är ofullständigt och behöver kompletteras. I de fortsatta övervägandena måste skogsbrukets betydelse för landet som helhet och för större regioner beaktas. Det bör enligt promemorian ankomma på skogsvårdsstyrelserna att i samråd med länsstyrelserna biträda kommunerna i deras bedömning av skogsbrukets intressen.

Det framhålls i promemorian att skogsbrukets intressen måste vägas mot bl. a. naturvårds- och rekreationsintressen. Det påpekas också att de ändringar i skogsvårdslagen (1948:237) som trädde i kraft den 1 januari 1975 och som innebär att det för skogsbruket införts en allmän aktsamhetsregel och anmälningsplikt rörande slutavverkningar, bör förbättra förutsättningarna för samråd mellan företrädare för skogsbruket, länsstyrelserna och kommunerna. Regeringen hänvisar i besluten län för län till de i promemorian angivna allmänna utgångspunkterna för skogsbrukets behandling och framhåller att skogsbruksfrågorna bör ägnas uppmärksamhet varvid friluftslivets, naturvårdens och kulturminnesvårdens intressen skall beaktas.

Flera remissinstanser har anfört att rörligt friluftsliv och rationellt skogsbruk oftast torde kunna kombineras, om riktlinjer för skogsbrukets bedrivande utarbetas i samråd mellan berörda parter. Enligt promemorian bör länsstyrelserna inleda överläggningar med skogsvårdsstyrelser och kommuner rörande bl. a. behovet av säkerställandeåtgärder och föreskrifter om samrådsskyldighet enligt naturvårdslagen inom skogsområden. Syftet med överläggningarna bör vara att precisera inom vilka områden och i vilka avseenden särskilda krav på skogsbruket är motiverade för att tillgodose andra intressen. Regeringen framhåller i flera länsbeslut att friluftslivets, naturvårdens och kulturminnesvårdens intressen ofta bör kunna beaktas utan att virkesproduktionen begränsas.

Vissa områden bör enligt regeringen betraktas som områden där naturvårdens och kulturminnesvårdens intressen äger särskild tyngd, vilket bör beaktas vid behandlingen av skogsbruksfrågorna inom dessa

områden. Det gäller bl. a. delar av Tiveden samt Halle- och Hunneberg.

I regeringens beslut för Kristianstads och Malmöhus län framhålls att de studier, som i dessa län skall utföras rörande jordbrukets intressen i förhållande till tätorternas expansion, bör sättas i samband med överväganden om den begränsade tillgången på mark för rörligt friluftsliv i delar av Skåne. Jord- och skogsbruksfrågorna bör därför behandlas i ett sammanhang och i regional skala vägas mot andra intressen.

7.3 Fiske

7.3.1 Riktlinjer och underlagsmaterial

Enligt de fastlagda riktlinjerna för hushållning med mark och vatten bör all möjlig hänsyn tas till de areella näringarna. Det är angeläget att det material som belyser fiskets förutsättningar och konfliktrisker sett från fiskets synpunkt kompletteras och förfinas för att bl. a. skapa bättre kunskapsunderlag vid bedömningar av lokaliseringsplatser för miljöstörande industri.

Som underlag för programarbetet har funnits dels en översiktlig redovisning av för yrkesfisket värdefulla vattenområden längs landets kuster, dels en inventering av betydelsefulla fritidsfiskevatten.

7.3.2 Behandlingen i det kommunala programarbetet

Fiskets intressen behandlas i relativt liten utsträckning i de kommunala programmen. Totalt har ca 30 kommuner i sina program tagit upp fiskefrågor.

Den mest utförliga behandlingen av fisket förekommer i programmen för kommuner vid havskust. Främst kommuner med miljöstörande och resurskrävande industri diskuterar denna industris inverkan på fisket. Vissa av dessa kommuner påpekar att föroreningsriskerna vid lokalisering av sådan industri bör beaktas inom större vattenområden än de som direkt ansluter till den enskilda kommunens kustområde. Andra kommuner som redovisar liknande synpunkter efterlyser centralt genomförda utredningar om avloppsanläggningars och industriutsläpps inverkan på fiskbeståndet.

Konflikter mellan fiskets och försvarets intressen behandlas i några program. *Karlsborgs kommun* redovisar t. ex. konflikter med yrkesfisket vid skjutning ut över Vättern från de inom kommunen belägna skjutfälten.

Flera kommuner i Göteborgs och Bohus län anger att begränsningar i fråga om stränders och vattenområdets användning för bl. a. fritidsändamål kan bli nödvändiga med hänsyn till yrkesfiskets intressen. Några kommuner påpekar att fisket genom t. ex. sina sjöbodan ger positiva tillskott till bebyggelsemiljön.

Fritidsfisket behandlas sporadiskt i programmen och ofta utan att särskilda konflikter eller problem redovisas.

7.3.3 Länsstyrelsernas och övriga regionala organens yttranden

Även på regional nivå behandlas fisket i liten omfattning. Några lantbruksnämnder kommenterar fiskets behandling i programmen. Fiske-riintendenterna har lämnat sina yttranden till fiskeristyrelsen som underlag för styrelsens remissyttrande.

Lantbruksnämnden i Blekinge län uttalar farhågor för negativa effekter på såväl yrkes- som fritidsfisket vid en lokalisering av miljöstörande industri väster om Karlshamn. Långtgående reningsåtgärder krävs enligt nämnden.

Länsstyrelsen liksom *lantbruksnämnden i Västerbottens län* anser att det är av stor vikt att yrkesfiskets intressen beaktas i planeringen, främst fiskets behov av fasta anläggningar. Utvecklingen av mer omfattande och koncentrerad fritidsbebyggelse kan enligt styrelsen och nämnden orsaka konflikter med fiskets intressen. Att fisket måste beaktas i den fortsatta planeringen understryks också av *länsstyrelserna i Blekinge och Älvsborgs län* samt av *lantbruksnämnderna i Hallands och Göteborgs och Bohus län*.

7.3.4 De centrala remissinstansernas yttranden

Allmänt

Fiskeristyrelsen konstaterar i sitt yttrande att riktlinjerna för yrkesfiskets behandling i stor utsträckning knutits till den miljöstörande industrins effekter. Fiskefs förhållande till den miljöstörande industrin behandlas emellertid enligt styrelsens mening ytterst summariskt i programmen. I merparten av landets kommuner är dock miljöstörande industri inte aktuell. I dessa kommuner finner styrelsen att fisket oftast inte tas upp alls. Styrelsen anser därför att konfliktriskerna i samband med t. ex. täktverksamhet, kraftproduktion, jordbruk, fritidsbebyggelse och rörligt friluftsliv behandlas otillfredsställande i programarbetet.

Beträffande fritidsfisket framhålls av såväl *fiskeristyrelsen* som *Sveriges fritidsfiskares riksförbund* den stora omfattning som fritidsfisket har i dagens samhälle. Mängden fångad fisk uppgår enligt styrelsen för fritidsfiskets del till storleksordningen 30 tusen ton per år. Fiskeristyrelsen finner att det underlagsmaterial som förelåg inom ramen för länsinventeringarna endast i undantagsfall har kommit att ligga till grund för programmen. Liknande synpunkter framförs av *Sveriges fritidsfiskares riksförbund*, som anser att endast ett fåtal kommuner behandlar fritidsfisket i tillräcklig omfattning.

Fiskeristyrelsen anser att orsaken till fiskets undanskymda plats i programarbetet är att etablerade kontaktvägar mellan t. ex. centrala och regionala myndigheter till stor del helt har saknats. Av undersökningar som styrelsen har gjort framgår att endast sporadiska kontakter har förekommit. Detta har i sin tur medfört att det underlagsmaterial som har förelegat inte har uppmärksamats.

Fisket i den fortsatta planeringen

Fiskeristyrelsen har efter samråd med planverket utarbetat ett program för olika slag av fiskeinventeringar, avseende såväl yrkes- som fritidsfiske. Avsikten är att programmet skall ge förutsättningar för en mera tillfredsställande behandling av fisket i den fortsatta riksplaneringen. Genomförandet av programmet stöds av *Sveriges fritidsfiskares riksförbund*, som understryker vikten av en grundlig utredning om fiskets intressen i den fysiska riksplaneringen. Under den fortsatta planeringen är det enligt *fiskeristyrelsen* nödvändigt att fiskeriadминистраtionen medverkar på ett helt annat sätt än hittills. Styrelsen föreslar ett obligatoriskt samrådsförfarande mellan främst länsstyrelserna och de regionala fiskeriorganen.

Planverket anser det angeläget att inte minst fritidsfisket ägnas ökad uppmärksamhet i den fortsatta planeringen.

7.3.5 Regeringens beslut

I den till regeringens beslut fogade promemorian framhålls att fisket under planeringsskedet bör inordnas i planeringsarbetet på ett i förhållande till andra verksamheter jämbördigt sätt. Det material som tidigare har redovisats beträffande värdefulla fiskevatten bör, tillsammans med det material som successivt kommer fram i det inventeringsarbete som nu har inletts av fiskerikonsulenterna enligt anvisningar från fiskeristyrelsen, utgöra underlag för planeringsarbetet. Samråd i fråga om fiskets behandling i planeringen bör enligt promemorian på ett tidigt stadium komma till stånd mellan länsstyrelserna, fiskeriadминистраtionen och kommunerna.

I regeringens beslut betonas för flera län att fiskets intressen bör uppmärksammas vid planeringen för kustområden och älvdalar. Vidare bör fisket uppmärksammas vid planeringen för de större insjöarna, dvs. för Väneren, Vättern, Mälaren, Hjälmaren och Siljan samt även för vissa mindre sjöar och sjösystem.

Regeringen framhåller att fiskets intressen bör redovisas på sådant sätt att riskerna för negativa återverkningar på fisket till följd av lokalisering av miljöstörande industri kan beaktas i planeringen.

I beslutet för Gotlands län säger regeringen att länsstyrelsen bör utarbeta en plan som redovisar sådana områden utanför Gotlands kuster som av olika skäl bör undantas från eventuell täkt av sand och grus. Utgångspunkten för detta arbete skall vara att inverkan av betydelse på fiskets intressen eller i övrigt på den marina miljön skall undvikas.

7.4 Renskötsel

7.4.1 Riktlinjer och underlagsmaterial

Enligt de fastlagda riktlinjerna bör all möjlig hänsyn tas till de areella näringarna. Utvecklingen inom fjällområdet med bl. a. ökande turism bör

styras i en sådan riktning att samiska intressen inte skadas och helst på ett sådant sätt att samerna själva får del i utvecklingens positiva sidor. Företrädare för rennärings- och den statliga administrationen på området bör få medverka i planeringsarbetet redan på förberedelsestadiet.

Till grund för programarbetet fanns för vissa delar av Västerbottens län planverkets provinventeringar av rennäringsmarkens användning.

7.4.2 Behandlingen i det kommunala programarbetet

Totalt 20 kommuner, främst i Jämtlands och Västerbottens län, behandlar i sina program renskötselfrågor. I den mån kommunerna uttrycker målsättningar beträffande rennäringsmarken är de relativt allmänt hållna. I regel anges i programmen att den kommunala planeringen skall inriktas så att den inte försvårar en lämplig utveckling inom rennäringsmarken.

De flesta kommuner som har behandlat rennäringsfrågor diskuterar förekomsten av konflikter mellan rennäringsmarken och andra intressen såsom rörligt friluftsliv, fritidsbebyggelse, skogsbruk, vägbyggnad, vattenkraftutbyggnad och gruvsdrift. *Kiruna kommun* anser att rennäringsmarkens anspråk bör jämföras med anspråk från andra samhällsintressen, varför det enligt kommunen inte finns anledning att se rennäringsmarken som någon särskild restriktion för andra verksamheter. Akuta konfliktområden som berör rennäringsmarken redovisas av länsstyrelserna endast i ett par fall. För att lösa intressekonflikterna förespråkar bl. a. *Lycksele kommun* ett vidgat samråd mellan samebyarnas talesmän och skogsbolagen, jordbrukarnas organisationer samt kommunerna.

I *Storumans kommun* pågår en försöksverksamhet som syftar till att upprätta en kommunöversikt i vilken rennäringsmarkens anspråk behandlas. *Sorsele och Storumans kommuner* anser att de provinventeringar, som planverket genomförde år 1973 i några samebyar för att fastställa renskötselens anspråk, bör betraktas som en partsinlaga. Kompletterande uppgifter bör enligt kommunerna inhämtas från andra myndigheter såsom lantbruksnämnden och skogsvårdsstyrelsen. Flera kommuner anser att planeringsunderlaget för fjällområdet kommer att förbättras i och med planverkets och naturvårdsverkets inventeringsarbeten.

7.4.3 Länsstyrelsernas och övriga regionala organs yttranden

Några länsstyrelser samt lantbruksnämnden i Västerbottens län har i sina yttranden berört renskötseln.

Länsstyrelsen i Västerbottens län påpekar att rennäringsmarken enligt underlagsmaterialet bör ses som en restriktion för andra verksamheter. Samtidigt anser länsstyrelsen att ett differentierat näringsliv inom fjällområdet i första hand kan åstadkommas genom att bygga ut turistverksamheten. Det är enligt länsstyrelsen angeläget att följdverkningarna för renskötseln av aktuella turistprojekt uppmärksammas.

Lantbruksnämnden i Västerbottens län anser att det bör framgå tydligare i de kommunala programmen att de områden av riksintresse för

friluftslivet som har redovisats i fjällen i första hand används för renskötsel. Nämnden framhåller vidare att även vinterbetesmarkerna nedanför odlingsgränsen har stor betydelse för rennäringen. I det fortsatta arbetet bör rennäringens frågor belysas ytterligare och renarnas flyttningsleder markeras på karta. Nämnden ansluter sig till åsikten att planverkets inventering av renskötselns markanspråk bör betraktas som en partsinlägga, vilken måste kompletteras.

7.4.4 De centrala remissinstansernas yttranden

Allmänt

Lantbruksstyrelsen konstaterar att rennäringen intar en särställning eftersom renskötselutövarna enligt rennärlingslagen har en förstahandsrätt till utnyttjandet av bl. a. markerna ovan odlingsgränsen och inom renbetesfjällen. Verksamheter som kan väntas beröra renskötseln är turism, vattenkraftutbyggnad etc. Styrelsen konstaterar att renskötseln inte behandlas i många program där så borde vara fallet. De program som tar upp renskötseln innehåller i regel endast allmänna uttalanden om näringens betydelse och att näringen skall beaktas i den fortsatta planeringen.

Svenska samernas riksförbund anser att programmaterialet är sådant att det saknas möjlighet att närmare ta ställning till enskilda förslag i kommunernas program. Förbundet är emellertid kritiskt till hur renskötseln har behandlats i vissa fall, dels vad avser samråd med samerna, dels vad avser behandlingen av renskötseln som näring. Den samrådsverksamhet under programarbetet som förbundet har hemställt om hos kommunerna och som också tas upp i riktlinjerna för den fysiska riksplaneringen har i åtskilliga fall uteblivit. Endast i Jämtlands län har enligt förbundet samebyarna tillsammans med riksförbundet inbjudits till överläggningar med kommunerna. Förbundet anser att behandlingen av rennäringen i Jämtlands- och Västerbottenskommunernas program i de flesta fall är acceptabel och i flertalet fall hållen i en positiv anda. I Norrbottens län har enligt förbundet ingen samrådsverksamhet förekommit. Beträffande kommunernas program i detta län finner förbundet att dessa i flertalet fall är mycket allmänt och vagt hållna. Förbundet finner det ytterst anmärkningsvärt att länets lantbruksnämnd inte i sitt yttrande tagit upp rennäringen. Förbundet anser sammanfattningsvis att de kommunala programmen måste överarbetas för att rennäringens markanspråk skall tillgodoses.

Inventeringsbehov

Lantbruksstyrelsen föreslår att en översiktlig betesinventering genomförs inom renskötselområdet som underlag för den fortsatta riksplaneringen. *Planverket* tillstyrker en sådan inventering.

Bebyggelsefrågor m. m.

Planverket anser att vid prövning av ansökan om byggnadslov inom renskötseleområden hänsyn även skall tas till renskötsele. Verket föreslår bl. a. att sameby skall betraktas som innehavare av särskild rätt enligt byggnadslagstiftningen inom renskötselels åretruntmarker och utmed renars flyttningstvågar inom övriga renskötseleområden.

Riksantikvarieämbetet understryker betydelsen av ett bevarande av kulturhistoriskt intressanta brukningsformer, t. ex. inom renskötselels område. Detta bör tas upp inom ramen för den statliga verksamheten landskapsvård i odlingsbygd, en verksamhet som enligt ämbetet bör fortsätta. Ämbetet har under år 1974 utfört vissa inventeringar av samekulturens bevarandeintressen.

Renskötsele i den fortsatta planeringen

Lantbruksstyrelsen anser att rennärigen i det fortsatta planeringsarbetet måste beaktas i högre grad än hittills. *Planverket* understryker vikten av att samråd sker mellan kommunerna och representanter för rennärigen. *Svenska samernas riksförbund* ser det som nödvändigt att det centralt utfärdas anvisningar om rennärigenens behandling som vägledning för kommunernas planering. Förbundet nämner i sitt yttrande som ett exempel arbetet med kommunöversikten i Storumans kommun där man har försökt att arbeta in rennärigenens markanspråk. Med vissa korrigeringar bör denna kommunöversikt enligt förbundet kunna tjäna som mall för andra kommuner.

7.4.5 Regeringens beslut

I den till regeringens beslut fogade promemorian framhålls att rennärigenens rätt enligt rennäringslagen (1971:437) samt närigenens speciella krav i fråga om mark skall beaktas i den fortsatta planeringen. Samråd med berörda samebyar bör enligt promemorian komma till stånd i ett tidigt skede av planeringsarbetet.

Vidare konstateras i promemorian att planverket i sitt yttrande föreslår vissa utgångspunkter för behandlingen av rennäringsintressena i den fortsatta planeringen, och att planverket har inhämtat synpunkter från lantbruksstyrelsen beträffande tolkning av de delar av rennäringslagstiftningen som rör markanvändning och fysisk planering. Dessa synpunkter bör enligt promemorian tjäna till ledning för det fortsatta planeringsarbetet.

Planverket genomför f. n. i samarbete med lantbruksstyrelsen och Svenska samernas riksförbund en kartläggning av renskötselels markanvändning och för renskötselels värdefulla marker som är känsliga för störningar. Kartläggningen bör enligt promemorian kunna ge underlag för berörda kommuner i det fortsatta planeringsarbetet.

Regeringen framhåller i besluten för berörda län att vid planeringen i

fjällområdena hänsyn skall tas till rennäringens intressen i enlighet med de utgångspunkter som angetts i promemorian.

7.5 Rörligt friluftsliv

7.5.1 Riktlinjer och underlagsmaterial

Enligt de fastlagda riktlinjerna bör det långsiktiga samhällsintresset att bevara en god miljö och ställa tillräckliga rekreationsmöjligheter till de många människornas förfogande väga tungt i förhållande till kortsiktiga och enskilda intressen. Det är angeläget att för friluftslivet värdefulla områden skyddas och att se till att inte kuster och stränder undandras allmänt utnyttjande genom privat bebyggelse. Det är också viktigt att tillräckliga arealer avsätts för t. ex. campingplatser och stugbyar i attraktiva lägen, speciellt i närheten av storstäderna.

Som underlag för programarbetet fanns statens naturvårdsverks redovisning Områden för friluftsliv och vetenskapligt kulturell naturvård (Förarbeten för fysisk riksplanering, underlagsmaterial nr 19). I redovisningen anges ca 160 områden i landet vara av riksintresse för det rörliga friluftslivet. I prop. 1972:111 framhålls att redovisningen inte gör anspråk på fullständighet eller slutgiltighet utan bör ses som en första sammanställning som efterhand skall kompletteras genom medverkan från bl. a. länsstyrelser och kommuner.

Utöver vad som redovisas i det följande, äger i stor utsträckning vad som sägs om vetenskaplig naturvård i avsnitt 7.6 giltighet även beträffande rörligt friluftsliv. I avsnittet om skogsbruk behandlas också vissa friluftslivsfrågor.

7.5.2 Behandlingen i det kommunala programarbetet

Totalt ca 240 kommuner behandlar i sina program frågor med anknytning till det rörliga friluftslivet. Av de ca 160 områden som har redovisats som riksintressanta i underlagsmaterialet föreslår kommunerna att några få skall utgå helt och att ett tjugotal skall minskas i omfång. Kommunerna föreslår vidare att ett sextiototal ytterligare områden bör betraktas som riksintressanta samt att drygt 30 av områdena i underlagsmaterialet skall utvidgas.

I flera län har genomförts eller pågår större utredningar och planeringsföretag som berör det rörliga friluftslivet. Som exempel kan nämnas Västernorrlands län, där länsstyrelsen, landstinget och berörda kommuner tillsammans studerat förutsättningarna för att utveckla det rörliga friluftslivet inom det s. k. Höga Kusten-området. I Östergötlands och Kalmar län har bildats en arbetsgrupp med uppgift att samordna planeringen för det obrutna kustområdet i dessa län. De fem kommuner som berörs av Tivedenområdet har tillsammans med länsstyrelserna i Skaraborgs och Örebro län utrett områdets disposition med hänsyn bl. a. till friluftslivets intressen.

I programmen redovisas i åtskilliga fall konflikter mellan friluftslivets intressen och skogsbruk, liksom konflikter med t. ex. vägbyggnad, fät-bebyggelse, fritidsbebyggelse och militära skjutfält.

Flera kommuner, bl. a. i Blekinge län, diskuterar turistkommitténs förslag till primära rekreationsområden (SOU 1973:52) och de konsekvenser som dessa kan få för friluftslivet och den fysiska riksplaneringen. (Se vidare avsnitt 7.5.6.)

Omkring 15 % av de områden som har angetts vara av riksintresse för det rörliga friluftslivet är helt eller till större delen säkerställda genom förordnanden enligt naturvårdslagen. En betydande del av de återstående områdena föreslås bli säkerställda genom kommunal översiktsplanering, främst genom riktlinjer för bebyggelseutvecklingen i kommunöversikter.

7.5.3 Länsstyrelsernas yttranden

Länsstyrelser och kommuner är i huvudsak överens beträffande handläggningen av friluftslivsfrågorna i riksplaneringen. Länsstyrelserna tillstyrker i stort kommunernas förslag till revideringar av områden för det rörliga friluftslivet och tillstyrker att de flesta av de ytterligare områden som kommunerna föreslår bör behandlas inom ramen för den fysiska riksplaneringen.

Flera länsstyrelser, exempelvis *länsstyrelserna i Hallands och i Göteborgs och Bohus län*, understryker att en utbyggnad eller översyn av vägnätet behövs i områden som är attraktiva för det rörliga friluftslivet. *Länsstyrelsen i Gävleborgs län* anser att allmänhetens möjligheter att utnyttja det enskilda vägnätet bör utredas vidare och leda till konkreta åtgärder.

7.5.4 De centrala remissinstansernas yttranden

Lantmäteriverket finner att områden av betydelse för det rörliga friluftslivet som ligger nära tätorter och som normalt borde vara av regionalt intresse, i vissa fall anges vara av riksintresse. Orsaken anger verket bl. a. vara att rekreationsintressena i sådana områden får stor uppmärksamhet eftersom ett stort antal människor utnyttjar områdena. Verket finner att en sådan tolkning av riksintresse kan vara befogad. *Naturvårdsverket* avser att i ett utvecklingsprojekt närmare belysa behovet av rekreationsområden i tätortsområden.

Svenska kommunförbundet anser det naturligt att kommunerna tar på sig ansvaret för planering och skötsel av de tätortsnära rekreationsområdena. Beträffande de s. k. fjärrekreationsområdena av regionalt intresse eller riksintresse fordras enligt förbundet statliga insatser.

Planverket rekommenderar att kommuner och länsstyrelser samarbetar med landstingen. De senare kan enligt verket genom t. ex. markinköp och iordningställande av friluftsområden spela en betydelsefull roll vid genomförande av den fysiska riksplaneringen.

Såväl *planverket* som *Svenska kommunförbundet* erinrar om att

turistkommitténs betänkande (SOU 1973:52) får betydelse för friluftslivet, speciellt i de föreslagna primära rekreationsområdena. (Se vidare avsnitt 7.5.6.)

7.5.5 Regeringens beslut

I den till regeringens beslut fogade promemorian framhålls att det är angeläget att i planeringen finna former för en samlad behandling av bl. a. rörligt friluftsliv, vetenskaplig naturvård och kulturminnesvård i syfte att skapa bättre samordning av planerings- och säkerställandeåtgärder.

I besluten för drygt hälften av länen pekar regeringen på att i prop. 1975:46 har lagts fram förslag till riktlinjer för planering och samordning av samhällets insatser för rekreation och turism. Riksdagens beslut med anledning av förslaget skall beaktas i det fortsatta planeringsarbetet. (Se vidare avsnitt 7.5.6.)

Särskilt vid behandlingen av områden för vilka geografiska riktlinjer gäller och av vissa verksamheter, t. ex. skogsbruk och miljöstörande industri, framhåller regeringen att planeringen skall ske med hänsyn tagen till det rörliga friluftslivets intressen. Detta gäller bl. a. kustområdena och områdena kring vissa sjöar.

Mot bakgrund av de nya förutsättningar för val av säkerställandeform som ändringar i naturvårdslagen innebär finns det enligt den nämnda promemorian anledning för kommuner och länsstyrelser att gemensamt se över de i programmen föreslagna formerna för säkerställande.

Regeringen framhåller att den kustplanering som har pågått i södra Sverige bör kunna ge underlag för samordning av den kommunala planeringen vad gäller naturvårdens och det rörliga friluftslivets intressen.

I besluten för Kristianstads och Malmöhus län uttalar regeringen att studierna rörande jordbrukets intressen i förhållande till tätorternas expansion bör sättas i samband med bl. a. överväganden rörande den begränsade tillgången inom delar av Skåne på mark för rörligt friluftsliv. Vidare påpekas beträffande Kristianstads län skogsområdenas betydelse som rekreationsområden för innevanarna i de tätbefolkade delarna av Skåne.

Regeringen understryker att behovet av rekreationsområden för befolkningen i Storstockholmsområdet och Göteborgsområdet är betydande och att de områden som i dessa regioner avses bli utnyttjade för friluftsliv m. m. bör ges erforderligt skydd.

I beslutet för Göteborgs och Bohus län betonas att det obrutna kustområdet i norra Bohuslän enligt riktlinjerna genom skyddsåtgärder och utvecklingsplanering bör disponeras så att ett allsidigt utnyttjande för fritidsändamål blir möjligt.

Vidare konstateras att stora delar av fjällområdet i Kopparbergs län har särskilt stor betydelse som rekreationsområden för tätortsbefolkningen i Syd- och Mellansverige och att det därför finns stort behov av översiktliga och planmässiga överväganden som tillgodoser det rörliga friluftslivets intressen i dessa områden.

Med tanke på Ölands och Gotlands värde från rekreations- och turistsynpunkt behövs enligt regeringens beslut samlade överväganden om behovet av olika former av övernattningsmöjligheter i anslutning till områden av värde för friluftsliv och rekreation. Det är angeläget att de åtgärder som behövs för att tillgodose bevarandebeståndet och för att utveckla friluftslivet och turismen samordnas i Ölandskommunernas planering.

7.5.6 Primära rekreationsområden

I prop. 1975:46 föreslås riksdagen godkänna vissa riktlinjer för planering och samordning av samhällets insatser för rekreation och turism. Förslaget grundar sig på turistkommitténs betänkande (SOU 1973:52) och de däröver avlämnade remissyttrandena. Riktlinjerna innebär bl. a. att samhällets insatser inriktas på att göra det möjligt för alla att utnyttja områden och anläggningar för rekreation och turism. Vidare föreslås att 24 områden i landet betraktas som primära rekreationsområden. Dessa områden redovisas på *karta 1*, som fogas till protokollet i detta ärende.

I propositionen framhåller chefen för jordbruksdepartementet att den under de senaste decennierna starkt ökade fritiden gör det nödvändigt att samhället på olika områden ser till att fritidssysselsättning erbjuds människorna. Rekreationspolitiken måste ges en sådan inriktning att den möjliggör för alla att få den avkoppling och motion som var och en har rätt att kräva. De naturliga förutsättningarna för ett utbrett friluftsliv är goda i vårt land. De långa kusterna, de många skärgårds- och insjöområdena samt fjällområdena ger utomordentliga möjligheter för olika former av friluftsliv. I arbetet med den fysiska riksplaneringen är det rörliga friluftslivets markanspråk en av de viktigaste faktorerna.

Från samhällets sida görs omfattande insatser när det gäller utbyggnad av anläggningar för rekreation och turism. De statliga insatserna har emellertid, framhålls det i propositionen, delvis skett utan inbördes samordning vilket i vissa fall inneburit nackdelar från rekreationssynpunkt. I första hand i de regioner som har speciella förutsättningar är det önskvärt att en mer samlad planering och samordning av samhällets insatser för rekreation och turism kommer till stånd.

De 24 föreslagna primära rekreationsområdena berörs samtliga av planeringsarbetet inom län och kommuner inom ramen för den fysiska riksplaneringen. I dessa områden bör den framtida utbyggnaden för rekreation enligt propositionen ske inom ramen för samordnade åtgärder. Vidare bör den fortsatta planeringen inom dessa områden utgå från förutsättningen att en utveckling av rekreationslivet skall ske med hänsynstagande till de natur- och kulturvärden inom områdena som finns dokumenterade i den fysiska riksplaneringen. Den preliminära avgränsningen av de primära rekreationsområdena behöver ses över i det fortsatta planeringsarbetet. Möjligheterna att samordna rekreationsintressena med bl. a. naturvårdens och de areella näringarnas intressen bör ägnas särskild uppmärksamhet. Kommunerna bör i det fortsatta plane-

ringsarbetet studera avgränsningsfrågorna och bedöma behovet av markreservationer m. m. för att möjliggöra en utveckling av rekreativlivet i dessa områden.

Chefen för jordbruksdepartementet framhåller vidare i propositionen att rekreativområdena kring de tre storstäderna är arealmässigt begränsade i förhållande till den folkmängd som finns där. De kan därför inte byggas ut som rekreativområden för hela landet utan måste i första hand utnyttjas för närrekreativ. De kan således endast i vissa avseenden jämföras med de primära rekreativområdena.

För att erhålla en nödvändig bättre samverkan mellan de myndigheter som handlägger rekreativ- och turistfrågor föreslås att en beredning inrättas för planering av områden och anläggningar för rekreativ och turism. I beredningen skall ingå företrädare för bl. a. naturvårdsverket, arbetsmarknadsstyrelsen, planverket och kommunerna. Beredningen bör vara ett rådgivande och samordnande organ med uppgift att följa planeringen av de primära rekreativområdena och andra områden av större betydelse för rekreativlivet samt att bevaka att de anförda riktlinjerna följs.

Det bör enligt propositionen ankomma på den föreslagna beredningen att lämna erforderliga rekommendationer för handläggningen av frågor som rör de primära rekreativområdena inom ramen för den fysiska riksplaneringens planeringsskede. Redovisningarna och resultaten av verksamheten under detta skede bör i sin tur ge underlag för beredningen när det gäller att bedöma bl. a. vissa prioriteringsfrågor.

Riksdagen har i enlighet med hemställan från kulturutskottet (KrU 1975:14) uppskjutit behandlingen av propositionen och i anledning därav väckt motioner till 1975/76 års riksmöte.

7.6 Vetenskaplig naturvård

7.6.1 Riktlinjer och underlagsmaterial

Naturvårdens intressen bör enligt de fastlagda riktlinjerna tillmätas stor tyngd som restriktion vid planering av andra verksamheters markanvändning, bl. a. därför att de värden som naturvården representerar inte kan återskapas eller ersättas om de en gång förstörts. Vid konflikter mellan naturvårdens krav på orörda områden och friluftslivets krav på områden tillgängliga för allmänheten måste naturvårdens intressen ibland ges prioritet och restriktioner läggas på friluftslivet. I vissa fall kan också restriktioner för de areella näringarna behövas med hänsyn till vetenskapliga naturvårdsintressen. Enligt riktlinjerna är det angeläget att värdefulla naturområden snarast ges ett sådant skydd att deras naturvården inte går förlorade.

Som underlag för programarbetet fanns statens naturvårdsverks redovisning Områden för friluftsliv och vetenskapligt kulturell naturvård (Förarbeten för fysisk riksplanering, underlagsmaterial nr 19). I redovisningen anges drygt 600 områden i landet vara av riksintresse för den

vetenskapliga naturvärden. I prop. 1972:111 underströks att denna redovisning skall ses som en anvisning om var naturvårdsintressena bör tillmätas särskild vikt i den regionala och kommunala planeringen. I planeringen bör klarläggas vilka restriktioner som kan bli aktuella för andra verksamheter. Ytterligare inventeringar och utredningar krävs i många områden för att närmare klarlägga naturvårdsintressena.

7.6.2 Behandlingen i det kommunala programarbetet

Totalt ca 260 kommuner behandlar i sina program frågor med anknytning till den vetenskapliga naturvärden.

Av de drygt 600 områden som naturvårdsverket har redovisat som riksintressanta för den vetenskapliga naturvärden, har kommunerna föreslagit att ett fåtal skall utgå som riksintressanta och att ett sjuttioatal skall minskas i omfång. Å andra sidan föreslår kommunerna att ett sextioatal av områdena i underlagsmaterialet skall utvidgas och att därutöver drygt 130 nya områden skall betraktas som riksintressanta för den vetenskapliga naturvärden.

Åtskilliga kommuner pekar på behovet av kompletterande och fördjupade naturinventeringar. Naturinventeringar baserade på fältiakttagelser saknas för stora delar av landet. En konsekvens av inventeringsläget är att kommunerna i vissa fall har svårt att avgränsa de riksintressanta områdena eller är osäkra på vad som är att betrakta som riksintresse.

I programmen redovisas ett relativt stort antal aktuella konflikter mellan naturvårdens intressen och andra samhällsintressen såsom skogsbruk, fritidsbebyggelse, försvar, vattenkraftutbyggnad och miljöstörande industri.

Omkring en femtedel av de områden som är av riksintresse för den vetenskapliga naturvärden har tidigare helt eller delvis säkerställts genom t. ex. förordnanden enligt naturvårdslagen eller miljöskyddslagen. En avsevärd del av de återstående områdena föreslås bli säkerställda inom ramen för kommunernas översiktsplanering, främst genom riktlinjer för bebyggelseutvecklingen i kommunöversikter.

Vissa kommuner anger i programmen att de inte är beredda att göra ekonomiska ataganden för att tillgodose den vetenskapliga naturvårdens intressen utan anför att detta bör vara en statlig uppgift. Så är fallet bl. a. i *flera kommuner i Malmöhus och Norrbottens län*.

7.6.3 Länsstyrelsernas yttranden

Mer betydande meningsskiljaktigheter mellan länsstyrelser och kommuner föreligger i regel inte. Länsstyrelserna accepterar i huvudsak kommunernas förslag till begränsningar och utvidgningar av de riksintressanta områdena. Av de nya områden som föreslås av kommunerna tillstyrker länsstyrelserna nästan samtliga.

Länsstyrelserna pekar liksom kommunerna på behovet av komplet-

terande och fördjupade naturinventeringar. Flera länsstyrelser framhåller dock att resurserna inte är tillräckliga för att genomföra erforderliga inventeringar. Resurserna är enligt flera länsstyrelser inte heller tillräckliga för de reservatsbildningar och andra förordnanden enligt naturvårdslagen som krävs. Svarigheter att hålla tidsplanen kan därför förutses.

Bland övriga fragor som tas upp i länsstyrelsernas yttranden kan nämnas behovet av landskapsbildsskydd längs europavägarna samt behovet av råd och anvisningar för naturinventering och naturvårdsplanering. Vidare behandlas frågan hur jordbrukets strukturomvandling skall samordnas med naturvårdsplanering inom riksintressanta områden.

7.6.4 De centrala remissinstansernas yttranden

Allmänt

Naturvårdsverket finner att kommunerna har utfört ett ambitiöst arbete med programmen och att förståelsen för naturvärden har ökat avsevärt genom programarbetet. Verket nämner som exempel att kommunerna endast undantagsvis har motsatt sig något av de drygt 600 områden av intresse för vetenskaplig naturvård som i underlagsmaterialet anges vara av riksintresse. Tvärtom har kommunerna föreslagit ytterligare ca 130 sådana områden. Kommunerna har emellertid enligt verket ofta haft svart att konkretisera sina program vad avser naturvärden och inte heller alltid anlagt den ekologiska syn som enligt riktlinjerna skall präglade arbetet.

SGU anser att de geovetenskapliga intressena i regel har tillgodosetts väl. *SGU* understryker vikten av att skydda de hydrogeologiska referensområdena, vars syfte är att långsiktigt följa grundvattenförhållandena i mer opåverkade områden.

Rektorsämbetet vid Stockholms universitet konstaterar att det i programarbetet har funnits en lovvärd ambition att för framtiden bevara områden av vetenskapligt intresse, men ämbetet anser att materialet uppvisar betydande ojämnheter. De vetenskapliga aspekterna har enligt rektorsämbetet många gånger inte beaktats tillräckligt.

Säkerställande frågor

Ett stort antal kommuner föreslår i sina program att områden för vetenskaplig naturvård och rörligt friluftsliv skall säkerställas med hjälp av byggnadslagstiftningen. Enligt *naturvårdsverket* är det tillfredsställande att kommunerna försöker att få en samlad bild av kommunens mark- och vattenresurser genom de föreslagna kommunöversikterna och markanvändningsplanerna. Verket anser emellertid inte att det är lämpligt att tillgodose angivna riksintressen genom att ange riktlinjer i kommunöversikt. Orsaken är bl. a. att behovet av tillsyn, vård och skydd inte går att tillfredsställa på annat sätt än med hjälp av naturvårdslagen. Reglering

av bebyggelse under en övergångsperiod till dess förordnande enligt naturvårdslagen skett kan dock enligt verket ske med hjälp av kommunöversikt.

Naturvårdsverket understryker också vikten av att formerna för att tillgodose de angivna intressena anpassas till det verkliga behovet och inte blir beroende av vilken instans som förklarar sig villig att genomföra erforderligt skydd. Det viktiga är enligt verket inte att värna om att genomförandet sker i kommunal eller statlig regi utan att värna om och värda naturen. Naturvårdsverket anser sammanfattningsvis att val av säkerställandeform måste baseras på områdets karaktär och behovet av skydd och vard. I stora drag innebär detta enligt verket att riksintressen och regionala naturvårdsintressen tillgodoses med hjälp av naturvårdslagen och lokala intressen genom byggnadslagstiftningen.

Även *lantmäteriverket* tar upp frågan om formerna för att tillgodose naturvårdsintressena och anför att, trots att kommunerna i stor utsträckning föreslagit att byggnadslagstiftningen skall användas, naturvårdslagen alljämt kommer att tillämpas i betydande omfattning. Lantmäteriverket anför vidare att av samordningsskäl och för att få en likartad behandling av ärenden inom områden som sträcker sig över kommun- och länsgränser förordnande enligt naturvårdslagen kan vara att föredra framför skydd i kommunala planer.

LRF finner att de olika former för säkerställande som föreslagits aktualiserar behovet av bättre samordning mellan byggnads- och naturvårdslagstiftning.

Svenska kommunförbundet påpekar att det stora antalet områden som har angetts vara av riksintresse innebär risk för att de verkligt angelägna områdenas skydd försämras. Förbundet anser att man med ledning av vilka områden som har föreslagits bli säkerställda genom tillämpning av naturvårdslagens bestämmelser kan utläsa vilka områden som har särskild betydelse från rikssynpunkt, medan de områden som föreslagits bli säkerställda genom riktlinjer i kommunöversikt enligt förbundet snarast bör betraktas som intressanta från lokal och regional synpunkt. Förbundet anser att om bygglagutredningens förslag om vidgad byggnadslovsplikt genomförs erhålls ett tillräckligt skydd för de områden som enligt denna uppdelning inte är av riksintresse. Kommunförbundet anser vidare, mot bakgrund av att kommuner och länsstyrelser i tre fjärdedelar av fallen föreslagit riktlinjer i kommunöversikt för att säkerställa riksintressena och att naturvårdsverket inte ansett att detta varit tillräckligt, att verkets ståndpunkt innebär ett underkännande av kommunernas och länsstyrelsernas bedömningar och en misstro mot kommunerna.

Samordningsfrågor

Riksantikvarieämbetet och *planverket* konstaterar att områden av intresse för friluftsliv, naturvård och kulturminnesvård ofta sammanfaller. Det är därför angeläget att ett samarbete sker vad avser t. ex. inventeringar, säkerställande och vård. Liknande synpunkter framförs av *naturvårdsverket*.

Inventeringsbehov

Naturvårdsverket har utarbetat råd och anvisningar för översiktlig naturinventering och naturvårdsplanering.¹ Även om anvisningarna i första hand riktar sig till länsstyrelserna, förmodar verket att också kommunerna kan dra nytta av dem.

Lantmäteriverket finner att de höga ambitionerna i programmen medför att inventerings- och utredningsarbeten måste koncentreras till sådana områden där hot mot bevarandeintressen eller konflikter mellan olika intressen föreligger, dvs. till områden med tätortsexpansion, miljöstörande industri etc. Mycket av inventerings- och utredningsarbetet bör enligt verkets mening normalt utföras av länsstyrelserna eller andra regionala organ eftersom kommunerna ofta saknar resurser för t. ex. naturvårdsinventeringar.

Planverket uppger att verket överlägger med riksantikvarieämbetet och naturvårdsverket beträffande redovisning av inventeringar för bl. a. naturvård. Planverket anser att länsstyrelserna bör få uppdrag att aktualisera äldre redovisningar.

Resursfrågor

Naturvårdsverket understryker att ökade ekonomiska resurser för köp och inlösen av mark, vård av områden m. m. är en förutsättning för att föreslagna förordnanden enligt naturvårdslagen skall kunna komma till stånd. Liknande synpunkter framförs av bl. a. *Svenska kommunförbundet*.

7.6.5 Regeringens beslut

I den till regeringens beslut fogade promemorian konstateras att kommuner, länsstyrelser och flera centrala verk i betydande omfattning är eniga om den vetenskapliga naturvårdens behandling i det fortsatta planeringsarbetet. Genom naturvårdsverkets ställningstaganden till de redovisade programmen torde de från rikssynpunkt mest angelägna bevarandeintressena nu till sina huvuddrag vara angivna. Verkets ställningstaganden kan dock enligt promemorian inte betraktas som slutgiltiga, och det påpekas att verket har betonat att inventeringsarbetet bör drivas vidare för att ge underlag för fortsatta ställningstaganden.

De områden som av naturvårdsverket nu angetts ha betydelse från rikssynpunkt bör enligt promemorian behandlas inom ramen för arbetet med att fullfölja riktlinjerna för den fysiska riksplaneringen och därvid inordnas i den översiktliga kommunala planeringen. Naturvårdsverkets yttrande och granskningspromemorior bör tjäna till vägledning vid planeringsarbetet. Det är enligt promemorian angeläget att under planeringsskedet tillgodose de mest omedelbara skyddsbehoven i syfte att

¹ Översiktlig naturinventering och naturvårdsplanering. Publikation 1975:1 från Statens naturvårdsverk.

förebygga oönskade förändringar till följd av exploatering eller utebliven vard.

Det är angeläget att i planeringsarbetet finna former för en samlad behandling av bl. a. rörligt friluftsliv, vetenskaplig naturvård och kulturminnesvård i syfte att skapa bättre samordning av planerings- och säkerställandeåtgärder. Bevarandeintressenas samband med de areella näringarna bör i detta sammanhang beaktas.

När det gäller val av säkerställandeform framhålls i promemorian att ändringarna i naturvårdslagen (1964:822) fr. o. m. den 1 januari 1975 innebär delvis nya förutsättningar bl. a. genom införandet av generellt strandskydd och tillkomsten av ett nytt skyddsinstitut (naturvårdsområde). Kommunerna kan genom delegering ges vidgade möjligheter att själva använda naturvårdslagen för att tillgodose naturvårdens och friluftslivets intressen. Mot den bakgrunden finns det enligt promemorian anledning för kommuner och länsstyrelser att gemensamt se över de i programmen föreslagna formerna för säkerställande.

I de länsvisa besluten hänvisar regeringen till de i nyss nämnda promemoria angivna allmänna utgångspunkterna för den vetenskapliga naturvårdens behandling. Därutöver tas i besluten upp bl. a. följande särskilda frågor.

Regeringen konstaterar i beslutet för Gotlands län att förekomsterna av sand och grus utanför bl. a. norra Gotlands kuster är föremål för ett ökat intresse för exploatering samtidigt som områdena är betydelsefulla för fisket och för Östersjöns bestånd av säl och sjöfagel. Länsstyrelsen i Gotlands län bör med beaktande av pågående utredningsarbete utarbeta en plan som redovisar sadana områden utanför Gotlands kuster som av olika skäl bör undantas från eventuell täkt av sand eller grus. Utgångspunkten skall härvid vara att inverkan av betydelse på fiskets intressen eller i övrigt på den marina miljön skall undvikas.

Regeringen konstaterar att naturvårdens intressen är omfattande i Göteborgs och Bohus län och att åtgärder i enlighet med vad som anförs i den allmänna promemorian bör vidtas för att tillgodose bevarandeintressena inom de ramar som tillgängliga resurser medger. Inom det obrutna kustområdet i norra Bohuslän bör skyddsåtgärder och utvecklingsplanering genomföras så att bl. a. vetenskapliga naturvärden skyddas.

Regeringen uppdrar åt länsstyrelsen i Skaraborgs län att med förtur behandla frågan om avvägningar mellan bevarandeintressena och önskemål om brytning av kalk, diabas och uran inom södra Billingen och med ledning av det material som kommer fram beträffande dessa frågor skyndsamt göra en sammanställning med förslag till åtgärder för att säkerställa en rimlig avvägning mellan motstående intressen.

Beträffande områden för vilka geografiska riktlinjer gäller, framhåller regeringen i besluten för flera län att vid planeringen bör beaktas bl. a. naturvårdens intressen. Detta gäller t. ex. kust- och skärgårdsområden, fjällområdena, älvdalarna, områdena kring de större insjöarna och även i flera fall i områden vid mindre sjöar och sjösystem. Även planeringen för olika verksamheter som t. ex. skogsbruk, miljöstörande industri, kraft-

verksutbyggnad och fritidsbebyggelse bör ske med hänsyn tagen till naturvårdens intressen.

7.7 Kulturminnesvård

7.7.1 Riktlinjer och underlagsmaterial

Enligt de fastlagda riktlinjerna bör kulturminnesvårdens intressen tillmätas stor tyngd som restriktion vid planering av andra verksamheters markanvändning, bl. a. därför att de representerar värden som inte kan återskapas eller ersättas om de en gång förstörts. Kulturminnesvärden bör integreras mer än tidigare i den övriga samhällsplaneringen.

Som underlag för programarbetet fanns riksantikvarieämbetets redovisning Miljöer och större områden av betydelse för kulturminnesvärden (Förarbeten för fysisk riksplanering, underlagsmaterial nr 23). Redovisningen omfattar ca 850 miljöer av riksintresse, drygt 1 000 miljöer av regionalt intresse och ca 100 s. k. större områden av betydelse för kulturminnesvärden. I prop. 1972:111 betonas att de angivna områdena i första hand utgör anvisningar om var kulturminnesvårdens intressen bör tillmätas särskild vikt i den regionala och lokala planeringen. Det anges att kompletterande inventeringar och utredningar behöver genomföras i en del områden.

7.7.2 Behandlingen i det kommunala programarbetet

Totalt ca 260 kommuner tar i sina program upp frågor med anknytning till kulturminnesvärden. Kommunerna föreslår att ett mindre antal av de kulturhistoriskt intressanta miljöerna i underlagsmaterialet skall utgå som riksintressen eller minskas i omfattning. Å andra sidan föreslås att ytterligare drygt 300 miljöer bör betraktas som riksintressanta för kulturminnesvärden. En stor del av dessa nya förslag utgörs av miljöer som i underlagsmaterialet betecknas som länsintressen. I drygt 30 fall föreslås utvidgningar av miljöer som finns redovisade i underlagsmaterialet.

Kommunerna föreslår att några av de ca 100 större områdena av betydelse för kulturminnesvärden som redovisas i underlagsmaterialet skall utgå eller minskas i omfång. Även utvidgningar av de större områdena föreslås. I programmen föreslås också att ett femtontal nya sadana områden betraktas som riksintressanta för kulturminnesvärden.

Kommunerna anmäler ett stort behov av medverkan från landsantikvarierna under planeringsskedet. Omkring 2/3 av de kommuner som har upprättat program uppger att de har för avsikt att begära hjälp från landsantikvarierna med i första hand inventeringar och avgränsningar samt att dessutom kontakta landsantikvarierna för samråd och som remissinstans vid planeringsverksamhet och byggnadslovsprövning. Störst är dessa behov i skogslänen.

För att säkerställa kulturminnesvårdens intressen föreslår kommunerna

för ungefär en tredjedel av områdena riktlinjer i kommunöversikt. För ytterligare en tredjedel av områdena vill kommunerna göra utredningar innan de bestämmer sig för säkerställandeform. För den resterande tredjedelen av områdena föreslås områdesplan, detaljplan, förordnanden enligt naturvårdslagen och åtgärder enligt kulturminnesvårdens speciallagstiftning.

7.7.3 Länsstyrelsernas och övriga regionala organs yttranden

Landsantikvarierna har deltagit i länskonferenser och i direkta överläggningar med kommunerna. Yttranden över programmen har avgetts av landsantikvarierna i 18 län.

Länsstyrelserna och landsantikvarierna tillstyrker i huvudsak kommunernas ändringsförslag beträffande områdenas status och avgränsningar.

Åtskilliga landsantikvarier och länsstyrelser anmäler behov av omfattande inventeringar, inte minst byggnadsinventeringar. De ekonomiska och personella resurserna för dessa inventeringsarbeten anses allmänt vara otillräckliga. Landsantikvarierna anser i flera fall att kommunerna måste bidra till eller stå för kostnaderna, men att också staten måste ge bidrag.

Flera landsantikvarier och länsstyrelser papekar att lagskyddet för kulturminnesvärden är otillräckligt, särskilt för bebyggelsemiljöer och kulturlandskap. *Länsstyrelserna i Södermanlands, Västmanlands och Gävleborgs län* liksom flera landsantikvarier konstaterar att byggnadsminneslagen endast i begränsad omfattning tillgodoser behovet av skydd för kulturminnesvärden och att denna lagstiftning inte kan tillämpas på kulturhistoriska miljöer. Några landsantikvarier efterlyser riktlinjer för hur naturvårdslagen kan tillämpas för att tillgodose kulturminnesvårdens intressen. Några länsstyrelser – bl. a. *länsstyrelserna i Kalmar och Södermanlands län* – fäster regeringens uppmärksamhet på behovet av anvisningar och klarlägganden från centralt håll vad gäller hanteringen av kulturminnesvårdens intresseområden i den kommunala planeringen.

Flera landsantikvarier och länsstyrelser anser att ytterligare statliga medel behövs för upprustning och vård av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. Statliga medel behövs enligt dessa myndigheter även för landskapsvård i odlingsbygder och vård av gravfält.

Behov av övergripande utredningar påpekas exempelvis av *landsantikvarierna i Göteborgs och Bohus län*, som anser det önskvärt med en statlig utredning om möjligheterna att ge jordbruket förutsättningar att fylla miljö- och landskapsvårdande uppgifter. *Landsantikvarierna i Kopparbergs län* menar att statliga insatser behövs för utvecklingsarbete rörande sambandet kulturminnesvård - naturvård - rörligt friluftsliv.

7.7.4 De centrala remissinstansernas yttranden

Allmänt

Kommunernas ambitionsnivå när det gäller kulturminnesvärden be-tecknas av *riksantikvarieämbetet* som mycket hög i de flesta fall.

Kulturminnesvårdens intressen har enligt ämbetet i stor utsträckning beaktats i programmen. Det är emellertid också uppenbart att behoven av utredningar och inventeringar är mycket stora och att det blir svart att slutföra sådana inom ramen för planeringsskedet.

Större områden av betydelse för kulturminnesvården

Riksantikvarieämbetet anser att de i underlagsmaterialet angivna större områdena av betydelse för kulturminnesvården i princip skall anses vara av riksintresse, men att de bör uppfattas snarast som markeringar av värdefulla kulturområden, vilka närmare bör utredas innan säkerställandeåtgärder sker. För vissa områden är utredningsbehoven så stora att säkerställandeåtgärderna enligt ämbetets uppfattning inte kan slutföras under planeringsskedet. *Planverket* understryker också utrednings- och inventeringsbehovet i de större områdena. Redan i den ordinarie kommunala planeringen och i arbetet med kommunöversiktterna bör emellertid enligt verket de kulturhistoriska intressena beaktas.

Kulturhistoriskt värdefulla miljöer

Planverket anser det nödvändigt att inventeringar genomförs i de kulturhistoriska miljöerna av riksintresse, särskilt i de fall konflikter föreligger med andra intressen. Landsantikvarierna bör enligt verket också närmare avgränsa de kulturhistoriskt värdefulla miljöer som ligger inom större områden av betydelse för kulturminnesvården.

Tätortsmiljöer

Riksantikvarieämbetet finner att kulturminnesvårdens intressen i tätorterna är mycket ojämnt redovisade i programmen. Detta beror enligt ämbetet i första hand på att kulturminnesvårdens intressen i tätorterna inte redovisades i underlagsmaterialet. Dessutom är dessa intressen bristfälligt utredda. Ämbetet anser därför att en utredning av kulturminnesvårdens intressen i tätorterna är en av de mest angelägna uppgifterna i den fortsatta fysiska riksplaneringen. Tätorter som i sin helhet är av riksintresse för kulturminnesvården bör enligt ämbetet bli föremål för planering redan under planeringsskedet, medan miljöer som utgör delar av tätorter bör beaktas särskilt i den kommunala planeringen. *Planverket* föreslår efter samråd med riksantikvarieämbetet att de kulturhistoriska miljöerna i tätorterna ges hög prioritet i den kommunala planeringen, men att inga redovisningskrav bör föreligga för dessa under planeringsskedet.

Säkerställande frågor

Riksantikvarieämbetet konstaterar att kommunerna som säkerställandeåtgärd ofta föreslår tillämpning av byggnadslagen eller naturvårds-

lagen, alternativt särskilda riktlinjer i kommunöversikt. I ytterst få fall föreslås utnyttjande av byggnadsminneslagen eller fornminneslagen. Ämbetet konstaterar också att möjligheterna att säkerställa miljöer och större områden av betydelse för kulturminnesvården med hjälp av speciallagstiftningen är begränsade och att detta medfört stora svårigheter i programarbetet. Ämbetet anser att man tills vidare i första hand bör använda sig av byggnads- och naturvårdslagstiftningen för att tillgodose kulturminnesvårdens intressen. Genom att de flesta kommuner avser att upprätta kommunöversikter anser riksantikvarieämbetet att goda förutsättningar föreligger för att erforderliga säkerställandeåtgärder vidtas.

Riksantikvarieämbetet har tillsammans med planverket ställt samman och kommenterat bl. a. tillämpliga säkerställandemedel vid bevarande av bebyggelse och kulturmiljöer.¹ Ämbetet understryker vikten av att kommunerna under planeringsskedet samråder med landsantikvarierna.

Inventeringsbehov

Riksantikvarieämbetet konstaterar att inventeringsläget för kulturminnesvården är bristfälligt. För stora delar av landet saknas bebyggelseinventeringar och inventeringar i kulturlandskapet.

Riksantikvarieämbetet föreslår att de utredningar som krävs för de redovisade miljöerna av riksintresse genomförs inom ramen för i första hand arbetet med kommunöversikt. Utrednings- och planeringsarbetet under planeringsskedet bör i första hand syfta till att avgränsa intresseområden och precisera förslag till säkerställandeåtgärder. Det har enligt ämbetet ofta varit förenat med svårigheter att avgöra om ett objekt skall anses vara av riks- eller länsintresse. För att slutgiltigt göra ett urval av riksintressen fordras enligt riksantikvarieämbetet först stora inventeringsinsatser och kulturhistoriska analyser. Ämbetet anser att det är särskilt angeläget att kulturminnesvårdens intresse beaktas i områden för vilka gäller geografiska riktlinjer.

Resursfrågor

Riksantikvarieämbetet, *planverket* och *Svenska kommunförbundet* betonar vikten av att tillräckliga personella och finansiella resurser ställs till kulturminnesvårdens förfogande. Stora krav kommer att ställas under planeringsskedet, i synnerhet på landsantikvarierna.

Lantmäteriverket bedömer att byggnadsnämnderna och fastighetsbildningsmyndigheterna kommer att få behandla många ärenden som berör områden av betydelse för bl. a. kulturminnesvården och att det därför är mycket angeläget med förbättrade samrådsformer.

¹ Skrivelse till kommunstyrelser och byggnadsnämnder i december 1974 från statens planverk och riksantikvarieämbetet.

7.7.5 Regeringens beslut

I den till regeringens beslut fogade promemorian konstateras att det i betydande omfattning råder enighet om kulturminnesvårdens behandling i det fortsatta planeringsarbetet. Genom riksantikvarieämbetets ställningstaganden till de redovisade programmen torde de från rikssynpunkt mest angelägna bevarandeintressena nu till sina huvuddrag vara angivna även om ämbetets ställningstaganden inte kan betraktas som slutgiltiga. Riksantikvarieämbetet har i flera sammanhang betonat att inventeringsarbetet bör drivas vidare för att ge underlag för fortsatta ställningstaganden, särskilt beträffande de s. k. större områdena av intresse för kulturminnesvården. Det bör enligt promemorian uppmärksammas att det regionala statliga ansvaret för kulturminnesvården från den 1 juli 1976 kommer att föras över till länsstyrelserna, varför det är angeläget att dessa redan i planeringsarbetets inledningsskede tar aktiv del i de åtgärder som vidtas inom kulturminnesvårdens områden.

De områden som av riksantikvarieämbetet nu angetts ha betydelse från rikssynpunkt bör enligt promemorian behandlas inom ramen för arbetet med att fullfölja riktlinjerna för den fysiska riksplaneringen och därvid inordnas i den översiktliga kommunala planeringen. Riksantikvarieämbetets yttrande och granskningspromemorior bör tjäna till vägledning vid planeringsarbetet. Det är angeläget att under planeringsskedet tillgodose de mest omedelbara skyddsbehoven i syfte att förebygga oönskade förändringar till följd av exploatering eller utebliven vård.

Vidare är det enligt promemorian viktigt att finna former för en samlad behandling av bl. a. rörligt friluftsliv, vetenskaplig naturvård och kulturminnesvård i syfte att skapa bättre samordning av planerings- och säkerställandeåtgärder varvid även bevarandeintressenas samband med de areella näringarna bör beaktas.

Mot bakgrund av ändringar i naturvårdslagen finns det enligt promemorian anledning för kommuner och länsstyrelser att gemensamt se över de i programmen föreslagna formerna för säkerställande.

I besluten län för län hänvisar regeringen till de allmänna utgångspunkter för kulturminnesvårdens behandling som anges i den allmänna promemorian. Därutöver tas i besluten upp bl. a. följande särskilda frågor.

Regeringen framhåller att planeringsinsatserna för områden som berörs av geografiska riktlinjer, såsom kustområden, älddalar och områden kring större sjöar bör ske med beaktande av bl. a. kulturminnesvårdens intressen. Det samma gäller vid planeringen för verksamheter som skogsbruk, miljöstörande industri och kraftverksutbyggnad.

Regeringen uppdrar åt länsstyrelsen i Skaraborgs län att med förtur behandla frågan om avvägningar mellan bevarandeintressena och önskemål om brytning av kalk, diabas och uran inom södra Billingen och med ledning av det material som kommer fram beträffande dessa frågor skyndsamt göra en sammanställning med förslag till åtgärder för att säkerställa en rimlig avvägning mellan motstående intressen.

Regeringen framhåller i beslutet för Kopparbergs län att det är angeläget att jordbrukets rationalisering längs Dalälven och i Siljansbygden kan drivas vidare med beaktande av bl. a. kulturminnesvårdens intressen. Dessa frågor bör studeras i det fortsatta planeringsarbetet i samråd mellan företrädare för kommunerna, länsstyrelsen, lantbruksnämnden och landsantikvarien.

7.8 Fritidsbebyggelse

7.8.1 Riktlinjer och underlagsmaterial

De fastlagda riktlinjerna innebär att fritidsbebyggelsen bör utvecklas i mer planmässiga former än tidigare. En planläggning av fritidsbebyggelsen anses speciellt angelägen för kusterna och de större insjöarnas strandområden. Det understryks att fortsatt bebyggelse bör förläggas så att den inte inkräktar på stränder som är av värde för friluftslivet. I områden där konkurrensen om marken är stor, är tätare former av bebyggelse att föredra med hänsyn bl. a. till det rörliga friluftslivet, medan spridd fritidsbebyggelse i form av enstaka hus eller mindre husgrupper i andra delar av landet fortfarande är en lämplig form av fritidsboende.

I rapporten (SOU 1971:75) Hushållning med mark och vatten betecknas vissa sjöriska områden i inlandet som utvecklingsområden för fritidsbebyggelse, nämligen områden i Dalsland, Bergslagen, Södermanland, Östergötland och norra Kalmar län samt smäländska höglandet. I dessa områden är en aktiv utvecklingsplanering för fritidsbebyggelse angelägen. I vissa andra områden i inlandet -- Ringsjöområdet i Skåne, Bolmenområdet, områden kring tätorter vid Mälaren och Hjälmaren, kring Vänern, vid Vätterns stränder omkring Motala och Jönköping samt vid Storsjön och Siljan -- är utnyttjandet för fritidsbebyggelse redan stort. Försiktighet bör därför iaktas beträffande fortsatt markupplåtelse för fritidsbebyggelse inom dessa områden.

7.8.2 Behandlingen i det kommunala programarbetet

Totalt ca 160 kommuner tar upp frågor med anknytning till fritidsbebyggelse. Ett stort antal kommuner som behandlar fritidsbebyggelsen redovisar aktuella eller möjliga intressekonflikter. Den vanligaste typen av konflikt både i inlandet och vid kusterna är den mellan fritidsbebyggelsen och det rörliga friluftslivet eller naturvården. Även kulturminnesvården, jordbruket, skogsbruket och renskötseln anses ibland ställa anspråk på marken som kolliderar med fritidsbebyggelsens.

Kommunernas mål för planeringsarbetet rörande fritidsbebyggelsen är skiftande och i allmänhet ganska vagt formulerade i programmen. Åtskilliga kommuner har emellertid ambitionen att styra fritidsbebyggelsens utveckling. I kustkommunernas och åtskilliga inlandskommuners uttalanden kan vidare spåras ett växande intresse att dämpa fritidsbebyggelsens tillväxt i områden som är attraktiva för det rörliga

friluftslivet. I inlandet diskuteras ofta fritidsbebyggelsen i relation till landskapsvård, samhällsservice, lokala sysselsättningsproblem samt jordbrukets och skogsbrukets problem. Byggnad av fritidshus och även omvandling av äldre aretruntbebyggelse till fritidsbostäder ses som ett sätt att hålla landskapet fritt från igenväxning och samtidigt skapa bättre underlag för samhällsservice samt att i viss mån häva lokal arbetslöshet.

De i rapporten (SOU 1971:75) Hushållning med mark och vatten angivna utvecklingsområdena för fritidsbebyggelse uppmärksammas i varierande omfattning. I Östergötlands län vidareutvecklar länsstyrelsen tillsammans med berörda kommuner ett förslag till planeringsprinciper för länets södra sjödistrikt. I Dalmland-Nordmarken-området i Älvsborgs och Värmlands län handhas ett liknande arbete av den s. k. DANO-kommittén, en interkommunal organisation med företrädare för berörda kommuner och turistorganisationer som arbetar i samråd med de berörda länsstyrelserna.

Som medel att lösa de redovisade intressekonflikterna föreslår kommunerna i regel någon form av översiktlig planmässig bedömning av bebyggelseutvecklingen, vid behov följd av områdesplanering, detaljplanering eller utfärdande av förordnanden enligt naturvårdslagen. Den planmässiga bedömningen avses ofta bli genomförd inom ramen för ett arbete med en kommunöversikt. Större delen av havskusten skall enligt programmen bli föremål för översiktlig markanvändningsplanering.

7.8.3 Länsstyrelsernas yttranden

Länsstyrelserna är i huvudsak överens med kommunerna beträffande fritidsbebyggelsens behandling. Skiljaktiga meningar förekommer främst när det gäller vissa speciella områden. Som exempel kan nämnas Blekingekusten, där länsstyrelsen motsätter sig en del av den av Karlskrona kommun föreslagna fritidsbebyggelsen. Liknande skiljaktigheter i uppfattning mellan kommuner och länsstyrelse redovisas för Hallandsåsen.

Några länsstyrelser vill fästa regeringens uppmärksamhet på speciella problem med anknytning till fritidsbebyggelsen. *Länsstyrelsen i Jönköpings län* pekar på behovet av översiktlig planering kring sjön Bolmen med hänsyn till fritidsbebyggelsens, friluftslivets, naturvårdens och kulturminnesvårdens intressen i området. *Länsstyrelserna i Östergötlands och Kalmar län* understryker betydelsen av planering i länens kust- och skärgårdsområden.

Länsstyrelsen i Malmöhus län pekar särskilt på att det i länet finns inte ianspråktagna byggnadsplanområden i attraktiva kustlägen. I vissa fall är länsstyrelsen och berörd kommun överens om att byggnadsrätter inom inte genomförda byggnadsplaner bör upphävas. Länsstyrelsen vill fästa uppmärksamheten på att medel bör ställas till förfogande för den intrångsersättning som därvid kan uppkomma.

Länsstyrelsen i Hallands län behandlar särskilt kustområdet Skummeslövstrand-Mellbystrand, vilket enligt länsstyrelsens mening kanske är landets hårdast exploaterade fritidsbebyggelseområde. Ett särskilt problem inom området är fritidsbostädernas omvandling till aretrunt-

bostäder. Ett annat problem är att åtskilliga hus inte tillkommit i laga ordning. Länsstyrelsen vill inte tillstyrka någon ny bebyggelse i området förrän en sådan har stöd i en planering som beaktat riktlinjerna för hushållning med mark och vatten. Även kring Varberg och Kungsbacka framhåller länsstyrelsen problem med en växande fritidsbebyggelse och en snabb omvandling av fritidsbostäder till åretruntbostäder.

7.8.4 De centrala remissinstansernas yttranden

Allmänt

Planverket konstaterar att fritidsbebyggelsen behandlats i förhållandevis liten utsträckning i programarbetet. *Domänverket* har en liknande uppfattning och finner att programmens vaga utformning inte medger någon analys av behovet av mark för exploatering av fritidsbebyggelse. *Naturvårdsverket* tillstyrker kommunernas förslag att reglera fritidsbebyggelsen i kommunöversikter.

Avvägning mot andra intressen

Naturvårdsverket understryker att all bebyggelse bör föregås av allsidiga naturinventeringar och planeras så att den inte påverkar vetenskapligt värdefulla områden eller områden av stort värde för friluftslivet. Inom riksintressanta områden för friluftslivet bör strandområdena alltid hållas fria från nytillkommande fritidsbebyggelse. Bebyggelsen bör här inriktas på uthyrningsverksamhet. Verket understryker särskilt behovet av planering för att reglera fritidsbebyggelsens utveckling längs kusterna, på Öland och Gotland, i de stora älvdalarna och vid de större insjöarna.

Domänverket påpekar mot bakgrund av att friluftslivet i regel prioriteras framför fritidsbebyggelsen, att det föreligger ett starkt intresse från den enskilde att ha tillgång till egen eller flerårsförhyrd fritidsbostad.

Lantmäteriverket och *LRF* betonar betydelsen av att befintlig bebyggelse på landsbygden kan kompletteras med viss nybebyggelse, t. ex. för fritidsändamål. Detta medverkar bl. a. till att förbättra serviceunderlaget.

Fritidsbebyggelse i den fortsatta planeringen

Enligt *planverket* hämmas utvecklingen mot en ökad planmässighet hos fritidsbebyggelsen av den ofta långt utdragna och därmed kostsamma behandlingen hos planmyndigheterna. Verket anför att detaljplaneläggning ger vissa fördelar jämfört med enbart områdesplan även när det gäller mer begränsad fritidsbebyggelse. Verket finner dock att de högre kostnaderna hos den detaljplanelagda fritidsbebyggelsen kan leda över efterfrågan mot spridd bebyggelse eller medföra en alltför generös tolkning av dispensreglerna. Verket anför att åtgärder bör vidtas för att sänka kostnaderna genom t. ex. översyn av kraven på tekniska utredningar och grundkarteföreskrifter.

Såväl *naturvårdsverket* som *planverket* tar upp frågan om utsläckande av ej utnyttjade byggnadsrätter i detaljplaner belägna inom riksintressanta områden. Naturvårdsverket konstaterar att det är mycket svårt att upphäva sådana planer och att detta förhållande medför stora olägenheter i de fall planerna strider mot riksintressena. Planverket efterlyser direktiv från regeringen i denna fråga. Verket pekar också på problemet med de ofta stora kapital som bundits i markförvärv och projekteringsarbeten grundade på kommunala utfästelser i områden som nu betecknas som riksintressanta.

Planverket föreslår att vissa ändringar i byggnadslagstiftningen genomförs. Olovligt byggande bör beivras effektivare, kommunala kostnader för detaljplaneläggning bör lättare kunna tas ut av markägarna och kommunernas möjligheter att ställa krav på bebyggelsens yttre utformning i kulturhistoriskt intressanta områden bör ökas väsentligt.

7.8.5 Regeringens beslut

I den till regeringens beslut fogade promemorian framhålls att restriktivitet bör tillämpas i fråga om ytterligare fritidsbebyggelse inom områden som berörs av de geografiska riktlinjerna i avvaktan på översiktliga markanvändningsplaner som beaktar den fysiska riksplaneringens riktlinjer. Särskilt stor återhållsamhet bör iakttas vid de obrutna och högexploaterade kusterna, på Öland och Gotland samt i fjällvärlden. Kommunerna bör vidare enligt promemorian under planeringsskedet förbättra sin planeringsberedskap inom områden där fritidsbebyggelse bör kunna komma till stånd.

Bl. a. inom de områden i inlandet som i rapporten (SOU 1971:75) Hushållning med mark och vatten utpekas som särskilt lämpliga som utvecklingsområden för fritidsbebyggelse, eller inom andra områden där en utveckling av fritidsbebyggelsen pågår eller kan väntas, bör enligt promemorian överväganden rörande fritidsbebyggelsen inordnas i den kommunala översiktliga planeringen där så inte redan har skett. Inom vissa sådana områden omvandlas en väsentlig del av det befintliga byggnadsbeståndet till fritidsbostäder eller till permanentbostäder för boende som har sin huvudsakliga sysselsättning inom närbelägna tätorter. Detta kan ha stort värde från bl. a. landskapsvårdssynpunkt men kan också i betydande grad begränsa handlingsfriheten när det gäller planläggningen av områdenas framtida utnyttjande. I promemorian framhålls att det är angeläget att dessa förhållanden uppmärksammas i det fortsatta planeringsarbetet. När det gäller planering för en mer omfattande utveckling av turist- och fritidsanläggningar framhålls att denna bör ses mot bakgrund av statsmakternas ställningstaganden med anledning av turistkommitténs förslag.

Regeringen hänvisar i de länsvisa besluten till de allmänna utgångspunkter som anges i promemorian.

I besluten för de län som innefattar högexploaterade kustområden understryker regeringen att stor återhållsamhet bör iakttas med att tillåta ny fritidsbebyggelse i dessa kustområden. Även inom de som övrig kust

betecknade områdena bör enligt regeringen återhållsamhet gälla inom områden som har betydelse för friluftsliv och naturvård. Restriktivitet bör vidare iakttas vid de större sjöarna.

Även beträffande Öland framhåller regeringen att stor återhållsamhet bör iakttas med att tillåta ny fritidsbebyggelse i avvaktan på att planer upprättas som beaktar riktlinjerna för den fysiska riksplaneringen. Samma förhållande gäller Gotlands kuster samt hela Fårö och Sudret. Med tanke på öarnas värde från turistsynpunkt m. m. behövs enligt regeringen samlade överväganden om dels den enskilt ägda fritidsbebyggelsens framtida utveckling och omfattning, dels behovet av andra övernattningsmöjligheter i anslutning till områden av värde för friluftsliv och rekreation.

Regeringen framhåller att återhållsamhet med att tillåta fritidsbebyggelse i kustområdena, skärgårdsområdena, vid de större sjöarna samt på Öland och vissa delar av Gotland ställer krav på hög planeringsberedskap för sådan bebyggelse i andra områden.

7.9 Industri

7.9.1 Riktlinjer och underlagsmaterial

De fastlagda riktlinjerna innebär att de obrutna kusterna helt bör undantas från lokalisering av s. k. miljöstörande industri. Vid de högexploaterade kusterna bör miljöstörande industri inte tillåtas annat än i anslutning till redan befintlig industri. Industrilokalisering till övriga kustområden torde enligt riktlinjerna på många ställen kunna ske utan större konflikter med naturvårds- och rekreationsintressen. Vidare skall möjligheterna till inlandslokalisering alltid beaktas.

Vid de högexploaterade kusterna bör mark för de i den fysiska riksplaneringen aktuella typerna av industrier reserveras i Lysekil, Stenungsund, Värö, Karlshamn, Norrköping, Nyköping-Oxelösund och Nynäshamn. I Landskrona bör mark för djuphamnskrävande men ej miljöstörande industri reserveras. När det gäller övrig kust bör i Norrland industriresurser reserveras i anslutning till befintliga tätorter i syfte att behålla stor handlingsfrihet för eventuella framtida lokaliseringar.

7.9.2 Behandlingen i det kommunala programarbetet

Kommunernas redovisningar av frågor rörande industri är i många fall knapphändiga. Kommunerna är överlag positiva till fortsatta industriutbyggnader, ibland dock med vissa reservationer. Flertalet av de berörda kommunerna har redovisat avsikt att göra någon form av markreservationer.

I södra och mellersta Sverige har för samtliga utpekade lägen gjorts markreservationer. Längs Kalmarkusten, vilken betecknas som övrig kust, har inga markreservationer gjorts, men såväl *Oskarshamns* som *Kalmar kommun* avser att närmare utreda industrifrågorna under planerings-

skedet. Som planeringsform nämns framför allt kommunöversikt och områdesplan. Även detaljplanering föreslås i flera fall. Enligt programmen kommer vid sju primära eller regionala centra längs Norrlandskusten att avsättas mark för det ifrågavarande slaget av industri.

Ett trettiotal kommuner i inlandet diskuterar industrifrågorna, i allmänna ordalag eller med speciell hänsyftning på de industrityper som omfattas av den fysiska riksplaneringen. Åtskilliga av kommunerna uttrycker önskemål om industrietableringar. De mest konkreta önskemålen framförs av ett *tiotal kommuner i Örebro, Västmanlands och Kopparbergs län* som diskuterar möjligheter till lokalisering av specialstålverk eller oljebaserad industri till Bergslagen. Även *flera kommuner i Skaraborgs och Älvsborgs län* har förklarat sig villiga att medverka till en större industriutbyggnad.

Tillgång till djuphamn är av väsentlig betydelse för lokalisering av vissa industrityper. Djuphamnsfrågor tas upp av kommunerna *Strömstad, Göteborg, Landskrona, Karlskrona, Oskarshamn, Luleå och Piteå*.

Omkring hälften av de kommuner som diskuterar industrifrågor tar upp konflikter eller risker för konflikter mellan industri och andra intressen. Konflikterna rör främst miljöföroreningar och deras konsekvenser för bebyggelse, friluftsliv och arcella näringar, främst fiske. Luftföroreningsproblem nämns i bl. a. *Göteborgs och Stenungsunds kommuners* program. Vattenföroreningsfrågor tas upp av bl. a. *Stenungsunds kommun, av flertalet kommuner vid Öresund* samt av *Norrköpings och Luleå kommuner*. En speciell konfliktsituation råder i områden där industri har behov av råvarutäkt i omgivande landskap. Detta problem behandlas t. ex. av *kommuner i Västergötland och Gotlands kommun*. I programmen poängteras att råvarutillförseln till industrin måste säkerställas.

Flera kommuner uttrycker behov av olika slag av miljöundersökningar som underlag för ställningstaganden till industrilokalisering. Som exempel kan nämnas *Lysekils kommun*, som önskar specialutredningar om vatten- och luftrecipienterna samt om konsekvenserna av stora varmvattenutsläpp. *Nynäshamns kommun* önskar en utredning om miljöpåverkande faktorerens betydelse för boendemiljö och från ekologisk synpunkt.

7.9.3 Länsstyrelsernas yttranden

Länsstyrelserna har i regel inget att invända mot kommunernas sätt att behandla industrifrågorna. *Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län* anser emellertid att flera av de viktigaste frågorna som är förknippade med den miljöstörande industrin hittills inte har kunnat bemästras inom ramen för den fysiska riksplaneringen. Delvis anses problemen hänga samman med svårigheten att i kommunala program behandla frågor av regional karaktär. Ett exempel härpå är enligt länsstyrelsen att problem i samband med industrilokaliseringsärenden i länet i många fall har kunnat återföras till frågor rörande den regionala spridningen av svavelutsläpp och den

därmed sammanhängande försurningen av sjöar, skogsmark och åkerjord. Enligt länsstyrelsens uppfattning är det angeläget att forskning rörande dessa frågor prioriteras och forceras.

Länsstyrelserna i Blekinge och Östergötlands län anser att ytterligare undersökningar av industrilokaliseringsfrågorna bör utföras. Länsstyrelsen i Östergötlands län menar att berörda centrala myndigheter bör ställa resurser till förfogande för medverkan i undersökningsarbetet. Även *länsstyrelsen i Södermanlands län* pekar på behovet av undersökningar rörande naturresurserna vid tänkbara lägen för industrietablering. Länsstyrelsen anser också att generalplanering bör ske för kustområdet, speciellt Tunabergshalvön, för att det skall klargöras var industrilokalisering kan ske.

Industrifrågorna vid norrlandskusten kommenteras av samtliga berörda länsstyrelser. *Länsstyrelsen i Gävleborgs län* anser att möjligheterna att lokalisera miljöstörande industri till länet är goda. Vidare framhålls att effektivare medel för att styra industrins lokalisering behövs i den fysiska riksplaneringen t. ex. i form av ekonomiska stimulansåtgärder. *Länsstyrelsen i Västernorrlands län* anser att en utvärdering av tänkbara industrilägen bör ske med hänsyn till bl. a. regionalekonomiska konsekvenser, omgivningspåverkan, samband mellan olika industrityper och industrins etableringskostnader. Länsstyrelsen betonar också att en tidig precisering av lokaliseringsorter för industri är viktig och motiveras av att alltför väl tilltagna markreservationer för miljöstörande industri leder till onödiga osäkerheter beträffande planeringen för andra industrityper och även för fritidsbebyggelse. *Länsstyrelsen i Västerbottens län* konstaterar att något läge för miljöstörande industri inte utpekats inom länet. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* anser att frågan om lokalisering av ytterligare miljöstörande industri bör bli föremål för närmare utredning.

Flera länsstyrelser har velat fästa regeringens uppmärksamhet på frågan om inlandslokalisering av det ifrågavarande slaget av industri. *Länsstyrelsen i Örebro län* beklagar att frågan om lokalisering till inlandet inte närmare har tagits upp i den fysiska riksplaneringens första etapp. Förutsättningarna för industrietablering i inlandet bör enligt länsstyrelsen studeras. Önskvärt är då att fler branscher och industrityper än de som hittills har behandlats i den fysiska riksplaneringen innefattas i studierna.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län anger Otterbäckens industriområde som ett område av stort intresse för näringslivet. Bland industrityper som diskuterats för lokalisering till Otterbäcken nämner länsstyrelsen ferrolegeringsverk, oljebaserad industri och kärnkraftverk. Länsstyrelsen diskuterar också södra Billingen med dess många intressekonflikter där bl. a. starka näringslivsintressen i form av uranbrytning, kalkbrytning och diabasbrytning förekommer. I övrigt nämner länsstyrelsen i Skaraborgs län att ett trelänssamarbete förekommer inom ramen för den s. k. Vänerutredningen. Syftet med utredningen är att studera Vänerkusternas möjligheter att med hänsyn till naturvård och rekreationsintressen ta

emot industri.

Länsstyrelsen i Västmanlands län anser att det är av stor betydelse för utvecklingen och planeringen i länet att frågan om inlandslokalisering av industri skyndsamt tas upp i det fortsatta arbetet med den fysiska riksplaneringen. Vidare påpekas att flera kommuner i sina program redovisar områden för lokalisering av industri.

7.9.4 De centrala remissinstansernas yttranden

Allmänt

Naturvårdsverket, industriverket och SGU finner att programarbetet i jämförelsevis liten utsträckning berör industrifrågorna. *Fiskeristyrelsen* anför att industrins förhållande till fisket behandlas ytterst summariskt.

Industriverket konstaterar att industrifrågorna behandlas på varierande sätt i olika kommuner och län. Även i län och kommuner med angivna lägen för industri har man underlåtit att diskutera industrifrågorna. Enligt industriverket fördras en avsevärt mera detaljerad redovisning av de frågor som hänger samman med industrin än vad som har blivit fallet. Det bör enligt verket framgå vilka förutsättningar från miljösynpunkt som kommunerna anser föreligga för att till redovisade områden lokalisera de aktuella industrityperna. Verket betonar att redovisningen i den fysiska riksplaneringen om möjligt bör utmytna i att mark reserveras för den ifrågavarande industrin så att valmöjligheter mellan flera orter föreligger. För varje ort bör eventuella lokaliseringsrestriktioner anges.

Sjöfartsverket anser att frågor om lokalisering av industri behandlas påfallande ojämnt i programmen, bl. a. vad avser befintliga och potentiella djuphamnslägen. Förslag att reservera mark eller förslag till utredning och planering saknas i flera fall. Verket emotser rekommendationer för lokaliseringsfrågornas behandling, t. ex. i kommande förslag från den statliga utredningen rörande miljöproblem m. m. i vissa industriområden (UM1) (C 1972:1).

Vatten- och luftresursfrågorna är enligt *SMHI* bristfälligt behandlade i programmen till följd av den enligt institutet ensidiga inriktningen på markutnyttjandeaspekter. För de i programmen föreslagna nya lägena för lokalisering av miljöstörande industri saknas enligt *SMHI* i många fall underlag för bedömning av naturförhållandena. Ett stort antal föreslagna lägen återfinns enligt institutet inom områden där vattenutbytet preliminärt bedömts vara begränsat. Längs norrlandskusten begränsas recipientkapaciteten av den långa perioden med istäcke. Institutet finner vidare att luftvårdsproblemen i samband med industrilokaliseringar endast har diskuterats i begränsad omfattning i programmen.

Planverket anser att det i många fall råder oklarhet om de av kommunerna föreslagna industrilägena verkligen kommer att bli aktuella för etablering av den ifrågavarande industrin. Särskilt gäller detta områden längs norrlandskusten och i inlandet.

Lokaliseringssynpunkter

SMHI understryker att det meteorologiska, hydrologiska och oceanografiska underlaget för lokalisering av miljöstörande industri är ojämnt och i vissa delar synnerligen bristfälligt. Den översikt över vattenomsättningsförhållandena längs landets kuster som ingår i underlagsmaterialet för den fysiska riksplaneringen grundas enligt institutet på mycket ofullständigt material som det är nödvändigt att komplettera. Institutet bedömer vidare avsaknaden av en redovisning av ventilationsklimatet i landet som en stor brist. *SMHI* arbetar för närvarande med att ta fram en sådan redovisning. Institutet påpekar också att kunskaperna om landets ytvattentillgångar är ofullständiga. Till stor del är man hänvisad till beräkningar av hydrologiska data i stället för mätningar. Institutets verksamhet inom ramen för internationella hydrologiska dekaden (IHD) syftar bl. a. till att förbättra säkerheten i dessa beräkningar. Enligt *SMHI* är kunskaper av nyss nämnda slag ofta nödvändiga för att kunna bedöma vattenförsörjnings- och avloppsfrågornas lösning vid industrilokaliseringar.

SMHI betonar vidare att markanvändning och vattenresursutnyttjande i många fall står i konflikt med varandra genom att markanvändningen påverkar avrinning, avdunstning och grundvattenbildning. Omfattningen av dessa konflikter kan emellertid ofta vara svåra att förutse.

När det gäller lokalisering av industrier till befintliga industriområden framhåller *SMHI* betydelsen av att man förvissar sig om att utrymme verkligen finns för ytterligare emissioner i luft- och vattenrecipienterna. Institutet påpekar riskerna för konflikter t. ex. i form av luftföroreningar mellan befintliga och nya industrier i redan etablerade industriområden. Utrymmet för nya utsläpp måste enligt institutet klargöras så att lokaliseringar som leder till konflikter kan undvikas.

Sjöfartsverket anser att bl. a. de transportmässiga och miljömässiga fördelarna med sjötransporter ökar, och att det är väsentligt att man tar hänsyn till detta vid de långsiktiga bedömningar av transportutvecklingen som måste göras i samband med överväganden i lokaliseringsfrågor. De typer av industrier som tas upp i den fysiska riksplaneringen genererar normalt stora godstransporter, varför tillgången till djuphamn enligt verket bör betraktas som en viktig naturlig förutsättning. Verket framhåller att djuphamnar är en starkt begränsad resurs som bör reserveras för lokaliseringar med krav på sådana lägen. Omvänt bör industri som inte har sådana krav lokaliseras så att ett framtida utnyttjande av djuphamnsresurserna inte hindras.

Naturvårdsverket framhåller att den fortsatta tekniska utvecklingen av processer och reningsmetoder kommer att medföra att utsläpp av föroreningar blir en allt mindre styrande lokaliseringsfaktor. I och med att reningstekniken förbättras måste också kraven på rening mer än hittills anpassas till det aktuella lokaliseringsområdets känslighet för föroreningar.

När det gäller lokalisering av miljöstörande industrier till kustområdena, anser *naturvårdsverket* att man i större utsträckning än tidigare bör

uppmärksamma möjligheterna till förläggning på djupet inom kustzonen. Verket anser att detta är möjligt för många industrier och att de ändå kan utnyttja t. ex. hamnanläggningar eller kylvattentillgången vid själva kusten. En sådan djuplokalisering kan enligt verket avlasta den egentliga kusten till fördel för bl. a. det rörliga friluftslivet.

Civilt försvarsstyrelsen påpekar att sådan industri som kan bli mål för bekämpning inte bör lokaliseras nära tätbebyggda områden. Industrier som kan ge sekundär verkan för omgivningen, t. ex. kemisk industri, oljedepåer och raffinaderier bör antingen ges erforderligt skydd eller lokaliseras så att befolkning inte berörs vid bekämpning.

Sjöfartsverket och *naturvårdsverket* anser att samlokalisering av industrier i kombinat ger avsevärda fördelar. Som exempel nämns bättre utnyttjande av de få lämpliga lägena för miljöstörande industri, möjligheter att rationellt tillvarata samlokaliserade industriernas biprodukter och fördelar genom gemensamma reningsanläggningar. Som exempel på industrityper med samlokaliseringsfördelar nämns den oljebaserade industrin.

Naturvårdsverket och *överstyrelsen för ekonomiskt försvar* ser positivt på inlandslokalisering av den ifrågasatta typen av industri. *SMHI* påpekar dock att svårigheter kan uppstå vid lösande av recipientfrågorna. Särskilt nämner institutet sådana problem som kan uppstå i samband med lågvattenföring under torrperioder. Enligt institutet måste man vid inlandslokaliseringar också beakta att luftspridningsförhållandena är mindre kända i inlandet än vid kusterna.

Industrin i den fortsatta planeringen

Industriverket framhåller nödvändigheten av att samordning sker med andra regionala utredningsaktiviteter under det fortsatta arbetet med den fysiska riksplaneringen. Verket anser t. ex. att datainsamlingen för länsplaneringen bör kunna ge en bild av nuläge och expansionsmöjligheter för den i den fysiska riksplaneringen aktuella industrin. Verket anser vidare att det fortsatta arbetet i kommuner som har angetts vara tänkbara för industri bör inriktas så att det förutom att ge en nulägesbeskrivning också innefattar en utvärdering av branschprognoserna i de industristudier som verket utför för den fortsatta fysiska riksplaneringen. Verket är medvetet om att detta innebär en avsevärd höjning av ambitionsnivån men anser att detta är nödvändigt om industrifrågorna skall kunna behandlas på ett jämbördigt sätt med t. ex. bevarandeintressena. Verket ger förslag till hur redovisningen kan ske.

Även *planverket* bedömer att förutsättningarna för industrins behandling bör utredas ytterligare. Verket föreslår att ett urval frågor studeras avseende befintlig industri av ifrågasatt slag, miljöförhållanden, transportförutsättningar m. m. Ett sådant material bör kunna utnyttjas såväl av kommunerna under planeringsskedet som i arbetet på central nivå under den fortsatta fysiska riksplaneringen.

SMHI anser att kommunerna bör åläggas att ta fram underlagsmaterial

för recipientbedömning innan planer för markanvändningen i industriområden läggs fast. Institutet understryker nödvändigheten av att vatten- och luftresursfrågorna från början integreras i planeringsarbetet så att konflikter mellan olika intressen undviks. Institutet önskar också som underlag för kommunernas planering en sammanställning av landets miljöstörande industrianläggningar som bör samordnas med den emissionskartering som planeras inom ramen för miljövårdens informations-system.

Lantmäteriverket tar upp frågan om bebyggelse i och kring områden som reserveras för bl. a. miljöstörande industri. Den ofta osäkra tidpunkten för en lokalisering, de inte sällan många utbyggnadsalternativen samt den tekniska utvecklingen är faktorer som enligt verket gör det svårt att pröva bebyggelse- och fastighetsbildningsärenden i sådana områden, som kanske aldrig eller inte inom överskådlig tid kommer att användas för industriändamål. Det är därför viktigt att vägledande riktlinjer för prövning av bebyggelse- och fastighetsbildningsärenden anges och att behovet av markreservationer fortlöpande följs upp.

Riksantikvarieämbetet framhåller betydelsen av att kulturminnesvårdens intressen beaktas vid bedömningen av industrilokaliseringsfrågorna. Det föreligger enligt ämbetet ett särskilt behov av inventeringar av kulturminnesvårdens intressen i områden där ifrågavarande slag av industri aktualiseras.

Naturvårdsverket föreslår generalplanering för landets hela kustzon. I denna planering bör enligt verket industrifrågorna särskilt belysas. Naturvårdsverket önskar också att inlandslokalisering av industri tas upp närmare i den fortsatta planeringen.

Behovet av en för hela riket samlad hamn- och farledsplan är stort enligt *planverket*. Särskilt angeläget är det att behandla dessa frågor i Bohuslän och för Väneren. *Sjöfartsverket* har efter samråd med planverket reviderat tidigare redovisat material om hamnmöjligheter för fartyg med stort djupgående.

Planverket framhåller att det i planeringsskedet är viktigt att kommunerna i samråd med länsstyrelserna klargör förutsättningarna för industri. För att reservera mark är det i många fall tillräckligt med riktlinjer för bebyggelse i kommunöversikt så att inte framtida industrietablering försvåras. Där en högre planberedskap krävs, bör markreservationer göras för industrier, kommunikationer, skyddszoner etc. I vissa fall kan fastställd generalplan erfordras.

I Varbergs kommun bedrivs en planering kring industriområdet vid Värö i vilken *Svenska kommunförbundet* medverkar. Förbundet har för avsikt att med ledning av detta arbete delge andra kommuner erfarenheter av hur industriområdesplaneringen kan infogas i den kommunala översiktsplaneringen.

7.9.5 Regeringens beslut

I den till regeringens beslut fogade promemorian framhålls att kunskaperna är ofullständiga om miljöförutsättningar och förutsättningar i övrigt för lokalisering av särskilt resurskrävande och/eller miljöstörande industri, speciellt utefter norrlandskusten och i inlandet. Det bedöms därför vara för tidigt att nu närmare ta ställning till de förslag till nya lägen som har förts fram i de kommunala programmen. Tills vidare bör enligt regeringens beslut följande utgångspunkter gälla.

I anslutning till de i prop. 1972:111 angivna områdena där mark bör reserveras för resurskrävande och/eller miljöstörande industri bör handlingsberedskapen upprätthållas genom översiktlig markanvändningsplanering i form av generalplanering. Länsstyrelserna bör biträda kommunerna i planeringen och därvid i regional skala belysa förutsättningarna för och konsekvenserna av eventuella industrietableringar.

Planeringen för kusten söder om Nyköping och för Bråviken bör enligt regeringens beslut inriktas på att närmare klargöra förutsättningarna för bl. a. lokalisering av resurskrävande och miljöstörande industri. Länsstyrelserna i Södermanlands och Östergötlands län skall i anslutning till sina redovisningar av arbetet under planeringsskedet lämna en särskild redogörelse till regeringen för planeringsläget för kustzonen söder om Nyköping inklusive Bråviken.

Regeringen framhåller att enligt fastlagda riktlinjer skall lokalisering till västkusten av den typ av industri som behandlas i den fysiska riksplaneringen tillåtas bara om starka samhällsekonomiska skäl eller miljövärdsskäl talar för en sådan lokalisering. En utgångspunkt för den fortsatta planeringen bör enligt regeringens beslut vara att områden vid västkusten som ännu inte nämnvärt har påverkats av förorenande utsläpp skall kunna skyddas från sådan påverkan och att utsläppen till vatten och luft från industrier vid västkusten inte bör öka.

Inom det obrutna kustområdet norr om Brofjorden bör enligt fastlagda riktlinjer etablering av miljöstörande industri inte ske. Området bör vidare enligt riktlinjerna disponeras så att ett allsidigt utnyttjande för fritidsändamål blir möjligt och så att bl. a. vetenskapliga naturvärden skyddas. Riksdagen har uttalat att intresset av att bevara djuphamnmöjligheterna i den norra delen av området bör kunna tillgodoses inom ramen för dessa riktlinjer. Riksdagen har emellertid uttalat sig mot att hamnmöjligheterna utnyttjas på så sätt att miljöstörande industri förläggs till området. Regeringen har vid sin prövning av ansökningar om etablering på Hogdalsnäset för tillverkning av oljeutvinningsplattformar funnit att de fastlagda riktlinjerna medger att ett område på Hogdalsnäset, Kålviksområdet, kan tas i anspråk för sådant ändamål.

Regeringens beslut med anledning av programarbetet innebär att det enligt bestämmelserna i 10 a § BL för Hogdalsnäset i Strömstads kommun skall finnas generalplan som tillgodoser syftet att området disponeras så att ett allsidigt utnyttjande för rekreationsändamål blir möjligt.

Länsstyrelsen skall i anslutning till sin redovisning av arbetet under planeringsskedet lämna en särskild redogörelse till regeringen för planeringen för Hogdalsnäset.

När det gäller de i programarbetet behandlade lokaliseringssorterna utefter *norrlandskusten* bör utrednings- och planeringsåtgärderna drivas vidare med sikte på att få fram ett successivt förbättrat material till ledning för statsmakternas fortsatta överväganden beträffande möjligheterna att till norrlandskusten lokalisera sådan industri som behandlas i den fysiska riksplaneringen. Kommunerna bör studera befintliga och potentiella industriområdens utvecklingsmöjligheter och länsstyrelserna bör ge kommunerna råd och vägledning i arbetet och verka för att utredningsinsatserna koncentreras till de områden som från regional synpunkt förefaller mest lämpade för aktuella industri typer. I den till regeringens beslut fogade promemorian påpekas att beträffande de i programmen föreslagna industrilägena kan i kommunöversikt anges riktlinjer som innebär att sådana ändringar i markanvändningen undviks som kan försvåra en eventuell framtida industrietablering.

I *inlandet*, främst i Mellansverige, har ett stort antal kommuner angett områden lämpade för lokalisering eller vidareutveckling av ifrågavarande slag av industri.

I promemorian framhålls att fortsatta studier av möjligheterna till lokaliseringar i inlandet av den typ av industri som behandlas i den fysiska riksplaneringen bör kunna läggas upp på ett likartat sätt som för norrlandskusten. Arbetet bör emellertid bedrivas med stöd i studier och överväganden för större regioner än enskilda län. Mer omfattande kommunala insatser i form av planering eller markreservationer bör kunna anstå till dess fastare utgångspunkter för dessa studier har angetts. Regeringen föreskriver i besluten för resp. län att länsstyrelserna i Örebro, Västmanlands och Kopparbergs län bör samråda i dessa frågor. Motsvarande gäller för länen omkring Väneren. Regeringens beslut innebär här att industrifrågorna bör ägnas särskild uppmärksamhet med sikte på att få fram ett successivt förbättrat material till ledning för statsmakternas fortsatta överväganden beträffande möjligheterna att till Väneren lokalisera sådan industri som behandlas i den fysiska riksplaneringen.

Naturvårdsverket och planverket anser att frågan om landets försörjning med kalk bör bli föremål för en övergripande utredning.¹

7.10 Energiförsörjning

7.10.1 Riktlinjer och underlagsmaterial

Enligt de fastlagda riktlinjerna skall kärnkraftutbyggnaden i avvaktan på resultaten av olika utredningar begränsas till Värö, Barsebäck, Simpevarp och Forsmark. Detta ställer krav på markreservationer i dessa områden.

¹ Regeringen har den 18 juni 1975 uppdragit åt statens industriverk att utreda vissa frågor angående utvinning av kalksten m. m.

Från kraftföretagens samarbetsorgan, Centrala driftledningen (CDL), förelåg förslag om att kärnkraftverk före år 1990 skulle byggas vid Brodalen i Lysekils kommun, vid Tunaberg i Nyköpings kommun och i Haninge kommun. Ytterligare ett femtontal platser vid kusterna har av CDL angivits som lämpliga lokaliseringsplatser för kärnkraftverk. En särskild utredning hade inletts om möjligheterna att förlägga kärnkraftverk i inlandet.¹

De fastlagda riktlinjerna omfattar vidare norra Sveriges huvudälvar och deras källflöden. De outhygda huvudälvarna i övre Norrland, dvs. Torne älv, Kalix älv, Pite älv och Vindelälven bör enligt riktlinjerna helt undantas från utbyggnad. Opåverkade källflöden till de övriga huvudälvarna, dvs. Lule älv, Skellefte älv, Umeälven och Angermanälven, bör vidare bevaras outhygda.

Frågan om vattenkraftutbyggnad i älvarna i södra Norrland och norra Svealand, dvs. Indalsälven, Ljungan, Ljusnan, Dalälven och Klarälven har varit föremål för en särskild utredning.² För närvarande utreds på motsvarande sätt frågan om vattenkraftutbyggnad inom hela norra Norrland, bl. a. inklusive de s. k. skogsälvarna. Vindelälven, Pite älv och Torne älv är dock undantagna från utredningsuppdraget.

7.10.2 Behandlingen i det kommunala programarbetet

Totalt 20 kommuner diskuterar frågan om kärnkraftverk i sina program.

¹ Flera utredningar som har betydelse för bedömning av frågor rörande kärnkraftverk har slutfört eller fortsatt sitt arbete. Energi- och energiprognosutredningen har lämnat sitt slutbetänkande (SOU 1974:64) Energi 1985 2000. Närförläggningsutredningen har i sitt slutbetänkande (SOU 1974:56) Närförläggning av kärnkraftverk belyst för- och nackdelar med lokalisering av kärnkraftverk i närheten av tätorter. Utredningen om omhändertagande av radioaktivt avfall (Aka-utredningen) har i en lägesrapport (Ds I 1974:6) Kärnkraftens högaktiva avfall bl. a. redovisat olika metoder att hantera högaktivt avfall.

Beslut i fråga om den fortsatta utbyggnaden av kärnkraft har fattats av riksdagen såväl år 1973 som 1975. Någon ändring i riktlinjerna för hushållningen med mark och vatten har därvid inte aktualiserats. Regerings förslag angående energihushållning m. m. till 1975 års riksmöte och riksdagens behandling därav (prop. 1975:30, NU 1975:30, CU 1975:28, rskr 1975:203) baseras bl. a. på det ovan nämnda utredningsmaterialet och innebär att en samlad utgångspunkt har erhållits för lokaliseringsfrågornas fortsatta handläggning.

Handläggningen av CDL:s förslag om ytterligare kärnkraftverkslägen har – med undantag av att det i viss utsträckning har beaktats i programarbetet – vilat i avvaktan på riksdagens ovan nämnda ställningstagande. Detsamma har gällt resultatet av utredningen om eventuella kärnkraftverkslägen i inlandet, som har redovisats i rapporten Inlandslokaliserade kärnkraftverk från CDL:s lokaliseringsskott i september 1974.

² Utredningsarbetet har redovisats i betänkandet (SOU 1974:22) Vattenkraft och miljö. Detta betänkande har, tillsammans med lägesrapporten (Ds B 1974:4) Vattenkraft och miljö 2 från utredningen om vattenkraftutbyggnader i norra Norrland, utgjort underlag för regeringens förslag om handläggningen av vattenkraftfrågorna under de närmaste åren i energi-propositionen (prop. 1975:30, bil 2) till 1975 års riksmöte. Riksdagen har i maj 1975 tagit ställning till dessa förslag (CU 1975:28, rskr 1975:203). Se vidare avsnitt 8.5.5.

De fyra kommuner till vilka redan har lokaliserats kärnkraftverk, kommenterar planeringsfrågor i anslutning till verken i sina program. Samtliga dessa kommuner diskuterar i enlighet med planverkets skrivelse den 1 november 1973 angående bebyggelsereglering kring kärnkraftverk bebyggelserestriktioner inom 10 km från anläggningen i Barsebäck och inom 15 km från de tre övriga anläggningarna. För områdena kring de befintliga kärnkraftverken i *Oskarshamns* och *Varbergs kommuner* avser kommunerna att upprätta områdesplaner. Frågor knutna till kärnkraftverket i Barsebäck i *Kävlinge kommun* skall studeras i en översiktlig markanvändningsplanering. *Östhammars kommun* avser att studera frågor föranledda av kärnkraftverket i Forsmark inom ramen för sitt kommun-översiktsarbete.

Ungefär hälften av de övriga kommuner som diskuterar frågan om kärnkraftverk har enligt CDL:s utredning tänkbara kärnkraftslägen. Resten av dessa kommuner har inte omnämnts i CDL:s utredning men har i några fall (Götene och Gullspångs kommuner) av kraftindustrin angetts som kommuner med möjliga kärnkraftverkslägen.

Flertalet av de kommuner som tar upp frågan om kärnkraftverk tar inte ställning till en eventuell lokalisering av ett kärnkraftverk till kommunen. *Tanums kommun* är emellertid negativ till en sådan lokalisering och *Strömstads kommun* föreslår att det ena av de av CDL föreslagna lägena i kommunen - vid Vässby - förs ur diskussionen. *Borlänge kommun* säger sig vara beredd att positivt medverka om kommunen skulle bli aktuell för lokalisering av olje- eller kärnkraftverk. *Kommunerna Lysekil, Nyköping* och *Haninge*, där CDL:s högst prioriterade kärnkraftverkslägen finns, tar i programmen inte ställning till lokaliseringsfrågan.

Totalt ca 25 kommuner gör kommentarer angående vattenkraftutbyggnad. De flesta av dessa kommuner tar inte ställning för eller emot vattenkraftutbyggnad. Kommunerna vid huvudälvarna i södra Norrland har i allmänhet skjutit upp sina ställningstaganden i utbyggnadsfrågor i avvaktan på resultaten av pågående utredning. Flertalet av de kommuner som berörs av de outbyggda älvarna samt övriga älvar i norra Norrland har inte tagit ställning till frågan om vattenkraftutbyggnad i samband med programarbetet.

7.10.3 Länstyrelsernas yttranden

Länstyrelserna delar i huvudsak kommunernas uppfattningar när det gäller behandlingen av frågor som hänger samman med kärnkraft. *Länstyrelserna i Hallands* och *Malmöhus län* kommenterar frågan om bebyggelserestriktioner i anslutning till befintliga kraftstationer. Länstyrelsen i Hallands län anser att speciella restriktionszoner måste läggas fast kring Ringhalsverket vid Värö. Därmed uppstår också frågor om hur bred restriktionszonen bör vara, hur tätortsutbyggnaden i Varberg och Kungsbacka påverkas, hur man skall kunna kontrollera omvandlingen av fritidsbostäder till åretruntbostäder samt hur jordbruk, rörligt friluftsliv och fritidsbebyggelse påverkas.

Länsstyrelsen i Malmöhus län uttalar angående Barsebäcksverket, att frågan om bebyggelsestrukturer ännu inte har kunnat bli föremål för en med övriga riksintressen likvärdig behandling i programarbetet. Länsstyrelsen kommer dock att verka för att strålskyddsfrågorna beaktas i kommunernas översiktliga planering, och har vid slutbehandlingen av programmen från Kävlinge och Lomma kommuner angett zonen inom 10 km från kärnkraftverket som ett planeringsområde.

Länsstyrelsen i Södermanlands län anser att man bör studera konsekvenserna för luft, mark och vatten av en eventuell lokalisering av ett kärnkraftverk till Tunabergskusten.

Några betydande skiljaktigheter i uppfattning mellan kommuner och länsstyrelser föreligger inte när det gäller vattenkraftfrågornas behandling i programarbetet.

I flera av de kommuner som behandlar vattenkraftutbyggnaden har kraftföretagen utbyggnadsprojekt som vilar i avvaktan på resultaten av pågående utredning. En stor del av älvdalarna ingår i kommunala planeringsområden. I vissa fall ligger de aktuella utbyggnadsprojekten i områden som avses bli föremål för förordnanden enligt naturvårdslagen. *Länsstyrelsen i Värmlands län* pekar på de problem denna osäkerhet medför och anför att säkerställandet av riksintressena inom Klarälvsdalen i hög grad är beroende av hur vissa utbyggnadsprojekt bedöms vid en prövning av vattendomstolen och regeringen.

Även *länsstyrelsen i Jämtlands län* betonar att inriktningen av planeringen i hög grad är beroende av i vad mån fortsatt vattenkraftutbyggnad kommer att medges. Länsstyrelsen finner anledning att uppmärksamma regeringen på att det är angeläget att centrala ställningstaganden i utbyggnadsfrågorna snarast kommer till stånd så att en fastare grund för planeringsarbetet skapas.

7.10.4 De centrala remissinstansernas yttranden

Allmänt

CDL, till vars yttrande *statens vattenfallsverk* ansluter sig, finner beträffande kondenskraftproduktionen att de önskemål om lokalisering av kondenskraftverk som bl. a. lades fram i 1972 års CDL-utredning Lokalisering av stora kustförlagda värmekraftverk inte har beaktats i programmen på ett likvärdigt sätt med bevarandeintressena. De planerade kärnkraftanläggningarna i Brodalen, Tunaberg och Haninge har enligt CDL i huvudsak inte beaktats i berörda kommuners program. Liknande synpunkter framförs av *sjöfartsverket*, som konstaterar att de av CDL angivna lägena för kraftproduktion har behandlats påfallande ojämnt i programmen.

CDL utvecklar i sitt yttrande ytterligare synpunkter på kraftförsörjningen. Man framhåller bl. a. att det för en långsiktig fysisk planering inte är avgörande om man förutsätter en något lägre eller högre energikon-

sumtion. Detta innebär endast att en tilltänkt kraftstation behöver tas i anspråk något senare eller tidigare. De i 1972 års CDL-utredning föreslagna tre nya lägena för verk som skall tas i bruk under 1980-talet förutsätter att de befintliga fyra lägena för kärnkraftverk utnyttjas i full utsträckning. Tiden för tillståndsbehandling, projektering och uppförande uppgår enligt CDL till omkring 10 år. CDL framhåller också att såväl ekonomiska som miljömässiga hänsyn talar emot en utbyggnad av fossileldade kraftverk, annat än möjligen för att täcka kortvariga belastningstoppar. CDL gör en detaljerad genomgång av lägen för kärnkraftverk och behovet av markreservationer.

Planverket konstaterar att för samtliga fyra befintliga kärnkraftverkslägen bebyggelserestriktioner har diskuterats i enlighet med verkets rekommendationer. *Planverket* framhåller att syftet med att i planeringsarbetet uppmärksamma zonen kring kärnkraftverken främst är att hålla säkerhetsmyndigheterna informerade om bebyggelseutvecklingen och att undvika mer omfattande tätortsbebyggelse inom denna zon.

Överstyrelsen för ekonomiskt försvar är positiv till inlandslokalisering av kärnkraftverk. *SMHI* understryker att erfarenheter saknas av effekterna i inlandsvatten av de mycket stora kylvattenutsläpp som skulle bli följden av en sådan lokalisering. Det fordras därför enligt institutet ingående utredningar om effekterna.

Civilförsvarsstyrelsen framhåller att kärnkraftverk inte bör lokaliseras nära tätbebyggelse eller alternativt ges erforderligt skydd eftersom de kan ge sekundär verkan vid militär bekämpning.

CDL konstaterar att många berörda kommuner tar upp frågor om vattenkraftutbyggnad i sina program. I de fall man i programmen tar konkret ställning i utbyggnadsfrågor förespråkar man i vissa fall utbyggnad med hänvisning till sysselsättningsaspekter och är i andra fall restriktiv med hänsyn till bevarandeintressen. *CDL* framhåller med anledning av detta att en vattenkraftutbyggnad inte nödvändigtvis behöver spoliera möjligheterna att tillgodose andra riksintressen. *CDL* anser tvärtom att effekterna av en utbyggnad kan bli positiva även från miljösynpunkt.

Naturvårdsverket framhåller att planerad vattenkraftutbyggnad berör mycket stora bevarandeintressen. Verket konstaterar att kommuner och länsstyrelser i områden som berörs av utredningen rörande vattenkraftutbyggnader i södra Norrland och norra Svealand intar en avvaktande hållning i väntan på pågående utredning. Detta har enligt verket haft en negativ inverkan på programarbetet, eftersom de frågor och problem som skulle aktualiseras vid en utbyggnad inte tas upp i någon större utsträckning. *Naturvårdsverket* finner emellertid att det, sedan utredningens betänkande har offentliggjorts, finns underlag för en klar handlingslinje för de älvavsnitt där utredningen uttalar entydiga rekommendationer. Verket anser att de bedömningar av bevarandeintressena som görs av utredningen medför att riksintressena bättre kan preciseras och att därför viss översyn av tidigare redovisat underlagsmaterial för den fysiska riksplaneringen bör ske.

Naturvårdsverket anser vidare att kraftintressena hittills har prioriterats på bekostnad av naturvårds- och friluftintressen. Med hänsyn till den ringa tillgången på älvsträckor med naturligt strömmande vatten och vattenfall och till den ringa kraftvinst som enligt verket finns att hämta, bör i fortsättningen naturvårdens och friluftslivets intressen komma i första hand. Verket pekar också på några faktorer i redan reglerade vattendrag som enligt verket kan utgöra ett hot mot existerande naturvärden. Som exempel nämns vattendomar vars regleringsgränser idag inte fullt utnyttjas, äldre vattendomar som överhuvudtaget inte har utnyttjats samt det ökade behovet av vattenkraft för toppkraftproduktion i samband med kärnkraftutbyggnad vilket medför ökade krav på korttidsregleringar. Verket anser att det bör finnas möjlighet att justera äldre domstolsbeslut med hänsyn till alternativa nyttjandaspekter, t. ex. rekreation.

Naturvårdsverket och *CDL* finner att kraftledningsfrågorna i stort sett förbises i de kommunala programmen trots att kraftledningar kan medföra betydande markanvändningskonflikter och negativa miljöeffekter. *CDL* understryker sambandet mellan kraftledningsstråk och lokalisering av kraftverk. Långa kraftledningar ökar energikostnaden för konsumenterna samtidigt som miljöpåverkan och markintrång blir större.

Energiförsörjningen i den fortsatta planeringen

Planverket anser att de kommuner som berörs av lägen för kärnkraftverk enligt *CDL*'s utredning Lokalisering av stora kulförlagda värmekraftverk och som bedömer en sådan lokalisering som tänkbar, bör bidra till att bevara statsmakternas handlingsfrihet genom att inte genomföra förändringar i markanvändningen i de aktuella områdena förrän den framtida energipolitiken är fastlagd. *CDL* framhåller att betydligt större vikt än hittills måste fästas vid nya lägen för kraftproducerande anläggningar. Samtliga huvudlägen i nyss nämnda utredning bör beaktas i den kommunala planeringen för att upprätthålla handlingsfrihet för framtiden. *CDL* papekar vidare att de pågående utredningarna om underjordsförläggning av kärnkraftverk kan medföra att behov av nya förläggningsplatser uppstår.

När det gäller vattenkraftutbyggnader anser *planverket* att några beslut i avvaktan på ställningstagandena till utredningarna om Norrlands och norra Svealands älvar inte bör fattas om kraftutbyggnad i älvasnitt som av naturvårdsverket och riksantikvarieämbetet har angetts som riksintressen.

CDL understryker vikten av att kommunerna samråder med berörda kraftintressen vid planering av älvdalar med utbyggbar vattenkraft.

Riksantikvarieämbetet har utfört en översiktlig studie av kulturminnesvårdens intressen inom områden berörda av vattenkraftutbyggnad i södra Norrland och ämbetet arbetar f. n. med en motsvarande utredning beträffande norra Norrland. Ämbetet betonar vikten av att dessa nya utredningar beaktas i planeringen av älvdalarna.

7.10.5 Regeringens beslut

I den till regeringens beslut fogade promemorian framhålls att nya riktlinjer beträffande markreservationer för kraftverk och ledningsnät inte bör anges förrän riksdagen tagit ställning till energipolitiken vid 1975 års riksmöte. Regeringen understryker detta i länsbesluten men framhåller att planeringen i anslutning till kärnkraftverken i Simpevarp, Forsmark, Barsebäck och Ringhals bör drivas vidare i enlighet med vad kommunerna har föreslagit. Vidare bör planverket och säkerhetsmyndigheterna beredas tillfälle att följa planeringsarbetet. Regeringen konstaterar att utbyggnaden av dessa kärnkraftverk medför behov av kraftledningsgator och framhåller att länsstyrelserna i berörda och angränsande län i samråd med berörda kommuner och centrala myndigheter bör uppmärksamma denna fråga tidigt i planeringskedet.

Planverket bör enligt promemorian i samarbete med säkerhetsmyndigheterna följa arbetet med den fysiska planeringen i områdena i anslutning till de befintliga kärnkraftverken. Även frågan om kraftledningsstråk bör härvid uppmärksammas. Verket bör ställa samman och redovisa erfarenheterna av detta planeringsarbete.

I promemorian påpekas att ett betydande antal områden med starka bevarandebestånd har redovisats utefter älvdalarna i norra Sverige. Vid arbetet med att säkerställa dessa bevarandebestånd bör enligt promemorian beaktas innebörden av statsmakternas ställningstaganden till energipolitiken vid 1975 års riksmöte. Vidare bör det ytterligare material som kommer fram som en följd av pågående utredningsarbete rörande vattenkraftutbyggnader i norra Norrland successivt inordnas i underlagsmaterialet för planeringen längs älvdalarna.

Beträffande behandlingen av de områden som berörs av aktualiserade kraftverksutbyggnader bör enligt regeringsbesluten åtgärder för att tillgodose bevarandebestånden vidtas i sådan utsträckning att dessa intressen inte äventyras.

7.11 Kommunikationer

7.11.1 Riktlinjer och underlagsmaterial

Några särskilda riktlinjer för väg-, järnvägs- och sjötransporternas behandling har inte förelegat. Riksdagen har emellertid uttalat (CU 1973:11, rskr 1973:119) att frågan om en förbättrad planering av flygplatsernas lokalisering borde behandlas inom ramen för den fysiska riksplaneringens fullföljande. Mot bakgrund härav anmodade Kungl. Maj:t i skrivelse den 11 maj 1973 länsstyrelserna att vid överläggningar med kommunerna och vid redovisningar av de kommunala programmen belysa konsekvenserna för kommunernas del av önskemål beträffande lokaliseringar av och markreservationer för flygplatser. Därvid skulle även beaktas de bedömningar av flygplatsers lokalisering och funktion som görs inom ramen för den regionala trafikplaneringen.

7.11.2 Behandlingen i det kommunala programarbetet

Vägfrågorna har behandlats i förhållandevis liten utsträckning i kommunernas program. I flera program behandlas dock behovet av nya eller förbättrade vägar med hänsyn till det rörliga friluftslivet. *Några kommuner i Hallands län* understryker betydelsen av att väg E6 byggs ut till planerad motorvägsstandard för att kustbygden skall bli tillgänglig för rörligt friluftsliv och turism. *Flera kommuner i Göteborgs och Bohus län* anser att en omfattande upprustning av vägnätet bör ske och förordar ett utökat stöd till den enskilda väghållningen för att de stora områden som avsatts för rekreation skall kunna utnyttjas. *Åsele kommun* anser det angeläget att fjällvägen mellan Storjola och Ankarvattnet kommer till stånd med tanke på dess stora betydelse för det rörliga friluftslivet och därmed för den bofasta befolkningen.

Flertalet kommuner i Göteborgs och Bohus län accepterar länsstyrelsens uppfattning att väg E6 är av riksintresse och anger de erforderliga vägreservaten som utredningsområden.

Risk för konflikter mellan planerade vägar och naturvårdsintressen redovisas i några fall, t. ex. vid Brösarps backar i *Simrishamns kommun*.

Totalt ca 45 kommuner diskuterar flygplatsfrågor, främst nylokalisering eller utbyggnad av flygplatser. I flertalet fall är behandlingen relativt kortfattad.

Länsstyrelserna markerar i sin kartredovisning 18 lägen för nylokalisering eller utbyggnad av flygplatser, av vilka 4 är alternativa. Totalt berörs 17 kommuner av dessa 18 lägen. De berörda kommunerna är i huvudsak positiva till en eventuell flygplatsetablering. Hälften av kommunerna medverkar redan i utredningar om nya flygplatser. I Östergötlands län utreder *Linköpings* och *Norrköpings kommuner* tillsammans med landstinget frågan om en ny större flygplats för länet. I Västerbottens län är *Sorsele*, *Arjeplogs* och *Norsjö kommuner* engagerade i en gemensam utredning. I bl. a. *Vänersborgs*, *Skara*, *Örebro*, *Härjedalens*, *Arvidsjaurs* och *Kalix kommuner* föreligger utredningsmaterial beträffande nya flygplatser.

Flertalet kommuner diskuterar inte intressekonflikter vid en eventuell flygplatsetablering. De kommuner som uppmärksammar bullerproblemen anger att bebyggelserestriktioner är nödvändiga i anslutning till föreslagna lägen för flygplatser.

Drygt hälften av de kommuner som berörs av de av länsstyrelserna markerade flygplatslägena diskuterar behovet av markreservationer för de tilltänkta flygplatserna. Flertalet av dessa kommuner anger att de skall utarbeta kommunöversikter med riktlinjer för bebyggelseutvecklingen i de tilltänkta områdena för flygplatser. Tre kommuner diskuterar generalplan som regleringsform. Övriga kommuner anger allmänt att flygplatsfrågan skall behandlas i kommunens översiktliga planering.

Sjötransportfrågor behandlas i första hand av de kommuner som berörs av miljöstörande och resurskrävande industri. Den utförligaste behandlingen redovisas i Göteborgs och Bohus län, där länsstyrelsen sammanställde ett underlagsmaterial för programarbetet.

7.11.3 Länsstyrelsernas och övriga regionala organs yttranden

Vägförvaltningarna i 18 län har yttrat sig till länsstyrelserna över kommunernas program. Förvaltningarna har i regel inga större invändningar beträffande vägförvaltningens behandling.

Vägförvaltningarna i Södermanlands och Göteborgs och Bohus län liksom *länsstyrelsen i det senare länet* påpekar att vissa konflikter kan uppstå mellan planerade vägar och områden av riksintresse från bevarandesynpunkt. Länsstyrelsen nämner sträckningen av väg E6 som exempel. *Vägförvaltningen i Värmlands län* nämner som exempel på en direkt konfliktsituation den tänkta sträckningen av väg E18 genom den för kulturminnesvärden intressanta Alsterdalen i Karlstads kommun.

Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län delar kommunernas uppfattning att en omfattande upprustning behövs av vägnätet i länet och konstaterar också att flertalet kommuner behandlat väg E6 som ett riksintresse.

När det gäller flygplatser delar länsstyrelserna i allmänhet kommunernas uppfattningar eller kommenterar inte frågan.

Länsstyrelsen i Västerbottens län anser sig för närvarande inte kunna ta ställning till flygplatsfrågan i länet, då man anser att lokaliseringen måste ansluta sig till övrig trafikplanering. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* vill utreda frågan om flygplatslokalisering i Arjeplog-Arvidsjaursområdet i samråd med länsstyrelsen i Västerbottens län.

Länsstyrelserna i Kalmar, Blekinge, Malmöhus och Västmanlands län anser att frågan om nylokalisering av flygplats för reguljärt trafikflyg inte är aktuell.

7.11.4 De centrala remissinstansernas yttranden

Allmänt

Enligt vägverkets mening är kommunernas program av olika omfattning och noggrannhet när det gäller vägförvaltningens behandling. I vissa kommunala program är behandlingen mycket schematisk, medan t. ex. i Göteborgs och Bohus län vägreservaten angetts vara av riksintresse. Vägverket konstaterar att det föreligger direkta konflikter eller risker för konflikter mellan bevarandeintressen och väginteressen. Som exempel nämns den planerade vägen mellan Kiruna och Narvik samt omläggningen av väg E6 genom Bohuslän.

Luftfartsverket anser att flygplatsfrågorna fått en otillräcklig behandling i kommunernas program. Verket konstaterar att det oftast inte framgår av vilken banklass de planerade flygplatserna är eller vilket slag av flygtrafik som avses. Vidare förekommer det enligt verket att befintliga och redan planerade flygplatser inte redovisas. I andra fall finner verket att endast flygplatsens negativa inverkan i form av buller tas upp. Verket anser sammanfattningsvis att en fullständig bedömning av behovet av flygplatser inte kan göras på grundval av programarbetet.

Planverket anför att de pågående utredningsarbetena kring aviserade

flygplatslägen ofta läser den kommunala handlingsfriheten beträffande bebyggelseutvecklingen.

Enligt *sjöfartsverkets* uppfattning ger programarbetet en ojämn redovisning av befintliga och potentiella djuphamnslägen. I flertalet fall saknas enligt verket förslag till utrednings- och planeringsåtgärder eller åtgärder för att säkerställa djuphamnslägen.

Sjöfartsverket hävdar att sjötransporterna kommer att öka av bl. a. transportekonomiska och miljömässiga skäl. Enligt verket finns och planeras resurssparande systemlösningar för godstransporter med stora utvecklingsmöjligheter.

Sjöfartsverket anför vidare att det föreligger starka och aktuella intressen från de södra kuststaterna i Östersjön att möjliggöra trafik med upp till 15 meters djupgående in i Östersjön. På sikt kan enligt verket större djupgående än 15 meter aktualiseras men detta förutsätter mycket omfattande fördjupningsåtgärder. Förträngningarna till Bottenhavet och Bottenviken är avgörande för sjötransporterna längs Bottenhavs-Bottenvikskusten. Sjöfartsverket utför sjömätningar i förträngningsområdena. Resultaten av dessa mätningar ger bättre underlag för att bedöma sjötransportmöjligheterna längs norrlandskusten.

Sjöfartsverket är medvetet om att skyddsintressena i Östersjön, Bottenhavet och Bottenviken är starka och att detta ställer stora krav på sjösäkerheten. Sjöfartsverket anser att trafikseparering och trafikkorridorer, en utvecklad lotsfunktion, positionsrapportering, tillfredsställande sjömätningar m. m. är förutsättningar för 15 meters djupgående. Verkets principiella ståndpunkt är vidare att stora godsmängder per fartyg och regelbundna transportflöden efter bestämda router minskar riskerna vid sjötransporter.

K o m m u n i k a t i o n e r n a s f ö r h å l l a n d e t i l l a n d r a v e r k s a m h e t e r

Vägverket konstaterar att bestämmelser enligt naturvårdslagen kommer att utfärdas i stor omfattning, vilket ofta innebär att vägarbeten inom berörda områden inte får utföras utan länsstyrelsens tillstånd. Verket understryker vikten av att de bestämmelser som utfärdas i görligaste mån utformas så att smärre justerings- och förbättringsarbeten på vägarna kan utföras utan särskilt tillstånd. Verket understryker betydelsen av nära kontakter med vägförvaltningarna i ett tidigt skede då områdesbestämmelser är under utarbetande. Praktiska rutiner för sådana samråd efterlyses av vägverket. Liknande synpunkter anføres av *SJ* beträffande järnvägar inom riksintressanta områden.

Vägverket anför vidare att det i många fall anges i programmen att allmänhetens möjligheter att utnyttja områden för friluftsliv är begränsade på grund av dåliga vägförbindelser. Eftersom det rör sig om riksintressanta områden har kommunerna enligt verket den uppfattningen att staten skall sörja för vägförbindelser. Vägverket framhåller att

det inte finns medel för denna typ av vägar. Om vägverket skall gå in med medel, måste andra enligt verket viktigare vägprojekt senareläggas.

Kommunikationerna i det fortsatta planeringsarbetet

Det bör enligt *vägverket* övervägas att helt eller delvis ge huvudvägnätet status av riksintresse i det fortsatta planeringsarbetet. Det föreligger risker för stora fördyringar om inte vägintrössena tillgodoses. Vägverket förutsätter att de synpunkter som framförts av vägförvalningarna under programarbetet beaktas under planeringen.

Luftfartsverket anser det vara av stor vikt att kommunerna gör erforderliga markreservationer för både befintliga och planerade flygplatser oavsett storlek. Såväl luftfartsverket som *planverket* anser det nödvändigt med en landsomfattande bedömning av önskemål om nya flygplatser eller utbyggnad av befintliga anläggningar.

Luftfartsverket anser att planverkets normer beträffande buller kring civila flygplatser sannolikt ger indikation om mer buller än vad som verkligen blir fallet. Detta medför enligt luftfartsverket att tilltänkta flygplatser slås ut av förmenta bullerskäl och att bebyggelse onödigtvis förhindras. Verket anser att man bör genomföra bullergränsbestämningar enligt betänkandet (SOU 1961:25) Flygbuller som samhällsproblem. Verket ger i sitt yttrande förslag till hur bullerskyddszoner i enlighet med betänkandet kan fastläggas och föreslår att sådana zoner anges i den fysiska riksplaneringen.

Planverket anser att det är angeläget att frågan om uppbyggnaden av landets transportförsörjning på lång sikt avseende kommunikationer, hamnar, flygplatser, terminaler och tekniska system utreds på ett samlat sätt. *Luftfartsverket* anför liknande synpunkter.

7.11.5 Regeringens beslut

I den till regeringens beslut fogade promemorian framhålls att det i avvaktan på ställningstaganden till den nyligen avslutade regionala trafikplaneringen är angeläget att undvika sådana lösningar av markanvändningen som kan förhindra eller försvåra ett tillgodoseende av berättigade trafikintressen.

När det gäller flygplatser bör enligt promemorian särskilt uppmärksammas angelägenheten av att mark i anslutning till befintliga eller planerade flygplatser tas i anspråk bara för sådana ändamål som medger att en rimlig handlingsfrihet för flygverksamheten kan bibehållas.

Vid beräkning och avgränsning av bullerskyddszoner kring flygplatser bör i avvaktan på resultatet av trafikbullerutredningens arbete utgångspunkten vara de av luftfartsverket angivna metoderna.

I de länsvisa besluten hänvisar regeringen till den nämnda promemorian. Vissa flygplatsfrågor som har behandlats i kommunernas program kommenteras i besluten. I flera fall framhåller regeringen att frågorna bör

lösas i samråd mellan berörda kommuner och länsstyrelser och att angelägenheten av att hushålla med högvärdig jordbruksmark bör beaktas.

Beträffande markreservationer i anslutning till befintliga och potentiella djuphamnslägen framhålls i den till beslutet fogade promemorian att behovet av sådana under planeringsskedet bör övervägas i de kustområden som inte betecknats som obrutna.

Beträffande vägfrågor framhålls i regeringens beslut för Malmöhus län att i det fortsatta planeringsarbetet särskild uppmärksamhet bör ägnas frågan om reglering av markanvändningen kring de vägreservat som lagts ut för anslutningarna till en Öresundsbro.

I beslutet för Kristianstads län fastslås att planeringen för en framtida sträckning av riksväg 10 vid Brösarp skall utgå från att en sträckning som äventyrar naturvärdena vid Brösarps backar inte får komma till stånd.

I beslutet för Göteborgs och Bohus län framhålls att länsstyrelsen under planeringsskedet i samråd med vägmyndigheterna och berörda kommuner närmare bör studera konflikterna mellan bevarandebestånden och olika alternativ för framtida sträckning av väg E6.

7.12 Försvar

7.12.1 Riktlinjer och underlagsmaterial

De fastlagda riktlinjerna innebär att berörda försvarsmyndigheter bör ges möjlighet att på ett tidigt stadium delta i den fysiska riksplaneringen. De militära myndigheterna har getts i uppdrag av Kungl. Maj:st att samråda med länsstyrelserna om lågflygningsområdenas lokalisering och lågflygningsövningarnas tidsförläggning.

7.12.2 Behandlingen i det kommunala programarbetet

Totalt ca 130 kommuner diskuterar frågor med anknytning till försvaret. Det är främst lågflygningsverksamheten och de militära övnings- och skjutfälten som uppmärksammas. Trots att fler kommuner behandlar lågflygning än frågor om markanvändningen, synes även övnings- och skjutfältsfrågorna utgöra en allvarlig konflikthanledning.

I de program som behandlar lågflygningsverksamheten uttalas att denna flygverksamhet uppfattas som störande för de boende, det rörliga friluftslivet, djurlivet och fågellivet. I några fall lägger lågflygningsstråken hinder i vägen för en planerad tätortsutbyggnad. Några kommuner önskar att de statliga myndigheterna skall utföra bullermätningar för att underlätta för kommunerna att avgränsa bebyggelsefria zoner.

I de fall kommunerna behandlar militära skjutfältsområden är det ofta fråga om konflikter med det rörliga friluftslivets, naturvårdens, kulturminnesvårdens, fritidsbebyggelsens och fiskets intressen. I ett tiotal fall motsätter sig kommunerna beslut om nya övningsområden eller vill begränsa eller lägga ned befintliga områden. *Vaggeryds kommun*

accepterar inte den inskränkning i utnyttjandet av ett värdefullt område för bl. a. rörligt friluftsliv som en aktualiserad utvidgning av Skillingaryds skjutfält enligt kommunen innebär. På Gotland föreslås ett nytt övningsfält för P 18 söder om Visby skjutfält. Enligt *Gotlands kommun* skulle ett sådant fält ta i anspråk betydelsefulla jordbruksarealer. *Kils kommun* framhåller beträffande Örnäs skjutfält, vilket föreslås bli utvidgat till tio gånger sin nuvarande storlek, att en utökning av den omfattning som föreslås inte kan godtas av kommunen. I *Faluns kommun* föreligger konflikt mellan å ena sidan skjutfältsintressen och å andra sidan naturvårds- och friluftsentressen i området Lugnet-Sjulsarvet.

Flera kommuner vill använda befintliga övningsområden som rekreationsområden under perioder då de inte används för militära ändamål. Kommunerna anser i flertalet fall att konflikter i anslutning till övningsområdena bör kunna lösas genom samråd med de militära myndigheterna. Många kommuner meddelar sin avsikt att bedriva kontinuerliga samråd med militära myndigheter i samband med den kommunala översiktsplaneringen.

7.12.3 Länsstyrelsernas och övriga regionala organs yttranden

I flera län har försvarsområdesbefälhavarna yttrat sig till länsstyrelsen över de kommunala programmen. Vissa intressekonflikter har en sådan omfattning att länsstyrelserna särskilt fäster regeringens uppmärksamhet på dem.

Länsstyrelserna i Skaraborgs och Norrbottens län anser att lågflygningsområdets lämpliga avgränsning och utformning bör bli föremål för särskild uppmärksamhet. Länsstyrelsen i Skaraborgs län rekommenderar samråd mellan chefen för flygvapnet och berörda länsstyrelser och kommuner. Länsstyrelsen i Norrbottens län efterlyser centrala anvisningar för hur lågflygningsområdena skall kunna regleras i det fortsatta planeringsarbetet.

Försvarsområdesbefälhavaren i Göteborgs och Bohus samt Hallands försvarsområden anser att det f. n. inte föreligger några betydande konflikter mellan militära och andra intressen. Inte heller *försvarsområdesbefälhavaren i Stockholms försvarsområde* har några allvarigare erinringar mot programmen men framhåller det militära intresset av att vissa områden som diskuteras i programmen även i fortsättningen kan utnyttjas för militär verksamhet, t. ex. Utö skjutfält.

Länsstyrelserna tar upp flera konfliktområden. Militär skjutning i Västerområdet framkallar farhågor för fiskets fortbestånd från berörda kommuner och från fiskets organisationer, varför *länsstyrelsen i Skaraborgs län* anser att denna fråga behöver utredas närmare.

7.12.4 De centrala remissinstansernas yttranden

Allmänt

Överbefälhavaren (ÖB) konstaterar att försvarets intressen huvudsakligen tas upp i programarbetet i de fall konflikter eller risker för konflikter med andra intressen föreligger. I vissa program förekommer uttalanden som enligt ÖB visar att det riksintresse som försvaret utgör anses ha lägre dignitet än övriga riksintressen. ÖB påpekar att försvarets behov av mark, vatten och luft måste planeras långsiktigt och bör ses i sammanhang med annan långsiktig och översiktlig fysisk planering. ÖB föreslår därför att regeringen i sina beslut med anledning av programförslagen markerar att försvarets intressen har samma tyngd som övriga sektorintressen.

ÖB konstaterar vidare att många intresse motsättningar har kunnat lösas genom att försvarsmyndigheterna i stor utsträckning medverkat och hållits orienterade om planeringsläget.

Lågflygning

ÖB anför att granskningen av programmen visar att lågflygningsverksamheten framstår som den av försvarets aktiviteter som medför störst omgivningspåverkan. ÖB anser dock inte att lågflygningen bör utgöra någon restriktion för andra verksamheter då den endast är en periodisk störning. Som exempel på åtgärder som kan vidtas för att minska konflikterna nämner ÖB att lågflygningsstråk har flyttats till glesare befolkade områden och att flygtiden har ändrats. Genom samråd mellan chefen för flygvapnet och länsstyrelserna utarbetas centrala riktlinjer för den lågflygningsverksamhet som rutinemässigt ingår i flygutbildningen.

Planverket uppger att det vid överläggningar med försvarsstaben kommit fram att samråd mellan militära myndigheter och kommunerna om stråk och områden för lågflygning avses återkomma årligen. Verket understryker vikten av att kommunernas synpunkter så långt möjligt beaktas och att administrativa rutiner utvecklas för dessa samråd.

Förhållande till andra verksamheter

ÖB tar upp de militära skyddsområdenas betydelse för planeringen. Inom dessa områden råder restriktioner för bl. a. utlänningars och utländska fartygs rätt att uppehålla sig. Av den anledningen är skyddsområdena enligt ÖB mindre lämpliga för fritidsbebyggelse och industrilokaliseringar som medför utbyggnad av hamnar och farleder.

ÖB påpekar att mark som används av försvaret inte automatiskt utesluter varje annan användning av marken. Övningsfält, skjutfält, flygfält m. m. är enligt ÖB exempel på mark som idag utnyttjas också för andra verksamheter. ÖB framhåller vidare att försvarets markanvändning i fred har bidragit till att stora mark- och vattenområden bevarats i sitt ursprungliga skick och att stora miljövärden därigenom sparats.

Försvaret i den fortsatta planeringen

ÖB framhåller att det är nödvändigt att planeringsarbetet kan följas av regionala och lokala försvarsmyndigheter, speciellt därför att de anspråk som försvarets krigsorganisation ställer av sekretesskäl inte kan redovisas på samma sätt som gjorts för fredsorganisationen. ÖB anför vidare att det åligger länsstyrelserna att svara för att totalförsvarets intressen beaktas vid lösandet av intressemötsättningar i den översiktliga kommunala planeringen.

Civilförsvarsstyrelsen framhåller att lokalisering av militära anläggningar liksom även t. ex. civila flygplatser, bangårdar och större broar bör undvikas i närheten av bostadsområden och annan för samhället viktig civil verksamhet.

Överstyrelsen för ekonomiskt försvar anser att samordningen mellan fysisk riksplanering, regionalpolitisk planering och transportplanering är av stor försvarsekonomisk betydelse. All kraft bör enligt överstyrelsen därför sättas in för att uppnå denna samordning. Styrelsen är villig att medverka här till.

Planverket har inlett överläggningar med försvarsstaben för att ajourföra redovisningen av krigsmaktens markanvändning. En översyn av redovisningen av kritiska bullergränsen för flyget vid flottiljerna och målområdena är också aktuell.

7.12.5 Regeringens beslut

Försvarets markbehov och omgivningskrav bör enligt den till regeringens beslut fogade promemorian vägas in i planeringen på ett med andra samhällsintressen jämbördigt sätt. I flera fall torde enligt promemorian sådana intressekonflikter mellan kommunernas anspråk och försvarsmaktens nuvarande markinnehav och bedömda framtida behov som redovisats i programmen kunna lösas genom samråd mellan kommuner, länsstyrelser och berörda militära myndigheter. I andra fall är enligt promemorian intressekonflikterna mer svårbedömbara och torde kunna värderas först sedan utredningar och förhandlingar har genomförts i sedvanlig ordning.

I promemorian konstateras att försvarets planering bedrivs i riksskala och att ställningstaganden till ett övningsområde i en del av landet kan få direkta effekter på motsvarande ställningstaganden i andra delar av landet. Resultatet av försvarets fredsorganisationsutrednings (Fö 1968:20) överväganden kan, tillsammans med de redovisningar av försvarets och andra intressenters krav och önskemål som har kommit fram under programarbetet, komma att underlätta en mera samlad bedömning av försvarsmaktens markbehov.

På grundval av förda överläggningar mellan chefen för flygvapnet och länsstyrelserna utarbetas för närvarande centrala riktlinjer för lågflygningsverksamhet. I fortsättningen avses samråd mellan försvarsmakten och länsstyrelserna rörande stråk och områden för lågflygning återkom-

ma årligen. Länsstyrelserna bör enligt promemorian inför dessa samråd inhämta kommunernas synpunkter.

I regeringens beslut för berörda län konstateras att det av de kommunala programmen framgår att konflikter föreligger i flera kommuner mellan befintliga skjutfält och andra militära anläggningar å ena sidan och bl. a. natur- och kulturminnesvård, rörligt friluftsliv och jordbruk å andra sidan, och att även aktualiserade utvidgningar av skjutfält och övningsområden kommer att innebära konflikter med andra intressen.

I beslutet tas vissa enskilda frågor upp. I Stockholms län bör Haninge kommun i sin planering utgå från att Utö skjutfält och marinens basområden skall bibehållas och Solna kommun beakta att Östra Frösunda tills vidare skall användas av försvaret. Beträffande skjutfältet i Tönnersjö i Hallands län framhåller regeringen att erforderlig mark bör reserveras så att en framtida utvidgning av skjutfältet möjliggörs. Halmstads kommun bör i sin planering utgå från statsmakternas tidigare beslut om att ett skjutfält skall finnas vid Ringenäs. Med hänsyn till statsmakternas tidigare ställningstaganden i fråga om upplåtelse av mark inom Villingsbergs skjutfält i Örebro län för det rörliga friluftslivet bör Örebro kommun vid sin planering utgå från nuvarande gränser för skjutfältet. Med utgångspunkt från dessa förutsättningar bör möjligheterna att komma fram till lösningar som tillgodoser olika intressen prövas i samråd mellan berörda kommuner, länsstyrelser och militära myndigheter.

Regeringen framhåller att i övriga områden där konflikter mellan militära och andra intressen påtalats t. ex. i Vaggeryds kommun beträffande Skillingaryds skjutfält, på Gotland beträffande det föreslagna nya övningsfältet söder om Visby, i Karlskrona kommun beträffande skjutfältet vid Torhamns udde, i Kils kommun beträffande skjutfältet vid Örnäs, i Faluns kommun beträffande området Lugnet-Sjulsarvet och i Älvdalens kommun beträffande Rivsjövasslan -- respektive länsstyrelse under planeringsskedet bör samråda med försvarets fastighetsnämnd, de militära myndigheterna och berörda kommuner i syfte att åstadkomma rimliga avvägningar mellan civila och militära intressen.

8 Fullföljande av de geografiska riktlinjerna i programarbetet

8.1 Inledning

I prop. 1972:111, bil. 2 (s 162) anförts att de områdesanknutna riktlinjerna utgår från de allmänna riktlinjerna för hushållningen med mark och vatten och bara avser de delar av landet där konkurrensen om de fysiska resurserna redan är eller inom en snar framtid kan väntas bli särskilt framträdande och där överregionala aspekter har särskild vikt.

De områdesanknutna riktlinjerna är av två slag. För det första har avgränsats områden vilkas vetenskapliga och rekreativa värden från

rikssynpunkt bedöms vara av sådan art att större miljöförändringar inte bör få komma till stånd. För det andra anges vissa riktlinjer för lokalisering av den i den fysiska riksplaneringen behandlade industrin. Det första slaget av riktlinjer angavs av chefen för civildepartementet som grundläggande för hushållningen med våra naturresurser. De skall gälla som långsiktiga riktlinjer för naturresurshushållningen och bör till sina huvuddrag inte frångås utan att synnerliga skäl föreligger. Dessa riktlinjer gäller för kusterna, Öland och Gotland, fjällvärlden, huvudälvarnas dalgångar och vissa andra inlandsområden.

I det följande redovisas hur de geografiska riktlinjerna behandlats under programarbetet fram till och med regeringens beslut. Vad jag nyss anförde om de områdesanknutna riktlinjernas karaktär innebär att ett flertal frågor som har anknytning till områden som berörs av de geografiska riktlinjerna redan har behandlats i anslutning till respektive verksamhet i avsnitt 7.

De synpunkter från remissinstanserna som avser behandlingen av de geografiska riktlinjerna generellt tas upp i anslutning till behandlingen av kusterna i avsnitt 8.2.

Regeringen har i besluten län för län angett fem geografiskt avgränsade områden för vilka ges speciella riktlinjer om planeringsinsatser och planeringens inriktning under planeringsskedet med hänsyn till områdenas stora betydelse för landet som helhet från mark- och resurssynpunkt och föreliggande intressekonflikter. De krav på planering och redovisning som ställs för dessa områden - Brävikens och dess mynningsområde samt kustområdet norr därom upp till Nyköping, Vänerområdet, Hogdalsnäset i Strömstads kommun, Sydbillingenområdet i Västergötland och landskapet Skåne - redovisas i avsnitten 8.2.4 och 8.6.4.

På karta 1, som fogas till protokollet i detta ärende, ges en kartmässig översikt över bl. a. de områden i landet som berörs av de geografiskt orienterade riktlinjerna för den fysiska riksplaneringen.

8.2 Kusterna

8.2.1 Riktlinjer

Landets havskust indelas i riktlinjerna i tre kategorier - s. k. obrutna kuster, högexploaterade kuster samt övriga kuster.

De obrutna kusterna bör helt undantas från lokalisering av resurskrävande och miljöstörande industri. De bör vidare disponeras så att ett allsidigt utnyttjande för fritidsändamål blir möjligt och så att bl. a. vetenskapliga naturvärden skyddas. Återhållsamhet bör iakttas med att tillåta lokalisering av enskild fritidsbebyggelse.

Vid de högexploaterade kusterna bör etablering av resurskrävande och miljöstörande industri inte tillåtas annat än i anslutning till områden där sådan industri redan förekommer. Mark för dessa typer av industri bör vid de högexploaterade kusterna reserveras i anslutning till Lysekil, Stenungsund, Värö, Karlshamn, Norrköping, Nyköping-Oxelösund och

Nynäshamn. I dessa områden bör också kompletterande recipientundersökningar utföras. Lokalisering till de utpekade orterna på västkusten skall tillåtas bara om starka samhällsekonomiska skäl eller miljövårdsskäl talar för en sådan lokalisering. Tillgängligheten till attraktiva strandområden bör ökas och tillräckliga arealer reserveras för anordningar för turism och friluftsliv. Fritidsbebyggelse bör inte få inkräkta på mark som har stort värde för friluftsliv.

Industri lokalisering till övriga kustområden sammanfaller med strävandena till regional balans i den industriella utvecklingen och torde på många ställen kunna ske utan större konflikter med naturvårds- och rekreationsintressen. Längs Kalmarkusten saknas emellertid vissa av de efterfragade naturförutsättningarna i samband med industri lokalisering och när det gäller norra svealands- och norrlandskusten erfordras bl. a. samhällsekonomiska bedömningar för ett närmare urval av lämpliga lokaliseringsplatser. Längs dessa kuster är det angeläget att skydda de relativt fåtaliga områden som har särskilt stora naturvärden.

8.2.2 *Behandlingen i det kommunala programarbetet*

Kommunerna har i stor utsträckning beaktat de områdesanknutna riktlinjerna och föreslår för de berörda områdena planläggning i form av översiktliga planer för markanvändningen eller kommunöversikter.

För kustområdena föreslås i de flesta fall översiktliga markdispositionsplaner och områdesplaner. I flera län har påbörjats utredningar och planeringsprojekt som spänner över flera kommuner. I Norrbottens län bedriver länsstyrelsen en utredningsverksamhet för bl. a. kustområdet. Skärgårdsområdena uppmärksammas speciellt i vissa län. I Stockholms län har en särskild skärgårdsutredning arbetat fram olika förslag till åtgärder. I Västernorrlands län har det obrutna kustområdet – Ångermanlands brantkust och tillhörande skärgård – behandlats i den s. k. Höga Kusten-utredningen. För det obrutna kustområdet i Östergötlands och Kalmar län arbetar en speciell skärgårdsutredning med att ta fram bl. a. inventerings- och utredningsmaterial som grund för berörda kommuners planering. Initiativ till samordning av planeringsinsatserna har också tagits av kommunerna som berörs av det obrutna kustområdet i norra Bohuslän samt av kommunerna i Blekinge. Som framgår av avsnitt 7.9.2 beaktar kommunerna i huvudsak riktlinjerna beträffande resurskrävande och miljöstörande industri längs kusterna och har i flertalet fall för avsikt att göra erforderliga markreservationer.

8.2.3 *Remissyttrandena*

Länsstyrelserna och övriga regionala organ

Länsstyrelserna är i stor utsträckning överens med kommunerna beträffande behandlingen av de områden för vilka geografiska riktlinjer gäller och godtar i stort föreslagna planerings- och säkerställandeåtgärder.

Skiljaktigheter i uppfattning förekommer dock på flera håll rörande behandlingen av kustområdena. *Länsstyrelsen i Västernorrlands län* delar inte Örnsköldsviks kommuns uppfattning om avgränsningen av det obrutna kustområdet. *Länsstyrelsen i Södermanlands län* pekar på brister i programmet för Nyköpings kommun avseende kustområdet mellan Oxelösund och Nynäshamn. *Länsstyrelsen i Hallands län* kan inte tillstyrka den av Kungsbacka kommun föreslagna avgränsningen av kustzonen och inte heller de föreslagna formerna för planering av kustområdena i Laholms, Varbergs och Kungsbacka kommuner.

Som framgår av avsnitt 7.9.3 har länsstyrelserna i regel inget att invända mot kommunernas sätt att behandla den resurskrävande och miljöstörande industrin längs kusterna.

De centrala remissinstanserna

Riksantikvarieämbetet anser att kulturminnesvårdens intressen särskilt bör beaktas i områden med geografiska riktlinjer. Det är därför enligt ämbetet angeläget att uppmärksamma behovet av utredningar och inventeringar för precisering av kulturminnesvårdens intressen inom dessa områden. Avgränsningar av särskilda planeringsområden och val av planeringsform bör ske så att kulturminnesvårdsintressena tillgodoses. I de flesta fall är utrednings- och inventeringsbehoven enligt ämbetet stora.

Planverket fäster särskild vikt vid behandlingen av områden med geografiska riktlinjer under planeringsskedet. Verket har noterat att det i områden som berörs av geografiska riktlinjer är mycket vanligt att områden av betydelse för rörligt friluftsliv, vetenskaplig naturvård och kulturminnesvård sammanfaller. En samordning av planerings- och säkerställandeåtgärderna är enligt verket angelägen.

Riksantikvarieämbetet konstaterar att tillfredsställande inventeringsmaterial beträffande kulturminnesvärden saknas för stora delar av kusterna, särskilt för de obrutna kusterna.

Naturvårdsverket framhåller att trycket mot kusterna från industri och fritidsbebyggelse är starkt samtidigt som bevarandeintressena är stora. Verket konstaterar att flertalet kommuner avser att upprätta kommunöversikter eller områdesplaner i de fall inte utredningsåtgärder har föreslagits. Mot bakgrund av att verket anser att problemen i stora drag är likartade längs landets hela kust föreslår verket att samtliga kustområden behandlas som planeringsområden som bör bli föremål för generalplanering. Naturvårdsverket anser vidare att generalplanerna för de mest exploateringshotade kustdelarna bör fastställas och att de partier som behöver värd, skydd och tillsyn för att naturvärdena skall bli bevarade beläggs med förordnanden enligt naturvårdslagen. Industrifrågorna bör enligt verket särskilt belysas i planeringen för kusterna. Verket föreslår att möjligheterna att lokalisera industrin på djupet, innanför kusten, uppmärksammas i större utsträckning. På så vis avlastas själva kustbandet som då enligt verket kan användas för rörligt friluftsliv. Beträffande fritidsbebyggelsen pekar naturvårdsverket på behovet av planering samt

en inriktning mot byggande av stugor för uthyrning. Strandskyddsområdena bör hållas helt fria från ytterligare enskild bebyggelse.

Som framgår av avsnitt 7.9.4 anser flera verk att frågor beträffande resurskrävande och miljöstörande industri berörs i jämförelsevis liten utsträckning i programarbetet.

Planverket anser att riktlinjerna för kustområdena genomgående har beaktats av kommunerna. Lämpliga planeringsområden behöver dock i många fall avgränsas. Det är särskilt angeläget att kommunerna vid de obrutna och högexploaterade kusterna redovisar sina ställningstaganden så att en bild av avsedd markanvändning erhålls. Verket anser också att statsmakterna bör precisera innebörden i riktlinjerna för den obrutna kusten i norra Bohuslän. Det är vidare enligt *planverket* oklart om de föreslagna industrilägena längs norrlandskusten verkligen kommer att bli föremål för etablering.

Beträffande fritidsbebyggelsen längs kusterna, särskilt vid de obrutna och högexploaterade kusterna, har *planverket* liknande synpunkter som naturvårdsverket och anför att det med tanke på friluftslivet är angeläget att vara återhållsam med att tillåta ny bebyggelse i avvaktan på att översiktliga planer upprättats som beaktar de fastlagda riktlinjerna.

Yttranden från kommuner med anledning av länsstyrelsernas och de centrala verkens yttranden

Flera kommuner har yttrat sig med anledning av länsstyrelsernas och de centrala verkens synpunkter beträffande behandlingen av områden som berörs av geografiska riktlinjer. Kommunerna uppehåller sig främst vid de punkter där länsstyrelserna inte har anslutit sig till kommunernas åsikter och förslag. Så har exempelvis inkommit yttranden från berörda kommuner beträffande avgränsningen av Höga Kusten-området och planeringen av kusten mellan Oxelösund och Nynäshamn. *Laholms kommun* har yttrat sig med anledning av länsstyrelsens uppfattning att kustzonen bör generalplaneras och anför att detta är omotiverat.

8.2.4 Regeringens beslut

Regeringen understryker i besluten län för län behovet av särskilda planeringsinsatser i de områden för vilka de geografiska riktlinjerna gäller. Behovet av samordning mellan kommunernas och även länsstyrelsernas planeringsinsatser i syfte att uppnå en enhetlig planering för större områden betonas. I besluten sägs att inom de obrutna och högexploaterade kustområdena berörda kommuner bör utföra en översiktlig planering och redovisa sina ställningstaganden på ett sätt som ger en översiktlig bild av avsedd markanvändning. I dessa kustområden bör stor hänsyn tas bl. a. till det rörliga friluftslivets och naturvårdens intressen och stor återhållsamhet iakttas med att tillåta ny fritidsbebyggelse.

Även för övriga kustområden i landet bör enligt regeringens beslut en

översiktlig kommunal planering genomförs bl. a. som underlag för fortsatta bedömningar i fråga om behovet av särskilda markanvändningsreglerande åtgärder i kustzonerna för att bl. a. skydda kustområden som är värdefulla för friluftsliv och naturvård. I de riktlinjer som ges för planeringen av kusterna inbegrips också samtliga skärgårdsområden. Fiskets intressen bör allmänt uppmärksammas vid planeringen i kustområdena. Ett tiotal kommuner i landet bör utveckla sina program i syfte att tillgodose de krav på översiktliga planöverväganden i kustområdena som anges i regeringsbesluten.

Regeringens beslut beträffande behandlingen av den resurskrävande och miljöstörande industrin i kustområdena har redovisats i avsnitt 7.9.5.

Regeringen uttalar att den finner de former planeringsarbetet fått för de obrutna kustområdena i Västernorrlands samt Östergötlands och norra Kalmar län vara tillfredsställande.

I Göteborgs och Bohus läns kustområden bör planeringen huvudsakligen bedrivas i generalplaneringens form och kompletteras med de förordnanden enligt naturvårdslagen m. m. som erfordras för att tillgodose de i den fysiska riksplaneringen behandlade bevarandebestånden. Lysekils, Sotenäs, Tanums och Strömstads kommuner bör enligt regeringens beslut samordna sin planering för det obrutna kustområdet norr om Brofjorden. Strömstads kommun skall för H o g d a l s n ä s e t upprätta generalplan i enlighet med bestämmelserna i 10 a § BL (se vidare avsnitt 7.9.5).

I Hallands län bör särskild vikt tillmätas planeringen för Laholmsbukens kustområde och för Onsala-Säröområdet. I samband med planeringen för Öresundskusten bör kommunerna samarbeta med länsstyrelsen i syfte att belysa och analysera föreningssituationen i området och härvid även, i överensstämmelse med vad som anförs i prop. 1972:111, studera möjligheterna att reservera mark för industri inom befintliga tätorter.

Beträffande Bråvikenområdet och kusten norr därom till Nyköping konstaterar regeringen att flera konflikter mellan olika intressen föreligger. Behovet är stort av ett samlat studium som klarlägger de olika intressenas anspråk och bl. a. närmare klargör förutsättningarna för lokalisering av resurskrävande och miljöstörande industri inom detta område. Överläggningar mellan representanter för berörda länsstyrelser, kommuner och centrala verk bör inledas tidigt under planeringsskedet i syfte att dra upp riktlinjer för en samordnad planeringsinsats för området. Som har framgått i avsnitt 7.9.5 skall berörda länsstyrelser till regeringen särskilt redovisa planeringsläget för nyss nämnda kustområde när planeringsskedet avslutats.

Regeringen framhåller att kustområdet i Södermanlands län mellan Nynäshamn och Oxelösund har stort värde för friluftsliv och naturvård. Bevarandebestånden och de vetenskapliga forskningsintressena inom detta kustavsnitt bör särskilt uppmärksammas i en översiktlig kommunal planering varvid även frågan om inom vilka områden markanvändningen bör regleras genom tillämpning av naturvårdslagens bestämmelser bör övervägas.

8.3 Öland och Gotland

8.3.1 Riktlinjer

I prop. 1972:111 framhålls att behovet av planering framstår som särskilt angeläget för Öland och Gotland. Planeringen bör inriktas på att möta den ökande turismens anspråk samtidigt som öarnas speciella karaktär bevaras och en alltför kraftig förändring eller skadligt slitage förhindras. Öarna rymmer både vetenskapliga, kulturella och rekreativa värden och det är här i särskilt hög grad angeläget att åtgärder för skydd och utveckling samordnas.

8.3.2 Behandlingen i det kommunala programarbetet

För Öland föreslår kommunerna en kommunomfattande markdispositionsplan för hela ön samt områdesplaner för vissa delar. Ölandskommunerna hävdar att lokala näringslivsintressen i allmänhet skall prioriteras i förhållande till riksintressena i fall där konflikter föreligger eller kan väntas. På Gotland pågår arbete med att upprätta en kommunomfattande markdispositionsplan samt en kommunöversikt. Intresset kommer därvid att koncentreras till kustområdena och vissa andra delar av ön.

8.3.3 Remissyttrandena

Länsstyrelserna och övriga regionala organ

Länsstyrelsen i Kalmar län understryker att omfattningen av riksintressen och behovet av planeringsinsatser är mycket stort på Öland. Länsstyrelsen anser att den av kommunerna föreslagna planeringsformen i stort sett är lämplig. Det slutliga resultatet av planarbetet bör enligt länsstyrelsen vara att en antagen generalplan täcker hela Ölands yta. Länsstyrelsen konstaterar att den *kommunala planering som för*anleds av den fysiska riksplaneringen bl. a. syftar till att väga riksintressen mot lokala intressen. Inom områden med svagt näringsliv, till vilka Öland måste hänföras, måste enligt länsstyrelsen det lokala näringslivets intressen tillmätas betydande vikt. Länsstyrelsen och även *landsantikvaren i Kalmar län* anser emellertid att det inte är rimligt att, på det sätt som Borgholms och Mörbylånga kommuner har gjort i sina program, som en generell målsättning för planeringen slå fast att näringslivets intressen skall prioriteras oberoende av vilken tyngd andra intressen har.

Länsstyrelsen i Gotlands län anser att det i Gotlands kommuns program i vissa avseenden saknas en redovisning av kommunens ambitioner att säkerställa angivna riksintressen. Länsstyrelsen framhåller emellertid att det fortlöpande samrådet inom ramen för regionplanarbetet ger anledning att anta att riksintressena kommer att beaktas av kommunen. Länsstyrelsen tillstyrker med vissa undantag de föreslagna planeringsåtgärderna för Gotlandskusten. Länsstyrelsen framhåller att försiktighet bör iakttas vid byggnadslovsgivning på Fårö och Sudret i avvaktan på att områdesplaner antas och naturvårdsförordnanden utfärdas.

De centrala remissinstanserna

Enligt *riksantikvarieämbetet* saknas för Öland och Gotland liksom för det obrutna kustområdet ett tillfredsställande inventeringsmaterial beträffande kulturminnesvården.

Naturvårdsverket ägnar i sitt yttrande särskild uppmärksamhet åt Öland och Gotland. Verket pekar på att riksintressena på Öland enligt programmen i huvudsak avses behandlas genom kommunal planering. Härvid avses en regionplan tjäna som underlag för kommunomfattande markdispositionsplaner och kommunöversikter. I de senare avses riksintressena avgränsas närmare. *Naturvårdsverket* finner i programmen att kommunerna därvid anser att hänsyn skall tas till näringslivet och att lokala näringslivsintressen är tungt vägande och måste prioriteras i förhållande till riksintressen. *Naturvårdsverket* anser inte att de föreslagna utgångspunkterna för avvägningen mellan lokala intressen och riksintressen överensstämmer med riktlinjernas intentioner. Verket hävdar vidare att förordnanden enligt naturvårdslagen, med nuvarande lagstiftning, är det enda sättet att för flertalet riksintressanta bevarandeområden ordna tillfredsställande vård och tillsyn.

Naturvårdsverket anser vad gäller Gotland att det är synnerligen tillfredsställande att arbetet med naturvårdsinventeringar på ön har framskridit så långt att länsstyrelsen har påbörjat utarbetandet av en naturvårdsplan. *Naturvårdsverket* ifrågasätter samtidigt om den kommunala naturvårdsplan som kommunen avser att upprätta och som skall bygga på en prövning av naturvårdsintressen i förhållande till andra intressen, är tillfyllest för att riksintressena skall bli beaktade. Enligt verkets mening är en naturvårdsplan ett handlingsprogram för skydd och vård av värdefulla naturområden. Motstående intressen skall brytas mot varandra på ett senare stadium av planeringen. Verket behandlar också kalkbrytningen på ön som ger upphov till konflikter gentemot naturvården och föreslår att industridepartementets utredning om den långsiktiga hushållningen med mineralresurserna ges i uppdrag att studera dessa motsättningar.

Fritidsbebyggelsen bör enligt *naturvårdsverket* bli föremål för planering såväl på Öland som på Gotland. Verket anser sammanfattningsvis att planeringen på öarna bör bedrivas så att deras speciella karaktär bevaras.

Planverket anser att det är särskilt angeläget att kommunerna på Öland och Gotland redovisar sina ställningstaganden så att en bild av avsedd markanvändning erhålls. När det gäller fritidsbebyggelsen anför planverket att återhållsamhet med att tillåta ny bebyggelse bör iakttas i avvaktan på att översiktliga planer upprättats som beaktar de fastlagda riktlinjerna för den fysiska riksplaneringen.

8.3.4 Regeringens beslut

Regeringen framhåller i beslutet för Kalmar län att kommunerna på Öland bör redovisa sina ställningstaganden på ett sätt som ger en

översiktlig bild av avsedd markanvändning för hela ön. Stor återhållsamhet bör iakttas med att tillåta ny fritidsbebyggelse i avvaktan på att planer upprättats som beaktar riktlinjerna för den fysiska riksplaneringen.

I beslutet för Gotlands län framhålls att Gotland i de av statsmakterna fastlagda riktlinjerna har angetts som ett område där behovet av planering är särskilt stort mot bakgrund av öns speciella karaktär och de många delvis oförenliga anspråk på markens användning som riktas mot ön. Planeringsbehovet är speciellt framträdande för kusten samt för Fårö i norr och Sudret i söder. Kommunen bör redovisa sina ställningstaganden på ett sätt som ger en översiktlig bild av avsedd markanvändning för hela Gotland. Stor återhållsamhet bör iakttas med att tillåta ny bebyggelse utefter kusten, på Fårö och på Sudret i avvaktan på planer som beaktar riktlinjerna för den fysiska riksplaneringen. Återhållsamhet med att tillåta ny bebyggelse i kustområdena ställer krav på hög planeringsberedskap för fritidsbebyggelse i de inre delarna av Gotland.

Med tanke på Ölands och Gotlands värde från rekreations- och turistsynpunkt m. m. behövs samlade överväganden om dels den enskilt ägda fritidsbebyggelsens framtida utveckling och omfattning, dels behovet av andra övernattningsmöjligheter i anslutning till områden av värde för friluftsliv och rekreation.

På Öland är det angeläget att de åtgärder som behövs för att tillgodose bevarandeintressen och för att utveckla friluftslivet och turismen samordnas i kommunernas planering. Regeringen erinrar också om de förslag till riktlinjer för planering och samordning av samhällets insatser för rekreation och turism som under våren 1975 förelades riksdagen (prop. 1975:46). Riksdagens beslut med anledning av propositionen skall beaktas i det fortsatta planeringsarbetet (jfr avsnitt 7.5.6).

I beslutet för Gotland konstateras att ön har viktiga naturresurser mot vilka riktas önskemål om exploatering. Både kommunen och länsstyrelsen har föreslagit att konflikterna mellan bevarandeintressena och kalkbrytningen bör utredas särskilt. Naturvårdsverket och planverket anser att frågan om landets försörjning med kalk bör bli föremål för en övergripande utredning.¹

Med anledning av att Gotlands kommun har uttalat att man i den fortsatta planeringen avser att reservera ett antal lägen för lokalisering av tung, hamnberoende industri framhålls i beslutet att något område för resurskrävande och miljöstörande industri inte har angetts på Gotland i de av statsmakterna fastlagda riktlinjerna för den fysiska riksplaneringen. Under planeringsarbetet bör frågan om behovet av markreservationer för olika typer av industri preciseras. Behovet av handlingsberedskap för det fall att oljeprospekteringen på och vid Gotland leder till mer omfattande verksamhet kan för närvarande inte närmare bedömas. Länsstyrelsen och

¹ Regeringen har den 18 juni 1975 uppdragit åt statens industriverk att utreda vissa frågor angående utvinning av kalksten m. m.

kommunen bör emellertid beakta vad naturvårdsverket anfört om det angelägna i att denna fråga uppmärksammas i den fortsatta planeringen.

8.4 Fjällvärlden

8.4.1 Riktlinjer

I prop. 1972:111 framhålls att de väglösa vildmarksområdena i fjällvärlden, som tills vidare är preliminärt avgränsade (jfr avsnitt 8.4.5), bör undantas från all tyngre exploatering som t. ex. vägbyggnad och vattenkraftutbyggnad och i förekommande fall även från skogsbruk.

I vildmarkskärnorna, dvs. de större områden som nu inte är utrustade med leder och övernattningsanordningar för turism, bör ytterligare övernattningsstugor för turism inte uppföras. Behovet av planering av fjällvärlden understryks.

8.4.2 Behandlingen i det kommunala programarbetet

Behandlingen av fjällregionen i programmen utmärks av en avvaktande hållning beroende på planverkets och naturvårdsverkets pågående fjällutredning. Kommunerna accepterar i huvudsak en restriktiv hållning till exploateringsverksamhet i fjällområdet.

8.4.3 Remissyttrandena

Länsstyrelserna och övriga regionala organ

Länsstyrelsen i Kopparbergs län anser att det krävs betydande planeringsåtgärder för att lösa motsättningarna mellan intressen för vetenskaplig naturvård, rörligt friluftsliv, skogsbruk, renskötsel, fritidsbebyggelse, permanent bosättning och gruvindustri inom fjällområdena. Länsstyrelsen anser inte att berörda kommuner i länet har tillräckliga resurser att genomföra de åtgärder som föreslås i programmen inom angivna tidsramar.

Länsstyrelsen i Jämtlands län anser att det inte är meningsfullt att försöka göra en särskild avgränsning av fjällområdet. Länsstyrelsen försöker i stället göra en avgränsning av planeringsområden mot bakgrund av innebörden i de verksamhetsanknutna riktlinjerna. Länsstyrelsen anser att hela fjällkedjan bör planeras med inriktning på att områdena är av riksintresse för det rörliga friluftslivet. Länsstyrelsen understryker att det är angeläget att utgångspunkter för planeringen för fjällvärlden snarast anges. Avgränsningen av samernas intressen gentemot andra verksamheter har enligt länsstyrelsen visat sig erbjuda problem. Speciella problem har förelegat under programarbetet vad gäller lämpliga avgränsningar och åtgärder för områden inom Härjedalens kommun.

Länsstyrelsen i Västerbottens län anser att målet att de stora rekreationsområdena i fjällregionen skall kunna hållas tillgängliga för en större allmänhet innebär att bofast befolkning måste finnas inom området.

Länsstyrelsen i Norrbottens län påpekar att styrelsen med anledning av planverkets och naturvårdsverkets uppdrag rörande planeringen av de väglösa vildmarksområdena och vildmarkskärnorna har utarbetat förslag till avgränsning av väglösa vildmarksområden och förslag till restriktioner för dessa områden.

LKAB framhåller vikten av att inte lägga så omfattande restriktioner på användningen av mark och vatten att undersökningar och utnyttjande av malmförekomster i Norrbottens län onödigt försvåras. *Fiskeriintendenten i övre norra distriktet* framhåller att det är viktigt att fiskets intressen beaktas i det fortsatta planeringsarbetet i vildmarksområdena.

De centrala remissinstanserna

Fjällområdet är enligt *riksantikvarieämbetet* till övervägande del oarbetat för kulturminnesvården. Bl. a. krävs omfattande inventeringar av samekulturens bevarandointressen. Ett metodförsök beträffande kulturhistorisk inventering i fjällområden har utförts under år 1974. Efter utvärdering bör enligt ämbetet inventeringsfrågan för fjällområdet prövas ingående.

Naturvårdsverket konstaterar att utrednings- och planeringsverksamheten i fjällregionen är intensiv. Naturvårdsverket och planverket har ett gemensamt uppdrag från regeringen att närmare avgränsa de väglösa vildmarksområdena i fjällvärlden. Länsstyrelsen i Norrbottens län utför en översiktlig inventering av länets fjällområden. Naturvårdsverket anser det angeläget att en gräns dras mellan kommunernas planeringsområden och de centrala ämbetsverkens. I samband därmed framhåller verket att kommunernas primära planeringsintresse torde vara knutet till tätorter och vägar, vilket talar för en kommunal planering i anslutning till dessa, medan naturvårdsverket och planverket i samråd med berörda kommuner bör handha planeringen i övrig fjällterräng.

Planverket föreslår att den kommunala planeringen främst bör inriktas mot områdena utanför de s. k. vildmarksområdena och fjällregionens nationalparker och naturreservat. Verket framhåller också vikten av att avvägningar mellan exploateringsföretag och bevarandointressen görs under planeringsskedet, bl. a. vid Torneträsk, vid Graddisvägen och vid fjällvärldens turistorter. Beträffande fritidsbebyggelse i fjällområdet anser planverket att man bör iaktta återhållsamhet med att tillåta ny bebyggelse i avvaktan på att översiktliga planer upprättats som beaktar de fastlagda riktlinjerna.

SGU anser att det är väsentligt att vissa geovetenskapligt intressanta områden, t. ex. Oldfjällen och Hotagsfjällen i Jämtlands län, särskilt beaktas vid det fortsatta utredningsarbetet beträffande fjällområdet.

8.4.4 Regeringens beslut

Regeringen framhåller i besluten för Kopparbergs, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län att det är angeläget att översiktliga, planmässiga överväganden om markanvändningen i fjällvärlden kommer till stånd. Berörda kommuner och länsstyrelser bör under planeringsskedet samarbeta i dessa frågor och i samarbete med planverket och naturvårdsverket precisera redovisade intresseområden, klarlägga riskerna för konflikter mellan olika intressen samt närmare ange inom vilka områden en fortsatt kommunal planering bör komma till stånd och var markanvändningen i huvudsak bör regleras genom tillämpning av naturvårdslagens bestämmelser. Regeringen framhåller vidare att enligt riktlinjerna i den fysiska riksplaneringen skall vissa områden i fjällvärlden undantas från tyngre exploatering och skogsbruk. Planverket och naturvårdsverket har på regeringens uppdrag utarbetat förslag till närmare avgränsning av dessa områden. Förslagen har nyligen redovisats till berörda kommuner och länsstyrelser. Sedan förslagen setts över skall verken lämna slutliga förslag till avgränsning till regeringen.

I avvaktan på statsmakternas ställningstaganden till den närmare avgränsningen av de områden som bör undantas från tyngre exploatering och skogsbruk bör planläggning som innefattar utveckling av bebyggelse och anläggningar m. m. undvikas inom de områden som redovisas i planverkets och naturvårdsverkets preliminära avgränsningsförslag.

För stora delar av fjällområdet i Kopparbergs län gäller särskilt att områdena har stor betydelse som rekreationsområden för tätortsbefolkningen i Syd- och Mellansverige. Det finns därför stort behov av översiktliga och planmässiga överväganden som tillgodoser det rörliga friluftslivets intressen. Härvid bör den enskilda fritidsbebyggelsens utveckling sättas i relation till behovet av andra övernattningsmöjligheter i anslutning till områden av värde för friluftsliv och rekreation. Malungs och Älvdalens kommuner bör vidareutveckla sina program när det gäller planeringen för kommunernas fjällområden.

Regeringen uttalar att programarbetet i Härjedalens kommun har varit förenat med svårigheter. Kommunens program behöver utvecklas vidare. Länsstyrelsen i Jämtlands län skall i samarbete med övriga berörda regionala länsmyndigheter samråda med kommunen i syfte att utreda de problem som föreligger enligt myndigheternas yttranden över kommunens program.

I beslutet för Norrbottens län erinrar regeringen särskilt om vad som anförs i den till regeringens beslut fogade promemorian om att rennäringens intressen bör beaktas i planeringen och att samråd med berörda samebyar bör komma till stånd i ett tidigt skede av planeringsarbetet.

8.4.5 Naturvårdsverkets och planverkets utredning angående vildmarksområdena i fjällvärlden m. m.

I prop. 1972:111 framhålls att fjällvärlden har stor betydelse såväl för friluftslivet som för den vetenskapliga naturvärden. Mot denna bakgrund understryks behovet av planering i fjällregionen. Vidare anges att det är en utomordentligt viktig uppgift att skydda våra sista vildmarker från exploatering.

Enligt statsmakternas beslut undantogs ett antal s. k. väglösa vildmarksområden i fjällen från tyngre exploatering som t. ex. vägbyggnad och vattenkraftutbyggnad. Avgränsningen av dessa områden som grundades på förslag i rapporten (SOU 1971:75) Hushållning med mark och vatten betraktades emellertid som preliminär. Naturvårdsverket och planverket fick den 2 februari 1973 uppdrag att se över de väglösa vildmarksområdenas gränser och inkomma med förslag till regeringen beträffande en mera definitiv avgränsning.

Avgränsningsförslagen från de två verken skulle lämnas efter samråd och efter hörande av berörda länsstyrelser och kommuner. Förslagen skulle vidare utarbetas inom ramen för vissa till verken tidigare lämnade uppdrag. Naturvårdsverket har bl. a. uppdrag att utreda fjällområdenas planmässiga användning inom ramen för modern naturvård. Verket skall bl. a. föreslå sådana former för fjällregionens utnyttjande att t. ex. turism och friluftsliv bereds utrymme utan att naturvärdena påverkas mera menligt. Planverket bedriver ett översiktligt utredningsarbete rörande planeringsfrågor i fjällvärlden med sikte på att få fram underlagsmaterial för den kommunala översiktliga planeringen och för att utfärda vissa planeringsanvisningar.

Naturvårdsverkets och planverkets arbete med dessa frågor bedrivs inom ramen för ett gemensamt fjällprojekt som har delats upp på flera delstudier. Naturvårdsverket behandlar bedömningsgrunder för lokalisering av områden och anläggningar för turism och friluftsliv, naturvetenskapligt dataunderlag samt översyn av behovet av naturvårdsbestämmelser. Planverket tar upp renskötselns markanvändning samt frågor om vägdragning, flygplatslokalisering och fritidsbebyggelse.

Vad gäller avgränsningen av väglösa vildmarksområden har verken överlagt med berörda länsstyrelser om lämpliga kriterier för avgränsningen och behov av ytterligare bestämmelser för områdena. Länsstyrelserna har därefter ställt samman underlag och upprättat förslag till avgränsning med ledning av verkens anvisningar. Naturvårdsverket och planverket har bearbetat länsstyrelsernas redovisningar och upprättat ett för verken gemensamt preliminärt förslag, som under våren 1975 har remitterats till berörda länsstyrelser och kommuner för granskning. Med ledning av remissvaren skall ytterligare bearbetning ske inom de båda verken, varefter slutlig redovisning beräknas ske till regeringen hösten 1975.

De väglösa vildmarksområdena enligt verkens avgränsningsförslag våren 1975 har tagits in i redovisningen av geografiska riktlinjer för hushållningen med mark och vatten m. m. i *karta 1* som bifogas protokollet i detta ärende.

8.5 Älvdalarna¹

8.5.1 Riktlinjer

Vissa huvudälvar och källflöden i norra Sverige är ännu opåverkade av vattenkraftutbyggnad. När det gäller de övre norrlandsälvarna (Angermanälven-Torne älv) bör opåverkade huvudälvar och källflöden bevaras outbyggda. Beträffande de nedre huvudälvarna (Klarälven-Indalsälven) med biflöden har frågan om avvägningen mellan fortsatt utbyggnad resp. bevarande varit föremål för särskild utredning. En motsvarande utredning för de norra älvarna pågår f. n.

Älvdalarna förändras inte bara genom vattenkraftutbyggnader utan också av att kulturlandskapet upphör att brukas och fritidsbebyggelse kommer till. Älvdalarna rymmer ofta både vetenskapliga, kulturella och rekreativa värden. För att säkra dessa värden är det angeläget att en översiktlig planering kommer till stånd som omfattar huvudälvarnas dalgångar.

8.5.2 Behandlingen i det kommunala programarbetet

Behandlingen av planeringsfrågorna i anslutning till huvudälvarnas dalgångar präglas av en avvaktande hållning i väntan på att pågående utredningsverksamhet blir klar. Kommunerna tar inte i samma utsträckning som beträffande t. ex. kusterna ställning till planerings- och säkerställandefrågorna.

8.5.3 Remissyttrandena

Länsstyrelserna och övriga regionala organ

Länsstyrelserna anser genomgående att äldalsområdena bör bli föremål för planering i enlighet med vad som gäller för områden som berörs av de geografiska riktlinjerna.

Länsstyrelsen i Jämtlands län menar att utredningen om vattenkraftutbyggnader i de södra huvudälvarna har medfört att berörda kommuner har intagit en avvaktande hållning, vilket varit till nackdel för programarbetet.

Länsstyrelsen i Värmlands län konstaterar att säkerställandet av bevarandebeståndet i Klarälven i hög grad är beroende av frågan om vattenkraftutbyggnaden. Vissa utbyggnader i den norra delen skulle medföra så stora ingrepp, att länsstyrelsen ifrågasätter om området i så fall kan betraktas som riksintressant för friluftslivet.

Länsstyrelsen i Kopparbergs län pekar särskilt på planeringsproblemen längs Västerdalälvens dalgång där intressen för exploatering, tätortsexpansion och kraftutbyggnad står mot varandra. Länsstyrelsen framhåller att omfattande planeringsåtgärder krävs för detta område. Länsstyrelsen

¹ Se även avsnitt 7.10 Energiförsörjning.

påpekar att det inte är möjligt att ta ställning till bevarandefrågorna innan beslut har fattats rörande eventuella kraftutbyggnader. Västerdalälven är dock enligt länsstyrelsen av riksintresse för det rörliga friluftslivet oberoende av vilka beslut som fattas beträffande vattenkraftutbyggnad.

De centrala remissinstanserna

Riksantikvarieämbetet framhåller att kompletterande utredningar behövs utföras för att precisera kulturminnesvärdens intressen i älvdalarna. De kompletteringar av underlagsmaterialet för den fysiska riksplaneringen som skett i anslutning till utredningen om vattenkraftutbyggnad i de södra norrlandsälvarna bör enligt ämbetet beaktas i den fortsatta planeringen. *Naturvårdsverket* anför att planeringsinsatserna för de stora älvdalarna bör prioriteras.

Planverket finner att flertalet kommuner i de aktuella älvdalarna föreslår planeringsåtgärder i enlighet med riktlinjerna. De kommuner som inte gör detta bör enligt verket vidareutveckla sina program i syfte att tillgodose riktlinjerna. Planverket påpekar att det vid planeringen för älvdalarna i många fall fordras samordning över kommun- och länsgränser.

8.5.4 Regeringens beslut

Regeringen understryker i besluten för berörda län att en översiktlig planering bör utföras för huvudälvarnas dalgångar enligt de fastlagda riktlinjerna för den fysiska riksplaneringen.

Planeringsarbetet för dessa dalgångar bör leda fram till att berörda kommuner redovisar sina ställningstaganden på ett sätt som ger en översiktlig bild av avsedd markanvändning. Naturvården, friluftslivet och kulturminnesvärden har starka intressen som bör tillgodoses i denna planering. Även fiskets intressen bör beaktas i samband med planeringsarbetet för älvdalarna.

Regeringen pekar i besluten ut drygt 20 kommuner som bör utveckla sina program i syfte att tillgodose riktlinjerna för älvdalarna.

8.5.5 Beslut angående vattenkraftfrågorna vid 1975 års riksmöte m. m.

Beträffande huvudälvarna i södra Norrland och norra Svealand – Indalsälven, Ljungan, Ljusnan, Dalälven och Klarälven – och deras biflöden, inleddes i samband med riksdagsbeslutet 1972 ett utredningsarbete för att belysa dels förutsättningarna för ytterligare utbyggnad och dels önskemålen om bevarande. Utredningsarbetet har i maj 1974 redovisats i betänkandet (SOU 1974:22) Vattenkraft och miljö. Där presenteras en analys av förutsättningarna för och konsekvenserna av ytterligare utbyggnad av älvarna inom området samt förslag till rangordning av eventuella utbyggnader.

För att få ett bedömningsunderlag likvärdigt med vad som har tagits

fram för södra Norrland och norra Svealand tillkallades den 31 maj 1974 en särskild sakkunnig för att utreda frågor om fortsatt vattenkraftutbyggnad i vattendragen norr om Indalsälven, dock med undantag av Torne älv, Pite älv och Vindelälven. Utredningsmannen presenterade i oktober 1974 lägesrapporten (Ds B 1974:4) Vattenkraft och miljö 2. Denna tillställdes bl. a. de remissinstanser som hade att yttra sig över betänkandet om vattenkraftutbyggnader i södra Norrland och norra Svealand.

Innehållet i betänkandet, lägesrapporten och remissyttrandena däröver har redovisats för riksdagen i regeringens proposition om energihushållningen m. m. (prop. 1975:30).

I propositionen framhålls att vattenkraftfrågorna inom den fysiska riksplaneringen bör handläggas så att sammanhängande älvsträckor av stort bevarandevärde bör undantas från utbyggnader genom angivande av riktlinjer, medan övriga projekt bör vara öppna för prövning enligt vattenlagen.

I avvaktan på mera detaljerat underlagsmaterial från pågående utredningsarbete och inför ett förnyat samlat ställningstagande till energifrågorna 1978 föreslås en utbyggnadsnivå år 1985 motsvarande 66 TWh/år. En sådan nivå bedöms möjlig att uppnå med förhållandevis små skadeverkningar, i första hand genom om-, till- och nybyggnader i redan utbyggda älvar.

I propositionen anges följande älvsträckor inom södra Norrland och norra Svealand, där full handlingsfrihet bör bibehållas inför en senare, samlad prövning och där t. v. inga slutliga beslut om utbyggnad sålunda bör fattas.

Övre Klarälven (Strängsforsen och Klarabro)
Övre och mellersta Västerdalälven (Hälla-Äppelbo)
Nedre Västerdalälven (Kvarnholsforsen och Fänforsen)
Nedre Dalälven (Tyttbo och Gysinge)
Härjedalsljusnan (Broforsen och Linsellborren)
Mellanljusnan (Kasteln-Edänge)
Mellersta Ljungan (Havern och Kölsillre)

I Indalsälven:

Areälven
Hosjö och Dammån
Övre Härkan (Ulen-Rengen och Toskströmmen)
Nedre Härkan utom Högfors
Ammerån

Riksdagen har vid sin behandling av propositionen (CU 1975:28, rskr 1975:203) anförts att en ny samlad prövning av handläggningen av vattenkraftfrågorna även för tiden fram till år 1985 bör ske så snart som möjligt efter det att utredningsarbetet beträffande norra Norrlands vattendrag slutförts och remissbehandlats. Riksdagen har vidare till de projekt som t. v. bör undantas från slutliga beslut fogat följande projekt, vilket innebär dels alla i klass 2 dels två projekt i klass 1 enligt graderingen i betänkandet Vattenkraft och miljö.

i Klarälven	Värsjö,
i Daläven	Djurforsen,
i Ljusnan	Hamreskans, Härjeåsjöns och Vemåns reglering
i Ljungan	Sölvbacka, Viforsen (klass 1),
i Indalsälven	Mattmar, Gränboforsen (klass 1), Långforsen, Litsnäset, Abervattnets, Kingarnas och Häggsjöns reglering samt Högfors.

De enligt propositionen och riksdagsbeslutet gällande riktlinjerna för handläggningen av vattenkraftfrågorna under de närmaste åren har innefattats i redovisningen på *karta 1* som bifogas protokollet i detta ärende.

8.6 Vissa inlandsområden m. m.

8.6.1 Riktlinjer

I prop. 1972:111 pekas på vikten av att de fortsatta rikspanestudierna kommer att omfatta också inlandet. I avvaktan på sådana fortsatta studier är det emellertid angeläget att en översiktlig planering kommer till stånd inom för friluftsliv och fritidsbebyggelse särskilt attraktiva områden, t. ex. vid de större insjöarna och i sjörika skogsområden samt i känsliga kulturlandskap.

8.6.2 Behandlingen i det kommunala programarbetet

Kommunerna föreslår i flertalet fall särskilda planeringsåtgärder för sådana inlandsområden som anges i prop. 1972:111. I allmänhet avser kommunerna att upprätta översiktliga planer för markanvändningen. I många fall har kommunerna för områden som berör flera kommuner inlett samarbete eller föreslagit att sådant samarbete skall komma till stånd.

8.6.3 Remissyttrandena

Länsstyrelserna och övriga regionala organ

Länsstyrelserna ställer sig i allmänhet bakom de förslag som kommunerna har angett beträffande olika inlandsområden. Länsstyrelserna uttalar ofta att de har vidtagit eller är beredda att vidta åtgärder för att samordna kommunernas planering för sådana områden. *Länsstyrelsen i Värmlands län* avser att ta initiativ till samordning inom åtta större områden i länet, bl. a. Vänerskärsgården och Frykenområdet. *Länsstyrelsen i Örebro län* påpekar att interkommunal planering pågår under medverkan från länsstyrelsen inom de tre större områdena av riksintresse för friluftslivet i länet, nämligen Malingsbo-Kloten, Kilsbergen och Tiveden.

Länsstyrelsen i Jämtlands län konstaterar att det råder enighet mellan

de fyra berörda kommunerna kring Storsjön om behovet av en samordnad planeringsinsats. *Länsstyrelsen i Kopparbergs län* anser att riksintressena inom Siljansbygden bör ges en likartad behandling av alla berörda kommuner och att en samordning av kommunernas planeringsinsatser därför är nödvändig. *Länsstyrelsen i Kronobergs län* anger att det för Åsnen-Mienområdet, Möckelnområdet och Bolmenområdet kommer att utföras interkommunala markanvändningsutredningar som länsstyrelsen delvis medverkar i.

Länsstyrelsen i Jönköpings län framhåller Vätterns särställning när det gäller friluftslivets, fritidsbebyggelsens och den vetenskapliga och kulturella naturvårdens intressen. Samordning skall enligt länsstyrelsen ske med Östergötlands län under planeringsskedet. *Länsstyrelsen i Östergötlands län* påpekar att behovet av skydd för Vätterns stränder avses utredas så att hänsynstagande kan ske på ett enhetligt sätt i de berörda kommunernas arbete med kommunöversikt. Länsstyrelsen vidareutvecklar också förslag till planeringsprinciper för det södra sjödistriktet i länet. Mälare- och Hjälmareområdena kommer enligt *länsstyrelsen i Södermanlands län* att ägnas särskild uppmärksamhet i planeringshänseende med anledning av den fysiska riksplaneringen. Länsstyrelsen framhåller också att Båvenområdet genom samarbete mellan berörda kommuner och länsstyrelsen är föremål för särskild utredning som skall leda fram till bl. a. en generalplan för området.

De centrala remissinstanserna

Riksantikvarieämbetet påpekar att det kring de större insjöarna finns betydande kulturhistoriska lämningar eftersom det är fråga om gammal kulturbygd. Behovet av utredningar och inventeringar är enligt ämbetet mycket stort.

Naturvårdsverket anför att planeringsinsatserna för de större insjöområdena bör prioriteras.

Planverket anser att de geografiska riktlinjerna bör gälla för planering vid de större insjöarna Vänern, Vättern, Mälaren, Hjälmaren, Storsjön och Siljan. Verket anser att kommunerna kring Mälaren, Hjälmaren och Storsjön har beaktat riktlinjerna, men att vissa kommuner vid de övriga nämnda sjöarna bör bearbeta sina program i enlighet med riktlinjerna. Planverket anser vidare att de av kommuner och länsstyrelser föreslagna planeringsföretagen för vissa andra sjöområden, t. ex. Dellensjöarna, Fryksdalen, Dalslands kanals sjösystem, Båven, Sommen, Bolmen, Åsnen-Mien och Ivösjön är särskilt viktiga och i flertalet fall fordrar interkommunal samverkan.

8.6.4 Regeringens beslut

Regeringen slår i besluten län för län fast att en samordnad planering är angelägen för samtliga större insjöområden i landet. En sådan planering bör för kommunernas del ges en sådan inriktning att kommunerna när

planeringsskedet avslutats kan redovisa sina ställningstaganden på ett sätt som ger en översiktlig bild av avsedd markanvändning. I stort sett motsvarande planeringskrav ställs också för ett femtontal andra sjöområden i landet och för ytterligare ett tiotal områden, t. ex. åsarna och det södra backlandskapet i Skåne, Tivedenområdet och Malingsbo-Klotenområdet.

Regeringen ställer särskilda krav på samordnad planering för ytterligare tre områden utöver de två kustområden som har behandlats tidigare (se avsnitt 8.2.4). Beträffande Vänern och dess kustområden bör överläggningar inledas tidigt under planeringsskedet i syfte att dra upp riktlinjer för en samordnad planeringsinsats mellan länsstyrelserna i de tre Vänerlänerna, berörda kommuner och de samarbetsorgan m. fl. som redan bedriver viss övergripande utredningsverksamhet för Vänern. Industrifrågorna bör ägnas uppmärksamhet med sikte på att få fram ett successivt förbättrat material för statsmaktens fortsatta överväganden beträffande möjligheterna att till Vänern lokalisera sådan industri som behandlas i den fysiska riksplaneringen. Härvid skall bevarandebestånden samt miljövårdens och fiskets intressen beaktas. Berörda centrala verk bör följa planeringsarbetet och bistå kommuner och länsstyrelser med underlagsmaterial och synpunkter.

Regeringen understryker i beslutet för Skaraborgs län behovet av samlade överväganden beträffande den framtida markanvändningen m. m. inom södra Billingen. Det framhålls att ett stort antal intressen riktar anspråk mot området och dess naturresurser. Betydande utredningsverksamhet pågår inom området och nya kunskaper kommer fram efter hand men det är enligt regeringsbeslutet ännu för tidigt att ange närmare utgångspunkter för hur området skall utnyttjas i framtiden. Länsstyrelsen får uppdrag att, genom att följa och samordna pågående studier och planeringsarbete och med utnyttjande av nytt material som kommer fram och med stöd i egna studier, göra en samlad utvärdering av de anspråk som riktas mot området och ange förslag till fortsatta åtgärder och lämpliga former för att reglera markens användning.

Berörda centrala myndigheter skall beredas tillfälle att följa arbetet rörande södra Billingen och så långt möjligt biträda länsstyrelsen i dess arbete. Länsstyrelsen skall också bedöma om det redan under planeringsskedet finns anledning att uppmärksamma regeringen på vad som sker i området. Planeringsarbetet bör för kommunernas del ges en sådan inriktning att en översiktlig bild av avsedd markanvändning erhålls för de delar av området där förutsättningar för planeringen redan nu kan preciseras i rimlig utsträckning och att hela södra Billingen på sikt skall kunna omfattas av samordnade, översiktliga kommunala markanvändningsplaner i form av generalplaner, kompletterade med erforderliga förordnanden enligt naturvårdslagen.

I besluten för Skåne regionen slås fast att många av kommunernas översiktliga planer för tätortsutveckling m. m. behöver ses över, främst beroende på konflikter om att utnyttja jordbruksmark. Som stöd för en sådan översyn fordras ofta överväganden i regional skala. Även skogsbruksfrågorna är av särskilt intresse i Skåne inte minst med tanke på

skogsområdenas betydelse som rekreationsområden för innevånarna i de tätbefolkade delarna. Det föreligger mot denna bakgrund behov av regionala överväganden om markanvändningen och samarbete mellan kommunerna och över länsgränsen.

För samtliga kommuner i Malmöhus län och för flertalet i Kristianstads län skall gälla vad som anförs i den till regeringens beslut fogade promemorian om att kommunerna bör samarbeta med varandra och samråda med bl. a. länsstyrelse och lantbruksnämnd i syfte att utarbeta program för hushållning med jordbruksmarken. Härvid bör jordbrukets intressen ges en vidare avgränsning än under programarbetet och bedömas med utgångspunkt i de principer som har tillämpats av lantbruksstyrelsen vid redovisningen av för jordbruket primära intresseområden. Studierna rörande jordbrukets intressen i förhållande till tätorternas expansion bör också sättas i samband med bl. a. överväganden rörande den begränsade tillgången på mark för rörligt friluftsliv i delar av Skåne. Jord- och skogsfrågorna bör därför behandlas i ett sammanhang och i regional skala vägas mot andra intressen. Utgångspunkten bör vara att arbetet med detta program skall ge ett för hela Skåne gemensamt underlag för att långsiktigt tillgodose jordbruks-, skogsbruks- och friluftshintressen med beaktande av möjligheterna att åstadkomma ändamålsenliga tätorter. De samlade överväganden som därvid görs bör bilda utgångspunkt för de enskilda kommunernas planering. Behovet av att skydda bl. a. jordbrukets intressen genom fastställd generalplan torde få övervägas i samband härmed.

För de nu nämnda tre områdena gäller vidare enligt regeringens beslut att berörda länsstyrelser skall lämna en i förekommande fall gemensam redogörelse till regeringen för planeringsarbetet för resp. område i anslutning till sina redovisningar av arbetet under planeringsskedet.

9 Regeringens beslut län för län

9.1 Inledning

En allmän redogörelse för regeringens beslut med anledning av kommunernas program har lämnats i avsnitt 6. För varje län har meddelats ett särskilt beslut. Till besluten har fogats den tidigare omnämnda inom bostadsdepartementet i samråd med övriga berörda departement upprättade allmänna promemorian daterad den 20 februari 1975 med förslag till utgångspunkter för det fortsatta planeringsarbetet. Denna promemoria som återges som *bilaga 1*, benämnes i det följande den allmänna promemorian. Besluten för resp. län innehåller dels en sammanfattning av bl. a. länsstyrelsens, de regionala sektoryrmyndigheternas och de centrala remissinstansernas yttranden, dels regeringens ställningstagande till programarbetet. Ett fullständigt länsbeslut återges som *bilaga 2*.

I det följande återges i sin helhet den del av besluten som omfattar

regeringens ställningstaganden till programarbetet län för län. Vissa avsnitt som är gemensamma för samtliga beslut har dock uteslutits.

9.2 Stockholms län

Regeringen finner att de inom Stockholms län upprättade programmen för fullföljande av den fysiska riksplaneringens intentioner i huvudsak kan ligga till grund för det fortsatta planeringsarbetet.

De planeringsinsatser som fordras för att tillgodose riktlinjerna i den fysiska riksplaneringen har ett nära samband med den regionplanering som i Stockholms län bedrivs i landstingets regi. Många av de utrednings- och samordningsuppgifter m. m. som i andra län naturligt faller under länsstyrelsens ansvar bör i Stockholms län kunna handhas av landstinget. Förutsättningar bör därför finnas för att det samarbete kring kommunövergripande frågor som har inletts mellan länsstyrelsen och landstinget kan utvecklas vidare i det fortsatta arbetet.

Den reglering av markanvändningen som erfordras för att tillgodose riktlinjer i den fysiska riksplaneringen kan emellertid inte ske inom regionplaneringens ram. Samtliga kommuner i länet bör i det fortsatta arbetet ta ställning till frågor rörande markanvändning och reglering av bebyggelse i en kommunomfattande planering som inledningsvis kan få formen av kommunöversikter, i vilka anges riktlinjer för bebyggelseutveckling och behovet av fortsatt planläggning.

Kustzonen och skärgården i Stockholms län har i de av statsmakterna fastlagda riktlinjerna angetts som högexploaterat kustområde. Inom sådant område bör berörda kommuner, med beaktande av de synpunkter som planverket och naturvårdsverket har framfört, redovisa sina ställningstaganden i en planering som ger en översiktlig bild av avsedd markanvändning i kustzonen. Norrtälje, Värmdö och Vaxholms kommuner bör, som planverket anför, utveckla sina program i detta avseende. Den avgränsning av kustzonen som redovisas av planverket bör härvid beaktas. Enligt fastlagda riktlinjer för högexploaterade kustområden bör man iaktta stor återhållsamhet med att tillåta ny fritidsbebyggelse.

De krav som ställs på planeringen av Mälarens stränder bör i huvudsak motsvara vad som ovan angetts för kustområdet.

Kommunerna vid kusten och Mälaren bör beakta de synpunkter som har framförts från fiskeriintendenterna i Österhavets distrikt och övre södra distriktet om att fiskets intressen bör uppmärksammas vid planeringen.

Enligt fastlagda riktlinjer bör mark reserveras i anslutning till Nynäshamn för sådan industri som behandlas i den fysiska riksplaneringen. I enlighet med vad som anförs i avsnitt 3.8.2. i den allmänna promemorian bör de av kommunerna föreslagna planeringsåtgärderna – mot bakgrund av studier som närmare klargör förutsättningarna för lokalisering av miljöstörande och resurskrävande industri – inriktas på att tillgodose detta syfte. Regeringen prövar för närvarande dels en ansökan om

utbyggnad av det befintliga oljeraffinaderiet i Nynäshamn, dels en ansökan om att lokalisera ett oljeeldat kraftverk dit.¹

Aterhållsamhet med att tillåta ny fritidsbebyggelse i kustområdet, skärgården och vid Mälaren ställer krav på hög planeringsberedskap för sådan bebyggelse i vissa andra delar av länet. De överväganden som tidigare har gjorts inom ramen för regionplaneringen bör kunna tjäna som vägledning för berörda kommuners planeringsåtgärder i detta avseende.

Behovet av rekreationsområden för befolkningen i Storstockholmsområdet är betydande. Inom kvarvarande, centralt belägna naturområden ställs anspråk på att utnyttja mark för bl. a. bebyggelse, kommunikationsleder och täktverksamhet. Den samhälleliga avvägningen mellan motstående intressen bör för sådana områden ske i en kommunal planering och mot bakgrund av de överväganden som görs inom ramen för regionplaneringen. De områden som härvid avses bli utnyttjade för friluftsliv m. m. bör ges erforderligt skydd. Detta kan ske dels genom tillämpning av naturvårdslagens bestämmelser, dels i form av fastställd generalplan, kompletterad med de förordnanden enligt naturvårdslagen som behövs för att möjliggöra mer långtgående åtgärder till förmån för rekreation och friluftsliv eller för att tillgodose behovet av vård av naturen eller föreskrifter för allmänhetens uppträdande. I avvaktan på en sådan fastare reglering bör interimistiska förordnanden enligt naturvårdslagen övervägas. Under planeringsarbetet bör länsstyrelsen och landstinget samråda med berörda kommuner om behoven av åtgärder för att skydda viktiga naturområden.

Länet innefattar betydande områden av primärt intresse för jordbruket. Vad som anförs i avsnitt 3.2.2 i den allmänna promemorian om att översiktliga planer för markanvändningen som beaktar jordbruksintressena bör utarbetas inom expansiva tätortsregioner, berör främst Sigtuna, Vallentuna, Upplands-Bro, Upplands-Väsby, Ekerö, Södertälje, Botkyrka, Haninge, Vaxholms och Nynäshamns kommuner. Vidare skall för dessa kommuner och för Norrtälje kommun gälla vad som där anförs om att kommunerna bör samarbeta med varandra och samråda med bl. a. länsstyrelse och lantbruksnämnd i syfte att utarbeta program för hushållning med jordbruksmarken. Landstinget torde kunna få viktiga uppgifter i detta arbete. Länsstyrelsen skall svara för erforderlig samordning med motsvarande arbete i Uppsala län.

Utbyggnaden av kärnkraftverken i Forsmark och Oskarshamn medför behov av kraftledningsgator som kan komma att beröra Stockholms län. Länsstyrelsen bör i samråd med de kommuner som kan komma att beröras samt med landstinget, vattenfallsverket och planverket uppmärksamma denna fråga tidigt i planeringsskedet.

Flygplatsfrågorna i länet har varit föremål för särskild utredning.

¹ Regeringen har i beslut den 12 juni 1975 meddelat att den sökta lokaliseringen av oljeeldat kraftverk till Nynäshamn inte får komma till stånd.

Behovet av markreservation för ytterligare flygplats utöver Arlanda kvarstår.

Vissa konflikter föreligger mellan kommunala och militära intressen i länet, bl. a. i Haninge och Solna kommuner. Haninge kommun bör vid sin planering utgå från att Utö skjutfält och marinens basområden skall bibehållas. Solna kommun bör beakta att Östra Frösunda tills vidare skall användas av försvaret. Möjligheterna att med utgångspunkt i dessa förutsättningar komma fram till lösningar som tillgodoser olika intressen bör prövas i samråd mellan berörda kommuner, länsstyrelsen och berörda militära myndigheter under planeringsskedet.

9.3 Uppsala län

Regeringen finner att de inom Uppsala län upprättade programmen för fullföljande av den fysiska riksplaneringens intentioner i huvudsak kan ligga till grund för det fortsatta planeringsarbetet.

Kustzonen söder om Öregrund har i de av statsmakterna fastlagda riktlinjerna angetts som högexploaterat kustområde. Inom sådant område bör berörda kommuner, med beaktande av de synpunkter som planverket och naturvårdsverket har framfört, redovisa sina ställningstaganden i en planering som ger en översiktlig bild av avsedd markanvändning i kustzonen. Enligt fastlagda riktlinjer för högexploaterade kustområden bör man iaktta stor återhållsamhet med att tillåta ny fritidsbebyggelse.

Som anförts i avsnitt 3.8.2 i den allmänna promemorian bör riktlinjer för den fortsatta planeringen vid lägen för kraftverk inte anges nu. Planeringen i anslutning till kärnkraftverket i Forsmark i Östhammars kommun bör emellertid kunna drivas vidare i enlighet med vad kommunen föreslagit. Planverket och säkerhetsmyndigheterna bör beredas tillfälle att följa planeringsarbetet. Utbyggnaden av Forsmarksverket medför behov av kraftledningsgator. Länsstyrelsen bör i samråd med berörda kommuner samt vattenfallsverket och planverket uppmärksamma denna fråga tidigt i planeringsskedet.

Östhammars kommun har föreslagit ett område för industri i Hargshamn. Miljöstörande industri skall enligt de av riksdagen år 1972 fastlagda riktlinjerna inte komma i fråga inom detta område. Regeringen finner inte anledning att aktualisera omprövning av nämnda riktlinjer.

För planeringen av Mälarens stränder bör i huvudsak sådana krav ställas som motsvarar vad som ovan har angetts för kustzonen söder om Öregrund. Håbo och Enköpings kommuner bör under planeringsskedet samordna föreslagna planeringsinsatser och därvid eftersträva att tillämpa likvärdiga planformer.

Berörda kommuner bör beakta de synpunkter som har framförts av fiskeriintendenterna i Österhavets distrikt och övre södra distriktet om att fiskets intressen bör uppmärksammas vid planeringen utefter kusten och vid Mälaren.

Enligt statsmakternas riktlinjer bör en översiktlig planering genomföras för huvudälvarnas dalgångar. Kommunerna vid Dalälven bör samordna sin planering även med berörda kommuner i Västmanlands och Gävleborgs län.

Länet innefattar betydande områden av primärt intresse för jordbruket. Vad som anförs i avsnitt 3.2.2 i den allmänna promemorian om att översiktliga planer för markanvändningen som beaktar jordbruksintressena bör utarbetas inom expansiva tätortsregioner berör i Uppsala län främst Uppsala och Enköpings kommuner. Vidare skall vad som där anförs om att kommunerna bör samarbeta med varandra och samråda med bl. a. länsstyrelse och lantbruksnämnd i syfte att utarbeta program för hushållning med jordbruksmarken gälla för dessa kommuner samt även för Håbo, Tierps och Östhammars kommuner. Länsstyrelsen skall i detta arbete svara för erforderlig samordning med motsvarande arbete i Stockholms och Västmanlands län. Länsstyrelsen skall vidare i anslutning till sin redovisning av arbetet under planeringsskedet lämna en särskild redogörelse för behandlingen av dessa frågor.

Mot bakgrund av vad som sägs i avsnitt 3.3.2 i den allmänna promemorian om utgångspunkter för skogsbrukets behandling, bör överläggningar inledas tidigt under planeringsskedet mellan Uppsala kommun, länsstyrelsen och skogsvårdsstyrelsen beträffande vissa av kommunen föreslagna förordnanden enligt 19 § NVL.

Viss oklarhet synes råda beträffande vissa av försvarets intresseområden i Älvkarleby kommun. Kommunen bör uppmärksamma de synpunkter som har framförts av försvarsområdesbefälhavaren. Föreligger konflikter bör frågorna prövas i samråd mellan berörda kommuner, länsstyrelsen och militära myndigheter.

9.4 Södermanlands län

Regeringen finner att de inom Södermanlands län upprättade programmen för fullföljande av den fysiska riksplaneringens intentioner i huvudsak kan ligga till grund för det fortsatta planeringsarbetet.

Kustzonen och skärgården i Södermanlands län har i de av statsmakterna fastlagda riktlinjerna för den fysiska riksplaneringen angetts som högexploaterat kustområde. Inom sådant område bör berörda kommuner redovisa sina ställningstaganden på ett sätt som ger en översiktlig bild av avsedd markanvändning. Härvid bör de synpunkter som planverket och naturvårdsverket har framfört beträffande planeringens inriktning och omfattning beaktas.

Regeringen understryker behovet av ett samlat studium av dels länets kust söder om Nyköping, dels Bråviken och dess mynningsområde. Flera konflikter mellan olika intressen föreligger inom detta område. Planeringen av detta kustområde bör i enlighet med vad som anförs i avsnitt 3.8.2 i den allmänna promemorian bl. a. inriktas på att allsidigt klargöra

förutsättningarna för lokalisering av resurskrävande och miljöstörande industri i anslutning till de platser som har angetts i riktlinjerna för den fysiska riksplaneringen. I syfte att dra upp riktlinjer för en sådan samlad planeringsinsats bör tidigt under planeringsskedet överläggningar inledas mellan representanter för berörda länsstyrelser, kommuner och centrala verk. Länsstyrelserna i Södermanlands och Östergötlands län skall i anslutning till sina redovisningar av arbetet under planeringsskedet lämna en särskild redogörelse till regeringen för planeringsläget för kustzonen söder om Nyköping inklusive Bråviken.

För de industriområden som har aktualiserats för miljöstörande industri i anslutning till Nyköpings och Oxelösunds tätorter bör planeringen bedrivas i generalplaneringens form. Bevarandeintressena och fiskets intressen skall härvid beaktas. Nyköpings och Oxelösunds kommuner bör samarbeta i denna fråga och utnyttja material från de övergripande studier rörande kustzonen söder om Nyköping som har angetts ovan.

Kusten mellan Nynäshamn och Oxelösund har stort värde för friluftsliv och naturvård. Bevarandeintressena och den vetenskapliga forskningens intressen inom detta kustavsnitt bör särskilt uppmärksammas i en översiktlig kommunal planering varvid även frågan om inom vilka områden markanvändningen bör regleras genom tillämpning av naturvårdslagets bestämmelser bör övervägas. Nyköpings kommun bör redovisa sina ställningstaganden på ett sätt som ger en översiktlig bild av avsedd markanvändning i kustzonen.

Enligt fastlagda riktlinjer för högexploaterade kustområden bör man iaktta stor återhållsamhet med att tillåta ny fritidsbebyggelse.

Regeringen har i prop. 1975:46 lagt fram förslag till riktlinjer för planering och samordning av samhällets insatser för rekreation och turism. Riksdagens beslut med anledning av förslaget skall beaktas i det fortsatta planeringsarbetet.

Planeringen för Mälarens stränder bör i huvudsak bedrivas på ett motsvarande sätt och med den huvudsakliga inriktning som har angetts ovan för kustområdet mellan Nynäshamn och Oxelösund. För området vid Hjälmarens bör berörda kommuner redovisa sina ställningstaganden i en planering som ger en översiktlig bild av avsedd markanvändning. Planeringen bör klargöra förutsättningarna för bebyggelseutvecklingen i området under hänsynstagande till det rörliga friluftslivets, naturvårdens, kulturminnesvårdens m. fl. intressen. Kommunerna bör samråda med varandra och även med berörda kommuner i Örebro och Västmanlands län.

För Båvenområdet pågår f. n. utredningsarbete. Under planeringsskedet bör samarbetet i planeringsfrågorna mellan kommunerna drivas vidare med deltagande från länsstyrelsens och andra berörda regionala och centrala myndigheters sida. Det är angeläget att hittills utfört utredningsarbete snarast leder fram till ställningstaganden som beaktar den vetenskapliga naturvårdens och det rörliga friluftslivets intressen. De

överväganden som härvid görs bör ligga till grund för kommunernas fortsatta planering inom Båvenområdet.

Återhållsamhet med att tillåta ny fritidsbebyggelse i kustområdet, skärgården, vid Mälaren samt vid Hjälmaran och Båven ställer krav på hög planeringsberedskap för sådan bebyggelse i vissa andra delar av länet. Vad som anförs i avsnitt 3.7.2 i den allmänna promemorian rörande omvandling av befintligt äldre byggnadsbestånd bör härvid beaktas.

Södermanlands län innefattar områden av primärt intresse för jordbruket. Vad som anförs i avsnitt 3.2.2 i den allmänna promemorian om att översiktliga planer som beaktar jordbrukets intressen bör utarbetas inom expansiva tätortsregioner, berör i Södermanlands län främst Eskilstuna, Nyköpings och Strängnäs kommuner.

Länets skogsbruk har stor betydelse för skogsindustrin i andra län. När det gäller skogsbrukets behandling i planeringen hänvisas till vad som anförs i avsnitt 3.3.2 i den allmänna promemorian.

Utbyggnaden av kärnkraftverken i Forsmark och Oskarshamn medför behov av kraftledningsgator som kan komma att beröra Södermanlands län. Länsstyrelsen bör i samråd med de kommuner som kan komma att beröras samt med berörda centrala myndigheter uppmärksamma denna fråga tidigt i planeringsskedet.

9.5 Östergötlands län

Regeringen finner att de inom Östergötlands län upprättade programmen för fullföljande av den fysiska riksplaneringens intentioner i huvudsak kan ligga till grund för det fortsatta planeringsarbetet.

Bråvikenområdet och kusten norr därom har i de av statsmakterna fastlagda riktlinjerna angetts som högexploaterat kustområde, medan kusten söder om Bråviken betecknats som obrutet kustområde. Inom sådana områden bör berörda kommuner, med beaktande av de synpunkter som planverket och naturvårdsverket framfört, redovisa sina ställningstaganden i en planering som ger en översiktlig bild av avsedd markanvändning i kustzonen. Regeringen finner de former planeringsarbetet fått för det obrutna kustområdet inom länet och norra Kalmar län vara tillfredsställande.

Regeringen vill understryka behovet av ett samlat studium av Bråviken och dess mynningsområde samt kuststräckan norr därom upp till Nyköping. Flera konflikter mellan olika intressen föreligger inom området. De synpunkter som framförts av bl. a. planverket, naturvårdsverket, fiskeristyrelsen, försvarsområdesbefälhavaren och skogsvårdsstyrelsen bör beaktas. Planeringen bör i enlighet med vad som anförs i avsnitt 3.8.2 i den allmänna promemorian bl. a. inriktas på att allsidigt klargöra förutsättningarna för lokalisering av resurskrävande och miljöstörande industri i anslutning till de platser som angetts i riktlinjerna för den fysiska riksplaneringen. Överläggningar bör inledas tidigt under

planeringsskedet mellan representanter för berörda kommuner, länsstyrelser och centrala verk. Länsstyrelserna i Södermanlands och Östergötlands län skall i anslutning till sina redovisningar av arbetet under planeringsskedet lämna en särskild redogörelse till regeringen för planeringsläget för Bråviken och kustzonen norr därom.

Det är av vikt att planeringen vid Vättern ges en samlad behandling i det fortsatta arbetet. Länsstyrelserna i berörda län bör föra överläggningar med bl. a. berörda kommuner, Vätterns vattenvårdskommitté och berörda försvarsmyndigheter i detta syfte. Inom Östergötlands län bör Motala och Ödeshögs kommuner utveckla sina program för planeringen vid Vättern.

Östgötaslätten utgör ett av de största och för jordbruksproduktion bäst lämpade områdena i landet. Vad som anförs i avsnitt 3.2.2 i den allmänna promemorian om att översiktliga planer för markanvändningen som beaktar jordbruksintressena bör utarbetas inom expansiva tätortsregioner berör i Östergötlands län främst Linköpings, Mjölby, Motala, Norrköpings och Söderköpings kommuner. Vidare skall vad som där anförs om att kommunerna bör samarbeta med varandra och samråda med bl. a. länsstyrelse och lantbruksnämnd i syfte att utarbeta program för hushållning med jordbruksmarken gälla för dessa kommuner samt även för Boxholms, Finspångs, Kinda, Valdemarsviks, Atvidabergs och Ödeshögs kommuner. Länsstyrelsen skall i anslutning till sin redovisning av arbetet under planeringsskedet lämna en särskild redogörelse för behandlingen av dessa frågor.

Vad gäller frågan om lokalisering av en ny regional flygplats hänvisas till vad som sägs i den allmänna promemorian, avsnitt 3.9.2. Regeringen har för avsikt att förelägga 1975 års riksmöte förslag rörande Bråvalla flygflottilj.¹

Utbyggnaden av kärnkraftverket i Oskarshamn medför behov av kraftledningsgator som kan komma att beröra Östergötlands län. Länsstyrelsen bör i samråd med de kommuner som kan komma att beröras samt vattenfallsverket och planverket uppmärksamma denna fråga tidigt i planeringsskedet.

Länsstyrelsen har påpekat vissa problem rörande bevarandefrågor i Yxningenområdet. Frågorna bör närmare utredas under planeringsskedet av länsstyrelsen i samråd med statens naturvårdsverk.

9.6 Jönköpings län

Regeringen finner att de inom Jönköpings län upprättade programmen för fullföljande av den fysiska riksplaneringens intentioner i huvudsak kan ligga till grund för det fortsatta planeringsarbetet.

Det är av vikt att planeringen vid Vättern ges en samlad behandling i det fortsatta arbetet. Länsstyrelserna i berörda län bör föra överläggningar med bl. a. berörda kommuner, Vätterns vattenvårdskommitté och

¹ Prop. 1975:75.

berörda militära myndigheter i detta syfte. Planeringsarbetet bör för kommunernas del ges en sådan inriktning att kommunerna kan redovisa sina ställningstaganden på ett sätt som ger en översiktlig bild av avsedd markanvändning för hela Välternområdet. Härvid bör även fiskets intressen beaktas. I avvaktan på att planer har upprättats som beaktar de allmänna riktlinjerna i den fysiska riksplaneringen för behandlingen av bl. a. friluftslivets och fritidsbebyggelsens intressen bör man vara restriktiv i fråga om att tillåta ny fritidsbebyggelse i området.

Även för områdena kring Bolmen, Fegen och Sommen bör berörda kommuner redovisa sina ställningstaganden på ett sätt som ger en översiktlig bild av avsedd markanvändning. Planeringen bör klargöra förutsättningarna för bebyggelseutvecklingen i områdena under hänsynstagande till det rörliga friluftslivets, turismens, naturvårdens m. fl. intressen. I planeringsarbetet bör riskerna för konflikter med fisket uppmärksammas. Planeringsinsatserna för dessa områden bör samordnas även med berörda kommuner i Östergötlands, Kronobergs, Hallands och Älvsborgs län.

Jönköpings län innefattar områden av primärt intresse för jordbruket. Vad som anförs i avsnitt 3.2.2 i den allmänna promemorian om att översiktliga planer för markanvändningen som beaktar jordbrukets intressen bör utarbetas inom expansiva tätortsregioner, berör i Jönköpings län främst Jönköpings, Eksjö, Tranås, Vetlanda och Värnamo kommuner.

Länets skogsbruk har betydelse för skogsindustri i andra län. När det gäller behandlingen av skogsbruket i planeringen hänvisas till vad som anförs i avsnitt 3.3.2. i den allmänna promemorian.

I fråga om Smålands Taberg erinrar regeringen om att statens naturvårdsverk har regeringens uppdrag att följa frågan om skydd av bergets naturvärden.

De militära myndigheterna har anmält behov av att utvidga det befintliga skjutfältet i anslutning till Skillingaryd i Vaggeryds kommun. En sådan utvidgning skulle komma att beröra bl. a. naturvårdens och kulturminnesvårdens intressen. Länsstyrelsen bör under planeringsskedet samråda med försvarets fastighetsnämnd, de militära myndigheterna och kommunen i syfte att åstadkomma en rimlig avvägning mellan de civila och militära intressena när det gäller ianspråktagande av mark för en eventuell utvidgning av skjutfältet i Skillingaryd.

9.7 Kronobergs län

Regeringen finner att de inom Kronobergs län upprättade programmen för fullföljande av den fysiska riksplaneringens intentioner i huvudsak kan ligga till grund för det fortsatta planeringsarbetet.

Den interkommunala planering som har påbörjats för Äsnen--Mienområdet och Mörrumsån. Möckelnområdet samt Bolmenområdet ligger

väl i linje med riktlinjerna i den fysiska riksplaneringen. Under planeringsskedet bör samarbetet i planeringsfrågorna mellan kommunerna drivas vidare med deltagande från länsstyrelsens och andra berörda regionala myndigheters sida. För Asnen-Mienområdet och Mörrumsån samt för Möckelnområdet bör formerna för att tillgodose bevarandointressena närmare utredas under planeringsskedet. De överväganden som härvid görs bör ligga till grund för kommunernas fortsatta planering inom dessa områden.

För Asnen-Mienområdet och Mörrumsån råder viss oklarhet beträffande vattenregleringsfrågorna. Efter bemyndigande av Kungl. Maj:t tillsatte chefen för jordbruksdepartementet i mars 1974 en arbetsgrupp med uppgift att bl. a. utarbета program för erforderliga undersökningar beträffande Asnen samt att utreda förutsättningarna att ändra regleringen i Åsnens vattensystem. I arbetsgruppen ingår representanter för jordbruksdepartementet, naturvårdsverket, länsstyrelsen och berörda kommuner. För att klarlägga de olika parternas ståndpunkter och höra deras åsikter om hur en permanent jämkning av tappningsplanen skulle kunna utformas har arbetsgruppen tagit upp överläggningar med de berörda parterna. Det material som tas fram kommer tillsammans med resultaten från ett flertal andra undersökningar som arbetsgruppen genomför att under år 1975 ställas till kammarkollegiets förfogande. Kammarkollegiet har därefter att bedöma om utsikter till en jämkning av regleringsföreskrifterna i gällande vattendom föreligger och om en ny ansökan skall inlämnas till vattendomstolen.

För Bolmenområdet bör berörda kommuner redovisa sina ställningstaganden i en planering som ger en översiktlig bild av avsedd markanvändning. Planeringen bör klargöra förutsättningarna för bebyggelseutvecklingen i området under hänsynstagande till det rörliga friluftslivets, naturvårdens m. fl. intressen.

Fritidsbebyggelsefrågorna bör tas upp till behandling i samband med kommunernas arbete med kommunöversikter. Vad som anförs i avsnitt 3.7.2 i den allmänna promemorian rörande omvandling av befintligt äldre byggnadsbestånd bör härvid beaktas.

Om de planer på utbyggnad av massaindustrin i Timsfors och Strömsnäsbruk som har tagits upp i programmaterialet aktualiseras ankommer det på länsstyrelsen att bedöma om det finns skäl att uppmärksamma regeringen härpå mot bakgrund av bestämmelserna i 136 a § BL. I övrigt hänvisas till vad som anförs i avsnitt 3.8.2 i den allmänna promemorian.

9.8 Kalmar län

Regeringen finner att de inom Kalmar län upprättade programmen för fullföljande av den fysiska riksplaneringens intentioner i huvudsak kan ligga till grund för det fortsatta planeringsarbetet.

Länets kust och skärgård norr om Simpevarp har i de av statsmakterna fastlagda riktlinjerna för den fysiska riksplaneringen betecknats som obrutet kustområde. Inom sådant område bör berörda kommuner redovisa sina ställningstaganden på ett sätt som ger en översiktlig bild av avsedd markanvändning. Härvid bör de synpunkter som planverket och naturvårdsverket har framfört beträffande planeringens omfattning och inriktning beaktas. Regeringen finner att de former planeringsarbetet har fått för det obrutna kustområdet är tillfredsställande.

Kommunerna bör även för länets övriga kustområden redovisa sina ställningstaganden på ett sätt som ger en översiktlig bild av avsedd markanvändning. Återhållsamhet bör iaktas med att tillåta ny fritidsbebyggelse i kustområden som har betydelse för friluftsliv och naturvård.

Kustkommunerna har som regel behandlat frågor om lokalisering av resurskrävande och miljöstörande industri. Mönsterås kommun bör emellertid komplettera sitt program i detta avseende. Under planeringsskedet bör utrednings- och planeringsåtgärderna beträffande sådan industri som behandlas i den fysiska riksplaneringen drivas vidare i samarbete mellan kommunerna vid kusten och länsstyrelsen. Härvid bör även fiskets intressen redovisas på ett sådant sätt att riskerna för negativa återverkningar på fisket till följd av industrietableringar kan beaktas i planeringen.

Öland har i de av statsmakterna fastlagda riktlinjerna angetts som ett område där behovet av planering är särskilt stort mot bakgrund av öns speciella karaktär och de många anspråk på markens användning som riktas mot ön. Kommunerna på Öland bör redovisa sina ställningstaganden på ett sätt som ger en översiktlig bild av avsedd markanvändning för hela ön. I enlighet med vad som anförs i avsnitt 2.2 i den allmänna promemorian bör under planeringsskedet åtgärder för att tillgodose bl. a. naturvårdens och kulturminnesvårdens intressen vidtas inom de ramar som tillgängliga ekonomiska resurser medger. Stor återhållsamhet bör iaktas med att tillåta ny fritidsbebyggelse i avvaktan på att planer upprättats som beaktar riktlinjerna för den fysiska riksplaneringen. Med tanke på Ölands värde från rekreations- och turistsynpunkt behövs samlade överväganden om behovet av olika former av övernattningsmöjligheter i anslutning till områden av värde för friluftsliv och rekreation. Det är angeläget att de åtgärder som behövs för att tillgodose bevarandeintressen och för att utveckla friluftslivet och turismen samordnas i kommunernas planering.

Regeringen erinrar om de förslag till riktlinjer för planering och samordning av samhällets insatser för rekreation och turism som nyligen har förelagts riksdagen (prop. 1975:46). Riksdagens beslut med anledning av förslaget skall beaktas i det fortsatta planeringsarbetet.

Regeringen erinrar vidare om vad som anförs i avsnitt 2.1 i den allmänna promemorian om att såväl olika slag av översiktliga markanvändningsplaner som s. k. kommunöversikter bör handläggas i enlighet med de regler som anvisas i byggnadsstadgan för generalplan.

Återhållsamhet med att tillåta ny fritidsbebyggelse i kustområdet och på Öland ställer krav på hög planeringsberedskap, för sådan bebyggelse i andra delar av länet. Vad som anförs i avsnitt 3.7.2 i den allmänna promemorian rörande omvandling av befintligt äldre byggnadsbestånd bör beaktas i detta sammanhang. När det gäller fritidsbebyggelsens behandling i planeringen bör samråd ske med länsstyrelser och kommuner i angränsande län. Västerviks och Vimmerby kommuner bör härvid uppmärksamma den planering som har påbörjats för det s. k. södra sjödistriktet i Östergötlands län.

Kalmar län innefattar betydande områden av primärt intresse för jordbruket. Vad som anförs i avsnitt 3.2.2 i den allmänna promemorian om att översiktliga planer för markanvändningen som beaktar jordbruksintressena bör utarbetas inom expansiva tätortsregioner berör i Kalmar län främst Kalmar, Mönsterås, Borgholms och Mörbylånga kommuner. Vidare skall för dessa kommuner och för Nybro och Torsås kommuner gälla vad som anförs i nämnda promemoria om att kommunerna bör samarbeta med varandra och samråda med bl. a. länsstyrelsen och lantbruksnämnden i syfte att utarbeta program för hushållning med jordbruksmarken. I anslutning till arbetet med att upprätta ett sådant program bör länsstyrelsen och berörda kommuner i samarbete, med beaktande även av naturvårdens, kulturminnesvårdens och friluftslivets intressen, ange utgångspunkter för en samordnad fördelning av mark för bostadsbyggande och näringslivets utveckling vid kusten och på Öland. De studier som utförts eller pågår inom södra Kalmar läns regionplaneförbund och Ölands kommunalförbund bör kunna utnyttjas i detta arbete. Länsstyrelsen skall i anslutning till sin redovisning av arbetet under planeringsskedet lämna en särskild redogörelse för behandlingen av jordbrukets intressen.

Som anförs i avsnitt 3.8.2. i den allmänna promemorian bör nya riktlinjer beträffande markreservationer för kraftverk och ledningsnät inte anges nu. Planeringen i anslutning till kärnkraftverket i Simpevarp i Oskarshamns kommun bör emellertid drivas vidare i enlighet med vad kommunen har föreslagit. Planverket och säkerhetsmyndigheterna bör beredas tillfälle att följa planeringsarbetet. Utbyggnaden av Oskarshamnsverket medför behov av kraftledningsgator. Länsstyrelsen bör i samråd med berörda kommuner och centrala myndigheter uppmärksamma denna fråga under planeringsskedet.

Några kommuner har framhållit att det är angeläget att problemen rörande vattenrening och översvämningar i Emån löses. Regeringen erinrar om att chefen för jordbruksdepartementet efter bemyndigande av Kungl. Maj:t har tillkallat en särskild sakkunnig med uppgift att undersöka möjligheterna att minska riskerna för översvämningar i Emån. I dessa bedömningar skall också hänsyn tas till naturvårdens intressen.

9.9 Gotlands län

Regeringen finner att det av Gotlands kommun upprättade programmet för fullföljande av den fysiska riksplaneringens intentioner i huvudsak kan ligga till grund för det fortsatta planeringsarbetet.

Gotland har i de av statsmakterna fastlagda riktlinjerna angetts som ett område där behovet av planering är särskilt stort mot bakgrund av öns speciella karaktär och de många delvis oförenliga anspråk på markens användning som riktas mot ön. Planeringsbehovet är speciellt framträdande för kusten samt för Fårö i norr och Sudret i söder. Kommunen bör redovisa sina ställningstaganden på ett sätt som ger en översiktlig bild av avsedd markanvändning för hela Gotland. I enlighet med vad som anförs i avsnitt 2.2 i den allmänna promemorian bör samtidigt åtgärder för att tillgodose bl. a. naturvårdens och kulturminnesvårdens intressen vidtas inom de ramar som tillgängliga ekonomiska resurser medger. Stor återhållsamhet bör iakttas med att tillåta ny bebyggelse utefter kusten, på Fårö och på Sudret i avvaktan på planer som beaktar riktlinjerna för den fysiska riksplaneringen. Återhållsamhet med att tillåta ny bebyggelse i kustområdena ställer krav på hög planeringsberedskap för fritidsbebyggelse i de inre delarna av Gotland. Med tanke på Gotlands värde från turistsynpunkt m. m. behövs samlade överväganden om dels den enskilt ägda fritidsbebyggelsens framtida utveckling och omfattning, dels behovet av andra övernattningsmöjligheter i anslutning till områden av värde för friluftsliv och rekreation. Regeringen erinrar i anslutning härtill om de förslag till riktlinjer för planering och samordning av samhällets insatser för rekreation och turism som nyligen har förelagts riksdagen (prop. 1975:46). Riksdagens beslut med anledning av propositionen skall beaktas i det fortsatta planeringsarbetet.

Gotland har viktiga naturresurser mot vilka riktas önskemål om exploatering. För närvarande prövar regeringen i särskild ordning en planerad utvidgning av cementindustrin i Slite. Både kommunen och länsstyrelsen har föreslagit att konflikterna mellan bevarandebestånden och kalkbrytningen bör utredas särskilt. Naturvårdsverket och planverket anser att frågan om landets försörjning med kalk bör bli föremål för en övergripande utredning. Dessa förslag övervägs för närvarande inom berörda departement.¹

Förekomsterna under vatten av sand och grus utanför bl. a. norra Gotlands kuster är föremål för ett ökat intresse för exploatering. De berörda områdena är betydelsefulla för fisket och för Östersjöns bestånd av säl och sjöfågel. Statens industriverk har uppdrag att utreda vissa frågor rörande utvinning av sand och grus, särskilt från havsområden, och skall därvid särskilt beakta verkningarna på den marina miljön på kortare

¹ Regeringen har i beslut den 18 juni 1975 uppdragit åt statens industriverk att utreda vissa frågor angående utvinning av kalksten m. m.

och längre sikt. Länsstyrelsen i Gotlands län bör med beaktande av det pågående utredningsarbetet utarbeta en plan som redovisar sådana områden utanför Gotlands kuster som av olika skäl bör undantas från eventuell täkt av sand eller grus. Utgångspunkten skall härvid vara att inverkan av betydelse på fiskets intressen eller i övrigt på den marina miljön skall undvikas.

Gotlands kommun har uttalat att man i den fortsatta planeringen avser att reservera ett antal lägen för lokalisering av tung, hamnberoende industri. Något område för resurskrävande och miljöstörande industri på Gotland har inte angetts i de av statsmakterna fastlagda riktlinjerna för den fysiska riksplaneringen. Under planeringsarbetet bör frågan om behovet av markreservationer för olika typer av industri preciseras. Behovet av handlingsberedskap för det fall att oljeprospekteringen på och vid Gotland leder till mer omfattande verksamhet kan för närvarande inte närmare bedömas. Länsstyrelsen och kommunen bör emellertid beakta vad naturvårdsverket anför om det angelägna i att denna fråga uppmärksammas i den fortsatta planeringen.

Gotland innefattar betydande områden av primärt intresse för jordbruket. Vissa av dessa områden är av intresse för bl. a. bebyggelseexpansion och för militär användning. Detaljerad inventering av jordbruksmarken bör genomföras i första hand inom sådana områden som kan bli föremål för konflikter om markanvändningen. Jordbrukets och skogsbrukets intressen bör behandlas inom ramen för den fortsatta planeringen i enlighet med vad som anförs i avsnitten 3.2.2 och 3.3.2 i den allmänna promemorian.

Gotlands myrar har varit föremål för utdikning under en lång tid till förmån för jordbruket. Utdikningarna innebär att vetenskapliga naturvårdsintressen till viss del går förlorade. Vidare får utdikningarna konsekvenser för grundvattnet på ön. För närvarande är det svårt att överblicka dessa konsekvenser. Mot bakgrund av vattensituationen på Gotland kan de emellertid innebära svårigheter på längre sikt. Planer föreligger på viss ytterligare utdikning av Träskmyr som i länets myrinventering har utpekats som det från naturvårdssynpunkt förnämsta myrområdet. Denna fråga prövas för närvarande i särskild ordning. Frågan om fortsatta utdikningar av Gotlands myrar bör utredas vidare. Länsstyrelsen skall under planeringsskedet ställa samman det utredningsmaterial som redan finns för olika myrområden samt komplettera detta material med de ytterligare utredningar som bedöms erforderliga för att kunna göra långsiktiga avvägningar mellan jordbrukets intressen å ena sidan och naturvårdens och vattenvårdens å den andra. Länsstyrelsen bör härvid samråda med berörda centrala verk. Länsstyrelsen skall i anslutning till sin redovisning av arbetet under planeringsskedet lämna en särskild redogörelse för behandlingen av denna fråga.

Konflikter föreligger söder om Visby vid Martille mellan främst jordbruksintressen och behov av ett nytt övningsfält för Gotlands regemente. Förslag till ett sådant fält utreds för närvarande på regering-

ens uppdrag av försvarets fastighetsnämnd. Länsstyrelsen bör under planeringsskedet samråda med fastighetsnämnden, kommunen och berörda militära myndigheter i syfte att åstadkomma en rimlig avvägning mellan de civila och militära intressena i fråga om mark för regementets övningar.

9.10 Blekinge län

Regeringen finner att de inom Blekinge län upprättade programmen för fullföljande av den fysiska riksplaneringens intentioner i huvudsak kan ligga till grund för det fortsatta planeringsarbetet.

Hela länets kust väster om Torhamns udde har i de av statsmakterna fastlagda riktlinjerna angetts som högexploaterat kustområde. Inom sådant område bör berörda kommuner, med beaktande av de synpunkter som planverket och naturvårdsverket har framfört, redovisa sina ställningstaganden i en planering som ger en översiktlig bild av avsedd markanvändning i kustzonen. Enligt fastlagda riktlinjer för högexploaterade kustområden bör man iaktta stor återhållsamhet med att tillåta ny fritidsbebyggelse. Vidare bör vid planeringen i tätorternas närhet i kustområdet beaktas vad som anförts i avsnitt 3.2.2 i den allmänna promemorian om att översiktliga planer för markanvändningen som beaktar jordbruksintressena bör utarbetas som grund för överväganden om lämpliga utbyggnadsriktningar.

Enligt fastlagda riktlinjer bör mark reserveras i anslutning till Karlshamn för sådan industri som behandlas i den fysiska riksplaneringen. I enlighet med vad som anförts i avsnitt 3.8.2 i den allmänna promemorian bör de av kommunen föreslagna planeringsåtgärderna – mot bakgrund av studier som närmare klargör förutsättningarna för lokalisering av miljöstörande och resurskrävande industri – inriktas på att tillgodose detta syfte. Härvid bör, som länsstyrelsen har anfört, riskerna för negativa återverkningar på fisket samt friluftslivets intressen beaktas.

Vad länsstyrelsen, lantbruksnämnden och luftfartsverket anfört beträffande föreslagna flygplats i Karlskrona kommun bör uppmärksammas.

Möjligheterna att begränsa de konflikter Karlskrona kommun påtalat i anslutning till skjutfältet vid Torhamns udde bör prövas i samråd mellan kommunen, länsstyrelsen och militära myndigheter.

9.11 Kristianstads län

Regeringen finner att de inom Kristianstads län upprättade programmen för fullföljande av den fysiska riksplaneringens intentioner i huvudsak kan ligga till grund för det fortsatta planeringsarbetet.

Många av kommunernas översiktliga planer för tätortsutveckling m. m. behöver ses över, främst beroende på konflikter om att utnyttja jordbruksmarken. Som stöd för en sådan översyn fordras ofta övervägan-

den i regional skala. Även skogsbruksfrågorna är av särskilt intresse i Kristianstads län inte minst med tanke på skogsområdenas betydelse som rekreationsområden för innevanarna i de tätbefolkade delarna av Skåne. Det föreligger mot denna bakgrund behov av regionala överväganden om markanvändningen och samarbete mellan kommunerna och över länsgränsen med Malmöhus län. Den interkommunala planering som pågår för Söderåsen är från denna synpunkt betydelsefull. Under planeringskedet bör samarbetet i planeringsfrågorna mellan kommunerna drivas vidare med deltagande från länsstyrelsens och andra regionala myndigheters sida. Härvid bör övervägas behovet av interkommunalt samarbete också beträffande Linderödsåsen, Brösarps backar, Hallandsåsen och Ivösjöområdet.

Hela kustzonen i Kristianstads län har i de av statsmakterna fastlagda riktlinjerna ansetts som högexploaterat kustområde. Inom sådant område bör berörda kommuner beakta de synpunkter som planverket och naturvårdsverket har framfört och redovisa sina ställningstaganden på ett sätt som ger en översiktlig bild av avsedd markanvändning i kustzonen. Enligt fastlagda riktlinjer för högexploaterade kustområden bör man iakttäta stor återhållsamhet med att tillåta ny fritidsbebyggelse. Den kustplanering som har pågått för södra Sverige bör kunna ge underlag för samordning av den kommunala planeringen vad gäller naturvårdens och det rörliga friluftslivets intressen. Den avgränsning av kustzonen som redovisas av planverket bör beaktas. Vidare bör fiskets intressen uppmärksammas i högre grad än vad som har skett under programarbetet.

Kristianstads län innefattar betydande områden av primärt intresse för jordbruket. Vad som anförs i avsnitt 3.2.2 i den allmänna promemorian om att översiktliga planer för markanvändningen som beaktar jordbruksintressena bör utarbetas inom expansiva tätortsregioner berör Bromölla, Båstads, Hästlehölm, Klippans, Kristianstads, Simrishamns, Astorps och Ängelholms kommuner. Vidare skall för dessa kommuner och för Tomelilla och Östra Göinge kommuner gälla vad som där anförs om att kommunerna bör samarbeta med varandra och samråda med bl. a. länsstyrelse och lantbruksnämnd i syfte att utarbeta program för hushållning med jordbruksmarken. Härvid bör jordbrukets intressen ges en vidare avgränsning än under programarbetet och bedömas med utgångspunkt i de principer som har tillämpats av lantbruksstyrelsen vid redovisningen av för jordbruket primära intresseområden. Studierna rörande jordbrukets intressen i förhållande till tätorternas expansion bör också sättas i samband med bl. a. överväganden rörande den begränsade tillgången på mark för rörligt friluftsliv i delar av Skåne. Jord- och skogsfrågorna bör därför behandlas i ett sammanhang och i regional skala vägas mot andra intressen. Utgångspunkten bör vara att arbetet med detta program skall ge ett för hela Skåne gemensamt underlag för att långsiktigt tillgodose jordbruks-, skogsbruks- och friluftslivets intressen med beaktande av möjligheterna att åstadkomma ändamålsenliga tätortsbildningar. De samlade överväganden som därvid görs bör bilda utgångspunkt

för de enskilda kommunernas planering. Behovet av att skydda bl. a. jordbrukets intressen genom fastställd generalplan torde få övervägas i samband härmed.

Det markhushållningsprogram som har angetts ovan bör utarbetas skyndsamt. Med tanke på skogsbrukets betydelse i länet bör skogsvårdsstyrelsen medverka aktivt i programarbetet. Länsstyrelsen bör under arbetets gång samråda med länsstyrelsen i Malmöhus län. De båda länsstyrelserna skall i anslutning till sina redovisningar av arbetet under planeringsskedet lämna en gemensam redogörelse till regeringen för behandlingen av dessa frågor.

Stora delar av Hallandsåsen är av väsentlig betydelse för naturvård, rörligt friluftsliv samt jord- och skogsbruk. Samtidigt är åsen utsatt för exploateringsönskemål främst för fritidsbebyggelse. Båstads och Ängelholms kommuner bör i samarbete se över befintliga dispositionsplaner för området och därvid samråda med länsstyrelsen, lantbruksnämnden och skogsvårdsstyrelsen. I avvaktan på en sådan översyn bör man iaktta stor återhållsamhet med att tillåta ny fritidsbebyggelse.

Vad gäller framtida sträckning av riksväg 10 vid Brösarp skall planeringen utgå från att en sträckning som äventyrar naturvårderna vid Brösarps backar inte får komma till stånd.

Länsstyrelsen bör under planeringsskedet ta initiativ till överläggningar med företrädare för försvaret beträffande de av Tomelilla kommun påtalade konflikterna mellan å ena sidan naturvårds- och friluftslivsintressen och å andra sidan verksamheten vid skjutplatsen för tunga artilleripjäser i Brösarp.

9.12 Malmöhus län

Regeringen finner att de inom Malmöhus län upprättade programmen för fullföljande av den fysiska riksplaneringens intentioner i huvudsak kan ligga till grund för det fortsatta planeringsarbetet.

Konflikter om markanvändningen förekommer i stora delar av Malmöhus län. Samtliga kommuner i länet bör i det fortsatta arbetet ta ställning till frågor rörande markanvändning och reglering av bebyggelse i en kommunomfattande planering som inledningsvis kan få formen av kommunöversikter, i vilka anges riktlinjer för bebyggelseutvecklingen och behovet av fortsatt planläggning.

Många av kommunernas översiktliga planer för tätortsutveckling m. m. behöver ses över, främst beroende på konflikter om att utnyttja jordbruksmark. Som stöd för en sådan översyn fordras ofta överväganden i regional skala. Den planering som behöver ske för att tillgodose riktlinjer i den fysiska riksplaneringen har därigenom ett nära samband med det samarbete i planeringsfrågor som bedrivs mellan kommunerna i länet, bl. a. inom de två kommunalförbunden. Den interkommunal planering som pågår för Söderåsen och Romeleåsen och de initiativ till liknande samarbete som enligt programmaterialiet skall tas för planering-

en av det sydvästskańska sjö- och skogslandskapet är från denna synpunkt betydelsefulla. Under planeringsarbetet bör samarbetet mellan kommunerna drivas vidare med deltagande från länsstyrelsens och andra berörda regionala myndigheters sida. Härvid bör övervägas om interkommunalt samarbete bör komma till stånd också beträffande det s. k. södra backlandskapet och Linderödsåsen.

Hela kustzonen i Malmöhus län har i de av statsmakterna fastlagda riktlinjerna angetts som högexploaterat kustområde. Inom sådant område bör berörda kommuner beakta de synpunkter som planverket och naturvårdsverket har framfört och redovisa sina ställningstaganden på ett sätt som ger en översiktlig bild av avsedd markanvändning i kustzonen. Enligt fastlagda riktlinjer för högexploaterade kustområden bör man iaktta stor återhållsamhet med att tillåta ny fritidsbebyggelse. Den kustplanering som har pågått för södra Sverige bör kunna ge underlag för samordning av den kommunala planeringen vad gäller naturvårdens och det rörliga friluftslivets intressen. Den avgränsning av kustzonen som redovisas av planverket bör beaktas. Fiskets intressen bör uppmärksammas vid planeringen i kustområdet. I samband med planeringen för Öresundskusten bör kommunerna samarbeta med länsstyrelsen i syfte att belysa och analysera föroreningsituationen i området och härvid även, i överensstämmelse med vad som anförs i prop. 1972:111, studera möjligheterna att reservera mark för industri inom befintliga tätorter.

Som har anförts i avsnitt 3.8.2 i den allmänna promemorian bör nya riktlinjer beträffande markreservationer för kraftverk och ledningsnät inte anges nu. Planeringen i anslutning till kärnkraftverket i Barsebäck i Kävlinge kommun bör emellertid drivas vidare. Planverket och säkerhetsmyndigheterna bör beredas tillfälle att följa planeringsarbetet. Utbyggnaden av Barsebäckverket medför behov av kraftledningsgator. Länsstyrelsen bör i samråd med berörda kommuner och centrala myndigheter uppmärksamma denna fråga under planeringsskedet.

De för jordbruksproduktion bäst lämpade områdena i landet finns inom Malmöhus län. Vad som anförs i avsnitt 3.2.2 i den allmänna promemorian om att översiktliga planer för markanvändningen som beaktar jordbruksintressena bör utarbetas inom expansiva tätortsregioner berör samtliga kommuner i länet. Vidare skall för Malmöhus län gälla vad som där anförs om att kommunerna bör samarbeta med varandra och samråda med bl. a. länsstyrelse och lantbruksnämnd i syfte att utarbeta program för hushållning med jordbruksmarken. Det förslag till uppläggning av arbetet som länsstyrelsen har redovisat och som innebär att de två kommunalförbunden får ett betydande ansvar för detta arbete bör tas till utgångspunkt för det fortsatta arbetet. Härvid bör jordbrukets intressen ges en vidare avgränsning än under programarbetet och bedömas med utgångspunkt i de principer som har tillämpats av lantbruksstyrelsen vid redovisningen av för jordbruket primära intresseområden. Studierna rörande jordbrukets intressen i förhållande till tätorternas expansion bör också sättas i samband med bl. a. överväganden rörande den begränsade

tillgången inom länet på mark för rörligt friluftsliv. Jord- och skogsfrågorna bör därför behandlas i ett sammanhang och i regional skala vägas mot andra intressen. Samråd bör härvid ske också med skogsvårdsstyrelsen. Utgångspunkten bör vara att arbetet med detta program skall ge ett för hela Skåne gemensamt underlag för att långsiktigt tillgodose jordbruks-, skogsbruks- och friluftsintressen med beaktande av möjligheterna att åstadkomma ändamålsenliga tätortsbildningar. De samlade överväganden som därvid görs bör bilda utgångspunkt för de enskilda kommunernas planering. Behovet av att skydda bl. a. jordbrukets intressen genom fastställd generalplan torde få övervägas i samband härmed.

Det markhushållningsprogram som har angetts ovan bör utarbetas skyndsamt. Länsstyrelsen bör under arbetets gång samråda med länsstyrelsen i Kristianstads län. De båda länsstyrelserna skall i anslutning till sina redovisningar av arbetet under planeringsskedet lämna en gemensam redogörelse till regeringen för behandlingen av dessa frågor.

I det fortsatta planeringsarbetet bör särskild uppmärksamhet ägnas frågan om reglering av markanvändningen kring de vägreservat som har lagts ut för anslutningarna till en Öresundsbro. De objekt och områden av betydelse från rikssynpunkt som har redovisats på båda sidor om vägreservaten bör behandlas under planeringsskedet.

Landskrona kommun har i sitt program föreslagit att ett nytt flygfält skall anläggas norr om Härslöv i kommunen. Flygplatsfrågorna i länet bör övervägas ytterligare och utredas i ett regionalt sammanhang. Flygplatsfrågorna bör bedömas bl. a. mot bakgrund av angelägenheten av att hushålla med den högvärdiga jordbruksmarken.

9.13 Hallands län

Regeringen finner att de inom Hallands län upprättade programmen för fullföljande av den fysiska riksplaneringens intentioner i huvudsak kan ligga till grund för det fortsatta planeringsarbetet.

Hela länets kust har i de av statsmakterna fastlagda riktlinjerna angetts som högexploaterat kustområde. De olika anspråk som finns beträffande utnyttjandet av marken i länets kustområden medför behov av en planering i enhetliga former för hela kusten. Planeringsarbetet bör leda fram till att kommunerna redovisar sina ställningstaganden på ett sätt som ger en översiktlig bild av avsedd markanvändning i kustzonen. De synpunkter som har förts fram av länsstyrelsen beträffande formerna för planeringen och den avgränsning av kustzonen som redovisas av planverket bör härvid beaktas. Enligt fastlagda riktlinjer för högexploaterade kustområden bör man iakttäta stor återhållsamhet med att tillåta ny fritidsbebyggelse. Länsstyrelsen bör följa kommunernas planeringsarbete och verka för att erforderlig samordning kommer till stånd. Den kustplanering som har pågått för södra Sverige bör kunna ge underlag för en sådan samordning när det gäller naturvårdens och det rörliga

friluftslivets intressen. Särskild vikt bör tillmätas planeringen för Laholmsbrukens kustområde och för Onsala-Säröområdet. Beträffande Onsala-Säröområdet bör också klarläggas vilka restriktioner som kan påkallas i närheten av Rääobservatoriet. Även fiskets intressen bör uppmärksammas i planeringen av kustzonen. Regeringen kommer inom kort att lägga fram förslag till riktlinjer för planering och samordning av samhällets insatser för rekreation och turism.¹ Riktlinjerna skall, under förutsättning att riksdagen bifaller förslaget, beaktas i det fortsatta planeringsarbetet.

Enligt fastlagda riktlinjer bör mark reserveras i anslutning till Värö för sådan industri som behandlas i den fysiska riksplaneringen. I enlighet med vad som anförs i avsnitt 3.8.2 i den allmänna promemorian bör de av Varbergs kommun föreslagna planeringsåtgärderna – mot bakgrund av studier som närmare klargör förutsättningarna för lokalisering av ytterligare miljöstörande och resurskrävande industri – inriktas på att tillgodose detta syfte. Det samarbete som har inletts mellan berörda parter rörande planeringsfrågorna i området bör fullföljas.

Som anförts i avsnitt 3.8.2 i den allmänna promemorian bör nya riktlinjer beträffande markreservationer för kraftverk och ledningsnät inte anges nu. Planeringen i anslutning till kärnkraftverket i Ringhals i Varbergs kommun bör emellertid drivas vidare i enlighet med vad kommunen föreslagit. Planverket och säkerhetsmyndigheterna bör beredas tillfälle att följa planeringsarbetet. Utbyggnaden av Ringhalsverket medför behov av kraftledningsgator. Länsstyrelsen bör i samråd med berörda kommuner och centrala myndigheter uppmärksamma denna fråga under planeringsskedet.

För områdena kring Bolmen, Lygnern och Fegen bör påbörjad planering leda fram till översiktliga planer för markanvändningen, vilka klargör förutsättningarna för eventuell bebyggelseutveckling i områdena under hänsynstagande till det rörliga friluftslivets, naturvårdens m. fl. intressen.

Betydande delar av Hallands län är av primärt intresse för jordbruket. Vad som anförs i avsnitt 3.2.2 i den allmänna promemorian om att översiktliga planer för markanvändningen som beaktar jordbruksintressena bör utarbetas inom expansiva tätortsregioner berör i Hallands län Laholms, Halmstads, Falkenbergs, Varbergs och Kungsbacka kommuner. Vidare skall vad som där anförs om att kommunerna bör samarbeta med varandra och samråda med bl. a. länsstyrelse och lantbruksnämnd i syfte att utarbeta program för hushållningen med jordbruksmarken gälla för dessa kommuner. Länsstyrelsen skall i anslutning till sin redovisning av arbetet under planeringsskedet lämna en särskild redogörelse för behandlingen av dessa frågor.

Betydande områden i Hallands län berörs av försvarets verksamhet. Vad beträffar skjutfältet i Tönnersjö bör erforderlig mark reserveras så att en framtida utvidgning av skjutfältet för I 16:s räkning möjliggörs. Halmstads kommun bör i sin planering utgå från statsmakternas tidigare

¹ Prop. 1975:46.

beslut om att ett skjutfält skall finnas vid Ringenäs. Den arbetsgrupp som har bildats i länet med representanter för kommuner, landsting, länsstyrelse och lokala militära förband bör med utgångspunkt i dessa förutsättningar under planeringsskedet pröva möjligheterna att komma fram till lösningar som tillgodoser olika intressen.

9.14 Göteborgs och Bohus län

Regeringen finner att de inom Göteborgs och Bohus län upprättade programmen för fullföljande av den fysiska riksplaneringens intentioner i huvudsak kan ligga till grund för det fortsatta planeringsarbetet.

Kusten i Göteborgs och Bohus län söder om Brofjorden har i de av statsmakterna fastlagda riktlinjerna angetts som högexploaterat kustområde, medan kusten norr om Brofjorden till norska gränsen har betecknats som obrutet kustområde. Inom båda dessa slag av områden, i vilka också inräknas skärgården, bör berörda kommuner utföra en översiktlig planering och redovisa sina ställningstaganden på ett sätt som ger en översiktlig bild av avsedd markanvändning. Härvid bör de synpunkter som planverket och naturvårdsverket har framfört beträffande planeringens omfattning och inriktning beaktas. Planeringen för länets kustområden bör huvudsakligen bedrivas i generalplaneringens form och kompletteras med de förordnanden enligt naturvårdslagen m. m. som erfordras för att tillgodose de i den fysiska riksplaneringen behandlade bevarandebestånden. Enligt fastlagda riktlinjer för högexploaterade och obrutna kustområden bör man iaktta stor återhållsamhet med att tillåta ny fritidsbebyggelse i kustbandet. Lysekils kommun bör beakta vad länsstyrelsen anfört beträffande bebyggelseutvecklingen på Skaftö. I det fortsatta arbetet bör vidare beaktas vad fiskerikonserntenten har anfört om att fiskets intressen bör ägnas uppmärksamhet i det fortsatta planeringsarbetet och att behovet av skydd för vissa strand- och vattenområden härvid bör uppmärksammas. Lysekils, Sotenäs, Tanums och Strömstads kommuner bör samordna sin planering för kustområdet norr om Brofjorden. Orusts, Tjörns och Uddevalla kommuner bör utveckla sina program i syfte att tillgodose riksdagens riktlinjer för planeringen längs de högexploaterade kusterna. Länsstyrelsen bör följa kommunernas planeringsarbete och verka för att erforderlig samordning kommer till stånd.

Enligt fastlagda riktlinjer skall lokalisering till västkusten av den typ av industri som behandlas i den fysiska riksplaneringen tillåtas bara om starka samhällsekonomiska skäl eller miljövårdsskäl talar för en sådan lokalisering. Mark bör enligt riktlinjerna reserveras i Lysekil och Stenungsund för en fortsatt industriutbyggnad. I enlighet med vad som anförs i avsnitt 3.8.2 i den allmänna promemorian bör de nämnda kommunernas planering inriktas på att tillgodose riktlinjerna om markreserverationer, mot bakgrund av studier som närmare klargör förutsättningarna för lokalisering av ytterligare miljöstörande och resurskrävande

industri. Utgångspunkten bör härvid vara att områden vid västkusten som ännu inte nämnvärt har påverkats av förorenande utsläpp skall kunna skyddas från sådan påverkan och att utsläppen till vatten och luft från industrier vid västkusten inte bör öka. Självfallet bör kommunerna vid sin planering kunna beakta att tekniken för rening av utsläpp till luft och vatten kan komma att förbättras.

Beträffande lägen för nya kraftverk hänvisas till vad som anförs i avsnitt 3.8.2 i den allmänna promemorian om att riktlinjer beträffande markreservationer för kraftverk inte bör anges nu.

Inom det obrutna kustområdet norr om Brofjorden bör enligt fastlagda riktlinjer etablering av det slag av industri som behandlas i den fysiska riksplaneringen inte ske. Området bör vidare enligt riktlinjerna genom skyddsåtgärder och utvecklingsplanering disponeras så att ett allsidigt utnyttjande för fritidsändamål blir möjligt och så att bl. a. vetenskapliga naturvärden skyddas. Riksdagen har uttalat att intresset av att bevara djuphamnsmöjligheterna i området vid Hogdalsnäset i Strömstads kommun bör kunna tillgodoses inom ramen för dessa riktlinjer. Riksdagen har emellertid uttalat sig mot att hamnmöjligheterna utnyttjas på så sätt att miljöstörande industri förläggs till området. Regeringen har vid sin prövning av ansökningar om etablering på Hogdalsnäset för tillverkning av oljeutvinningsplattformar funnit att de fastlagda riktlinjerna medger att ett område på Hogdalsnäset, Kålviksområdet, kan tas i anspråk för sådant ändamål. Om behov uppstår av ökat utrymme för tillverkning av oljeutvinningsplattformar i området avser regeringen att underställa riksdagen frågan om Kålviksområdet kan avgränsas så att även Sundsvik innefattas.

Strömstads kommun har i sitt program redovisat ett betydande område på Hogdalsnäset som kommunen efter närmare studier avser att planlägga för industriändamål.

Planeringen för Hogdalsnäset bör, liksom planeringen för övriga delar av det obrutna kustområdet i norra Bohuslän, utgå från att området skall disponeras så att ett allsidigt utnyttjande för rekreationsändamål blir möjligt.

Regeringen beslutar enligt bestämmelserna i 10 a § BL att det för Hogdalsnäset i Strömstads kommun skall finnas generalplan som tillgodoser detta syfte. Generalplanen skall omfatta näset väster om den planeringskorridor för ny sträckning av väg E 6 vilken i kommunens program har redovisats med beteckningen U₄. Planen skall bygga på förutsättningen att tillverkning av oljeutvinningsplattformar kommer att ske i Kålviksområdet under viss tid, att återställningsåtgärder skall kunna vidtas inom detta område när tillverkningen har upphört, att inget nytt område för djuphamnskrävande verksamhet får tas i anspråk så länge verksamheten vid Kålvik pågår och att området vid Lunnevikens skall reserveras för naturvård och fritidsändamål. Vidare skall de särskilda riktlinjer för verksamheten vid Kålvik som regeringen har föreskrivit tas till utgångspunkt för planeringen. I samband med planeringsarbetet skall

länsstyrelsen samråda med kommunen om lämpliga former för att reglera verksamheten vid Kålvik och om behovet av förordnanden enligt naturvårdslagen m. m. för att tillgodose bl. a. friluftslivets, naturvårdens och kulturminnesvårdens intressen. Länsstyrelsen skall i anslutning till sin redovisning av arbetet under planeringsskedet lämna en särskild redogörelse till regeringen för planeringen för Hogdalsnäset.

Regeringen har i prop. 1975:46 lagt fram förslag till riktlinjer för planering och samordning av samhällets insatser för rekreation och turism. Riksdagens beslut med anledning av förslaget skall beaktas i det fortsatta planeringsarbetet.

I enlighet med överenskommelser som har träffats inom ramen för det nordiska regionalpolitiska samarbetet om informationsutbyte i konkreta planeringsfrågor i gränsområdena bör länsstyrelsen och Strömstads kommun under planeringsskedet samråda med berörda fylkesmyndigheter och kommuner i Norge.

Sambanden i planeringsfrågorna mellan västkusten och Vänerområdet motiverar att länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län samråder med länsstyrelserna i Älvsborgs, Skaraborgs och Värmlands län.

Konflikt föreligger i Uddevalla kommun mellan vetenskapliga naturvårdsintressen och kommunens planer på att anlägga en hamn i Sundsområdet. Frågan prövas för närvarande av regeringen i särskild ordning.

Kommunerna utefter Göta älvs dalgång bör redovisa sina ställningstaganden på ett sätt som ger en översiktlig bild av avsedd markanvändning i hela dalgangen. I detta syfte bör berörda kommuner i planeringsarbetet samarbeta med varandra och med berörda kommuner i Älvsborgs län.

Naturvårdens och kulturminnesvårdens intressen är omfattande i länet. I enlighet med vad som anförs i avsnitt 2.2 i den allmänna promemorian bör åtgärder vidtas för att tillgodose bevarandeintressena inom de ramar som tillgängliga ekonomiska resurser medger. Speciella problem föreligger beträffande kulturminnesvården. Under planeringsskedet bör därför kulturminnesvården ägnas uppmärksamhet i kommunernas planeringsarbete. Länsstyrelsen och landsantikvarien bör så långt möjligt biträda kommunerna i detta arbete. De synpunkter som riksantikvarieämbetet har framfört beträffande det angelägna i att åtgärder vidtas för att tillgodose kulturminnesvårdens intressen inom områden som berörs av de geografiska riktlinjerna för den fysiska riksplaneringen bör härvid beaktas.

Regeringen anser det angeläget att behovet av särskilda åtgärder för att tillgodose olika naturvårdsintressen vid Gullmaren ytterligare utreds under planeringsskedet. Frågan om formerna för ett sådant utredningsarbete övervägs för närvarande inom berörda departement.¹

Behovet av rekreationsområden för tätortsbefolkningen i Göteborgs-

¹ Regeringen har i beslut den 18 juni 1975 uppdragit åt statens naturvårdsverk att utreda behovet av och formerna för skydd av Gullmarens marina miljö.

regionen är betydande. Områden i närheten av Göteborg som är lämpade för rekreation och rörligt friluftsliv och som enligt överväganden i regional och kommunal planering skall användas huvudsakligen för detta ändamål bör ges erforderligt skydd. Detta kan ske dels genom tillämpning av naturvårdslagens bestämmelser, dels i form av fastställd generalplan kompletterad med de förordnanden enligt naturvårdslagen som behövs för att möjliggöra mer långtgående åtgärder till förmån för rekreation och friluftsliv eller för att tillgodose behovet av vård av naturen eller föreskrifter för allmänhetens uppträdande.

Göteborgs och Bohus län innefattar områden av primärt intresse för jordbruket. Vad som anförs i avsnitt 3.2.2 i den allmänna promemorian om att översiktliga planer för markanvändningen som beaktar jordbruksintressena bör utarbetas inom expansiva tätortsregioner, berör i Göteborgs och Bohus län främst Göteborgs, Mölndals, Uddevalla, Kungälv, Munkedals, Stenungsunds, Orust och Tjörns kommuner.

Länsstyrelsen bör under planeringsskedet i samråd med vägmyndigheterna och berörda kommuner närmare studera konflikterna mellan bevarandeintressena och olika alternativ för framtida sträckning av väg E 6.

9.15 Älvsborgs län

Regeringen finner att de inom Älvsborgs län upprättade programmen för fullföljande av den fysiska riksplaneringens intentioner i huvudsak kan ligga till grund för det fortsatta planeringsarbetet.

Regeringen understryker behovet av en samordnad planering för Vänern och dess kustområden. Samtliga berörda kommuner i Älvsborgs län bör utveckla sina program beträffande planeringen för Vänern. I syfte att dra upp riktlinjer för denna samordnande planeringsinsats bör tidigt under planeringsskedet överläggningar inledas mellan länsstyrelserna i Älvsborgs, Skaraborgs och Värmlands län, berörda kommuner och de samarbetsorgan som redan bedriver viss övergripande utredningsverksamhet för Vänern. Planeringsarbetet bör för kommunernas del ges en sådan inriktning att kommunerna kan redovisa sina ställningstaganden på ett sätt som ger en översiktlig bild av avsedd markanvändning för hela Vänerområdet.

Vid planeringen för Vänerområdet bör industrifrågorna ägnas särskild uppmärksamhet med sikte på att få fram ett successivt förbättrat material till ledning för statsmakternas fortsatta överväganden beträffande möjligheterna att till Vänern lokalisera sådan industri som behandlas i den fysiska riksplaneringen. Härvid skall bevarandeintressena samt miljövårdens och fiskets intressen särskilt beaktas.

Sambanden i planeringsfrågorna mellan västkusten och Vänerområdet motiverar att de tre länsstyrelserna under arbetets gång samråder också med länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län.

Berörda centrala verk bör följa planeringsarbetet för Vänern och bistå kommuner och länsstyrelser med underlagsmaterial och synpunkter.

Länsstyrelserna i Älvsborgs, Värmlands och Skaraborgs län skall i anslutning till sina redovisningar av arbetet under planeringskedet lämna en särskild redogörelse till regeringen för planeringsarbetet för Vänern och dess kustområden.

För områdena kring Dalslands kanals sjösystem samt sjöarna Fegen och Lygnern bör berörda kommuner redovisa sina ställningstaganden på ett sätt som ger en översiktlig bild av avsedd markanvändning. Planeringen bör klargöra förutsättningarna för bebyggelseutvecklingen i områdena under hänsynstagande till det rörliga friluftslivets, turismens, naturvårdens m. fl. intressen. I planeringsarbetet bör riskerna för konflikter med fisket uppmärksammas. Planeringsinsatserna för dessa områden bör samordnas även med berörda kommuner i Värmlands, Jönköpings och Hallands län.

I enlighet med de överenskommelser som har träffats inom ramen för det nordiska regionalpolitiska samarbetet om informationsutbyte i konkreta planeringsfrågor i gränsområdena bör berörda kommuner och länsstyrelser under planeringsarbetet samråda med berörda kommuner och fylkesmyndigheter i Norge.

Regeringen har i prop. 1975:46 lagt fram förslag till riktlinjer för planering och samordning av samhällets insatser för rekreation och turism. Riksdagens beslut med anledning av förslaget skall beaktas i det fortsatta planeringsarbetet.

Kommunerna utefter Göta älvs dalgång bör redovisa sina ställningstaganden på ett sätt som ger en översiktlig bild av avsedd markanvändning i hela dalgången. I detta syfte bör kommunerna i Älvsborgs län samarbeta med varandra och med berörda kommuner i Göteborgs och Bohus län i planeringsarbete. Vad som anförs i avsnitt 3.7.2 i den allmänna promemorian rörande omvandling av befintligt äldre byggnadsbestånd bör beaktas.

Fritidsbebyggelsefrågorna bör tas upp till behandling i kommunernas planeringsarbete. Vad som anförs i avsnitt 3.7.2 i den allmänna promemorian rörande omvandling av befintligt äldre byggnadsbestånd bör beaktas.

Behovet av rekreationsområden för tätortsbefolkningen i Göteborgsregionen är betydande. Områden i närheten av Göteborg som är lämpade för rekreation och rörligt friluftsliv och som enligt överväganden i regional och kommunal planering skall användas huvudsakligen för detta ändamål bör ges erforderligt skydd. Detta kan ske dels genom tillämpning av naturvårdslagets bestämmelser, dels i form av fastställd generalplan kompletterad med de förordnanden enligt naturvårdslagen som behövs för att möjliggöra mer långtgående åtgärder till förmån för rekreation och friluftsliv eller för att tillgodose behovet av vård av naturen eller föreskrifter för allmänhetens uppträdande.

Älvsborgs län innefattar områden av primärt intresse för jordbruket. Vad som anförs i avsnitt 3.2.2 i den allmänna promemorian om att översiktliga planer som beaktar jordbruksintressena bör utarbetas inom expansiva tätortsregioner, berör i Älvsborgs län främst Ale, Lilla Edets,

Trollhättans och Vänersborgs kommuner.

När det gäller skogsbrukets behandling i planeringen hänvisas till vad som anförs i avsnitt 3.3.2 i den allmänna promemorian om att större krav måste ställas på hushållningen med skogen och skogsmarken. I planeringen bör skogsbruksfrågorna ägnas ökad uppmärksamhet. Friluftslivets, naturvårdens och kulturminnesvårdens intressen skall härvid beaktas. Detta bör ofta kunna ske utan att virkesproduktionen begränsas. Halle- och Hunneberg bör betraktas som områden inom vilka naturvårdens och kulturminnesvårdens intressen äger särskild tyngd.

Brytning av kvarts och kvartsit har sedan 1900-talets början ägt rum inom den s. k. Dalformationen i Dalsland. Området utgör en del av Dalslands kanals sjösystem som i prop. 1975:46 har angetts som primärt rekreationsområde. Dalformationen bedöms dessutom ha stort värde för den vetenskapliga naturvärden. De för naturvärden mest värdefulla delarna av området bör bevaras. Frågan om skydd för en del av Dalformationen är för närvarande föremål för prövning i särskild ordning.

9.16 Skaraborgs län

Regeringen finner att de inom Skaraborgs län upprättade programmen för fullföljande av den fysiska riksplaneringens intentioner i huvudsak kan ligga till grund för det fortsatta planeringsarbetet.

Regeringen understryker behovet av en samordnad planering för Vänern och dess kustområden. I syfte att dra upp riktlinjer för denna samordnande planeringsinsats bör överläggningar inledas tidigt under planeringsskedet mellan länsstyrelserna i Skaraborgs, Älvsborgs och Värmlands län, berörda kommuner och de samarbetsorgan m. fl. som redan bedriver viss övergripande utredningsverksamhet för Vänern. Planeringsarbetet bör för kommunernas del ges en sådan inriktning att kommunerna kan redovisa sina ställningstaganden på ett sätt som ger en översiktlig bild av avsedd markanvändning för hela Vänerområdet. Inom Skaraborgs län bör härvid särskild vikt tillmätas planeringen för de större öarna och skärgårdsområdena.

Vid planeringen för Vänerområdet bör industrifrågorna ägnas uppmärksamhet med sikte på att få fram ett successivt förbättrat material till ledning för statsmakternas fortsatta överväganden beträffande möjligheterna att till Vänern lokalisera sådan industri som behandlas i den fysiska riksplaneringen. Härvid skall bevarandeintressena samt miljövärdens och fiskets intressen beaktas.

Sambanden i planeringsfrågorna mellan västkusten och Vänerområdet motiverar att de tre länsstyrelserna under arbetets gång samråder också med länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län.

Berörda centrala verk bör följa planeringsarbetet för Vänern och bistå kommuner och länsstyrelser med underlagsmaterial och synpunkter.

Länsstyrelserna i Skaraborgs, Älvsborgs och Värmlands län skall i anslutning till sina redovisningar av arbetet under planeringsskedet lämna

en särskild redogörelse till regeringen för planeringsarbetet för Vänern och dess kustområden.

Det är av vikt att även planeringen för Vättern ges en samlad behandling i det fortsatta arbetet. Länsstyrelserna i berörda län bör föra överläggningar med bl. a. berörda kommuner, Vätterns vattenvårdskommitté och berörda militära myndigheter i detta syfte. Planeringsarbetet bör för kommunernas del på samma sätt som beträffande Vänern ges en sådan inriktning att kommunerna kan redovisa sina ställningstaganden på ett sätt som ger en översiktlig bild av avsedd markanvändning för hela Vätternområdet. Härvid bör fiskets intressen beaktas. I avvaktan på att planer upprättats som beaktar de allmänna riktlinjerna i den fysiska riksplaneringen för behandlingen av bl. a. friluftslivets och fritidsbebyggelsens intressen bör man vara restriktiv i fråga om att tillåta ny fritidsbebyggelse i området.

Det planeringsarbete som pågår för Tivedenområdet och sjöarna Unden och Velen bör drivas vidare och fördjupas i samråd mellan i första hand berörda länsstyrelser och kommuner. Fiskets intressen bör härvid beaktas.

Regeringen har i prop. 1975:46 lagt fram förslag till riktlinjer för planering och samordning av samhällets insatser för rekreation och turism. Riksdagens beslut med anledning av förslaget skall beaktas i det fortsatta planeringsarbetet.

Regeringen understryker behovet av samlade överväganden beträffande den framtida markanvändningen m. m. inom södra Billingen. Ett stort antal intressen riktar anspråk mot området och dess naturresurser. För närvarande pågår betydande utredningsverksamhet inom området och nya kunskaper kommer fram efter hand. Det är för tidigt att nu ange närmare utgångspunkter för områdets framtida utnyttjande. Länsstyrelsen skall under planeringsskedet följa de studier och det planeringsarbete som pågår för området och så långt möjligt samordna de olika arbetsinsatserna. Länsstyrelsen skall vidare med utnyttjande av det material som kommer fram och med stöd i egna studier och i kommunernas fortsatta planeringsarbete göra en samlad utvärdering av de anspråk som riktas mot området och ange förslag till fortsatta åtgärder och lämpliga former för att reglera markens användning. Härvid skall länsstyrelsen med förtur behandla frågan om avvägningar mellan bevarandointressena och önskemål om brytning av kalk, diabas och uran och med ledning av det material som kommer fram beträffande dessa frågor skyndsamt göra en sammanställning med förslag till åtgärder för att säkerställa en rimlig avvägning mellan motstående intressen. Berörda centrala myndigheter bör beredas tillfälle att följa arbetet och så långt möjligt biträda länsstyrelsen i dess arbete.¹ Det ankommer på länsstyrelsen att bedöma om det redan under planeringsskedet finns anledning att uppmärksamma regeringen på vad som sker i södra Billingenområdet.

¹ Regeringen har i beslut den 18 juni 1975 uppdragit åt statens industriverk att utreda vissa frågor angående utvinning av kalksten m. m.

Planeringsarbetet bör för kommunernas del ges en sådan inriktning att en översiktlig bild av avsedd markanvändning erhålls för de delar av området där förutsättningarna för planeringen redan nu kan preciseras i rimlig utsträckning och att hela området på sikt skall kunna omfattas av samordnade översiktliga kommunala markanvändningsplaner i form av generalplaner, kompletterade med erforderliga förordnanden enligt naturvårdslagen.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län skall i anslutning till sin redovisning av arbetet under planeringsskedet till regeringen lämna en särskild redogörelse för planeringsarbetet för södra Billingen med förslag till utgångspunkter för den fortsatta planeringen för området.

Skaraborgs län innefattar betydande områden av primärt intresse för jordbruket. Vad som anförs i avsnitt 3.2.2 i den allmänna promemorian om att översiktliga planer för markanvändningen som beaktar jordbruksintressena bör utarbetas för expansiva tätortsregioner, berör i Skaraborgs län främst Falköpings, Götene, Lidköpings, Mariestads, Skara, Skövde och Tibro kommuner. Vidare skall vad som där anförs om att kommunerna bör samarbeta med varandra och samråda med bl. a. länsstyrelsen och lantbruksnämnden i syfte att utarbeta program för hushållningen med jordbruksmarken gälla för dessa kommuner samt även för Grästorps, Tidaholms, Töreboda och Vara kommuner. Länsstyrelsen skall i anslutning till sin redovisning av arbetet under planeringsskedet lämna en särskild redogörelse för behandlingen av dessa frågor.

När det gäller skogsbrukets behandling i planeringen hänvisas till vad som anförs i avsnitt 3.3.2 i den allmänna promemorian om att större krav måste ställas på hushållningen med skogen och skogsmarken. Länets skogsbruk har betydelse för skogsindustri i andra län. I planeringen bör skogsbruksfrågorna ägnas ökad uppmärksamhet. Friluftslivets, naturvårdens och kulturminnesvårdens intressen skall härvid beaktas. Detta bör ofta kunna ske utan att virkesproduktionen begränsas. Vissa delar av Tiveden och området kring sjön Unden samt Hunneberg bör betraktas som områden inom vilka naturvårdens och kulturminnesvårdens intressen äger särskild tyngd. Närmare samråd beträffande behovet av och formerna för skydd inom dessa områden bör ske under planeringsskedet mellan berörda länsstyrelser och kommuner, naturvårdsverket samt företrädare för skogsbruket.

Frågan om en eventuell flygplats i Viglundaområdet i Skara kommun har tagits upp i programmaterialet. Behovet av markreservat för en flygplats i länet bör övervägas ytterligare och bedömas bl. a. mot bakgrund av möjligheterna att utnyttja befintliga och andra planerade flygfält inom och utom länet samt angelägenheten av att hushålla med den högvärdiga jordbruksmarken.

9.17 Värmlands län

Regeringen finner att de inom Värmlands län upprättade programmen för fullföljande av den fysiska riksplaneringens intentioner i huvudsak

kan ligga till grund för det fortsatta planeringsarbetet.

Regeringen understryker behovet av en samordnad planering för Vänern och dess kustområden. I syfte att dra upp riktlinjer för denna samordnande planeringsinsats bör överläggningar inledas tidigt under planeringsskedet mellan länsstyrelserna i Värmlands, Älvsborgs och Skaraborgs län, berörda kommuner och de samarbetsorgan som redan bedriver viss övergripande utredningsverksamhet för Vänern. Planeringsarbetet bör för kommunernas del ges en sådan inriktning att kommunerna kan redovisa sina ställningstaganden på ett sätt som ger en översiktlig bild av avsedd markanvändning för hela Vänerområdet. Inom Värmlands län bör härvid särskild vikt tillmätas planeringen för norra Väners kust- och skärgårdsområde.

Vid planeringen för Vänerområdet bör industrifrågorna ägnas särskild uppmärksamhet med sikte på att få fram ett successivt förbättrat material till ledning för statsmakternas fortsatta överväganden beträffande möjligheterna att till Vänern lokalisera sådan industri som behandlas i den fysiska riksplaneringen. Härvid skall bevarandeintressena samt miljövårdens och fiskets intressen särskilt beaktas.

Sambanden i planeringsfrågorna mellan västkusten och Vänerområdet motiverar att de tre länsstyrelserna under arbetets gång samråder också med länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län.

Berörda centrala verk bör följa planeringsarbetet för Vänern och bistå kommuner och länsstyrelser med underlagsmaterial och synpunkter.

Länsstyrelserna i Värmlands, Älvsborgs och Skaraborgs län skall i anslutning till sina redovisningar av arbetet under planeringsskedet lämna en särskild redogörelse till regeringen för planeringsarbetet för Vänern och dess kustområden.

För områdena kring Fryksdalens och Dalands kanals sjösystem bör berörda kommuner redovisa sina ställningstaganden på ett sätt som ger en översiktlig bild av avsedd markanvändning. Planeringen bör klargöra förutsättningarna för bebyggelseutvecklingen i områdena under hänsynstagande till det rörliga friluftslivets, turismens, naturvårdens m. fl. intressen. I planeringsarbetet bör riskerna för konflikter med fisket uppmärksammas. Planeringen för Dalands kanals sjösystem bör samordnas mellan berörda kommuner i Värmlands och Älvsborgs län.

Regeringen har i prop. 1975:46 lagt fram förslag till riktlinjer för planering och samordning av samhällets insatser för rekreation och turism. Riksdagens beslut med anledning av förslaget skall beaktas i det fortsatta planeringsarbetet.

De militära myndigheterna har anmält önskemål om att utvidga det befintliga skjutfältet vid Örnäs i Kils kommun. En sådan utvidgning skulle komma att beröra delar av Fryksdalen. Länsstyrelsen bör under planeringsskedet samråda med de militära myndigheterna och berörda kommuner i syfte att åstadkomma en sammanjämkning av de civila och militära intressena när det gäller anspråktagande av mark för en eventuell utvidgning av skjutfältet vid Örnäs.

Enligt fastlagda riktlinjer bör en översiktlig planering utföras för

Klarälvens dalgång, Forshaga, Hammarö, Karlstads och Munkfors kommuner bör utveckla sina program i syfte att tillgodose dessa riktlinjer. Planeringsarbetet för Klarälvens dalgång bör leda fram till att berörda kommuner redovisar sina ställningstaganden på ett sätt som ger en översiktlig bild av avsedd markanvändning. De synpunkter som har framförts av planverket, naturvårdsverket och riksantikvarieämbetet beträffande planeringens omfattning och inriktning bör härvid beaktas. Beträffande behandlingen av de områden som berörs av aktualiserade kraftverksutbyggnader hänvisas till vad som anförs i avsnitt 3.6.2 i den allmänna promemorian. I avvaktan på ställningstaganden i utbyggnadsfrågor bör åtgärder för att tillgodose bevarandebestånden vidtas i en sådan utsträckning att dessa intressen inte äventyras. Vidare bör fiskets intressen beaktas i samband med planeringsarbetet för älvdalen. Kommunerna längs Klarälven bör samordna sin planering.

I enlighet med de överenskommelser som har träffats inom ramen för det nordiska regionalpolitiska samarbetet om informationsutbyte i konkreta planeringsfrågor i gränsområdena bör länsstyrelsen och berörda kommuner under planeringsarbetet samråda med berörda fylkesmyndigheter och kommuner i Norge.

Fritidsbebyggelsefrågorna bör tas upp till behandling i kommunernas planeringsarbete. Vad som anförs i avsnitt 3.7.2 i den allmänna promemorian rörande omvandling av befintligt äldre byggnadsbestånd bör härvid beaktas.

Vid planeringen i områden nära tätorterna vid Vänerkusten, i Klarälvsdalen och längs Frykensäjöarna bör jordbruksintressena ägnas särskilt uppmärksamhet. Vad som anförs i avsnitt 3.2.2 i den allmänna promemorian om att översiktliga planer för markanvändningen som beaktar jordbruksintressena bör utarbetas för expansiva tätortsregioner berör i Värmlands län främst Forshaga, Karlstads, Kils, Kristinehamns och Grums kommuner.

När det gäller skogsbrukets behandling i planeringen hänvisas till vad som anförs i avsnitt 3.3.2 i den allmänna promemorian om att större krav måste ställas på hushållningen med skogen och skogsmarken. I planeringen bör skogsbruksfrågorna ägnas ökad uppmärksamhet. Friluftslivets, naturvårdens och kulturminnesvårdens intressen skall härvid beaktas. Detta bör ofta kunna ske utan att virkesproduktionen begränsas.

Under planeringsskedet bör länsstyrelsen samråda med vägförvaltningen och Karlstads kommun beträffande den konflikt som föreligger mellan väginteressen och kulturminnesvårdens intressen i Alsterdalen i Karlstads kommun. Härvid bör övervägas vilka alternativ för den framtida sträckningen av väg E 18 som bör hållas öppna.

I Torsby kommun bedrivs viss industriell verksamhet (s. k. sprängfogning) som enligt länsstyrelsen närmast är att betrakta som miljöstörande industri i fråga om omgivningspåverkan. Om en utvidgning eller permanentning av verksamheten aktualiseras har länsstyrelsen enligt gällande föreskrifter att bedöma om det finns skäl att uppmärksamma regeringen på detta.

9.18 Örebro län

Regeringen finner att de inom Örebro län upprättade programmen för fullföljande av den fysiska riksplaneringens intentioner i huvudsak kan ligga till grund för det fortsatta planeringsarbetet.

Det är av vikt att planeringen vid Vättern ges en samlad behandling i det fortsatta arbetet. Länsstyrelserna i berörda län bör föra överläggningar med bl. a. berörda kommuner, Vätterns vattenvårdskommitté och berörda militära myndigheter i detta syfte. Planeringsarbetet bör för kommunernas del ges en sådan inriktning att kommunerna kan redovisa sina ställningstaganden på ett sätt som ger en översiktlig bild av avsedd markanvändning för hela Vätternområdet. Härvid bör fiskets intressen beaktas. I avvaktan på att planer upprättats som beaktar de allmänna riktlinjerna i den fysiska riksplaneringen för behandlingen av bl. a. friluftslivets och fritidsbebyggelsens intressen bör man vara restriktiv i fråga om att tillata ny fritidsbebyggelse i området.

Även för området kring Hjälmaren bör berörda kommuner redovisa sina ställningstaganden i en planering som ger en översiktlig bild av avsedd markanvändning. Planeringen bör klargöra förutsättningarna för bebyggelseutvecklingen i området under hänsynstagande till det rörliga friluftslivets, naturvårdens, kulturminnesvårdens m. fl. intressen. I planeringsarbetet bör riskerna för konflikter med fiskets intressen uppmärksammas. Kommunerna bör samråda med varandra och även med berörda kommuner i Södermanlands och Västmanlands län beträffande planering för Hjälmareområdet.

Det planeringsarbete som pågår för Tivedenområdet och sjön Unden samt för Malingsbo--Klotenområdet bör drivas vidare och fördjupas i samråd mellan i första hand berörda länsstyrelser och kommuner. Fiskets intressen bör härvid beaktas. Regeringen har i prop. 1975:46 lagt fram förslag till riktlinjer för planering och samordning av samhällets insatser för rekreation och turism. Riksdagens beslut med anledning av förslaget skall beaktas i det fortsatta planeringsarbetet.

Det föreligger önskemål om att vidga det område som är tillgängligt för rörligt friluftsliv i Kilsbergen över marker som ingår i Villingsbergs skjutfält. Med hänsyn till statsmakternas tidigare ställningstaganden i fråga om upplåtelse av mark inom skjutfältet för det rörliga friluftslivet bör Örebro kommun vid sin planering utgå från nuvarande gränser för skjutfältet. Möjligheterna till ett ökat utnyttjande av mark inom skjutfältet för det rörliga friluftslivet bör prövas i samråd mellan kommunen, länsstyrelsen och berörda militära myndigheter under planeringsskedet.

Fritidsbebyggelsefrågorna bör tas upp till behandling i kommunernas planeringsarbete. Vad som anförs i avsnitt 3.7.2 i den allmänna promemorian rörande omvandling av befintligt äldre byggnadsbestånd bör härvid beaktas.

Beträffande frågor rörande lokalisering eller vidareutveckling av sådan

industri som behandlas i den fysiska riksplaneringen hänvisas till vad som sägs i avsnitt 3.8.2 i den allmänna promemorian om att fortsatta studier av möjligheterna till inlandslokalisering bör kunna läggas upp på ett likartat sätt som motsvarande studier för norrlandskusten och att ett sådant arbete bör bedrivas med stöd i studier och överväganden för större regioner än enskilda län. Länsstyrelserna i Örebro, Västmanlands och Kopparbergs län bör samråda i dessa frågor.

Örebro län innefattar betydande områden av primärt intresse för jordbruket. Vad som anförs i avsnitt 3.2.2 i den allmänna promemorian om att översiktliga planer för markanvändningen som beaktar jordbruksintressena bör utarbetas för expansiva tätortsregioner berör i Örebro län främst Örebro, Kumla, Hallsbergs och Askersunds kommuner. Vidare skall vad som där anförs om att kommunerna bör samarbeta med varandra och samråda med bl. a. länsstyrelse och lantbruksnämnd i syfte att utarbeta program för hushållningen med jordbruksmarken gälla för Örebro, Kumla, Hallsbergs och Lindesbergs kommuner. Länsstyrelsen skall i detta arbete svara för erforderlig samordning med motsvarande arbete i Västmanlands län. Länsstyrelsen skall vidare i anslutning till sin redovisning av arbetet under planeringsskedet lämna en särskild redogörelse för behandlingen av dessa frågor.

När det gäller skogsbrukets behandling i planeringen hänvisas till vad som anförs i avsnitt 3.3.2 i den allmänna promemorian om att större krav måste ställas på hushållningen med skogen och skogsmarken. Länets skogsbruk har betydelse för skogsindustrin i andra län. I planeringen bör skogsbruksfrågorna ägnas ökad uppmärksamhet. Friluftslivets, naturvårdens och kulturminnesvårdens intressen skall härvid beaktas. Detta bör ofta kunna ske utan att virkesproduktionen begränsas. Vissa delar av Tiveden samt området kring sjön Uden bör betraktas som områden inom vilka naturvårdens och kulturminnesvårdens intressen äger särskild tyngd. Samråd beträffande behovet av och förmerna för skydd inom dessa områden bör ske under planeringsskedet mellan berörda länsstyrelser och kommuner, naturvårdsverket samt företrädare för skogsbruket.

Örebro kommun har angett en stor del av de områden som bedömts vara av riksintresse för naturvård, kulturminnesvård och rörligt friluftsliv som utredningsområden. Regeringen hänvisar med anledning härav till vad som anförs i avsnitt 2.2 i den allmänna promemorian att de fortsatta planeringsåtgärderna bör preciseras i områden som i programmen har angetts som utredningsområden samt vad som där anförs om att åtgärder för att tillgodose bl. a. naturvårdens och kulturminnesvårdens intressen bör vidtas under planeringsskedet inom de ramar som tillgängliga ekonomiska resurser medger.

9.19 Västmanlands län

Regeringen finner att de inom Västmanlands län upprättade programmen för fullföljande av den fysiska riksplaneringens intentioner i huvudsak kan ligga till grund för det fortsatta planeringsarbetet.

För områdena vid Mälaren bör berörda kommuner redovisa sina ställningstaganden i en planering som ger en översiktlig bild av avsedd markanvändning. Stor återhållsamhet bör iakttas med att tillåta ny fritidsbebyggelse inom dessa områden. De synpunkter som framförts beträffande planeringens omfattning och inriktning av planverket, naturvårdsverket och riksantikvarieämbetet bör uppmärksammas under planeringsarbetet.

Även för området kring Hjälmaran bör berörda kommuner redovisa sina ställningstaganden i en planering som ger en översiktlig bild av avsedd markanvändning. Planeringen bör klargöra förutsättningarna för bebyggelseutvecklingen i området under hänsynstagande till det rörliga friluftslivets, naturvårdens, kulturminnesvårdens m. fl. intressen. Samråd bör ske med berörda kommuner i Södermanlands och Örebro län.

Enligt fastlagda riktlinjer för den fysiska riksplaneringen bör en översiktlig planering utföras för huvudälvarnas dalgångar. Planeringsarbetet för Dalälvens dalgång bör bedrivas på motsvarande sätt som angetts ovan för Mälaramrådet. De synpunkter som har framförts av planverket, naturvårdsverket och riksantikvarieämbetet beträffande planeringens omfattning och inriktning bör uppmärksammas. Kommunerna vid Dalälven bör samordna sin planering inbördes och med berörda kommuner i Uppsala, Kopparbergs och Gävleborgs län.

I planeringsarbetet för områdena vid Mälaren, Hjälmaran, Dalälven och Malingsbo-Kloten bör fiskets intressen beaktas.

Planeringsarbetet för Malingsbo-Klotenområdet bör drivas vidare och fördjupas i samråd mellan i första hand berörda länsstyrelser och kommuner. Regeringen har i prop. 1975:46 lagt fram förslag till riktlinjer för planering och samordning av samhällets insatser för rekreation och turism. Riksdagens beslut med anledning av förslaget skall beaktas i det fortsatta planeringsarbetet.

Återhållsamhet med att tillåta ny fritidsbebyggelse vid Mälaren och Hjälmaran ställer krav på hög planeringsberedskap för sådan bebyggelse inom andra delar av länet. Vad som anförs i avsnitt 3.7.2 i den allmänna promemorian rörande omvandling av befintligt äldre byggnadsbestånd bör härvid beaktas.

Beträffande frågor rörande lokalisering eller vidareutveckling av sådan industri som behandlas i den fysiska riksplaneringen hänvisas till vad som sägs i avsnitt 3.8.2 i den allmänna promemorian om att fortsätta studier av möjligheterna till inlandslokalisering bör kunna läggas upp på ett likartat sätt som motsvarande studier för norrlandskusten och att ett sådant arbete bör bedrivas med stöd i studier och överväganden för större regioner än enskilda län. Länsstyrelserna i Örebro, Västmanlands och Kopparbergs län bör samråda i dessa frågor.

Västmanlands län innefattar betydande områden av primärt intresse för jordbruket. Vad som anförs i avsnitt 3.2.2 i den allmänna promemorian om att översiktliga planer för markanvändningen som beaktar jordbruksintressena bör utarbetas för expansiva tätortsregioner,

berör i Västmanlands län främst Arboga, Hallstahammars, Kungsörs, Köpings, Sala och Västerås kommuner. För dessa kommuner och för Heby kommun skall också gälla vad som i promemorian anförs om att kommunerna bör samarbeta med varandra och samråda med bl. a. länsstyrelse och lantbruksnämnd i syfte att utarbeta program för hushållningen med jordbruksmarken. Länsstyrelsen skall i detta arbete svara för erforderlig samordning med motsvarande arbete i Uppsala och Örebro län. Länsstyrelsen skall vidare i anslutning till sin redovisning av arbetet under planeringsskedet lämna en särskild redogörelse för behandlingen av dessa frågor.

När det gäller skogsbrukets behandling i planeringen hänvisas till vad som anförs i avsnitt 3.3.2 i den allmänna promemorian om att större krav måste ställas på hushållningen med skogen och skogsmarken. Länets skogsbruk har betydelse för skogsindustri i andra län. I planeringen bör skogsbruksfrågorna ägnas ökad uppmärksamhet. Friluftslivets, naturvårdens och kulturminnesvårdens intressen skall härvid beaktas. Detta bör ofta kunna ske utan att virkesproduktionen begränsas.

9.20 Kopparbergs län

Regeringen finner att de inom Kopparbergs län upprättade programmen för fullföljande av den fysiska riksplaneringens intentioner i huvudsak kan ligga till grund för det fortsatta planeringsarbetet. Flera av programmen behöver emellertid utvecklas vidare och konkretiseras främst när det gäller planeringsinsatser inom de områden i länet som berörs av de geografiska riktlinjerna för den fysiska riksplaneringen.

Det är angeläget att samtliga kommuner i länet under planeringsskedet genomför kommunomfattande överväganden och redovisar sina ställningstaganden i kommunöversikter i vilka anges riktlinjer för bebyggelseutvecklingen och behovet av fortsatt planläggning. Regeringen hänvisar till vad som anförs i avsnitt 2 i den allmänna promemorian om ansvarsfördelningen i det fortsatta planeringsarbetet och om inriktningen m. m. av detta arbete.

Enligt de av statsmakterna fastlagda riktlinjerna för den fysiska riksplaneringen skall vissa områden i fjällvärlden undantas från tyngre exploatering, t. ex. vägdragning och vattenkraftutbyggnad samt i förekommande fall också från skogsbruk. Planverket och naturvårdsverket har på regeringens uppdrag utarbetat förslag till närmare avgränsning av dessa områden. Avgränsningsförslagen har nyligen redovisats till berörda kommuner och länsstyrelser för synpunkter. Sedan förslagen setts över, skall verken lämna slutliga förslag till avgränsning till regeringen.

Många olika anspråk ställs på utnyttjandet av fjällområdena. Det är angeläget att översiktliga, planmässiga överväganden om markanvändningen i fjällvärlden kommer till stånd. Kommuner och länsstyrelser bör under planeringsskedet samarbeta i dessa frågor och i samarbete med planverket och naturvårdsverket precisera redovisade intresseområden, klarlägga riskerna för konflikter mellan olika intressen samt närmare ange

inom vilka områden en fortsatt kommunal planering bör komma till stånd och var markanvändningen huvudsakligen bör regleras genom tillämpning av naturvårdslagens bestämmelser. Härvid bör rennäringens intressen beaktas i enlighet med vad som anförs i avsnitt 3.5.2 i den allmänna promemorian.

I avvaktan på statsmakternas ställningstaganden till den närmare avgränsningen av de områden som bör undantas från tyngre exploatering och skogsbruk bör planläggning som innefattar utveckling av bebyggelse och anläggningar m. m. undvikas inom de områden som redovisas i planverkets och naturvårdsverkets preliminära avgränsningsförslag.

För stora delar av fjällområdet i Kopparbergs län gäller särskilt att områdena har stor betydelse som rekreationsområden för tätortsbefolkningen i Syd- och Mellansverige. Det finns därför stort behov av översiktliga och planmässiga överväganden som tillgodoser det rörliga friluftslivets intressen. Härvid bör den enskilda fritidsbebyggelsens utveckling sättas i relation till behovet av andra övernattningsmöjligheter i anslutning till områden av värde för friluftsliv och rekreation. Malungs och Älvdalens kommuner bör vidareutveckla sina program när det gäller planeringen för kommunernas fjällområden.

I enlighet med de överenskommelser som har träffats inom ramen för det nordiska regionalpolitiska samarbetet om informationsutbyte i konkreta planeringsfrågor i gränsområdena bör berörda kommuner och länsstyrelser under planeringsarbetet samråda med berörda kommuner och fylkesmyndigheter i Norge.

Enligt fastlagda riktlinjer bör en översiktlig planering utföras för huvudälvarnas dalgångar. Avesta, Sätters, Borlänge, Gagnefs, Vansbro, Malungs, Mora och Älvdalens kommuner bör utveckla sina program i syfte att tillgodose dessa riktlinjer. Planeringsarbetet för Österdalälvens, Västerdalälvens och Dalälvens dalgångar bör leda fram till att berörda kommuner redovisar sina ställningstaganden på ett sätt som ger en översiktlig bild av avsedd markanvändning. De synpunkter som har framförts av planverket, naturvårdsverket och riksantikvarieämbetet beträffande planeringens omfattning och inriktning bör härvid uppmärksammas.

Beträffande behandlingen av de områden som berörs av aktualiserade vattenkraftutbyggnader hänvisas till vad som anförs i avsnitt 3.6.2 i den allmänna promemorian. I avvaktan på ställningstaganden i utbyggnadsfrågan bör åtgärder vidtas för att tillgodose bevarandeintressena i sådan utsträckning att dessa intressen inte äventyras. Vidare bör fiskets intressen beaktas i samband med planeringsarbetet för älvdalarna. Kommunerna vid Dalälven bör samordna sin planering även med berörda kommuner i Västmanlands och Gävleborgs län.

En översiktlig planering för områdena kring Siljan och Orsasjön och för den s. k. Siljansringen är angelägen. Planeringsarbetet bör liksom beträffande älvdalarna leda fram till att berörda kommuner redovisar sina ställningstaganden på ett sätt som ger en översiktlig bild av avsedd

markanvändning. Det är av vikt att Mora, Orsa, Rättviks och Leksands kommuner inleder samarbete för att få till stånd en samordnad planering för dessa områden. Samråd bör härvid ske med länsstyrelsen, lantbruksnämnden, landsantikvarien och andra berörda regionala myndigheter. De regionala myndigheterna bör biträda kommunerna med underlagsmaterial för planeringen. Även fiskets intressen bör härvid beaktas. Man bör iakttä återhållsamhet i fråga om att tillåta ny fritidsbebyggelse i områdena i avvaktan på att planer upprättats som beaktar bl. a. naturvårdens, kulturminnesvårdens och friluftslivets intressen.

Planeringsarbetet för Malingsbo -Klotenområdet bör drivas vidare och fördjupas i samråd mellan i första hand berörda länsstyrelser och kommuner. Fiskets intressen bör härvid beaktas.

Regeringen har i prop. 1975:46 lagt fram förslag till riktlinjer för planering och samordning av samhällets insatser för rekreation och turism. Riksdagens beslut med anledning av förslaget skall beaktas i det fortsatta planeringsarbetet.

Återhållsamhet med att tillåta ny fritidsbebyggelse bl. a. i Siljansområdet och i fjällområdena ställer krav på hög planeringsberedskap för sådan bebyggelse inom andra delar av länet. Vad som anförs i avsnitt 3.7.2 i den allmänna promemorian rörande omvandling av befintligt äldre byggnadsbestånd bör härvid beaktas.

Beträffande frågor rörande lokalisering eller vidareutveckling av sådan industri som behandlas i den fysiska riksplaneringen hänvisas till vad som sägs i avsnitt 3.8.2 i den allmänna promemorian om att fortsätta studier av möjligheterna till inlandslokalisering bör kunna läggas upp på ett likartat sätt som motsvarande studier för norrlandskusten och att ett sådant arbete bör bedrivas med stöd i studier och överväganden för större regioner än enskilda län. Länsstyrelserna i Kopparbergs, Örebro och Västmanlands län bör samråda i dessa frågor.

Kopparbergs län innefattar områden av primärt intresse för jordbruket. Vad som anförs i avsnitt 3.2.2 i den allmänna promemorian om att översiktliga planer för markanvändningen som beaktar jordbruksintressena bör utarbetas för expansiva tätortsregioner, berör i Kopparbergs län främst Avesta, Faluns och Borlänge kommuner. Även inom andra områden i länet, främst längs Dalälven och i Siljansbygden, bör jordbruksintressena ägnas särskild uppmärksamhet i planeringsarbetet. Det är härvid angeläget att jordbrukets rationalisering kan drivas vidare med beaktande av naturvårdens och kulturminnesvårdens intressen. Dessa frågor bör studeras i det fortsatta planeringsarbetet i samråd mellan företrädare för kommunerna, länsstyrelsen, lantbruksnämnden och landsantikvarien.

När det gäller skogsbrukets behandling i planeringen hänvisas till vad som anförs i avsnitt 3.3.2 i den allmänna promemorian om att större krav måste ställas på hushållningen med skogen och skogsmarken. Länets skogsbruk har betydelse för skogsindustri i andra län. I planeringen bör skogsbruksfrågorna ägnas ökad uppmärksamhet. Friluftslivets, naturvar-

dens och kulturminnesvårdens intressen skall härvid beaktas. Detta bör ofta kunna ske utan att virkesproduktionen begränsas.

Länsstyrelsen bör under planeringsskedet ta initiativ till överläggningar med de militära myndigheterna beträffande konflikterna mellan å ena sidan naturvårdens och det rörliga friluftslivets intressen och å andra sidan militära intressen inom områdena Lugnet-Sjulsarvet i Faluns kommun och Rivsjövattnet i Älvdalens kommun.

9.21 Gävleborgs län

Regeringen finner att de inom Gävleborgs län upprättade programmen för fullföljande av den fysiska riksplaneringens intentioner i huvudsak kan ligga till grund för det fortsatta planeringsarbetet.

För länets kustområden bör en översiktlig kommunal planering genomföras som underlag för fortsatta bedömningar i fråga om behovet av särskilda markanvändningsreglerande åtgärder i kustzonen för att bl. a. skydda kustområden som är värdefulla för friluftsliv och naturvård. Fiskets intressen bör beaktas vid planeringen för kusten.

Gävle, Söderhamns och Hudiksvalls kommuner har behandlat frågan om lokalisering av miljöstörande industri. I enlighet med vad som anförs i avsnitt 3.8.2 i den allmänna promemorian bör utrednings- och planeringsåtgärderna i detta hänseende drivas vidare i samarbete mellan kommunerna och länsstyrelsen.

Enligt fastlagda riktlinjer för den fysiska riksplaneringen bör en översiktlig planering utföras för huvudälvarnas dalgångar. Ljusdals och Söderhamns kommuner bör utveckla sina program i syfte att tillgodose dessa riktlinjer. Planeringsarbetet för Ljusnans och Dalälvens dalgångar bör leda fram till att berörda kommuner redovisar sina ställningstaganden på ett sätt som ger en översiktlig bild av avsedd markanvändning. De synpunkter som har framförts av planverket, naturvårdsverket och riksantikvarieämbetet beträffande planeringens omfattning och inriktning bör härvid beaktas. Kommunerna vid de nämnda älvarna bör samordna sin planering inbördes och med berörda kommuner i Uppsala, Västmanlands, Kopparbergs och Jämtlands län.

Beträffande behandlingen av de områden som berörs av aktualiserade vattenkraftutbyggnader hänvisas till vad som anförs i avsnitt 3.6.2 i den allmänna promemorian. I avvaktan på ställningstaganden i utbyggnadsfrågor bör åtgärder för att tillgodose bevarandointressena vidtas i sådan utsträckning att dessa intressen inte äventyras. Vidare bör fiskets intressen beaktas i samband med planeringsarbetet för älvdalarna.

Regeringen har i prop. 1975:46 lagt fram förslag till riktlinjer för planering och samordning av samhällets insatser för rekreation och turism. Riksdagens beslut med anledning av förslaget skall beaktas i det fortsatta planeringsarbetet.

För området kring Dellensjöarna bör under planeringsskedet formerna för att tillgodose bevarandointressena närmare utredas i samråd mellan

Hudiksvalls kommun, länsstyrelsen och övriga berörda regionala myndigheter. De överväganden som härvid görs bör ligga till grund för kommunens fortsatta planering för området.

De av Ljusdals kommun föreslagna formerna för planeringen av Orsa Finnmark har ifrågasatts av länsstyrelsen och planverket. Frågan bör övervägas vidare i samråd mellan länsstyrelsen och kommunen. Regeringen erinrar om att det rent principiellt inte föreligger några hinder att utnyttja generalplaneinstitutet också för mycket översiktlig planering.

Gävleborgs län innefattar områden av primärt intresse för jordbruket. Vid planeringen för områden nära tätorterna, vid kusten och i älvdalarna bör jordbruksintressena ägnas särskild uppmärksamhet. Vad som anförs i avsnitt 3.2.2 i den allmänna promemorian om att översiktliga planer för markanvändningen som beaktar jordbruksintressena bör utarbetas inom expansiva tätortsregioner, berör i Gävleborgs län främst Bollnäs, Gävle, Hudiksvalls, Sandvikens och Söderhamns kommuner.

När det gäller skogsbrukets behandling i planeringen hänvisas till vad som anförs i avsnitt 3.3.2 i den allmänna promemorian om att större krav måste ställas på hushållningen med skogen och skogsmarken. I planeringen bör skogsbruksfrågorna ägnas ökad uppmärksamhet. Friluftslivets, naturvårdens och kulturminnesvårdens intressen skall härvid beaktas. Detta bör ofta kunna ske utan att virkesproduktionen begränsas.

9.22 Västernorrlands län

Regeringen finner att de inom Västernorrlands län upprättade programmen för fullföljande av den fysiska riksplaneringens intentioner i huvudsak kan ligga till grund för det fortsatta planeringsarbetet.

Kustområdet mellan Ångermanälven och Köpmanholmen har i de av statsmakterna fastlagda riktlinjerna angetts som obrutet kustområde. De områden som har angetts som obrutna, och som helt bör undantas från lokalisering av miljöstörande industri, bör inte utvidgas med områden som inrymmer sådan industri. Hela skärgårdsområdet med innanförliggande kust (Höga Kusten) utgör emellertid en enhet som bör bli föremål för en sammanhållen planering. Inom detta område bör kommunerna redovisa sina ställningstaganden på ett sätt som ger en översiktlig bild av avsedd markanvändning. Härvid bör de synpunkter som planverket och naturvårdsverket har framfört beträffande planeringens omfattning och inriktning beaktas. Regeringen finner att de former planeringsarbetet fått för Höga Kustenområdet är tillfredsställande. Länsstyrelsen bör göra en utvärdering av hittills utfört utredningsarbete och ställa de resultat som därvid kommer fram till de berörda kommunernas förfogande som underlag för en samordning av deras fortsatta planeringsarbete.

I det fortsatta arbetet bör även beaktas behovet av en samordning mellan planeringen för att säkerställa miljövärdena i Höga-Kustenområdet och föreslagen planering för utveckling av industri i Härnösands- och Kramforsområdet samt Köpmanholmen i Örnsköldsviks kommun.

Härnösands, Kramfors och Örnsköldsviks kommuner bör samarbeta med varandra och med länsstyrelsen i dessa frågor.

För länets övriga kustområden bör en översiktlig kommunal planering genomföras som underlag för fortsatta bedömningar om behovet av särskilda markanvändningsreglerande åtgärder i kustzonen.

Samtliga kustkommuner i länet har behandlat frågan om lokalisering av miljöstörande industri. I enlighet med vad som anförs i avsnitt 3.8.2 i den allmänna promemorian bör *utrednings- och planeringsåtgärderna* i detta hänseende drivas vidare i samarbete mellan kommunerna och länsstyrelsen. Härvid bör även fisket redovisas på ett sådant sätt att riskerna för negativa återverkningar på fisket till följd av industrietableringar kan beaktas i planeringen.

Enligt fastlagda riktlinjer bör en översiktlig planering utföras för huvudälvarnas dalgångar. Ange kommun bör utveckla sitt program i detta hänseende. Planeringsarbetet längs Angermanälvens, Indalsälvens och Ljungans dalgångar bör leda fram till att berörda kommuner redovisar *sina ställningstaganden* på ett sätt som ger en översiktlig bild av avsedd markanvändning. Den avgränsning av planeringsområden längs älvdalarna som redovisas av planverket bör härvid beaktas. Kommunerna vid de nämnda älvarna bör samordna sin planering även med berörda kommuner i Jämtlands och Västerbottens län. Vidare bör fiskets intressen beaktas i samband med planeringsarbetet för älvdalarna. Beträffande behandlingen av de områden som berörs av aktualiserade vattenkraftutbyggnader hänvisas till vad som anförs i avsnitt 3.6.2 i den allmänna promemorian. I avvaktan på ställningstaganden i utbyggnadsfrågan bör åtgärder vidtas i en sådan utsträckning att bevarandointressena inte äventyras.

Västernorrlands län innefattar områden av primärt intresse för jordbruket. Vid planeringen i områden nära tätorterna vid kusten och i älvdalarna bör jordbruksintressena ägnas särskild uppmärksamhet i enlighet med vad som anförs i avsnitt 3.2.2 i den allmänna promemorian om att *översiktliga planer för markanvändningen som beaktar jordbruksintressena* bör utarbetas som grund för överväganden om lämpliga utbyggnadsriktningar.

När det gäller skogsbrukets behandling i planeringen hänvisas till vad som anförs i avsnitt 3.3.2 i den allmänna promemorian om att större krav måste ställas på hushållningen med skogen och skogsmarken. I planeringen bör skogsbruksfrågorna ägnas ökad uppmärksamhet. Friluftslivets, naturvårdens och kulturminnesvårdens intressen skall härvid beaktas. Detta bör ofta kunna ske utan att virkesproduktionen begränsas.

9.23 Jämtlands län

Regeringen finner att de inom Jämtlands län upprättade programmen för fullföljande av den fysiska riksplaneringens intentioner i huvudsak kan ligga till grund för det fortsatta planeringsarbetet. Programarbetet i Härjedalens kommun har emellertid varit förenat med svårigheter.

Kommunens program behöver utvecklas vidare.

Enligt de av statsmakterna fastlagda riktlinjerna för den fysiska riksplaneringen skall vissa områden i fjällvärlden undantas från tyngre exploatering, t. ex. vägdragning och vattenkraftutbyggnad samt i förekommande fall också från skogsbruk. Planverket och naturvårdsverket har på regeringens uppdrag utarbetat förslag till närmare avgränsning av dessa områden. Förslagen har nyligen redovisats till berörda kommuner och länsstyrelser. Sedan förslagen setts över, skall verken lämna slutliga förslag till avgränsning till regeringen.

Många olika anspråk ställs på utnyttjandet av fjällområdena. Det är angeläget att översiktliga, planmässiga överväganden om markanvändningen i fjällvärlden kommer till stånd. Kommuner och länsstyrelser bör under planeringsskedet samarbeta i dessa frågor och i samarbete med planverket och naturvårdsverket precisera redovisade intresseområden, klarlägga riskerna för konflikter mellan olika intressen samt närmare ange inom vilka områden en fortsatt kommunal planering bör komma till stånd och var markanvändningen huvudsakligen bör regleras genom tillämpning av naturvårdslagets bestämmelser. Härvid bör rennäringens intressen beaktas i enlighet med vad som anförs i avsnitt 3.5.2 i den allmänna promemorian. I avvaktan på statsmakternas ställningstaganden till den närmare avgränsningen av de områden som bör undantas från tyngre exploatering och skogsbruk, bör planläggning som innefattar utveckling av bebyggelse och anläggningar m. m. undvikas inom de områden som redovisas i planverkets och naturvårdsverkets preliminära avgränsningsförslag. I enlighet med de överenskommelser som har träffats inom ramen för det nordiska regionalpolitiska samarbetet om informationsutbyte i konkreta planeringsfrågor i gränsområdena bör berörda kommuner och länsstyrelser under planeringsarbetet samråda med berörda kommuner och fylkesmyndigheter i Norge.

Regeringen har i prop. 1975:46 lagt fram förslag till riktlinjer för planering och samordning av samhällets insatser för rekreation och turism. Riksdagens beslut med anledning av förslaget skall beaktas i det fortsatta planeringsarbetet.

Enligt fastlagda riktlinjer bör en översiktlig planering utföras för huvudälvarnas dalgångar. Planeringsarbetet för Indalsälvens, Ljungans och Ljusnans dalgångar bör leda fram till att berörda kommuner redovisar sina ställningstaganden på ett sätt som ger en översiktlig bild av avsedd markanvändning. De synpunkter som planverket, naturvårdsverket och riksantikvarieämbetet har framfört beträffande planeringens omfattning och inriktning bör härvid beaktas.

Beträffande behandlingen av de områden som berörs av aktualiserade vattenkraftutbyggnader hänvisas till vad som anförs i avsnitt 3.6.2 i den allmänna promemorian. I avvaktan på ställningstaganden i utbyggnadsfrågan bör åtgärder för att tillgodose bevarandeintressena vidtas i sådan utsträckning att dessa intressen inte äventyras. Vidare bör fiskets intressen beaktas i samband med planeringsarbetet för älvdalarna.

Kommunerna vid de nämnda älvarna bör samordna sin planering även med berörda kommuner i Gävleborgs och Västernorrlands län.

En översiktlig planering för Storsjöbygden är angelägen. De initiativ som tagits för att samordna planeringen för Storsjöns stränder bör fullföljas i det fortsatta arbetet. Samråd bör härvid ske med länsstyrelsen, lantbruksnämnden och andra berörda regionala myndigheter. Planeringsarbetet bör leda fram till att berörda kommuner redovisar sina ställningstaganden på ett sätt som ger en översiktlig bild av avsedd markanvändning.

Jordbrukets intressen bör särskilt beaktas vid planeringen för Storsjöbygden. Vad som anförs i avsnitt 3.2.2 i den allmänna promemorian om att översiktliga planer för markanvändningen som beaktar jordbruksintressena bör utarbetas inom expansiva tätortsregioner berör i Jämtlands län främst Östersunds och Krokoms kommuner.

När det gäller skogsbrukets behandling i planeringen hänvisas till vad som anförs i avsnitt 3.3.2 i den allmänna promemorian om att större krav måste ställas på hushållningen med skogen och skogsmarken. I planeringen bör skogsbruksfrågorna ägnas ökad uppmärksamhet. Friluftslivets, naturvårdens och kulturminnesvårdens intressen skall härvid beaktas. Detta bör ofta kunna ske utan att virkesproduktionen begränsas. Vidare bör beaktas att länets skogsbruk har stor betydelse för skogsindustri i andra län.

Länsstyrelsen skall i samarbete med övriga berörda regionala myndigheter samråda med Härjedalens kommun i syfte att utreda de problem som föreligger enligt myndigheternas yttranden över kommunens program. Det är angeläget att de i den fysiska riksplaneringen behandlade intresseområdena ges ett tillfredsställande skydd och att kommunen i enlighet med vad som anförs i avsnitt 2.2 i den allmänna promemorian behandlar dessa områden i en översiktlig kommunal planering.

9.24 Västerbottens län

Regeringen finner att de inom Västerbottens län upprättade programmen för fullföljande av den fysiska riksplaneringens intentioner i huvudsak kan ligga till grund för det fortsatta planeringsarbetet.

Enligt de av statsmakterna fastlagda riktlinjerna för den fysiska riksplaneringen skall vissa områden i fjällvärlden undantas från tyngre exploatering, t. ex. vägdragning och vattenkraftutbyggnad samt i förekommande fall också från skogsbruk. Planverket och naturvårdsverket har på regeringens uppdrag utarbetat förslag till närmare avgränsning av dessa områden. Avgränsningsförslagen har nyligen redovisats till berörda kommuner och länsstyrelser. Sedan förslagen setts över, skall verken lämna slutliga förslag till avgränsning till regeringen.

Många olika anspråk ställs på utnyttjandet av fjällområdena. Det är angeläget att översiktliga, planmässiga överväganden om markanvänd-

ningen i fjällvärlden kommer till stånd. Kommuner och länsstyrelser bör under planeringsskedet samarbeta i dessa frågor och i samarbete med planverket och naturvårdsverket precisera redovisade intresseområden, klarlägga riskerna för konflikter mellan olika intressen samt närmare ange inom vilka områden en fortsatt kommunal planering bör komma till stånd och var markanvändningen huvudsakligen bör regleras genom tillämpning av naturvårdslagens bestämmelser. Härvid bör rennäringens intressen beaktas i enlighet med vad som anförs i avsnitt 3.5.2 i den allmänna promemorian. I avvaktan på statsmakternas ställningstaganden till den närmare avgränsningen av de områden som bör undantas från tyngre exploatering och skogsbruk bör planläggning som innefattar utveckling av bebyggelse och anläggningar m. m. undvikas inom de områden som redovisas i planverkets och naturvårdsverkets preliminära avgränsningsförslag. I enlighet med de överenskommelser som har träffats inom ramen för det nordiska regionalpolitiska samarbetet om informationsutbyte i konkreta planeringsfrågor i gränsområdena bör berörda kommuner och länsstyrelser under planeringsarbetet samråda med berörda kommuner och fylkesmyndigheter i Norge.

Regeringen har i prop. 1975:46 lagt fram förslag till riktlinjer för planering och samordning av samhällets insatser för rekreation och turism. Riksdagens beslut med anledning av förslaget skall beaktas i det fortsatta planeringsarbetet.

Enligt fastlagda riktlinjer bör en översiktlig planering utföras för huvudälvarnas dalgångar. Skellefteå, Vindelns, Vännäs och Umeå kommuner bör utveckla sina program i syfte att tillgodose dessa riktlinjer. Planeringsarbetet för Byskeälvens, Skellefteälvens, Vindelälvens, Umeälvens och Angermanälvens dalgångar bör leda fram till att berörda kommuner redovisar sina ställningstaganden på ett sätt som ger en översiktlig bild av avsedd markanvändning. De synpunkter som framförts av planverket, naturvårdsverket och riksantikvarieämbetet beträffande planeringens omfattning och inriktning bör härvid beaktas.

Beträffande behandlingen av de områden som berörs av aktualiserade vattenkraftutbyggnader hänvisas till vad som anförs i avsnitt 3.6.2 i den allmänna promemorian. I avvaktan på ställningstaganden i utbyggnadsfrågan bör åtgärder för att tillgodose bevarandointressena vidtas i sådan utsträckning att dessa intressen inte äventyras. Vidare bör fiskets intressen beaktas i samband med planeringsarbetet för älvdalarna. Kommunerna vid de nämnda älvarna bör samordna sin planering även med berörda kommuner i Västernorrlands, Jämtlands och Norrbottens län.

För länets kustområden bör en översiktlig kommunal planering genomföras som underlag för fortsatta bedömningar i fråga om behovet av särskilda markanvändningsreglerande åtgärder i kustzonen. Liksom för älvdalarna bör fiskets intressen beaktas vid planeringen för kusten.

Kustkommunerna i länet har inte närmare behandlat frågor om lokalisering av miljöstörande industri i sina program. I enlighet med vad

som anförs i avsnitt 3.8.2 i den allmänna promemorian bör under planeringsskedet utrednings- och planeringsåtgärder avseende lokalisering av miljöstörande industri vidtas i samarbete mellan kommunerna vid kusten och länsstyrelsen.

Västerbottens län innefattar områden av primärt intresse för jordbruket. Vid planeringen för områden nära tätorterna vid kusten och i älvdalarna bör jordbruksintressena ägnas särskild uppmärksamhet. Vad som anförs i avsnitt 3.2.2 i den allmänna promemorian om att översiktliga planer för markanvändningen som beaktar jordbruksintressena bör utarbetas inom expansiva tätortsregioner berör i Västerbottens län främst Skellefteå och Umeå kommuner.

När det gäller skogsbrukets behandling i planeringen hänvisas till vad som anförs i avsnitt 3.3.2 i den allmänna promemorian om att större krav måste ställas på hushållningen med skogen och skogsmarken. I planeringen bör skogsbruksfrågorna ägnas ökad uppmärksamhet. Friluftslivets, naturvårdens och kulturminnesvårdens intressen skall härvid beaktas. Detta bör ofta kunna ske utan att virkesproduktionen begränsas.

Behov av markreservation för flygplats har aktualiserats i bl. a. Sorsele kommun. Vid överväganden i denna fråga bör samråd ske med länsstyrelsen och angränsande kommuner i Norrbottens län.

9.25 Norrbottens län

Regeringen finner att de inom Norrbottens län upprättade programmen för fullföljande av den fysiska riksplaneringens intentioner i huvudsak kan ligga till grund för det fortsatta planeringsarbetet.

Riktlinjerna för den fysiska riksplaneringen skall enligt statsmakternas beslut till stor del fullföljas inom ramen för en kommunal planering. Det är angeläget att samtliga kommuner under planeringsskedet genomför kommunomfattande bedömningar beträffande behandlingen av riksintressena och redovisar sina ställningstaganden och förslag till säkerställandeåtgärder i t. ex. kommunöversikter i vilka anges behovet av fortsatt planläggning och riktlinjer för bebyggelseutvecklingen i de delar av kommunerna där sadana kan anses erforderliga. Bl. a. Arvidsjaurs och Pajala kommuners program behöver vidareutvecklas i detta avseende. Regeringen erinrar vidare om att vad som anförs i avsnitt 3.5.2 i den allmänna promemorian om att rennäringens intressen bör beaktas i planeringen och att samråd med berörda samebyar bör komma till stånd i ett tidigt skede av planeringsarbetet.

Enligt de av statsmakterna fastlagda riktlinjerna för den fysiska riksplaneringen skall vissa områden i fjällvärlden undantas från tyngre exploatering, t. ex. vägdragnings- och vattenkraftutbyggnad samt i förekommande fall också från skogsbruk. Planverket och naturvårdsverket har på regeringens uppdrag utarbetat förslag till närmare avgränsning av dessa områden. Avgränsningsförslagen har nyligen redovisats till berörda kommuner och länsstyrelser. Sedan förslagen setts över skall verken lämna slutliga förslag till avgränsning till regeringen.

Många olika anspråk ställs på utnyttjandet av fjällområdena. Det är angeläget att översiktliga, planmässiga överväganden om markanvändningen i fjällvärlden kommer till stånd. Kommuner och länsstyrelser bör under planeringsskedet samarbeta i dessa frågor och i samarbete med planverket och naturvårdsverket precisera redovisade intresseområden, klargöra riskerna för konflikter mellan olika intressen samt närmare ange inom vilka områden en fortsatt kommunal planering bör komma till stånd och var markanvändningen huvudsakligen bör regleras genom tillämpning av naturvårdslagens bestämmelser. I avvaktan på statsmakternas ställningstaganden till den närmare avgränsningen av de områden som bör undantas från tyngre exploatering och skogsbruk bör planläggning som innefattar utveckling av bebyggelse och anläggningar m. m. undvikas inom de områden som redovisas i planverkets och naturvårdsverkets preliminära avgränsningsförslag.

Regeringen har i prop. 1975:46 lagt fram förslag till riktlinjer för planering och samordning av samhällets insatser för rekreation och turism. Riksdagens beslut med anledning av förslaget skall beaktas i det fortsatta planeringsarbetet.

Enligt fastlagda riktlinjer bör översiktlig planering utföras för huvudälvarnas dalgångar. Planeringsarbetet för Muonioälvens, Torneälvens, Kalixälvens, Luleälvens, Piteälvens, Byskeälvens och Skellefteälvens dalgångar bör leda fram till att berörda kommuner redovisar sina ställningstaganden på ett sätt som ger en översiktlig bild av avsedd markanvändning. Arvidsjaur, Gällivare, Jokkmokks, Bodens, Luleå och Pajala kommuner bör utveckla sina program i syfte att tillgodose dessa riktlinjer. De synpunkter som planverket, naturvårdsverket och riksantikvarieämbetet har framfört beträffande planeringens omfattning och inriktning bör härvid beaktas.

Beträffande behandlingen av de områden som berörs av aktualiserade vattenkraftutbyggnader hänvisas till vad som anförs i avsnitt 3.6.2 i den allmänna promemorian. I avvaktan på ställningstaganden i utbyggnadsfrågan bör åtgärder för att tillgodose bevarandebestämmelserna vidtas i sådan utsträckning att dessa intressen inte äventyras. Vidare bör fiskets intressen beaktas i samband med planeringsarbetet för älvdalarna. Kommunerna vid de nämnda älvarna bör samordna sin planering även med berörda kommuner i Västerbottens län.

I enlighet med de överenskommelser som har träffats inom ramen för det nordiska regionalpolitiska samarbetet om informationsutbyte i konkreta planeringsfrågor i gränsområdena bör berörda kommuner och länsstyrelser under planeringsarbetet även samråda med berörda kommuner samt fylkes- och länsmyndigheter i Norge och Finland. Frågan om de i Torne älv belägna s. k. suveränitetsholmarnas rättsliga status är föremål för en särskild utredning som beräknas vara avslutad före utgången av år 1975.

Länets kustområde bör under planeringsskedet bli föremål för översiktlig kommunal planering. Kommunerna bör redovisa sina ställnings-

taganden på ett sätt som ger en översiktlig bild av avsedd markanvändning i kustzonen och skärgården. Naturvårdsintressena i skärgårdsområdet bör särskilt uppmärksammas. Aterhållsamhet bör iakttas med att tillåta ny fritidsbebyggelse i kustområden som har betydelse för friluftsliv och naturvård.

Kustkommunerna har som regel behandlat frågor om lokalisering av miljöstörande industri. I enlighet med vad som anförs i avsnitt 3.8.2 i den allmänna promemorian bör under planeringsskedet utrednings- och planeringsåtgärderna i detta hänseende drivas vidare i samarbete mellan kommunerna vid kusten och länsstyrelsen. Härvid bör även fiskets intressen redovisas på ett sådant sätt att riskerna för negativa återverkningar på fisket till följd av industrietableringar kan beaktas i planeringen. För de industriområden som har redovisats i programmen för Luleå och Piteå kommuner bör planeringen bedrivas i generalplaneringens form. Naturvårdens och friluftslivets intressen skall härvid beaktas.

Norrbottens län innefattar områden av primärt intresse för jordbruket. Vid planeringen för områden nära tätorterna vid kusten och i älvdalarna bör jordbruksintressena ägnas särskild uppmärksamhet. Vad som anförs i avsnitt 3.2.2 i den allmänna promemorian om att översiktliga planer för markanvändningen som beaktar jordbruksintressena bör utarbetas inom expansiva tätortsregioner, berör i Norrbottens län främst Luleå, Bodens, Piteå och Älvsbyns kommuner. Det är angeläget att gemensamma utgångspunkter för jordbruksmarkens behandling kan anges för nämnda kommuner som underlag för den fortsatta planeringen.

När det gäller skogsbrukets behandling i planeringen hänvisas till vad som anförs i avsnitt 3.3.2 i den allmänna promemorian om att större krav måste ställas på hushållningen med skogen och skogsmarken. I planeringen bör skogsbruksfrågorna ägnas ökad uppmärksamhet. Friluftslivets, naturvårdens och kulturminnesvårdens intressen skall härvid beaktas. Detta bör ofta kunna ske utan att virkesproduktionen begränsas.

Regeringen erinrar om att frågor rörande markreservationer m. m. för flygplatser enligt riksdagens beslut skall behandlas i den fysiska riksplaneringen (CU 1973:111, rskr 1973:119). Behov av sådana markreservationer har aktualiserats av bl. a. Arjeplogs och Arvidsjaurs kommuner. Frågan har samband med lokaliseringen av fredsförband till Arvidsjaur. Vid fortsatta överväganden i frågan bör samråd ske även med länsstyrelsen och berörda kommuner i Västerbottens län.

Beträffande frågan om den militära lågflygningens inverkan på annan markanvändning erinrar regeringen om vad som anförs i avsnitt 3.10.2 i den allmänna promemorian om att länsstyrelserna bör inhämta kommunernas synpunkter inför de samråd i frågan som skall ske mellan försvarsmakten och länsstyrelserna.

FÖREDRAGANDEN

10 Inledning

10.1 Bakgrund till redovisningen av programarbetet. Riksdagens behandling

Statsmakternas beslut om den fysiska riksplaneringen (prop. 1972: 111, CU 1972:35, rskr 1972:348) innebar bl. a. att riktlinjerna för hushållning med mark och vatten i stor utsträckning skulle fullföljas och vidareutvecklas genom kommunal planering. Detta förutsattes ske i två steg. Först skulle på grundval av överläggningar mellan länsstyrelser och kommuner program utarbetas för hur riktlinjerna skulle fullföljas i den regionala och lokala planeringen. Därefter skulle, sedan regeringen hade tagit ställning till programmen, planeringsarbetet inledas. De två etapperarna i arbetet har betecknats som program- resp. planeringsskedena.

I anslutning till riksdagsbeslutet år 1972 förelåg, som jag har redogjort för i avsnitt 1.1, enighet om att regeringen, sedan programskedet hade genomförts, skulle lämna en redogörelse för programarbetet och resultatet därav till riksdagen. Programarbetet har nu avslutats genom regeringens ställningstaganden till programmaterialet under tiden 20 februari–24 april 1975. Jag har i det föregående lämnat en utförlig redogörelse för programarbetet och dess resultat och därmed också angett förutsättningarna för verksamheten under planeringsskedet.

Inga nya förslag skall nu föreläggas riksdagen. Jag avser att i det följande sammanfatta och kommentera materialet samt redovisa sådana erfarenheter från programarbetet som kan ha betydelse för den fortsatta fysiska riksplaneringen. Jag vill i detta sammanhang hänvisa till vad civilutskottet anförde (CU 1972:35, s. 28) om att redovisningen skulle avse en ny översiktlig presentation av de allmänna principer som riksdagen hade att yttra sig över relaterade till regeringens slutliga prövning av programförslagen. Den breda redovisningen i det föregående av programarbetet torde, utöver det grundläggande syftet att ge riksdagen en orientering, även i övrigt ha ett värde som sammanfattning av materialet från programskedet och som utgångspunkt för fortsatt verksamhet inom eller i anknytning till den fysiska riksplaneringen. Av vad jag tar upp i det följande torde riksdagens godkännande böra inhämtas vad gäller dels vissa frågor om ansvarsfördelning och handläggning som jag behandlar i avsnitt 11.5, dels den precisering av vissa av de verksamhetsanknutna riktlinjerna för planeringen som programarbetet och regeringens ställningstagande därtill har inneburit och som jag tar upp i avsnitt 11.6. I övrigt bör riksdagen ges tillfälle att yttra sig med anledning av min redovisning.

10.2 Programarbetet i relation till andra delar av den fysiska riksplaneringen

Innan jag går in på mina kommentarer till programarbetet finns det anledning att ge en översikt över dess relationer till andra verksamheter inom eller med nära anknytning till den fysiska riksplaneringen.

Redan i proposition 1972:111 angavs (s. 176) att arbetet med den fysiska riksplaneringen kunde delas upp i två huvudgrupper:

- A. Uppgifter som måste genomföras för att fullfölja det som förordats angående bl. a. markreservationer för trilufts- och vissa vetenskapliga intressen, reservationer för industri och särskild planering i vissa områden.
- B. Uppgifter som hänger samman med en fortsatt fysisk riksplanering inom ramen för en mera integrerad samhällsplanering.

Hur arbetet hittills har bedrivits när det gäller gruppen B. den långsiktiga utvecklingen av fortsatt inventerings-, utrednings- och planeringsverksamhet, ger jag en sammanfattande redogörelse för i avsnitt 10.3.

När det gäller uppgifter inom gruppen A, fullföljandet på mera kort sikt av de fastlagda riktlinjerna för hushållning med mark och vatten, står givetvis det nu genomförda programskedet resp. det inledda planeringskedet i centrum. En central roll i detta sammanhang spelar också den särskilda prövning enligt 136 a § i byggnadslagen (BL) (1947:35) som skall föregå lokalisering av industrier som har särskild betydelse för hushållningen med mark och vatten. En redogörelse för erfarenheterna från handläggningen av dessa frågor lämnar jag i avsnitt 11.6.4.

I samband med riksdagsbeslutet år 1972 inleddes visst utredningsarbete i syfte att precisera och komplettera de då fastlagda riktlinjerna. Naturvårdsverket och planverket fick uppdrag att efter utredning och efter samråd med berörda kommuner och länsstyrelser lämna förslag till närmare avgränsning av vissa väglösa områden i fjällvärlden. Jag har redogjort för detta uppdrag och för arbetsläget i avsnitt 8.4.5.

Det utredningsarbete beträffande vattenkraftutbyggnader som också inleddes i samband med riksdagsbeslutet år 1972 har slutförts, men nya kompletterande utredningar har visat sig nödvändiga beträffande norra Norrland. På grundval av hittills redovisat utredningsresultat har de år 1972 fastlagda riktlinjerna kunnat kompletteras med riktlinjer för handläggning av vattenkraftfrågorna för i första hand de närmaste åren. För dessa frågor har jag redogjort närmare i avsnitt 8.5.5.

Nära anknytning till den fysiska riksplaneringen har förslaget i proposition 1975:46 att inom ramen för turist- och rekreationspolitiken särskilt utpeka 24 primära rekreationsområden. En redogörelse för detta förslag har jag lämnat i avsnitt 7.5.6.

Resultat av utredningsarbete samt innehåll i förslag och beslut som jag nu har berört har beaktats vid upprättandet av den till protokollet i detta ärende fogade *karta 1*. Denna karta ger, med de reservationer som anförs

i karttexten, en översiktlig bild i riksskala av nu gällande geografiska riktklinjer för hushållningen med mark och vatten.

10.3 Fortsatt fysisk riksplanering

I enlighet med riksdagens beslut har inom bostadsdepartementet inletts förberedelser för att vidareutveckla den fysiska riksplaneringen. I en promemoria (Ds B 1974:6) Fortsatt fysisk riksplanering har i december 1974 redovisats förslag till kompletterande och fördjupade inventeringar m. m. inom ramen för en långsiktig utveckling av den fysiska riksplaneringen.

Syftet med promemorian är dels att ge en allmän redogörelse för hur olika framtida arbetsuppgifter i anslutning till den fysiska riksplaneringen kan komma att beröra olika myndigheter, organisationer osv., dels att ge underlag för en diskussion om och tillfälle att lämna synpunkter på uppläggningsen av det fortsatta arbetet. Någon fixerad tidpunkt anges inte för en ny samlad redovisning i form av t. ex. en rapport motsvarande betänkandet (SOU 1971:75) Hushållning med mark och vatten. Bestämmande för tidsplaneringen för den fortsatta verksamheten måste enligt promemorian bl. a. bli sambandet med annan statlig planering och den kommunala planeringen samt informationsbehovet i olika skeden. En ny samlad redovisning förutsätts emellertid äga rum under senare delen av 1970-talet.

I promemorian redovisas den fysiska riksplaneringens roll i samhällsplaneringen som helhet. Bl. a. betonas att planeringsfrågor med nära anknytning till andra planeringsformer som t. ex. regional utvecklingsplanering och regional trafikplanering bör angripas gemensamt. Inlandslokalisering av sådant slag av industri som behandlas i den fysiska riksplaneringen är liksom riktklinjer för industrilokalisering till norrlandskusten exempel på sådana frågor. Det är också viktigt att uppmärksamma samspelet mellan de olika nivåerna i planeringen, nationell, regional och kommunal nivå.

I promemorian görs en genomgång av behovet av inventeringar, utredningar, m. m. inom de ämnesområden som är av särskilt intresse för den fysiska riksplaneringen. Det gäller främst naturresurserna och naturmiljön, olika bevarandebestånd, de areella näringarna, särskilt resurskrävande industri och vissa andra resursanspråk från t. ex. försvaret, transportväsendet, fritidsbyggelsen samt vissa vetenskapliga och tekniska verksamheter.

Berörda myndigheter och organisationer samt kommunerna har getts möjlighet att inkomma med synpunkter på vad som anförs i promemorian. Ärendet bereds f. n. inom bostadsdepartementet. Jag skall därför inte nu ta ställning till vad som behandlas i promemorian. Jag vill emellertid peka på att flera av de arbetsuppgifter som tas upp i promemorian redan har satts igång. Regeringen har således uppdragit åt naturvårdsverket att översiktligt kartlägga landets vattentillgångar och de anspråk som riktas mot dessa. Nära anknytning till detta arbete har det arbete som

fiskeristyrelsen har initierat när det gäller att kartlägga fiskets omfattning och intresseområden. När det gäller jordbruket torde det fortsatta arbetet under planeringsskedet i län och kommuner, i enlighet med vad jag senare kommer att redovisa i avsnitt 11.6.2, komma att i betydande utsträckning tillgodose det behov av förbättrat underlagsmaterial som redovisas i promemorian. Industrins lokaliseringsförutsättningar och olika industriers inverkan på miljön studeras på regeringens uppdrag av industriverket i samarbete med berörda branschorganisationer. I anslutning härtill gör förmedlingscentralen för framtidsstudier vid Ingenjörsvetenskapsakademien en metodstudie beträffande alternativa förutsättningar för lokalisering av ifrågakvarande slag av industri.

Den översyn av det långsiktiga behovet av lokaliseringsplatser för kraftproduktion som sker i samband med de nämnda industristudierna ser jag som särskilt angelägen. Klarare och delvis nya utgångspunkter för lokalisering av kraftverk föreligger nu som en följd av dels statsmakternas beslut angående energipolitiken, dels nya lokaliseringsönskemål p. g. a. ökat intresse för t. ex. utnyttjande av överskottsvärme samt bergbrumsförläggning.

Utän att föregripa de ställningstaganden som bearbetningen av inkomna synpunkter på promemorian kan föranleda vill jag understryka vikten av att man, som har framhållits där, strävar efter samordning mellan fysisk riksplanering och i första hand regionalpolitisk planering och regional trafikplanering. Denna samordning bör ta sikte på såväl innehållet i planeringen som på uppläggningsmetoden. Frågan om hur anpassningen på bästa sätt skall ske mellan statlig och kommunal planering är också enligt min mening central i sammanhanget. Jag vill vidare peka på att vissa frågor med anknytning till *forskningen* som aktualiserades i förarbetena för propositionen år 1972 bearbetas vidare av den expertgrupp för forskning om fysisk planering och bebyggelse som har knutits till bostadsdepartementet.

Jag vill slutligen också peka på att studier som torde komma att bli av stort intresse som underlag för fortsatta överväganden i den fysiska riksplaneringen utförs genom det sekretariat för framtidsstudier som har inrättats vid statsrådsberedningen. Det gäller långsiktigt orienterade studier av Sveriges internationella villkor, av resurs- och råvarufrågorna, av energifrågorna (i samarbete med energipolitiska delegationen) samt av arbetslivet i framtiden.

11 Programarbetets genomförande och resultat

11.1 Allmänna synpunkter

Som har framgått av min tidigare redogörelse uppdrog Kungl. Maj:t i februari år 1973 åt länsstyrelserna att föra överläggningar med kommunerna om upprättande av program för de åtgärder som behövs vidtas för att de av riksdagen i december år 1972 beslutade riktlinjerna för hushållning med mark och vatten skall kunna fullföljas. Fullmäktige i

272 kommuner har antagit program för sådana åtgärder. De kommunala programmen har ställts samman av länsstyrelserna och har tillsammans med länsstyrelsernas yttranden och egna förslag till åtgärder redovisats till Kungl. Maj:t. Berörda centrala verk har yttrat sig över det samlade materialet. Även forskningsinstitutioner och organisationer har beretts tillfälle att yttra sig. Kommunerna har getts tillfälle att yttra sig över länsstyrelsernas och de centrala verkens ställningstaganden till programmen.

De sex kommuner¹ som inte har redovisat några program bedömer själva att de antingen redan har genomfört de åtgärder som bör vidtas inom ramen för en fysisk riksplanering eller att de endast i begränsad utsträckning eller inte alls är berörda av den fysiska riksplaneringen. Dessa kommuner är i huvudsak beredda att vidta de åtgärder som föranleds av den fysiska riksplaneringen men har inte bedömt åtgärderna vara av sådan karaktär att de behöver redovisas i ett särskilt program.

Till regeringens beslut om programmen för resp. län har fogats en promemoria, vilken som *bil. 1* fogas till protokollet i detta ärende. I denna promemoria konstateras att programarbetet i län och kommuner har inneburit en precisering av de av statsmakterna angivna riktlinjerna för hushållningen med mark och vatten och en vidareutveckling av det underlagsmaterial för den fysiska riksplaneringen som har redovisats av centrala myndigheter. Genom kommunernas ställningstaganden i samband med programarbetet har den fysiska riksplaneringen förankrats på lokal nivå.

Det konstateras vidare i nämnda promemoria att de kommunala programmen och länsstyrelsernas yttranden innehåller ställningstaganden till åtgärder som berör en stor del av landet. Kommunerna har i betydande omfattning föreslagit att områden utöver dem som har tagits upp i det av centrala myndigheter utarbetade underlagsmaterialet skall behandlas i samband med den fysiska riksplaneringen. I regel har kommunerna för avsikt att inordna de föreslagna åtgärderna i en översiktlig kommunal planering.

För egen del vill jag i anslutning härtill uttala min uppskattning av det sätt på vilket programarbetet har genomförts såväl inom kommunerna, länsstyrelserna och övriga regionala organ som hos de centrala myndigheterna. Det intresse som olika organisationer m. m. har visat för arbetet har också varit av stort värde. Arbetet har genom uppgiftens storlek och de ambitioner som berörda parter har visat blivit både kvantitativt och kvalitativt krävande men har enligt min uppfattning genomförts på ett förtjänstfullt sätt. Det är uppenbart att de resultat som har uppnåtts är frukten av ett stort engagemang hos de medverkande. Inte minst på grund härav har programarbetet – tillsammans med bl. a. de andra verksamheter inom eller i anknytning till den fysiska riksplaneringen som jag nyss berörde – bidragit till en ökad medvetenhet när det gäller hushållningen med våra mark- och vattenresurser.

¹ Danderyd, Stockholm. Sundbyberg, Perstorp, Osby och Hofors.

Vid behandlingen år 1972 av frågan om uppföljningen av planeringsriktlinjerna anförde civilutskottet (CU 1972:35, s. 26), att det särskilda planeringsbehov som direkt föranleds av den fysiska riksplaneringen torde vara av relativt begränsad omfattning. Det förutsattes att detta direkta planeringsbehov inte skulle röra alla kommuner och i regel inte heller de berörda kommunernas hela yta. Mot denna bakgrund framstår de kommunala programmen som omfattande både till antal och innehåll. Vidgningen av de kommunala planeringsinsatser som har anknytning till den fysiska riksplaneringen har flera orsaker. Bl. a. har konkretiseringen av de verksamhetsanknutna riktlinjerna och behandlingen under programskedet av underlagsmaterialet inom bl. a. naturvårdens och kulturminnesvårdens områden haft stor betydelse härvidlag. Andra bidragande faktorer har varit kommunernas ambitioner som jag nyss nämnde samt den generella tendensen till ökat behov av och intresse för översiktlig kommunal planering. Bl. a. vad jag nu har berört leder fram till behov av preciseringar i fråga om vissa begrepp och om ansvarsfördelningen i den fortsatta fysiska riksplaneringen. Jag återkommer till dessa frågor i avsnitt 11.5.

Ett förhållande som man bör hålla i minnet när man studerar enskilda kommunala program eller gör sammanställningar och analyser av dem är att de återspeglar situationen tidigt under år 1974 innan de redovisades till länsstyrelserna. Motsvarande kommentar gäller givetvis i tillämpliga delar vad som därefter genom remisser o. d. har tillförts programmaterialet. I många fall har programmen vidareutvecklats eller planeringen i vissa delar inletts enligt programmen. När det t. ex. föreskrivs i regeringens beslut att ett program skall utvecklas i ett visst avseende bör det därför givetvis inte tolkas bokstavligt utan som en kompletterande anvisning för arbetet under planeringsskedet.

Jag går nu närmast över till mera konkreta synpunkter på programarbetet i stort. Jag tar därvid först upp programarbetets betydelse bl. a. för utvecklingen av den kommunala översiktliga planeringen. Därefter behandlas programmaterialet som underlag för den fortsatta fysiska riksplaneringen och frågor i anslutning till det nu pågående planeringsskedet. Jag går därefter in på de nyss antydda frågorna om ansvarsfördelning m. m. inom den fysiska riksplaneringen. Jag tar sedan mera ingående upp vissa frågor i anslutning till och erfarenheter av behandlingen av olika verksamheter resp. de geografiska riktlinjerna under programskedet. Slutligen behandlar jag erfarenheterna beträffande tillgängliga genomförandeinstrument och ger i anslutning därtill en orientering om det pågående arbetet med en revision av byggnadslagstiftningen.

11.2 Programarbetets betydelse bl. a. för den översiktliga kommunala planeringen

I anslutning till remissbehandlingen av rapporten (SOU 1971:75) Hus-hållning med mark och vatten uttalades farhågor för att fullföljandet av den fysiska riksplaneringen skulle medföra att kommunernas planering

skulle minska i betydelse. Dåvarande chefen för civildepartementet förklarade vid sin anmälan av proposition 1972:111 (bil. 2, s. 100) sig inte dela denna uppfattning och trodde inte heller att intresset för kommunal översiktlig planering skulle reduceras om riktlinjerna för planeringsarbetet fullföljdes. Kommunerna borde enligt hans mening genom riksplaneringen få fastare utgångspunkter för sin planering, och de skulle också få möjligheter att delta i en fortlöpande avvägning mellan riksintressen och lokala intressen och därmed få möjlighet att påverka avvägningarna inom den fysiska riksplaneringen.

Erfarenheterna visar nu att en av de mest betydelsefulla effekterna av programarbetet är att det har bidragit till en påtaglig aktivering av kommunernas översiktliga planering. En utveckling av den kommunala översiktsplaneringen har också motiverats av det krav på planmässig bedömning av all bebyggelse som ställdes upp i samband med beslutet om den fysiska riksplaneringen år 1972. Utvecklingen har underlättats av att *många kommuner har påbörjat arbete med en ny typ av översiktliga bedömningar, kommunöversikter enligt en modell som statens planverk har arbetat fram. Dessa tar i första hand sikte på utformning av riktlinjer för bebyggelseutvecklingen inom olika områden i en kommun och på bedömning av behovet av fortsatt planläggning.*

För många kommuner torde programmen utgöra den första mer samlade penetreringen av olika markanvändningsfrågor över de nybildade kommunernas hela yta. I programmen har nästan samtliga kommuner angett att de avser att upprätta kommunöversikt eller i en del fall kommunomfattande markdispositionsplan. Drygt 180 kommuner anger att de också avser att upprätta områdesplaner för vissa områden som i betydande utsträckning berörs av den fysiska riksplaneringen eller inom vilka planeringsproblemen är särskilt framträdande. Om dessa intentioner genomförs kommer den övervägande delen av landets kommuner att ha ett gott grepp om sin översiktliga planering när planeringsskedet är genomfört. Detta bör också innebära goda förutsättningar för en smidig övergång till ett nytt plansystem, som enligt vad jag har sagt vid min anmälan av de bostadspolitiska frågorna vid 1974 års riksdag (prop. 1974:150, s. 387–391), bl. a. bör innebära att den översiktliga planeringens ställning förstärks. Jag återkommer till dessa frågor i avsnitt 11.8.

Många av de frågor som aktualiseras i den fysiska riksplaneringen berör flera kommuner. Detta återspeglas i att programskedet har inneburit vidgade kontakter mellan kommuner och ökat interkommunalt samarbete samt samarbete över länsgränser i planeringsfrågor. Som exempel på detta kan nämnas samarbete mellan kommunerna i alla de tre s.k. obrutna kustområdena, mellan kommunerna vid Blekingekusten, vid Vänerens norra kust, vid Storsjön i Jämtland och vid sjöarna Båven och Bolmen, längs nedre Dalälven och vid Söderåsen och Romeleåsen. Angelägenheten av sådant samarbete har i flera fall betonats i regeringens beslut. Stöd till planering som berör flera kommuner har också i relativt stor omfattning utgått från anslaget Bidrag till översiktlig planering m. m. Jag vill i detta sammanhang också erinra om att regeringen i sina beslut i

förekommande fall har understrukt att samråd bör ske över riksgrensarna i enlighet med de överenskommelser som har träffats inom ramen för det nordiska regionalpolitiska samarbetet.

Det nu genomförda programarbetet har inneburit ett i flera avseenden omfattande och intensivt, ömsesidigt informationsutbyte mellan kommunerna och statliga organ på olika nivåer. Denna process, som till stor del kommer att fortsätta under planeringsskedet, innebär att kommunerna har fått ett ökat kunskapsunderlag för sin planering och ökad kännedom om de bedömningar som görs t. ex. av de statliga fackorganen. På motsvarande sätt har givetvis de statliga myndigheterna fått ökad kunskap om kommunernas uppfattning i en mängd resurs- och markanvändningsfrågor. Detta innebär att ökad klarhet har vunnits när det gäller inom vilka områden avvägningar mellan statliga och kommunala intressen behöver göras i planeringen. Behovet av statligt inflytande bör kunna preciseras ytterligare under planeringsskedet på grundval av ett efter hand förbättrat inventeringsmaterial och fortsatta diskussioner kring frågor där oenighet hittills har rått eller kring förslag som inte har hunnit bli färdigbehandlade under programskedet.

En annan för den kommunala planeringen positiv effekt av det hittills genomförda arbetet med den fysiska riksplaneringen är den aktivering när det gäller planeringsfrågor som programskedet har inneburit inom flera statliga sektormyndigheter såväl på central som regional nivå. Denna aktivering har medfört att inventeringar, utredningar m. m. har genomförts eller avses komma till stånd under planeringsskedet.

Detta ökade intresse hos olika sektormyndigheter att arbeta fram bättre underlag för den fysiska planeringen och bedömningar i riksskala för resp. verksamheter bör på sikt innebära att underlaget för kommunernas planering förbättras. Sålunda skulle även för vissa andra verksamheter som behandlas i den fysiska riksplaneringen kunna byggas upp ett underlagsmaterial motsvarande det som i programarbetet har funnits främst för naturvärden, det rörliga friluftslivet och kulturminnesvärden.

11.3 Programmaterialet som underlag för verksamheten under planeringsskedet

I den promemoria som fogades till regeringens beslut angående de kommunala programmen konstateras i en sammanfattande bedömning att programarbetet och de remissyttranden som har lämnats över detta i väsentliga avseenden har klargjort utgångspunkterna för det fortsatta planeringsarbetet i län och kommuner. Det är en genomgående bedömning i de enskilda länsbesluten att de upprättade programmen i huvudsak kan ligga till grund för fullföljandet av den fysiska riksplaneringens intentioner.

Det finns enligt min mening anledning att understryka denna huvudslutsats i regeringens beslut, då det finns en risk att den undanskymts av den relativt omfattande behandlingen av vissa sakfrågor i regeringsbesluten. Vad som sägs i dessa konkreta sakfrågor utgör i

huvudsak kompletterande anvisningar för dels hur riksplaneringens intentioner skall fullföljas, dels hur likformighet i arbetet skall uppnås mellan olika delar av landet.

För ett 40-tal kommuner har i regeringens beslut angetts att kommunernas program behöver utvecklas vidare. Det är huvudsakligen fråga om områden som berörs av de geografiska riktlinjerna för den fysiska riksplaneringen, dvs. kustområdena, fjällvärlden, älvdalarna och vissa sjöområden. Kommunerna har i allmänhet föreslagit översiktliga planeringsåtgärder inom dessa områden. Vissa kommuner har inte föreslagit planeringsinsatser som fullt ut beaktar de geografiska riktlinjerna. Regeringen har i sina beslut uppmanat ifrågavarande kommuner att utveckla sina program i detta syfte. Flertalet fall rör behovet av översiktliga planöverväganden längs de större älvarnas dalgångar. För en närmare redovisning av vilka kommuner som berörs av regeringens beslut i dessa hänseenden samt motiven härför får jag hänvisa till min tidigare redovisning i avsnitten 8 och 9.

Omkring 25 kommuner uttalar i sina program att lokala intressen måste väga tungt i förhållande till riksintressen och att de förra, i de fall motsättningar kan anses föreligga, bör prioriteras i så stor omfattning som möjligt. Ofta ligger bakom dessa uttalanden befarade konflikter mellan å ena sidan olika bevarandeintressen och å den andra kommunens intresse av tätorts- eller industriutbyggnad, täktverksamhet m. fl. verksamheter som syftar till att trygga kommunens näringslivsutveckling.

Jag finner det mot bakgrund av sysselsättningsfrågornas betydelse naturligt att kommuner som berörs av omfattande bevarandeintressen känner behov av att betona att det fortsatta planeringsarbetet måste bereda utrymme också för näringslivets utveckling. I planeringen måste en vägning ske mellan å ena sidan olika bevarandeintressen och å andra sidan regionalpolitiska intressen och näringslivsintressen. Härvid skall såväl den lokala befolkningens intressen som riksintressen beaktas. Lokala intressen bör emellertid inte få en sådan inverkan på planeringen att de övergripande riktlinjer för utvecklingen som anges i bl. a. den fysiska riksplaneringen äventyras. Det ankommer i första hand på länsstyrelserna att mot bakgrund av gällande övergripande riktlinjer bevaka att en avstämning sker mellan de statliga intressena inom olika samhällsområden och att dessa beaktas i kommunernas planering.

Jag vill sammanfattningsvis framhålla att det material som har utarbetats i samband med programarbetet utgör ett gott underlag för fortsatta åtgärder för att fullfölja de fastlagda riktlinjerna för hushållningen med våra mark- och vattenresurser. Programarbetet har lett till en avsevärd konkretisering av riktlinjerna och till att en betydande enighet har nåtts mellan myndigheter på olika planeringsnivåer om hur det fortsatta arbetet bör inriktas. Jag kommer i det följande att närmare redogöra för hur jag ser på uppläggningsen av detta arbete under planeringsskedet.

11.4 Arbetet med att fullfölja programmen under planeringsskedet

11.4.1 Allmänt

Huvuduppgifterna under planeringsskedet blir enligt min mening att ytterligare i den kommunala planeringen förankra de frågor som hittills har behandlats i den fysiska riksplaneringen och att se till att särskilda insatser görs t. ex. för att säkerställa bevarandeintressen inom vissa områden. Det finns anledning att stryka under det som sägs i den till regeringens beslut fogade promemorian (se *bil. 1*) om att det material som har redovisats av kommuner och länsstyrelser utgör förslag till program för fortsatta åtgärder. Regeringen har i beslutet län för län och i den till beslutet fogade promemorian mot bakgrund av de fastlagda riktlinjerna för den fysiska riksplaneringen så entydigt som möjligt angett vilka utgångspunkter som skall gälla för det fortsatta arbetet. Det ligger i sakens natur att regeringen inte i detalj har kunnat ta ställning till frågor om avgränsning av områden och åtgärder för att säkerställa de riksintressen som finns inom alla de områden som har behandlats i programmen. I regel kan man först när planeringen har drivits längre i de enskilda fallen bedöma hur de i programmen föreslagna åtgärderna tillgodoser den fysiska riksplaneringens intentioner. Jag förutsätter att kommuner och länsstyrelser i allt väsentligt kan uppnå enighet i dessa frågor. Finner länsstyrelsen under planeringsskedet att den fysiska riksplaneringens syften äventyras eller att åtgärderna kommer i konflikt med andra övergripande mål kan det bli aktuellt att uppmärksamma regeringen på frågan. Jag vill i detta sammanhang understryka betydelsen av att länsstyrelserna och övriga myndigheter tillämpar ett översiktligt synsätt så att de övergripande syften som den fysiska riksplaneringen skall tillgodose inte kommer att skymmas av mängden enskilda frågor.

Mot bakgrund av dels den höga ambitionsnivå som redovisas i programmaterialelet, dels det faktum att åtskilligt av programarbetet berör frågeställningar som anknyter till mera lokala planeringsfrågor är det inte realistiskt att ställa krav på att alla de åtgärder som föreslås i programmen skall kunna genomföras under den relativt korta tid som står till förfogande under planeringsskedet. Arbetet under planeringsskedet bör därför inriktas på de åtgärder som bedöms vara mest angelägna att vidta. I den till regeringens beslut fogade promemorian anges att åtgärderna i första hand bör syfta till att inordna och beakta de behandlade intresseområdena i en utvidgad översiktlig kommunal planering där olika markanvändningsintressen vägs mot varandra. Planeringsarbetet bör härvid huvudsakligen inriktas på att upprätta dels kommunöversikter i vilka de frågor behandlas som berörs av den fysiska riksplaneringen, dels översiktliga planer för markanvändningen i huvuddelen av de områden som berörs av de fastlagda geografiska riktlinjerna samt i de områden där övervägandena under programarbetet har visat att uttalad konflikt råder eller kan förutses mellan olika markanvändningsintressen.

Genomförandet av de åtgärder som har föreslagits i programmen för att varaktigt skydda, värda eller utveckla enskilda områden måste

naturligtvis anpassas efter tillgängliga ekonomiska resurser. Jag vill emellertid betona det angelägna i att man under planeringsskedet tillgodoser de omedelbara skyddsbehoven i syfte att förebygga oönskade förändringar till följd av exploatering och bristande vård.

11.4.2 Arbetsfördelning m. m.

Arbetet på alla nivåer under programskedet har enligt min mening verksamt bidragit till att skapa en grund för ett fortsatt förtroendefullt samarbete mellan statliga och kommunala organ i planeringsfrågor. Som jag tidigare har nämnt har samrådet mellan länsstyrelser och kommuner varit omfattande och, att döma av resultatet av programarbetet, framgångsrikt. Självfallet kvarstår vissa skiljaktiga uppfattningar i konkreta frågor men resultatet av programarbetet visar att det råder en betydande enighet i uppfattningen om vilka frågor som bör prioriteras inom den fysiska riksplaneringen och på vilket sätt detta bör ske.

En förutsättning för att den fysiska riksplaneringens intentioner i stor utsträckning skall kunna fullföljas genom kommunal planering är, som har framhållits i regeringens beslut med anledning av programarbetet, att den kommunala planeringen ges tillräcklig stöd genom att översiktliga planer för markanvändningen antas av kommunfullmäktige och i vissa fall fastställs i generalplanens form samt att möjligheter ges för statliga myndigheter att bedöma hur de kommunala planeringsåtgärderna stämmer överens med riktlinjerna i den fysiska riksplaneringen. Såväl olika slag av översiktliga planer för markanvändningen som s. k. kommunöversikter bör därför som planverket har rekommenderat handläggas enligt de regler som i byggnadsstadgan (1959:612) anvisas för antagen generalplan. Härigenom förbättras också möjligheterna för statliga myndigheter att ta nödvändig hänsyn till kommunala intressen.

Även om tyngdpunkten i arbetet under planeringsskedet kommer att ligga på kommunerna, skall självfallet arbetet liksom hittills bedrivas i samarbete mellan kommuner och länsstyrelser med deltagande av övriga berörda regionala myndigheter. De regionala myndigheterna bör samverka med berörda centrala myndigheter och hålla dessa underrättade om planeringsarbetet i den mån det bedöms erforderligt. Det ankommer på myndigheterna att verka för att de av statsmakterna fastlagda riktlinjerna och de genom regeringens beslut angivna utgångspunkterna för planeringsarbetet följs. Myndigheterna bör också bidra till att information och underlagsmaterial av betydelse för planeringen i görligaste mån ställs till kommunernas förfogande.

Länsstyrelserna spelar i planeringsfrågor en viktig roll som sambandslänk mellan statliga organ och kommunerna. Jag vill understryka det angelägna i att länsstyrelserna i det fortsatta arbetet särskilt uppmärksammar behovet av samordning av de olika regionala myndigheternas medverkan under planeringsskedet. Samordning av planeringsarbetet över kommun- och länsgränser kommer självfallet att aktualiseras i stor utsträckning också under det fortsatta arbetet. Det ankommer vidare på

länsstyrelserna att vägleda kommunerna när det gäller användningen av nya och för flertalet kommuner oprövade planformer som t. ex. kommunöversikt och när det gäller tillämpningen av t. ex. de nya reglerna i naturvårdslagen.

11.4.3 Tidsplan för och redovisning av planeringsarbetet

I proposition 1972:111 anges att den tid som behövs för att genomföra den i programmen föreslagna planeringen torde komma att variera högst väsentligt. Som riktpunkt anges i propositionen att planeringen, i varje fall för de delar av landet där planeringsbehovet är stort, i huvudsak bör vara genomförd före den 1 juli 1976. Som framgår av min tidigare redogörelse i avsnitt 5.2.7 har flera remissinstanser lämnat synpunkter angående möjligheterna att genomföra de i programmaterialet föreslagna åtgärderna till denna tidpunkt. Planverket och Svenska kommunförbundet har föreslagit att tiden för planeringsarbetet förlängs till den 1 januari 1977.

Med den inriktning av arbetet under planeringsskedet som jag tidigare har angett bör det egentliga planeringsarbetet enligt min mening i huvudsak kunna vara klart den 1 juli 1976. Efter denna tidpunkt bör emellertid utrymme ges för informationsverksamhet, formell behandling m. m. inom kommunerna. I den promemoria som har fogats till regeringens beslut län för län anges med hänsyn härtill att kommunerna bör ges tid till årsskiftet 1976/77 innan en redovisning för de åtgärder som har vidtagits skall lämnas till länsstyrelserna. Denna uppläggning torde enligt min mening ligga inom ramen för vad riksdagen tidigare har beslutat beträffande tidsplanen för planeringsskedet. När det gäller den mer preciserade tidsplanen för och innehållet i kommunernas och länsstyrelsernas redovisningar av arbetet under planeringsskedet torde närmare anvisningar få meddelas senare. Därvid får övervägas sambanden med bl. a. den fortsatta regionalpolitiska planeringen. Jag vill emellertid redan nu ange vissa huvuddrag i redovisningsarbetet.

Kommunernas redovisningar till länsstyrelserna torde i stor utsträckning komma att utgöras av det planmaterial som har utarbetats under planeringsskedet, i första hand de kommunöversikter som det övervägande flertalet kommuner uppgett sig ha för avsikt att upprätta. Det bör ankomma på länsstyrelserna att efter hörande av berörda regionala myndigheter utvärdera detta material med avseende på hur dels olika sektorintressen dels olika geografiska områden av betydelse i den fysiska riksplanningen har behandlats under planeringsskedet. Länsstyrelsernas utvärderingar bör ställas samman och tillsammans med länsstyrelsernas egna yttranden redovisas till berörda centrala verk.

Länsstyrelsernas redovisningar bör även innehålla yttranden till regeringen angående dels de frågor för vilka regeringen i sina beslut län för län har angett att de skall redovisas direkt till regeringen, dels övriga frågor som länsstyrelserna finner anledning att fästa regeringens uppmärksamhet på. De centrala myndigheterna bör yttra sig till regeringen över resultatet

av arbetet under planeringsskedet.

Den uppläggning av redovisningsarbetet som jag nu har angett innebär att materialet delas upp och mera direkt riktas mot de olika myndigheter inom vilka olika frågor och problem kan behandlas. Erfarenheterna under programskedet visar, som jag närmare kommer att utveckla i avsnitt 11.5, att en sådan uppdelning är önskvärd. Det är emellertid enligt min mening också önskvärdt att en samlad bild av vad som har förevarit under planeringsskedet kan presenteras. Jag avser senare att föreslå regeringen att i anslutning till de övriga uppdrag som kan behöva meddelas med anledning av planeringsarbetet uppdraga åt planverket att göra en sådan samlad, översiktlig redovisning.

11.4.4 Informationsfrågor

I syfte att bygga under för debatt och bred medborgerlig medverkan i den fysiska riksplaneringen har i olika skeden av planeringen särskilda informationsåtgärder vidtagits. Under programarbetet har kommunerna och länsstyrelserna i sitt arbete med att sprida information kring den pågående planeringen kunnat stödja sig på en centralt initierad informationsverksamhet som spände över både den fysiska riksplaneringen, den regionalpolitiska planeringen och den regionala trafikplaneringen. Informationsverksamheten har letts av en ledningsgrupp med företrädare för arbetsmarknads-, bostads-, kommunikations-, jordbruks- och kommundepartementen, planverket, Svenska kommunförbundet och nämnden för samhällsinformation. Inom ramen för denna informationsverksamhet utarbetades ett underlagsmaterial för diskussioner kring den fysiska riksplaneringens programskede som distribuerades till kommunerna i slutet av januari år 1974. Bl. a. erhöll samtliga partiernas kommunfullmäktige-grupper materialet. Vidare erbjöds ett stort antal organisationer att rekvirera ett arbetshäfte om den fysiska riksplaneringens programskede. Ett fylligare bakgrundsmaterial om den regionalpolitiska planeringen, den fysiska riksplaneringen och den regionala trafikplaneringen sammanställdes i bokform (*Samhällsplanering i Sverige*) och distribuerades till kommuner och organisationer. Under hösten år 1974 slutligen, har ett utställningsmaterial erbjudits kommunerna. Det centralt framtagna utställningsmaterialet har haft formen av basmaterial, avsett att kompletteras av länsstyrelser och kommuner. Till länsstyrelserna knöts samtidigt särskilda konsulenter med uppgift att ge kommunerna vägledning, råd och hjälp i samband med utställningsarbetet.

En utvärdering av informationsverksamheten pågår f. n. inom statsvetenskapliga institutionen vid Göteborgs universitet. Vissa resultat har publicerats i institutionens rapportserie. Utvärderingen beräknas bli slutförd under hösten år 1975.

Strax innan den fysiska riksplaneringens programskede avslutades i kommunerna den 1 april 1974 hade ett drygt tusental lokala intressegrupper, partiorganisationer och studiecirklar rekvirerat de erbjudna arbetshäften. De partipolitiska organisationerna svarade för ungefär

hälften av rekvisitionerna. Flera organisationer framställde eget diskussionsmaterial. Kommunernas medverkan i utställningsverksamheten har varit omfattande. Närmare 270 kommuner har anordnat en eller flera utställningar. Antalet medborgare som har besökt en utställning beräknas till ca 390 000.

Jag är medveten om att kritik kan riktas mot bl. a. tidsplanen för den nu genomförda informationsverksamheten. De resultat som hittills har kommit fram från utvärderingen talar emellertid för att materialet har fått en god spridning och att det verksamt har bidragit till att i varje fall de grupper i samhället som redan har visat intresse för planeringsfrågor nu står bättre rustade för att medverka i arbetet under planeringsskedet och att ytterligare ett relativt stort antal personer och grupper kommer att engagera sig i det fortsatta planeringsarbetet. Jag vill också erinra om att en stor del av det framtagna materialet har utformats så att det skall kunna komma till användning också under planeringsskedet. I syfte att skapa en grund för fortsatt informationsverksamhet och medborgerlig medverkan i planeringsarbetet avser jag att låta trycka de till protokollet i detta ärende fogade *kartorna 1 och 2* i en större upplaga för distribution till de myndigheter och organisationer som kan ha intresse av arbetet under planeringsskedet.

11.5 Vissa principfrågor om riksintressen, riktlinjer m. m.

Som har framgått av det föregående har de myndigheter som företräder olika sektorintressen i förarbetena för den fysiska riksplaneringen svarat för redovisningar av de anspråk av betydelse från rikssynpunkt som resp. sektor ställer på landets mark- och vattentillgångar. De sålunda dokumenterade anspråken har kommit att betecknas som *riksintressen* eller karakteriserats som *riksintressanta* från den aktuella sektorns synpunkt. Redovisningar av detta slag har genomförts främst för den vetenskapliga naturvärden, det rörliga friluftslivet och kulturminnesvärden. Statsmakterna har inte tagit ställning till enskildheter i de redovisningar som har lämnats av berörda myndigheter. Mot bakgrund bl. a. av dessa redovisningar har regering och riksdag angett vissa utgångspunkter för planeringen av särskilda områden, *geografiska riktlinjer*, samt lämnat anvisningar för hur olika sektorintressen bör behandlas i planeringen, *verksamhetsanknutna riktlinjer*.

Redovisningarna av markanspråk m. m. inom olika sektorer ingick i underlagsmaterialet för kommunernas och länsstyrelsernas programarbete. Inte minst genom kommunernas ingående behandling av de i redovisningarna dokumenterade riksintressanta områdena har dessa kommit att spela en framskjuten roll i alla led i programarbetet. Detta har, som jag förut har nämnt, inneburit att en förhållandevis stor del av landets yta har kommit att beröras av programarbetet. Som Svenska kommunförbundet har framhållit i sitt yttrande över programarbetet finns det därför anledning att nu, mot bakgrund av regeringens beslut, i viss utsträckning precisera vilken status olika moment i den fysiska

riksplaneringen skall ha och klarlägga hur man skall se på olika ställningstaganden inom dess ram. Jag övergår nu till att ange min syn på dessa frågor. Riksdagens godkännande bör enligt min mening inhämtas beträffande de principer som jag därvid anger.

Med utgångspunkt i de erfarenheter som nu har vunnits bör som grundläggande princip för den fortsatta fysiska riksplaneringen gälla att de samlade nationella intressena kommer till uttryck och fullföljs inom ett system med tre olika ansvarsnivåer. Två av dessa nivåer representeras av de redan tidigare angivna inslagen i planeringssystemet, nämligen dels *riktlinjer* som fastställs av riksdagen, dels dokumentation och bevakning av *riksintressanta områden* sett från enskilda samhällssektors synpunkt.

Härtill bör komma en tredje, mellanliggande ansvarsnivå som avser geografiska områden där förhållandena är så komplicerade, t. ex. på grund av flera konkurrerande intressen, att de särskilt bör *uppmärksammas av regeringen*. Konkreta exempel på sådana områden redovisar jag i avsnitt 11.7. Mot bakgrund av vad som kommer fram vid närmare utredning och planering inom dessa områden får regeringen överväga behovet av att föreskriva närmare utgångspunkter för planeringen, t. ex. genom tillämpning av 10 a § BL, eller att föreslå riksdagen att lägga fast kompletterande riktlinjer.

Inom ramen för den nu angivna tredelningen bör det vara två av huvudmomenten nämligen dels formulering och fullföljande av statsmakternas riktlinjer, dels handläggning av frågor angående de särskilt komplicerade områdena som utgör kärnan i den fysiska riksplaneringen i den meningen att de faller mera direkt under regeringens ansvar och ofta förutsätter statsmakternas ställningstaganden. Dokumentation av vad som vid ett givet tillfälle gäller för de delar av landet som därvid berörs bör kunna betraktas som en fysisk riksplan i den mening som har antytts såväl i proposition 1972:111 (s. 179) som i civilutskottets betänkande (CU 1972:35, s. 27). En i dag gällande sådan sammanfattande dokumentation redovisas på *karta 1*, som fogas till protokollet i detta ärende.

Nu gällande riktlinjer för utnyttjandet av mark- och vattenresurserna inom vissa geografiska områden har fastställts av 1972 års riksdag. Avgränsningen av berörda områden har preciserats under programarbetet och framgår mera i detalj på de redovisningskartor som statens planverk har upprättat i anslutning till regeringens beslut och som för kännedom överlämnas separat till riksdagens civilutskott (jfr avsnitt 1.2). Riktlinjerna preciseras efter hand också genom fortsatt utredningsarbete som t. ex. i fråga om fjällregionen. De kan vidare kompletteras genom statsmakternas successiva beslut, vilket i den nu aktuella redovisningen illustreras av att den innefattar dels resultatet av ställningstaganden vid 1975 års riksdag till frågor om utnyttjande av vattenkraften, dels av regeringen framlagt förslag angående planering och samordning av samhällets insatser för rekreation och turism.

Innebörden av begreppet riktlinje i detta sammanhang har i viss utsträckning upplevts som oklar. Det finns därför anledning att stryka under att begreppet riktlinje är avsett att markera att de intentioner som

kommer till uttryck på central nivå i regel behöver preciseras i den regionala och kommunala planeringen så som nu har skett i programarbetet. Det antyder alltså inte någon vaghet i intentionernas syfte. Enligt min mening bör särskilt de geografiska riktlinjerna gälla som klara anvisningar för hur de berörda områdena skall utnyttjas. Detta synsätt har också präglat regeringens handlande vid tillämpningen av de fastlagda riktlinjerna.

Det bör också uppmärksammas att riktlinjerna för de verksamheter som behandlas i den fysiska riksplaneringen, när de kommer till tillämpning i program- och planeringsarbetet, självfallet får en allt fastare geografisk anknytning. Som exempel på detta hänvisar jag till den precisering som skett genom regeringens beslut beträffande riktlinjerna för planering av jordbruksmarkens användning, som jag redogjort för i avsnitt 7.1 och som jag kommenterar ytterligare i avsnitt 11.6.2.

Det finns i detta sammanhang vidare anledning att understryka den karaktär av långsiktighet som bör prägla riktlinjerna i den fysiska riksplaneringen. Jag vill här erinra om vad som sägs i den i avsnitt 10.3 nämnda departementspromemorian (Ds B 1974:6) om fortsatt fysisk riksplanering. Det framhålls där att överväganden om nya eller kompletterande riktlinjer inte innebär att någon grundläggande förändring i de år 1972 fastlagda riktlinjerna förutses. Det ligger, sägs det vidare i promemorian, i den fysiska riksplaneringens karaktär att bindningar till förmån för t. ex. bevarande- och rekreationsintressen måste vara långsiktiga. I de delar av landet som har genomarbetats relativt väl under det hittillsvarande arbetet torde inte några stora förändringar komma att ske av de fastlagda riktlinjerna. Resultat i form av nya eller preciserade geografiska riktlinjer av de närmaste årens arbete kan mot denna bakgrund enligt promemorian komma att innefatta t. ex.:

- preciseringar, korrigeringar och kompletteringar som följd av erfarenheterna från fullföljandet av den första etappen av fysisk riksplanering och av i samband därmed inlett utredningsarbete, exempelvis naturvårdsverkets och planverkets undersökning om avgränsning av bevarandedområden i fjällvärlden;
- kompletterande eller nya riktlinjer till följd av att nya ämnesområden – t. ex. vattenfrågorna – tas upp till mera ingående behandling i det fortsatta arbetet;
- .. eventuella ytterligare riktlinjer föranledda av studier av inlandet och norrlandskusten.

Beträffande de områden som under den närmaste tiden bör särskilt uppmärksammas av regeringen inom ramen för den fortsatta fysiska riksplaneringen har i de enskilda besluten angående programarbetet föreskrivits särskild redovisningsskyldighet för länsstyrelserna direkt till regeringen. I flera av dessa fall torde det, som jag nyss nämnde, kunna bli aktuellt att, sedan de komplicerade förhållandena inom dessa områden har klarlagts ytterligare, formulera förslag till nya eller kompletterande geografiska riktlinjer.

Det tredje av de huvudmoment inom den fysiska riksplaneringen som jag nyss avgränsade, nämligen dokumentation och bevakning av riksintressanta områden sett från enskilda samhällssektors synpunkt, bör ha sin huvudsakliga centrala förankring på verksamnivå. Som har framgått redan av regeringens ställningstaganden till programmaterialet (se *bil. 1*, avsnitt 2.1) bör det som hittills vara berörda centrala fackmyndigheters uppgift att för resp. verksamhetsgrenar ange vilka områden i landet som har betydelse från rikssynpunkt och att centralt svara för bevakning av hur dessa intressen beaktas i planeringen på regional och lokal nivå. Statsmakterna kan självfallet lämna anvisningar till myndigheterna i dessa frågor men bör inte heller framgent ta någon förhandsställning till enskildheter i myndigheternas redovisningar och åtgärder. Om ansvarig myndighet finner att pågående utveckling eller föreslagna åtgärder inom ifrågasvarande områden äventyrar intentionerna i den fysiska riksplaneringen bör emellertid regeringen uppmärksammas på detta.

Avgränsningen av de områden som ansvariga centrala myndigheter vid programskedets avslutning har bedömt vara av riksintresse framgår av *karta 2*, som fogas till protokollet i detta ärende. Där tas upp de verksamheter som hittills har hunnit bli relativt väl bearbetade, nämligen den vetenskapliga naturvärden, det rörliga friluftslivet och kulturminnesvärden. Även jordbrukets primära intresseområden redovisas på kartan. Mera detaljerat redovisas dessa områden på de översiktskartor som planverket har upprättat och som överlämnas separat till civilutskottet. Ansvariga fackmyndigheter har i programarbetet framhållit att de redovisningar som kan göras nu måste ses som preliminära. Vissa av de redovisade objekten och områdena har på grund av att de har aktualiserats i ett sent skede inte heller hunnit löpa igenom det upprepade informationsutbyte som har ägt rum under programarbetet. Detta arbete får som jag förut har sagt fortsätta under planeringsskedet, då också enighet bör kunna nås i de flesta fall där olika uppfattning ännu råder om hur vissa områden skall behandlas i planeringen.

Inventeringar och klassificeringar av det slag som det nu är fråga om måste naturligtvis anpassas successivt till nya kunskaper och värderingar. Enligt min mening bör emellertid den dokumentation som nu föreligger om vilka delar av landet som är av särskilt intresse i nationell skala när det gäller bevarandebestånden av vetenskaplig naturvärd, rörligt friluftsliv och kulturminnesvärd, liksom i huvudlinjerna när det gäller jordbruk, kunna utgöra en värdefull grund för det fortsatta arbetet. Det nu föreliggande materialet får stor betydelse både när det gäller att sätta in planeringsfrågorna i olika landsdelar i sitt rikssammanhang och när det gäller att i riksskala väga de nu aktuella intressena mot andra anspråk. Det bör vara en strävan i det fortsatta arbetet med den fysiska riksplaneringen att få fram en liknande dokumentation även för vissa andra samhällssektorer.

11.6 Behandlingen av vissa verksamheter

11.6.1 Allmänt

Jag har tidigare i avsnitt 7 redogjort för de riktlinjer som enligt statsmakternas beslut år 1972 gäller för behandlingen av olika verksamheter och hur dessa har följts upp i programarbetet och i regeringens beslut med anledning av detta. Särskilt när det gäller behandlingen av jordbrukets intressen i den fortsatta planeringen har det funnits anledning att i samband med regeringens beslut precisera riktlinjerna. Jag kommer därför att närmare redovisa min syn på denna fråga. Även när det gäller skogsmarkens behandling i planeringen, studier av förutsättningarna för lokalisering av industri till norrlandskusten och till inlandet, flygplatsernas behandling i planeringen och försvarets behov av mark för övnings- och skjutfält finner jag det befogat att här lämna en närmare redogörelse. I anslutning till de nämnda industrifrågorna lämnar jag en allmän redogörelse för mina erfarenheter av handläggningen av industri-lokaliseringssärenden enligt 136 a § byggnadslagen (BL).

Jag får i övrigt hänvisa till min redogörelse i avsnitt 7 och till vad jag tidigare, bl. a. i avsnitten 11.4 och 11.5, har anfört om de s. k. riksintressanta områdenas behandling vilket berör främst det rörliga friluftslivet, naturvärden och kulturminnesvärden. Jag vill också påpeka att vissa närmare anvisningar beträffande de olika verksamheternas behandling torde komma att få ges i samband med att regeringen lämnar uppdrag åt myndigheterna om bl. a. redovisning av resultatet av arbetet under planeringskedet.

11.6.2 Jordbruk

Som jag har redogjort för tidigare i avsnitt 7.1 har jordbruksfrågorna behandlats i ett stort antal kommunala program. Lantbruksnämnderna har överlag ställt sig positiva till att medverka till att utföra de redovisningar av jordbruksintressena som flera kommuner har efterlyst. De centrala myndigheterna har understrukit att jordbruksfrågorna behöver konkretiseras i det fortsatta planeringsarbetet.

Jag vill för egen del framhålla att behandlingen av jordbruksfrågorna i kommunernas planering självfallet bör tillgodose de krav på att hushålla med naturresurserna som riksdagens beslut år 1972 om hushållning med mark och vatten gav uttryck för. Dessa krav innebär bl. a. att vid överväganden i planeringen om bebyggelseutvecklingen inte endast markens läge och dess lämplighet för bebyggelse skall beaktas utan också markens egenskaper och dess lämplighet för andra ändamål än bebyggelse.

Hittillsvarande erfarenheter visar att det oftast inte är möjligt att göra bedömningar av det slag som jag nu har nämnt i ett sent skede i planeringen. Det är vid översiktliga studier på ett tidigt stadium i planeringen som sådana överväganden får sin verkliga betydelse. I den promemoria som har fogats till regeringens beslut län för län anges att

översiktliga planer för markanvändningen som beaktar jordbrukets intressen bör utarbetas för expansiva tätorter som ligger inom de områden som av lantbruksstyrelsen har angetts som primära intresseområden för jordbruket. Regeringen har i sina beslut län för län angett ett drygt hundratal kommuner där krav ställs på översiktliga planer för tätortsutvecklingen. De kommuner som berörs återges på kartan i *fig. 1*.

Inom landets viktigare sammanhängande jordbruksbygder är det inte tillräckligt att betrakta frågan om hushållning med jordbruksmarken med utgångspunkt i förhållandena i anslutning till enskilda tätorter och i enskilda kommuner. Detta är särskilt uppenbart i de skånska jordbruksbygderna, men även i andra slättbygder i landet finns behov av mer övergripande överväganden. I nyss nämnda promemoria anges att kommunerna i landets viktigare jordbruksbygder bör samarbeta med varandra och samråda med bl. a. länsstyrelse och lantbruksnämnd i syfte att utarbeta program för hushållning med jordbruksmarken. I dessa program bör i regional skala anges vilka områden som långsiktigt bör kunna utnyttjas för jordbruksändamål och vilka restriktioner gentemot andra markanvändningsintressen som detta föranleder. I regeringens beslut har angetts att sådana program bör utarbetas för Skåne, Hallands kustområde, södra Kalmarkusten och Öland, Västgötaslätten, Östgötaslätten, Närke-slätten, Arosbygden, Upplands slättnområden och delar av Södermanland. Dessa områden redovisas på kartan i *fig. 1*. Berörda länsstyrelser har getts uppdrag att i anslutning till sin redovisning av resultatet av arbetet under planeringsskedet lämna en särskild redogörelse för behandlingen av jordbruksfrågorna. Med hänsyn till de särskilda förhållanden som råder i Skåne skall länsstyrelserna i Kristianstads och Malmöhus län lämna en gemensam redogörelse till regeringen.

Regeringen har i besluten även pekat på vissa andra större områden i landet där jordbruksfrågorna bör ägnas särskild uppmärksamhet, t. ex. vid norra Vänerens kust, i Storsjöbygden och vid Blekingekusten. Inom de övriga områden som lantbruksstyrelsen har angett vara av primärt intresse för jordbruket och som inte särskilt har behandlats i regeringens beslut skall enligt den till besluten fogade promemorian sådana riktlinjer för bebyggelsen som beaktar jordbruksintressena anges i kommunöversikt.

Genom att jordbruksfrågorna under planeringsskedet hanteras på det sätt som jag nu har redogjort för torde ett bättre bedömningsunderlag för jordbruksmarkens behandling i planeringen komma att byggas upp. Det material som kommer fram bör enligt min mening kunna tjäna till ledning för fortsatta överväganden på alla planeringsnivåer. Genom den angivna ordningen torde också det önskemål tillgodoses som bl. a. lantmäteriverket har gett uttryck för om långsiktiga utgångspunkter för markanvändningen för att dels motverka spekulation och markvärdestegring, dels ge förutsättningar för de investeringar som behövs för ett fortsatt rationellt jordbruk.

Jag vill understryka att jordbrukets intressen inte alltid kan ges företräde framför andra intressen. Självfallet måste en avvägning ske i förhållande till andra intressen och mål för samhällsutvecklingen. Det kan

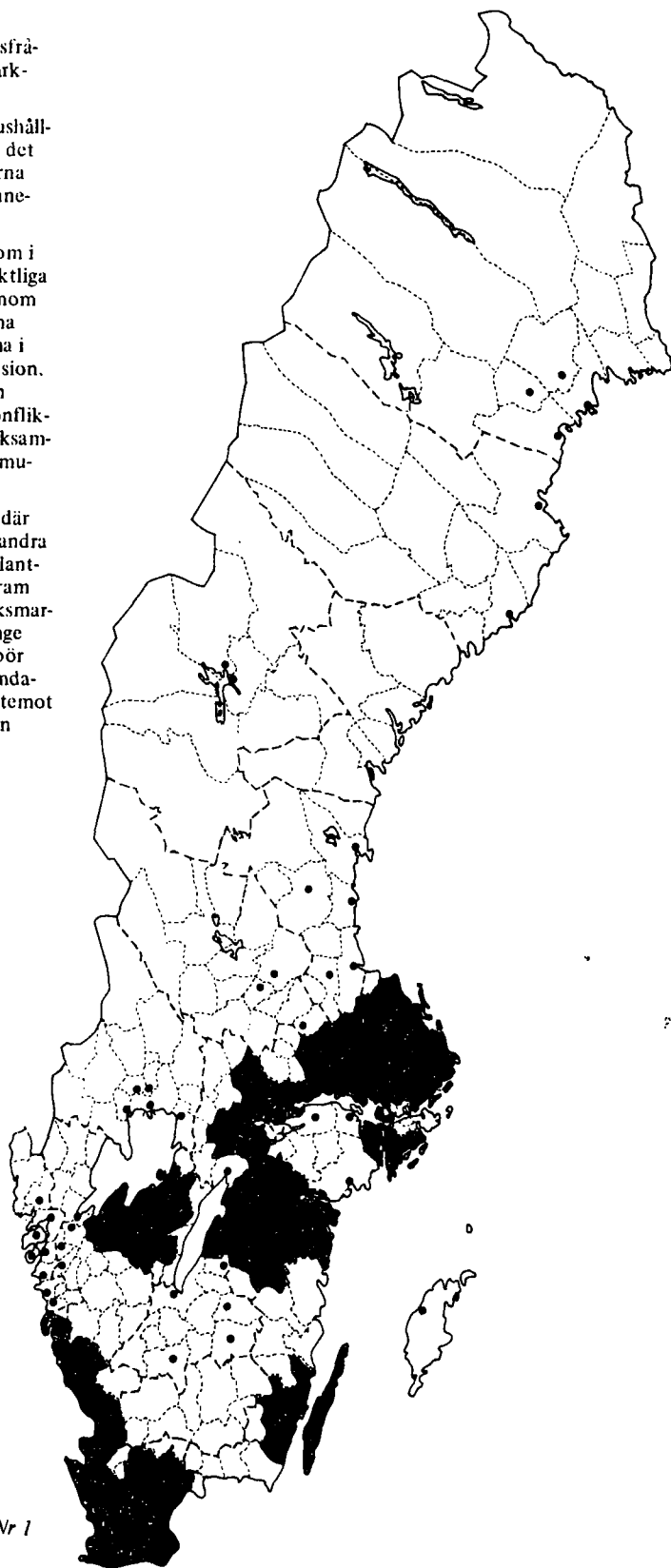
Figur 1 Områden där jordbruksfrågorna bör ägnas särskild uppmärksamhet

Enligt fastlagda riktlinjer för hushållningen med mark och vatten är det angeläget att de areella näringarna ägnas stor uppmärksamhet i planeringen.

Kartan visar vilka kommuner som i första hand bör utarbeta översiktliga planer för markanvändningen inom områden där jordbruksintressena kommer eller kan väntas komma i konflikt med tätorternas expansion. Kommunen markeras genom en punkt för centralorten, men konflikter kan givetvis behöva uppmärksammas även för andra orter i kommunen.

Kartan visar också de områden där kommunerna i samråd med varandra och med bl. a. länsstyrelse och lantbruksnämnd bör utarbeta program för hushållningen med jordbruksmarken, som i regional skala bör ange vilka områden som långsiktigt bör kunna utnyttjas för jordbruksändamål, och vilka restriktioner gentemot andra markanvändningsintressen detta föranleder.

- Kommuner med expansiva tätorter, där översiktliga planer bör upprättas som tillgodoser jordbrukets intressen
- Områden där regionala program för jordbruksmarken bör upprättas

t. ex. gälla rekreations- och naturvårdsintressen. Men det kan också gälla regionalpolitiska strävanden att påverka tätortsutvecklingen i en viss region bl. a. i syfte att få en sådan lokalisering av bostäder och arbetsplatser att invånarna kan erbjudas goda lokala arbetsmarknader. Det bör enligt min mening finnas goda förutsättningar att genom en omsorgsfull och framsynt planering i större utsträckning än tidigare jämka samman de olika intressena och åstadkomma lösningar som i rimlig utsträckning tillgodoser olika önskemål. Inte minst när det gäller planeringen av främst småhusområden och industriområden torde förutsättningarna vara goda att utveckla bebyggelsemönster som begränsar arealkraven samtidigt som en förbättrad fysisk och social miljö kan uppnås. Ett fortsatt utvecklingsarbete på detta område ser jag som en angelägen uppgift.

Jordbruket kan naturligtvis inte heller bedrivas helt utan restriktioner inom de områden som i den fortsatta planeringen reserveras för jordbruksändamål. Lantbrukarnas riksförbund har i sitt remissyttrande anfört att många av de förordnanden enligt naturvårdslagen som har föreslagits under programarbetet upplevs som onödiga och som ett underkännande av den nuvarande lantbrukargenerationens verksamhet. Jag vill erinra om att jordbruket liksom andra näringar har genomgått och genomgår betydande förändringar. Restriktioner gentemot jordbrukets markanvändning och driftsformer måste enligt min mening kunna bestämmas för att tillgodose fritidsintressen, naturvårdsintressen och kulturminnesvårdens intressen. Att sådana restriktioner kommer till stånd i behövlig omfattning ser jag som en förutsättning för att en på längre sikt motiverad markanvändning och miljöutveckling skall främjas.

11.6.3 Skogsbruk

Motsvarande krav på hushållning med produktiva resurser som gäller för jordbruksmarken bör gälla även skogsmarken. De beräkningar av virkesbehov och virkestillgång på längre sikt som har redovisats av 1973 års skogsutredning i betänkandet (Ds Jo 1975:1) Virkesbehov och virkestillgång pekar på behovet av att på ett bättre sätt än tidigare hushålla också med skogsmarken.

Skogsbrukets behandling i kommunernas program präglas av samma översiktlighet som behandlingen av jordbruket. Flera remissinstanser har strukit under skogsbrukets stora betydelse för samhällsekonomi. I den promemoria som har fogats till regeringens beslut anförs att skogsbrukets betydelse för landet som helhet och för större regioner måste beaktas i de fortsatta övervägandena. Vidare anförs att det bör ankomma på skogsvårdsstyrelserna att i samråd med länsstyrelserna, enligt riktlinjer som utarbetas av skogsstyrelsen, biträda kommunerna i deras bedömning av skogsbrukets intressen.

Jag vill för egen del framhålla det angelägna i att skogsbruksfrågorna ges en i princip motsvarande behandling i planeringen som jag nyss har redovisat när det gäller jordbruket. Jag utgår från att den redovisning av

skogsbrukets intresseområden som tidigare har gjorts av skogsstyrelsen kommer att beaktas i den fortsatta planeringen. Denna redovisning är emellertid mycket översiktlig, varför ytterligare preciseringar i regional skala av skogsbrukets intressen torde behövas. Det är härvid väsentligt att, som har angetts i regeringens beslut beträffande berörda län, beakta den betydelse som länets skogsbruk har för skogsindustri i andra län. I detta sammanhang vill jag nämna att 1973 års skogsutredning i sitt fortsatta arbete gör sådana bearbetningar av de hittills redovisade beräkningarna som kommer att ge ett värdefullt underlag för den fortsatta planeringen.

Flera remissinstanser har anfört kritiska synpunkter på de omfattande restriktioner mot skogsbruket som har föreslagits i kommunernas program. Planeringen för skogsområden måste dock ske med beaktande av att också naturvårdens, friluftslivets m. fl. intressen skall tillgodoses. De ändringar i skogsvårdslagen (1948:237) och naturvårdslagen (1964:822) som trädde i kraft den 1 januari 1975 resp. träder i kraft den 1 juli 1975 syftar bl. a. till att förbättra möjligheterna att göra avvägningar mellan skogsbrukets, naturvårdens och friluftslivets intressen. Jag vill understryka att de inskränkningar för skogsbruket som behövs för att tillgodose naturvårdens och friluftslivets intressen i det övervägande antalet fall torde ha liten inverkan på skogsbrukets avkastning. Sådana inskränkningar har oftast inte större betydelse från ekonomisk synpunkt än att de kan tålas av skogsbruket utan krav på ersättning. Några negativa effekter på sysselsättningen inom skogsnäringen torde heller inte behöva befaras. Jag bedömer således att de farhågor beträffande inverkan på skogsbruket av de i kommunernas program föreslagna åtgärderna som har kommit till uttryck i bl. a. skogsstyrelsens och domänverkets yttranden är överdrivna, om riktlinjer för skogsbrukets bedrivande utarbetas i samråd mellan berörda parter.

11.6.4 Industri

Programarbetet

Jag har tidigare i avsnitt 7.9 redovisat vad som har kommit fram under programarbetet och vid remissbehandlingen när det gäller industrifrågorna i den fysiska riksplaneringen. Jag skall här först lämna några kommentarer som gäller den berörda industrins behandling längs norrlandskusten och i inlandet och går därefter över till en allmän redogörelse för mina erfarenheter av handläggningen av industrilokaliseringsärenden enligt 136 a § BL.

I de av riksdagen år 1972 fastlagda riktlinjerna för hushållning med mark och vatten anges inte några platser längs norrlandskusten och i inlandet där mark särskilt bör reserveras för det slag av industri som behandlas i den fysiska riksplaneringen. Enligt proposition 1972:111 bör dessa frågor bli föremål för studier i den fortsatta fysiska riksplaneringen. Flertalet kommuner längs norrlandskusten som redan har s. k. miljöstö-

rande industri har i sina program behandlat frågan om fortsatt industri-lokalisering. I flertalet fall anges områden som enligt kommunernas uppfattning är lämpade för industrilokalisering.

Ett trettiotal kommuner i inlandet har tagit upp frågan om lokalisering av industri. Mer konkreta förslag i detta hänseende förs fram av bl. a. kommuner vid Väneren och i Bergslagsområdet.

Berörda länsstyrelser har liksom flera remissinstanser understrukit behovet av fortsatta studier och överväganden beträffande möjligheterna att till norrlandskusten resp. inlandet lokalisera sådan typ av industri som behandlas i den fysiska riksplaneringen.

Jag vill för egen del instämma i att det är en angelägen uppgift att i det fortsatta riksplanearbetet närmare klargöra utgångspunkterna för industrins behandling vid norrlandskusten och i inlandet. Det är av stor betydelse både för kommunernas och länsstyrelsernas fortsatta planeringsarbete och för handläggningen av lokaliseringsärenden enligt 136 a § BL att mer preciserade utgångspunkter i detta hänseende kan anges. Det material som har kommit fram under programarbetet och som kommer att bearbetas vidare under planeringsskedet torde i viss utsträckning kunna tjäna som underlag för att ange sådana utgångspunkter. Det är emellertid uppenbart att kompletterande studier behöver utföras på central och regional nivå.

I den promemoria som har fogats till regeringens beslut län för län anges att de fortsatta utrednings- och planeringsåtgärderna för tänkbara lokaliseringssorter längs norrlandskusten bör drivas vidare med sikte på att få fram ett successivt förbättrat material till ledning för statsmakternas fortsatta överväganden beträffande möjligheterna att till norrlandskusten lokalisera sådan industri som behandlas i den fysiska riksplaneringen. Länsstyrelserna skall biträda kommunerna i arbetet och med stöd i *analyser av miljöförhållanden, regionalpolitiska förutsättningar, transportförutsättningar* m. m. verka för att utredningsinsatserna koncentreras till de områden som från regional synpunkt förefaller mest lämpade för ifrågavarande slag av industri.

När det gäller inlandet anges i nämnda promemoria att det fortsatta arbetet bör kunna läggas upp på ett likartat sätt som för norrlandskusten men att studier och överväganden som omfattar större regioner än enskilda län behövs som stöd för arbetet. I regeringens beslut län för län har angetts att länsstyrelserna i Vänerlän, dvs. länsstyrelserna i Älvsborgs, Skaraborgs och Värmlands län, samt länsstyrelserna i Bergslagslän, dvs. länsstyrelserna i Örebro, Västmanlands och Kopparbergs län, bör samråda med varandra i fråga om behandlingen i det fortsatta arbetet av frågor rörande lokalisering av industri.

I samarbete med jordbruksdepartementet har inom bostadsdepartementet påbörjats ett arbete med att ställa samman sådant material som belyser förutsättningarna från miljö- och naturressurssynpunkter att lokalisera ifrågavarande industrityper till olika delar av landet med särskild tonvikt på norrlandskusten och inlandet. Samarbete kommer också att inledas med bl. a. arbetsmarknads- och kommunikationsdepartementen

för att ställa samman ett motsvarande material beträffande regionalpolitiska frågor och transportfrågor. Vidare kommer de aktuella industri-typernas krav på lokaliseringsförutsättningar att belysas genom de studier som genomförs av industriverket som ett led i den fortsatta fysiska riksplaneringen och som jag tidigare har redogjort för i avsnitt 10.3. Avsikten är att det arbete som bedrivs centralt i dessa frågor skall ske samordnat med motsvarande arbete som bedrivs inom länsstyrelserna i Norrlands kustlän, Vänerlän och Bergslagslän som ett led i den fysiska riksplaneringens planeringsskede.

Flertalet av de platser som i programmaterialet anges som tänkbara för det ifrågasvarande slaget av industri har redan sådan industri. En betydande del av dessa industrigrenars utbyggnad torde även i framtiden komma att ske genom utbyggnader i anslutning till befintliga anläggningar. I många fall är miljöproblemen vid redan existerande anläggningar betydande. Det är därför angeläget att som ett led i de fortsatta studierna belysa befintliga miljöförhållanden och mot denna bakgrund bedöma förutsättningarna för ytterligare industriutbyggnad. Självfallet bör härvid beaktas möjligheterna att genom förbättrad process- och reningsteknik komma till rätta med existerande miljöproblem. Resultatet av de studier som jag nu har redogjort för bör, tillsammans med förslag till slutsatser och överväganden, ställas samman och publiceras inom ramen för arbetet med den fortsatta fysiska riksplaneringen som ett underlag för statsmaktens fortsatta överväganden om riktlinjer för hushållningen med mark och vatten.

Pr ö v n i n g e n l i g t 136 a § B L

Jag går nu över till att redogöra för handläggningen av industrilokaliseringsärenden enligt 136 a § BL och för mina erfarenheter i samband därmed.

Genom proposition 1972:111 och riksdagens ställningstagande till denna lades fast vissa riktlinjer av betydelse för bedömning av lokalisering av sådan industri som behandlas i den fysiska riksplaneringen. Genom riktlinjerna avgränsas bl. a. sådana områden vilkas vetenskapliga värden eller värden för rekreatiönsändamål är av sådan art att ifrågasvarande slag av industri inte bör få förläggas dit. Riktlinjerna anger också sådana områden längs kusterna i södra och mellersta Sverige där lokalisering av industri av ifrågasvarande slag kan tillåtas. Vidare innebär riktlinjerna att lokalisering till västkusten får ske bara om starka samhällsekonomiska skäl eller miljövårdsskäl talar för en lokalisering dit.

För att förbättra möjligheterna att med hänsyn till de fastlagda riktlinjerna bedöma enskilda lokaliseringars tillätlighet infördes också en ny prövningsordning genom ett tillägg (136 a §) till BL. Bestämmelsen innebär att regeringen skall pröva etableringar av industriell eller liknande verksamhet där valet av plats är av väsentlig betydelse för hushållningen med landets samlade mark- och vattentillgångar. Riksdagen har genom beslut med anledning av regeringens proposition angående energihushållning m. m. (prop. 1975:30 bil. 2, CU 1975:28, rskr 1975:203) utvidgat

tillämpningsområdet för 136 a § BL till att fr. o. m. den 1 juli 1975 omfatta även industriell eller liknande verksamhet, som är av väsentlig betydelse för hushållningen med energi. Tillståndsprövningen skall vidare avse inte bara valet av plats för verksamheten utan också tillkomsten av verksamheten som sådan.

Vilka slag av verksamheter som skall prövas av regeringen anges fram till den 1 juli 1975 i kungörelsen (1972:781) om lokaliseringsprövning beträffande industriell verksamhet enligt 136 a § BL m. m. Den 1 juli 1975 förs dessa bestämmelser in i 136 a § BL. Vissa uppräknade verksamheter skall enligt bestämmelserna regelmässigt prövas av regeringen när det är fråga om nyanläggning. Vidare kan regeringen i visst fall besluta om att pröva utvidgning av sådan verksamhet. Regeringen kan också i visst fall besluta om att pröva nyanläggning eller utvidgning av annan verksamhet som är av väsentlig betydelse för hushållningen med landets samlade mark- och vattentillgångar eller, fr. o. m. den 1 juli 1975, för hushållningen med energi.

Enligt proposition 1972:111 skall vid regeringens tillståndsprövning lokaliseringsfrågan bedömas allsidigt. Härvid skall kravet på hushållning med landets naturresurser vägas samman med bl. a. regionalpolitiska och näringspolitiska mål. För att regeringen skall ha ett tillräckligt underlag för en sådan bedömning kompletteras den information som sökanden skall tillhandahålla vanligen med material, som genom remiss inforas från ett stort antal (20--30) myndigheter och organisationer. Till de myndigheter som normalt anmodas att yttra sig i tillståndsärendena hör socialstyrelsen, vägverket, riksantikvarieämbetet, naturvårdsverket, koncessionsnämnden för miljöskydd, arbetsmarknadsstyrelsen, planverket, industriverket och länsstyrelsen. Beroende på ärendets karaktär inhämtas yttranden också från andra berörda myndigheter. Från den ifrågavarande kommunen inhämtas yttrande obligatoriskt eftersom regeringen inte får lämna tillstånd till en etablering utan att kommunen har tillstyrkt. Till de organisationer som regelmässigt bereds tillfälle att yttra sig hör Landsorganisationen, berörda fackförbund, Kooperativa Förbundet, Sveriges industriförbund och Svenska naturskyddsföreningen.

Remissbehandlingen är uppbyggd i ett trestegsförfarande. Centrala myndigheter och organisationer ges den kortaste remisstiden. Ifrågavarande länsstyrelse och kommun ges något längre remisstid för att de skall ha möjlighet att vid sina ställningstaganden i en lokaliseringsfråga kunna beakta yttrandena från bl. a. olika sektorsmyndigheter. Normalt avger därefter koncessionsnämnden sitt yttrande. Enligt propositionen är syftet med koncessionsnämndens medverkan att nämnden skall ge en allsidig belysning av miljöskyddsaspekterna. Det kan ske bl. a. genom att nämnden håller sammanträde med berörda parter på den aktuella lokaliseringsplatsen. Nämnden kan vidare företa besiktning samt föranställa om utredningar.

Regeringens beredning av lokaliseringsfrågorna sker gemensamt i berörda departement, vanligen bostadsdepartementet, kommunikationsdepartementet, jordbruksdepartementet, arbetsmarknadsdepartementet

och industridepartementet.

Sedan bestämmelserna i 136 a § BL trädde i kraft den 1 januari 1973 har lokaliseringstillstånd sökts i 55 fall (se fig. 2). Av ansökningarna har 32 avsett om- eller tillbyggnader av befintliga anläggningar. I 28 fall har ansökningarna gällt lokalisering till västkusten. Huvuddelen av ansökningarna har avsett massaindustri (12), tillverkning av oljeutvinningsplattformer (10), petrokemisk industri (7) och oljeraffinaderier (7). Regeringen har lämnat tillstånd till lokalisering helt eller delvis i 16 fall, varav 9 till västkusten. Två ansökningar om lokaliseringstillstånd har lämnats utan bifall. I ett av dessa fall har kommunen avstyrkt att tillstånd lämnas.

Hittillsvarande erfarenheter visar enligt min mening att de geografiska riktlinjerna anvisar tillräckliga lokaliseringsmöjligheter vid södra Sveriges kuster för det ifrågavarande slaget av industri. Som jag tidigare har redogjort för kommer förutsättningarna för lokalisering vid norrlandskusten och i inlandet att studeras närmare i det fortsatta arbetet med den fysiska riksplaneringen.

Till regeringens tillståndsbeslut i ärenden enligt 136 a § BL knyts normalt vissa villkor. Regelmässigt anges i besluten den tidpunkt då verksamheten skall ha satts i gång. Detta sker för att naturresurser som inte har tagits i anspråk efter viss tid skall kunna användas för andra etableringsönskemål som uppkommer. Regeringen har också möjlighet att föreskriva miljöskyddsvillkor, villkor för tillgodoseende av allmänna intressen och, fr. o. m. den 1 juli 1975, villkor rörande energianvändning. I proposition 1972:111 anförs att en tillåten verksamhets art och omfattning kan bestämmas närmare med hänsyn till de försiktighetsmått som skall iaktas från miljöskyddssynpunkt. Vidare anförs att det i likhet med vad som gäller enligt vattenlagen (1918:523) (4 kap., 18 §, fjärde stycket) bör kunna föreskrivas villkor för att tillgodose allmänna intressen. En bestämmelse härom, motsvarande den i vattenlagen finns införd i 136 a § BL. Med stöd av denna kan regeringen som villkor för tillstånd t. ex. föreskriva att sökanden skall betala penningbelopp eller vidta åtgärder för att tillgodose allmänna intressen som annars inte skulle kunna kompenseras eller vidta åtgärder av skadeförebyggande karaktär.

I samband med projekt där anläggningsarbetena är mycket omfattande har det i besluten förutsatts att bl. a. rekryterings- och arbetsmiljöfrågor löses genom avtal mellan sökanden och arbetstagarnas organisationer. Vidare har det förutsatts att en rekryteringsplan upprättas i samarbete med länsarbetsnämnderna.

Som underlag för en utvärdering av tillämpningen av 136 a § BL inhämtades under hösten 1974 synpunkter på den inom bostadsdepartementet upprättade promemorian "Lokaliseringsprövning enligt 136 a § byggnadslagen" från de myndigheter som vanligen anmodas att yttra sig i dessa ärenden. Vid tillkomsten av 136 a § BL förutsattes att det skulle vara möjligt att diskutera alternativa förläggningsplatser för en sökt verksamhet. I flera yttranden påpekas att det har varit svårt att genomföra en sådan diskussion på grundval av det underlagsmaterial som

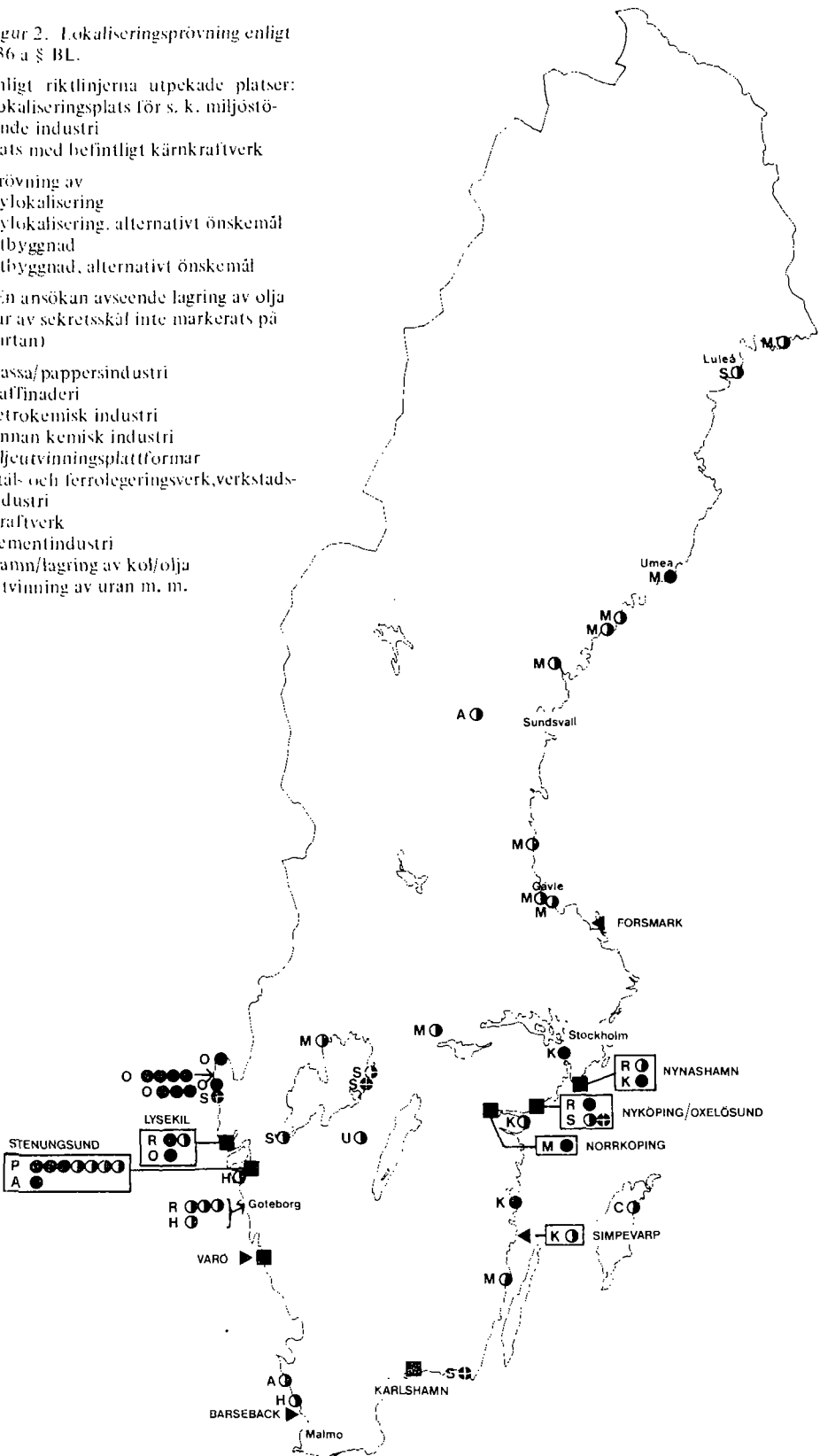
Figur 2. Lokaliseringsprövning enligt 136 a § BL.

Enligt riktlinjerna utpekade platser:

- Lokaliseringsplats för s. k. miljöstörande industri
- ▶ Plats med befintligt kärnkraftverk
- Prövning av
 - Nylokalisering
 - ⊕ Nylokalisering, alternativt önskemål
 - ⊙ Utbyggnad
 - ⊖ Utbyggnad, alternativt önskemål

(En ansökan avseende lagring av olja har av sekretesskäl inte markerats på kartan)

- M Massa/pappersindustri
- R Raffinaderi
- P Petrokemisk industri
- A Annan kemisk industri
- O Öljetvinningsplattformar
- S Stål- och ferrolegeringsverk, verkstadsindustri
- K Kraftverk
- C Cementindustri
- H Hamn/lagring av kol/olja
- U Utvinning av uran m. m.

i allmänhet har förelegat. I de hittills behandlade ärendena har remissinstanserna också bara i undantagsfall fört sådana alternativdiskussioner. I likhet med naturvårdsverket anser jag att möjligheterna att göra översiktliga bedömningar av olika lokaliseringsalternativ bör vara avsevärt större när ytterligare material föreligger i den fortlöpande fysiska riksplaneringen och genom länsstyrelsernas översiktliga naturinventeringar och naturvårdsplaner. Inte minst kommer, enligt min bedömning, planeringsarbetet i kommunerna att ge bättre kunskaper om de fysiska och miljömässiga förutsättningarna i olika delar av landet för olika typer av industri.

Flera remissinstanser framhåller i sina yttranden över promemorian också önskvärdheten av att sådana undersökningar kommer till stånd som har föreslagits i rapporten (Ds B 1974:2) Förslag till principprogram för undersökningar av naturförhållanden vid vissa industrilägen. Rapporten har remissbehandlats. Flertalet remissinstanser som har yttrat sig över rapporten understryker behovet av vidgad kunskap om naturförhållandena vid beslut i industrilokaliseringsfrågor och är positiva till de i rapporten lämnade förslagen. Rapporten och remissyttrandena bereds f. n. inom bostadsdepartementet.

Utöver bättre kunskaper om de fysiska och miljömässiga förutsättningarna för industrietableringar på olika platser i landet behövs för diskussion av lokaliseringsalternativ även bedömningar av de företags- och samhällsekonomiska samt regionalpolitiska förutsättningarna för och konsekvenserna av att bedriva en viss verksamhet på olika platser. Länsplaneringens material måste här spela en central roll. Vidare bör branschstudier av den typ som industriverket gör, bl. a. inom ramen för den fortsatta fysiska riksplaneringen, kunna tjäna som underlag för sådana bedömningar.

Jag vill i det här sammanhanget peka på möjligheterna för regeringen att göra samlade bedömningar i sådana fall då flera ansökningar samtidigt föreligger om utbyggnader av likartade verksamheter. Sådana samlade bedömningar har möjliggjorts beträffande ansökningar om tillstånd till raffinaderier, petrokemisk industri, massaindustri, verksamhet för tillverkning av oljeutvinningsplattformar och utbyggnad av hamnar för bl. a. kol och olja. I de fall regeringen finner att inte samtliga ansökningar om utbyggnader av likartad verksamhet kan tillstyrkas innebär en sådan samlad bedömning i sig en form av alternativprövning.

Regeringen kan naturligtvis också innan ett ställningstagande sker, om så bedöms nödvändigt, i särskild ordning låta utreda lokaliseringsförutsättningarna närmare. Önskemål om sådana utredningar kan bl. a. föras fram i samband med remissbehandlingen av ett ärende. För att komplettera underlagsmaterialet för regeringens bedömning av sökta utbyggnader av raffinaderikapaciteten i landet har sålunda petroindustriutredningen (I 1972:04) getts tilläggsdirektiv att med förtur utreda frågan om framtida raffinaderiutbyggnaders lokalisering. Länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län har på regeringens anmodan närmare utrett förutsättningarna för lokalisering vid Kälvik av tillverkning av oljeutvin-

ningsplattformar. Vidare har regeringen denna dag uppdragit åt industriverket att utreda vissa frågor angående utvinning av kalksten m. m. i syfte att få fram ett underlag för bedömning av bl. a. aktualiserad utbyggnad av cementindustrin.

I anslutning till ett av de sökta tillstånden som avsåg västkusten anmodades sökanden att kartlägga förutsättningarna för förläggning till ostkusten. Utredningen visade på en avsevärd merkostnad för ostkostalternativet. Liknande utredningar av alternativa förläggningar bör begäras även framdeles då man bedömer att det finns regionalpolitiska eller andra skäl som talar för en alternativ förläggning.

I samband med att regeringen i oktober 1973 lämnade tillstånd till vissa utbyggnader av massa- och pappersindustri meddelade regeringen att ytterligare ställningstaganden till ansökningar om utbyggnader av råvarukrävande sådan industri tills vidare skulle anstå, bl. a. i avvaktan på bättre underlag för att bedöma vilka långsiktiga konsekvenser en ytterligare ökning av virkesförbrukningen skulle få för skogsnäringen. F. n. föreligger åtta ansökningar enligt 136 a § BL om utbyggnader av massaindustrier. Bl. a. mot bakgrund av 1973 års skogsutrednings betänkande (Ds Jo 1975:1) Virkesbehov och virkestillgång överväger regeringen möjligheterna till och formerna för att ge tillstånd till sökta utbyggnader inom massaindustrin. I det här sammanhanget vill jag peka på att utbyggnader av sådan skogsindustri på vilken 136 a § BL inte är tillämplig kan ske utan någon samhällelig prövning av råvarufrågan. Regeringen torde mot denna bakgrund och mot bakgrund av yttrandena över skogsutredningens betänkande få anledning att närmare överväga behovet av särskilda åtgärder i detta avseende.

Flera ansökningar enligt 136 a § BL har avsett tillverkning av oljeutvinningsplattformar i djupvattenläge vid Hogdalsnäset norr om Strömstad. Hogdalsnäset ligger i det s. k. obrutna kustområdet i norra Bohuslän. Som jag närmare kommer att redovisa i avsnitt 11.7 har regeringen vid sin bedömning funnit att tillverkning av plattformar i djupvattenläge kan få ske inom *ett* område vid Hogdalsnäset och att Kälviksområdet kan accepteras för sådant ändamål. Mot denna bakgrund har regeringen lämnat ett tidsbegränsat tillstånd till etablering vid Kälvik för tillverkning av oljeutvinningsplattformar i ett djupvattenläge. Tillståndet är förenat med en rad villkor bl. a. i syfte att möjliggöra ett från allmän synpunkt rationellt utnyttjande av området och för att förebygga eller avhjälpa miljöstörningar. För att onödiga ingrepp i miljön skall undvikas har regeringen gjort den bedömningen att övriga ansökningar om etablering vid Hogdalsnäset för tillverkning av oljeutvinningsplattformar bör vila i avvaktan på att sökandena kan göra konkreta plattformsbeställningar sannolika.

Några myndigheter som har yttrat sig över promemorian "Lokaliseringsprövning enligt 136 a § byggnadslagen" tar upp frågan om bättre samordning av prövningsförfarandet enligt 136 a § BL med annan prövning, främst enligt vattenlagen, Delegationen för atomenergifrågor (numera kärnkraftinspektionen) och stralskyddsinstitutet har i särskild

skrivelse anfört att det finns behov av samordning av handläggningen av ärenden enligt atomenergilagen (1956:306) och 136 a § BL. I skrivelsen ifrågasätts också om inte den direkta kontakten med ortsbefolkningen skulle kunna samordnas och förbättras.

Beträffande frågan om bättre samordning av olika provningsförfaranden framhölls i proposition 1972:111 att den nya provningsordningen enligt 136 a § BL, i avvaktan på att ställning kan tas till frågan om en fullständig integration av provningssystemet, skall tillgodose det mest framträdande samordningsintresset, nämligen mellan BL och miljöskyddslagen (1969:387). Enligt min mening bör frågan om en vidare samordning av det nuvarande provningssystemet på nytt övervägas i samband med den översyn av BL som pågår i bostadsdepartementet och mot bakgrund av eventuella förslag i denna fråga från vattenlagsutredningen (Ju 1969:58).

Frågan om bättre information till allmänheten i samband med tillståndsprovningen behandlas också av utredningen (C 1972:1) rörande miljöproblem m. m. i vissa industriområden (UMI) i dess första betänkande (SOU 1975:44) Etablering av miljöstörande industri. Utredningen lämnar bl. a. förslag till vissa ändringar av tillståndsprovningen enligt 136 a § BL. Enligt UMI bör beslutsprocesserna vidgas och ge möjlighet att som grund för beslut väga in en vid kunskap om den ifrågavarande etableringen och dess konsekvenser för samhällsbygandet.

En huvudpunkt i förslaget till nytt provningsförfarande är att kommunen samtidigt med företagets ansökningshandlingar till regeringen skall lämna in ett underlagsmaterial som belyser de kommunala konsekvenserna av den sökta industrietableringen. Enligt UMI bör ett förändrat tillståndsförfarande även ge möjligheter till vidgad och fördjupad information om innebörden av en viss industrietablering. UMI föreslår i detta syfte att det samlade beslutsunderlaget skall föras ut till offentlig debatt i kommunen innan kommunfullmäktige tar slutlig ställning till lokaliseringsansökan. UMIs betänkande remissbehandlas f. n.

Jag går nu över till att mot bakgrund av hittillsvarande erfarenheter utveckla några principiella synpunkter på tillämpningen av 136 a § BL.

När man bedömer vilka industriella eller liknande etableringar som är av intresse med avseende på riktlinjerna för hushållning med mark och vatten och således skall prövas enligt 136 a § BL är särskilt två förhållanden av betydelse. Det ena är de mer betydande miljöstörningar som kan orsakas av en etablering. Det andra är en verksamhets anspråk på naturresurser som det råder särskild knapphet på och som är föremål för konkurrerande anspråk. Vilka etableringar som medför sådana miljöstörningar att de kan betecknas som miljöstörande verksamhet i den betydelse som avses i de av riksdagen fastställda riktlinjerna beror på både verksamhetens och den omgivande miljöns egenskaper. I detta sammanhang måste beaktas såväl uppkommande förorenings effekter som sådana mer betydande naturingrepp som kan bli följden av en viss etablering i ett visst område. På samma sätt kan en art av verksamhet allmänt sett ha liten betydelse för hushållningen med landets mark och

vattentillgångar men i visst fall vara av betydande sådant intresse på grund av verksamhetens lokalisering eller utformning eller med hänsyn till de lokaliseringsalternativ som finns. Om det råder tveksamhet om en viss etablering är förenlig med riktlinjerna anser jag att lokaliseringsfrågan bör prövas enligt 136 a § BL.

Särskild uppmärksamhet är enligt min mening motiverad beträffande lokaliseringsönskemål som riktas mot de enligt riktlinjerna avgränsade s. k. obrutna kusterna där etablering av miljöstörande industri helt bör undvikas. Hittills har alla sådana etableringsplaner prövats som har bedömts kunna negativt påverka de obrutna kusternas särskilda värden för naturvård, kulturminnesvård och rekreation.

I de områden där enligt riktlinjerna mark bör reserveras för den behandlade typen av industri har flertalet aktualiserade nyetableringar och utbyggnader tagits upp till prövning enligt 136 a § BL. Prövning i dessa fall har främst föranletts av angelägenheten att hushålla med de speciella resurser som har motiverat markreservationen i fråga.

När det gäller frågan var miljöstörande industri kan tillåtas och var nyetablering av sådan industri inte får ske ger riktlinjerna enligt min mening klara besked för de delar av landet som de geografiska riktlinjerna omfattar. De avvägningsfrågor som aktualiseras när det gäller lokaliseringar som i och för sig är möjliga enligt de geografiska riktlinjerna rör främst om en viss etablering efter en sammanvägd bedömning av olika aspekter bör tillåtas i en viss del av landet och hur omfattande industrietableringarna bör få bli på en viss ort samt om den aktuella etableringen bör få ta i anspråk de speciella resurser som finns i området.

För lokaliseringsfrågor som aktualiseras i de områden där lokalisering av miljöstörande industri inte får ske enligt de geografiska riktlinjerna är den avgörande frågan vad som menas med begreppet miljöstörande industri. Att entydigt definiera detta begrepp är inte möjligt. Som jag tidigare har sagt måste frågan huruvida en viss industrietablering är miljöstörande eller inte bedömas med hänsyn inte bara till den ifrågavarande industrins egenskaper utan också mot bakgrund av egenskaperna hos miljön i det tilltänkta etableringsområdet.

Vad gäller prövning av lokaliseringsönskemål i områden som inte omfattas av de geografiska riktlinjerna blir huvudfrågan om andra motstående intressen är av sådan angelägenhetsgrad att de bör prioriteras.

Självfallet fäster regeringen vid sitt ställningstagande i tillståndsfrågan stor vikt vid de sakkunniga myndigheternas tolkning av de av riksdagen fastlagda riktlinjerna av betydelse för industrins lokalisering. Naturligtvis kan den situationen uppkomma att myndigheternas bedömningar inte ger ett entydigt besked om en viss etablering överensstämmer med riktlinjerna. Hur regeringen bedömer tillståndsfrågan i ett sådant fall är det naturligtvis omöjligt att ge ett generellt svar på. Jag vill i det här sammanhanget bara erinra om uttalandet i proposition 1972:111 att väsentliga avsteg från riktlinjerna inte bör kunna göras utan riksdagens hörande.

Bestämmelsen i 136 a § BL tillkom med bl. a. den motiveringen att möjlighet skulle ges att för vissa typer av etableringar i det enskilda fallet

ta ställning till lämpligheten av en lokalisering med hänsyn till alla de synpunkter som måste beaktas. Jag är medveten om att det inte alltid i dessa mycket svåra avvägningsfrågor går att komma fram till odiskutabla ställningstaganden till vilken plats som är mest lämplig för en viss industrietablering. Enligt min uppfattning har de hittillsvarande erfarenheterna dock visat att tillkomsten av den nya handläggningsordningen innebär väsentligt förbättrade förutsättningar att göra övergripande bedömningar av de mest komplicerade lokaliseringsfrågorna.

11.6.5 Flygplatser

Med anledning av ett riksdagsuttalande (CU 1973:11, rskr 1973:119) anmodade Kungl. Maj:t i maj år 1973 länsstyrelserna att vid överläggningarna med kommunerna och vid redovisningar av de kommunala programmen belysa konsekvenserna av önskemål beträffande lokalisering av och markreservationer för flygplatser.

Behandlingen i programarbetet av flygplatsfrågorna är förhållandevis ojämn. Luftfartsverket har i sitt remissyttrande uttalat att en fullständig bedömning av behovet av markreservationer för flygplatser inte kan göras på grundval av programarbetet. Verket har liksom planverket understrukt vikten av att en lundsomfattande plan upprättas för utbyggnaden av flygplatsnätet.

Frågan om behovet av flygplatser behandlas i första hand inom ramen för den regionala trafikplaneringen. En utvärdering av länsstyrelsernas förslag till regionala trafikplaner pågår f. n. inom kommunikationsdepartementet. I anslutning härtill sker även överväganden rörande det framtida flygplatsnätets utformning och därmed sammanhängande frågor. Avsikten är att lämna en redovisning till riksdagen under våren 1976. Genom det material som har kommit fram under den fysiska riksplaneringens programskede kan behovet av markreservationer och riskerna för konflikter med andra markanvändningsintressen översiktligt bedömas. När utvärderingen av de regionala trafikplanerna har slutförts finns det möjlighet att närmare bedöma hur flygplatsfrågorna bör behandlas i den fortsatta fysiska riksplaneringen.

I den till regeringens beslut för varje län fogade promemorian anges att det, i avvaktan på de slutliga ställningstagandena till den regionala trafikplaneringen, är angeläget att mark i anslutning till såväl befintliga som planerade flygplatser inte tas i anspråk för sådant ändamål att en rimlig handlingsfrihet för flygverksamheten förhindras eller försvåras. Vidare anges att, i avvaktan på resultatet av trafikbulerutredningens arbete, utgångspunkterna för beräkning och avgränsning av bullerskyddszoner kring flygplatser bör vara de som anges i luftfartsverkets yttrande över de kommunala programmen.

Den utvärdering av de regionala trafikplanerna som f. n. pågår torde när det gäller flygplatser i första hand komma att beröra större anläggningar för den interregionala och regionala trafikförsörjningen. Även mindre flygplatser kan emellertid ha väsentlig betydelse från miljö-

och markanvändningssynpunkter. Tillkomsten och utnyttjandet av en ny flygplats förutsätter godkännande av luftfartsverket. Luftfartsverkets prövning sker i första hand från flygoperativa utgångspunkter men innefattar även en bedömning från allmän lämplighetsynpunkt. Under senare år har vid denna bedömning flygplatsens inverkan på omgivningen allt mer uppmärksammats.

Det är emellertid uppenbart att flygplatser ställer sådana krav på mark och medför sådan omgivningspåverkan att en ingående lämplighetsprövning kan ske endast mot bakgrund av ett utredningsmaterial där konsekvenserna för andra markanvändningsintressen har klarlagts. Flygplatser bör därför inte kunna komma till stånd utan stöd i en översiktlig planering. I sammanhanget kan även erinras, att flygplatser utgör anläggningar av sådant slag att de medför en tätbebyggelsesituation i BL:s mening och att således krav bör ställas på detaljplan för flygplatser och deras närmaste omgivningar. Vid sin fastställelseprövning av detaljplaner för flygplatser kan länsstyrelserna underställa dessa regeringens prövning, t. ex. i de fall den tilltänkta anläggningen står i strid med intentionerna i den fysiska rikspaneringen eller om påverkan på andra intressen kan bedömas bli av sådan betydelse att tveksamhet råder om den tilltänkta anläggningen kan accepteras.

En behandling av flygplatsfrågorna i planeringen i enlighet med vad jag nu har angett tillgodoser enligt min mening behovet av en allmän lämplighetsprövning av föreslagna nya flygplatser.

Jag finner det synnerligen angeläget att bullerfrågorna ägnas ingående uppmärksamhet främst i anslutning till den översiktliga planeringen och i samband med statliga myndigheters prövning av planer. Bullerfrågorna är svårbedömda och bullerproblemen vid mindre flygplatser kan lätt underskattas. Det är därför av stor betydelse att såväl kommuner som länsstyrelser vid planeringen för flygplatser tar till vara de kunskaper och erfarenheter som har samlats hos centrala myndigheter, bl. a. luftfartsverket och planverket, i dessa frågor. Jag vill också erinra om att bullerfrågorna kan prövas enligt miljöskyddslagen på det sätt som f. n. sker beträffande Landvetters flygplats utanför Göteborg.

11.6.6 Försvar

När det gäller försvaret ägnades i proposition 1972:111 uppmärksamheten huvudsakligen åt de bullerstörningar som orsakas av övningsflygning på låg höjd (prop. 1972:111, bil. 2, s. 151) Kungl. Maj:t har gett de militära myndigheterna uppdrag att samråda med länsstyrelserna om lågflygningsområdenas lokalisering och lågflygningsövningarnas tidsförläggning. Dessa överläggningar avses återkomma årligen. Huvuddelen av de problem med anknytning till den militära lågflygningen som redovisas i kommunernas program torde kunna lösas inom ramen för dessa samråd.

Flera kommuner och länsstyrelser har tagit upp frågan om försvarets behov av mark för övningsområden och skjutfält och pekat på de olägenheter för andra markanvändningsintressen som försvarets verksam-

het medför. De konflikter som tas upp gäller såväl befintliga områden vilka disponeras av försvaret som tilltänkta utvidgningar av dessa eller önskemål om helt nya övningsområden. De diskuterade markanspråken för försvarsändamål har i varierande utsträckning blivit föremål för närmare utredning eller behandling i försvarets fastighetsnämnd. Det har inte varit möjligt att i anslutning till regeringens beslut län för län ta ställning till de redovisade markanvändningskonflikterna. Fortsatta överläggningar mellan berörda myndigheter får utvisa i vilken utsträckning motstående intressen kan jämkas samman. Först sedan de aktuella frågorna blivit föremål för utredningar och förhandlingar i sedvanlig ordning torde underlag finnas för ställningstaganden i regering och riksdag.

Jag finner emellertid att starka skäl talar för att försvarets anspråk på markanvändningen bör belysas ytterligare och att en samlad utvärdering av anspråken som också innefattar ett längre tidsperspektiv bör komma till stånd. Försvarets fredsorganisation är f. n. under utredning av försvarets fredsorganisationsutredning (Fö 1968:20). När utredningens förslag föreligger torde också försvarets markbehov på längre sikt närmare kunna överblickas.

11.7 De geografiska riktlinjerna m. m.

De av riksdagen fastlagda geografiskt orienterade riktlinjerna har, som jag närmare har redovisat i avsnitt 8, i stor utsträckning följts upp under programarbetet. I allmänhet har för de berörda områdena föreslagits en fortsatt översiktlig planläggning, i vilken skall beaktas de gällande riktlinjerna.

När det gäller huvudälvarnas dalgångar samt fjällområdena har programarbetet präglats av en viss osäkerhet som har sin grund i att frågor rörande avgränsning av väglösa områden i fjällvärlden och fortsatt vattenkraftutbyggnad f. n. är under utredning. Jag har tidigare i avsnitten 8.4.5 och 8.5.5 redogjort för dessa frågor. Flera kommuner har avstått från att föreslå planeringsåtgärder i avvaktan på resultatet av dessa utredningar. Jag har också i avsnitt 11.6.4 redogjort för industrilokaliseringsfrågor och får hänvisa till vad jag har anfört där.

Framst planverket och naturvårdsverket har i sina remissyttranden lämnat utförliga synpunkter beträffande behandlingen i programarbetet av områden med geografiska riktlinjer. Planverket har på karta närmare avgränsat vilka områden som omfattas av sådana riktlinjer och angett vilka kommuners program som mot bakgrund av dessa behöver utvecklas vidare. Planverkets kartredovisning har med vissa kompletteringar som jag tidigare har nämnt tagits in på *karta 1*.

Uppföljningen av den fysiska riksplaneringens intentioner inom områden som omfattas av geografiska riktlinjer hör enligt min mening till de angelägnaste arbetsuppgifterna under planeringsskedet. Det är tillfredsställande att kunna konstatera att de av statsmakterna fastlagda riktlinjerna för markanvändningen inom de aktuella områdena har mött

positivt gensvar i kommunernas program. Ett uttryck för detta är de uttalanden som har gjorts i programmen när det gäller att hävda naturvårdens och friluftslivets intressen i värdefulla kustområden och i fjällvärlden. Jag finner det också glädjande att kommunerna och länsstyrelserna i så stor utsträckning som har skett har tagit initiativ till att samordna sina planeringsinsatser för större områden. Detta gäller bl. a. de s. k. obrutna kustområdena och flera sjöområden i inlandet. Det är angeläget att dessa initiativ följs upp i det fortsatta arbetet. Jag avser att i anslutning till prövningen av fördelningen av statliga bidrag till översiktlig planering för budgetåret 1975/76 överväga i vilken utsträckning för flera kommuner samordnade planeringsföretag särskilt bör prioriteras.

Samtidigt som jag således kan uttrycka tillfredsställelse i stort med behandlingen i programarbetet av områden som omfattas av geografiska riktlinjer måste jag konstatera att det föreligger skillnader mellan olika delar av landet när det gäller de föreslagna åtgärderna. Det är också tydligt att bristen på en enhetlig terminologi beträffande olika former av fysiska planer har bidragit till att en viss oklarhet har uppstått när det gäller att tolka innebörden av de åtgärder som har föreslagits i kommunernas program. Jag återkommer i avsnitt 11.8.1 till denna fråga.

Regeringen har i sina beslut län för län angett vilka kommuner som i olika avseenden bör utveckla sina program för att tillgodose de geografiska riktlinjerna och för att en större enhetlighet i behandlingen av olika områden skall kunna uppnås. I den promemoria som har fogats till regeringens beslut anges att den avgränsning som planverket har gjort av områden som omfattas av geografiska riktlinjer bör tjäna som utgångspunkt för det fortsatta arbetet. En huvudlinje i regeringens ställningstaganden till de föreslagna åtgärderna har varit att de berörda områdena under planeringsskedet bör bli föremål för en planering som ger en översiktlig bild av den avsedda markanvändningen. Härigenom bör en konkret genomgång och utvärdering av tillänkta förändringar av markanvändningen inom dessa områden bli möjlig på grundval av redovisningen av arbetet under planeringsskedet.

Vid granskningen av programmaterialet har vissa områden med speciella problem kunnat urskiljas. Det gäller Hogdalsnäset i norra Bohuslän, Skåne-regionen, Bråvikenområdet och kusten norr därom till Nyköping, Vänerområdet samt södra Billingen. Regeringen har i sina beslut län för län angett att berörda länsstyrelser bör lämna en redogörelse för behandlingen av dessa områden under planeringsskedet direkt till regeringen (jfr avsnitt 11.5). Jag skall i det följande lämna några kommentarer beträffande de berörda områdena.

Hogdalsnäset i Strömstads kommun ligger i ett av de tre kustområden som i de fastlagda riktlinjerna har angetts som obrutna kustområden och där enligt riktlinjerna ingen miljöstörande industri bör komma till stånd. De obrutna kustområdena bör vidare enligt riktlinjerna genom skyddsåtgärder och utvecklingsplanering disponeras så att ett allsidigt utnyttjande för fritidsändamål blir möjligt och så att bl. a. vetenskapliga naturvärden skyddas.

Vid Hogdalsnäset finns goda djuphamnsmöjligheter. Riksdagen har vid sin behandling av proposition 1972:111 uttalat att intresset av att bevara djuphamnsmöjligheterna i området vid Hogdalsnäset bör kunna tillgodoses inom ramen för de ovan angivna riktlinjerna. Riksdagen har uttalat sig mot att hamnmöjligheterna utnyttjas på så sätt att miljöstörande industri förläggs till området.

Jag tolkar riksdagens uttalande i denna fråga så att det får anses vara ett samhällsintresse att de områden i norra Bohuslän som har särskilda djuphamnsförutsättningar disponeras på ett sådant sätt att ett ianspråktagande av dessa resurser inte hindras genom olämpliga markdispositioner. Vidare tolkar jag riksdagens uttalande så att de aktuella områdena inte får utnyttjas på ett sådant sätt att det uppstår miljöstörningar av ett sådant slag och av en sådan omfattning som de i den fysiska riksplaneringen behandlade industrityperna vanligen medför. Det är emellertid svårt att tänka sig någon typ av verksamhet med krav på extrema djupförhållanden som inte ger upphov till någon form av påverkan på miljön och landskapsbilden. Jag har därför funnit att en viss sådan påverkan får accepteras.

Mot denna bakgrund har regeringen vid sin prövning av ansökningarna om etableringar på Hogdalsnäset för tillverkning av oljeutvinningsplattformar funnit att de fastlagda riktlinjerna medger att *ett* område på Hogdalsnäset, Kålviksområdet, kan tas i anspråk för sådant ändamål. Om det visar sig nödvändigt för att undvika att riktlinjerna för hushållningen med mark och vatten leder till att ett företag kan komma i en faktisk monopolställning och för att begränsa de bestående miljöingreppen kommer regeringen att underställa riksdagen frågan om Kålviksområdet kan avgränsas så att även Sundsvik strax söder om Kålvik innefattas.

Strömstads kommun har i sitt program redovisat ett betydande område på Hogdalsnäset som kommunen avser att studera närmare med avseende på en framtida användning för industriändamål. I detta område innefattas även den för bl. a. naturvärden värdefulla Lunnevikens söder om Sundsvik. De av kommunen föreslagna planeringsåtgärderna inom området synes inriktade på en industrialisering av en omfattning som enligt min mening inte är förenlig med de riktlinjer som riksdagen tidigare har lagt fast. Det har vid regeringens prövning av ansökningarna om etablering för tillverkning av oljeutvinningsplattformar varit en huvudlinje att samla verksamheten på ett sådant sätt att minsta möjliga intrång sker. Om verksamheten får stor omfattning och sprids över större områden, kan den medföra sådana konsekvenser för naturmiljön och friluftslivet att den fysiska riksplaneringens intentioner för obrutna kustområden omintetgörs. Samma förhållande gäller självfallet om lokalisering av annan verksamhet av motsvarande typ och omfattning aktualiseras i området. För industri utan krav på särskilda hamndjup torde utrymme kunna erbjudas inom andra områden i kommunen med bättre anknytning till lärtort.

Vidare bör nämnas att stränderna vid Hogdalsnäset är mycket branta.

De fåtaliga dalgångar vid vilka man någorlunda bekvämt kan nå vattnet har därför stor betydelse för möjligheterna att utveckla friluftslivet i området. Det vore därför olyckligt om dessa i större omfattning skulle komma att tas i anspråk för industriändamål.

Mot den bakgrund som jag nu har tecknat har regeringen funnit det nödvändigt att ange relativt detaljerade utgångspunkter för den fortsatta planeringen för Hogdalsnäset. Regeringen har därför i sitt ställningstagande beträffande programarbetet i Göteborgs och Bohus län, med tillämpning av 10 a § BL, föreskrivit att det skall finnas en generalplan för Hogdalsnäset som garanterar att området disponeras så att ett allsidigt utnyttjande för rekreatiönsändamål blir möjligt. Planen skall bygga på förutsättningen att tillverkning av oljeutvinningsplattformar kommer att ske i Kålviksområdet under viss tid, att återställningsåtgärder skall kunna vidtas inom detta område när tillverkningen har upphört, att inget nytt område för djuphamnkrävande verksamhet får tas i anspråk så länge verksamheten i Kålviksområdet pågår och att området vid Lunnevikens skall reserveras för naturvård och fritidsändamål.

När det gäller *Skåneregionen* har jag redan tidigare i avsnitt 11.6 redogjort för att regeringen i sina beslut för Malmöhus och Kristianstads län har ställt krav på att ett markhushållningsprogram för hela regionen upprättas i samarbete mellan kommunerna, länsstyrelserna och övriga berörda regionala myndigheter och att de båda berörda länsstyrelserna skall lämna en gemensam redogörelse till regeringen i denna fråga. Jag anser att ett sådant markhushållningsprogram som ger en bild av den fortsatta tätortsutvecklingens konsekvenser för jordbruket, bör bli av stor betydelse för fortsatta överväganden i planeringen. Det är nämligen enligt min mening uppenbart att om meningsfulla alternativ för den långsiktiga markanvändningen skall kunna beläggas så måste ett grundmaterial finnas som gör det möjligt att se utvecklingen i hela Skåneregionen i ett sammanhang.

Flera konflikter mellan olika intressen föreligger i *Bråvikenområdet och kusten norr därom till Nyköping*. Stora delar av området är av betydelse för naturvården och friluftslivet. Enligt de år 1972 fastlagda riktlinjerna skall mark för miljöstörande industri reserveras i Norrköping och i Nyköping-Oxelösund. Utsläpp av föroreningar inom området kommer i konflikt med bevarandeintressena samt med fisket och jord- och skogsbruket. Det är därför angeläget att ett samlat studium av hela kustområdet kommer till stånd som underlag för fortsatta överväganden beträffande områdets framtida utnyttjande. Likartade förhållanden råder i *Vänerområdet*.

Södra Billingen torde vara det område i landet där flest riksintressen står i konflikt med varandra. Naturvårdens, kulturminnesvårdens och friluftslivets intressen står här mot önskemål att bryta uran, kalk och diabas samt att utnyttja området som skjutfält. Området berörs vidare av ett reservat för en ny motorväg, och tankar har förts fram på att anlägga ett pumpkraftverk i området. Det är mot denna bakgrund naturligt att regeringen ägnar detta område särskild uppmärksamhet i det fortsatta

arbetet. Med anledning av den aktualitet som fäktfrågorna vid södra Billingen har, anges i regeringens ställningstagande beträffande programarbetet i Skaraborgs län att länsstyrelsen med förtur skall behandla frågan om avvägningar mellan bevarandeintressena och önskemål om brytning av kalk, diabas och uran och med ledning av det material som kommer fram skyndsamt göra en sammanställning med förslag till åtgärder för att säkerställa en rimlig avvägning mellan motstående intressen.

Sammanfattningsvis kan jag konstatera att det enligt min mening finns goda förutsättningar för att såväl de områden som omfattas av de år 1972 fastlagda geografiska riktlinjerna som de områden där det under programarbetet har framgått att särskilda problem föreligger får en tillfredsställande behandling i det fortsatta arbetet under planeringsskedet.

11.8 Lagstiftningsfrågor

11.8.1 Erfarenheter under programarbetet beträffande genomförandemedel m. m.

Under programarbetet har behovet av lagregler och andra medel för att genomföra den fysiska riksplaneringens intentioner fått konkret belysning. Kommuner och länsstyrelser har i sina överväganden om lämpliga åtgärder självfallet haft att utgå från gällande lagstiftning. I åtskilliga fall redovisas emellertid såväl i programmaterialet som i de centrala myndigheternas remissvar synpunkter på behovet av förbättrade genomförandemedel av olika slag. Jag har tidigare, bl. a. i avsnitt 5.2.8, redogjort för de synpunkter som har kommit fram i detta hänseende.

Jag skall här först något beröra frågan om de ändringar i naturvårdslagen och skogsvårdslagen som har trätt i kraft den 1 januari 1975 eller träder i kraft den 1 juli 1975, dvs. efter det att programarbetet avslutades i kommuner och län. De genomförda ändringarna i naturvårdslagen av betydelse för arbetet med den fysiska riksplaneringen innebär i huvudsak att ett generellt strandskyddsförordnande har införts, att tidigare landskapsbildsskydd har ersatts med ett nytt mer allsidigt institut benämnt naturvårdsområde och att beslutsrätten i naturvårdstrågor i ökad utsträckning kan delegeras till kommunerna. I skogsvårdslagen har införts bl. a. en allmän aktsamhetsregel samt anmälningsplikt före slutavverkningar.

Genom dessa lagändringar torde det enligt min mening bli möjligt att nå enighet mellan kommuner, länsstyrelser och andra myndigheter i många av de frågor där delade meningar har rått under programarbetet beträffande vilka åtgärder som lämpligen bör vidtas. Jag syftar t. ex. på de fall där kommuner har ansett att av länsstyrelsen föreslaget naturvårdsförordnande är en alltför långtgående skyddsåtgärd och på de fall där kommunerna har föreslagit omfattande förordnanden om landskapsbildsskydd för att förebygga från bl. a. friluftslivssynpunkt olämpliga åtgärder inom skogsbruket. I båda dessa fall torde de angivna lagändringar-

na kunna erbjuda alternativ som kan vara godtagbara för alla berörda parter.

När det gäller föreslagna planeringsåtgärder tyder programmaterialet på att nu gällande byggnadslagstiftning genom den praxis som har utvecklats och genom de anvisningar som planverket har utfärdat kan tillämpas på ett sätt som väl tillgodoser de aktuella planeringsbehoven. Särskilt den form av översikt över förhållandena när det gäller bebyggelseutveckling och reglering av markanvändningen som har fått benämningen kommunöversikt har fått stor genomslagskraft i kommunerna.

Samtidigt är det uppenbart att, som jag tidigare har nämnt, vissa problem har orsakats av den oklarhet i begreppshänseende som råder genom den mängd benämningar på olika former av planer som tillämpas i den praktiska planeringen och som inte återfinns i BL. I vissa fall har diskussion uppstått om planeringen skall bedrivas i form av generalplanering eller i friare former. Problemet har sin upprinnelse i det förhållandet att medan BL (förutom regionplan) endast anger en form av översiktlig kommunal markanvändningsplan, nämligen generalplan, det i den praktiska planeringsverksamheten finns behov av att göra skillnad mellan mycket översiktliga markanvändningsplaner för hela kommuner (s. k. kommunomfattande markdispositionsplaner) och översiktliga planer för mer begränsade områden (s. k. områdesplaner). Då BL:s regler beträffande generalplan, som påpekas i bl. a. proposition 1972:111, kan ges en förhållandevis fri tolkning torde båda dessa typer av planer i formellt hänseende kunna rymmas inom begreppet generalplan. Planverket har utfärdat rekommendationer om att alla olika slag av översiktliga planer bör antas av kommunfullmäktige och handläggas i enlighet med de regler som anvisas i byggnadsstadgan för antagen generalplan. Härigenom torde planernas benämning sakna praktisk betydelse.

Jag finner mot denna bakgrund att den relativa oklarhet som f. n. råder på detta område inte i någon större utsträckning behöver innebära något hinder mot ett ändamålsenligt genomförande av den fysiska riksplaneringens intentioner. Både denna fråga och vissa särskilda problem som har påpekats under programarbetet – det gäller bl. a. påföljder vid olovligt byggande, möjligheterna att utsläcka äldre byggnadsrätter, möjligheterna att tillgodose kulturminnesvårdens intressen i planeringen och möjligheterna att påverka bebyggelsens utformning och färgsättning i känsliga miljöer – har emellertid nära anknytning till det arbete som bedrivs inom bostadsdepartementet med en översyn av planlagstiftningen. Även om detta arbete, som jag strax kommer att redogöra för, bedrivs med sikte på att behandla vissa frågor med förtur, står det redan nu klart att arbetet i stort under planeringsskedet kommer att få genomföras inom ramen för nu gällande planlagstiftning.

11.8.2 Översyn av planlagstiftningen

Bygglagutredningen avlämnade i mars 1974 betänkandet (SOU 1974:21) Markanvändning och byggande. I betänkandet redovisas princi-

piella utgångspunkter för en framtida lagstiftning rörande markanvändning och byggande samt förslag till nytt system för planläggning. Betänkandet har remissbehandlats.

Ursprungligen avsågs att förslag till principer för en framtida lagstiftning på grundval av bygglagutredningens betänkande skulle föreläggas riksdagen hösten 1974. Som framgår av min anmälan av proposition 1974:150 (s. 4 och 391) visade det sig emellertid att betänkandet, med hänsyn till utfallet av remissbehandlingen, då inte kunde läggas till grund för statsmakternas ställningstagande utan att det bl. a. med ledning av remissyttrandena först måste arbetas över och kompletteras. Detta arbete pågår f. n. inom bostadsdepartementet. Tyngdpunkten i arbetet ligger på utarbetandet av ett nytt plansystem. Förslag härtill avses bli publicerat i en departementspromemoria, vilken om möjligt kommer att sändas ut på remiss hösten 1976. Vidare skall, med stöd av regeringens bemyndigande den 15 maj 1975, en särskilt förordnad sakkunnig, biträdd av experter, utreda vissa frågor om kommuns möjlighet att ta ut avgifter för allmänna investeringar. Även resultatet av detta arbete kommer att remissbehandlas.

Frågor om genomförandeansvar och kostnadsfördelning avseende vägar m. m. behandlas även av 1969 års vägutredning (K 1970:35) som våren 1974 avlämnat principbetänkandet (Ds K 1974:7) Kommunal och enskild väghållning. Utredningsförslaget har remissbehandlats och bearbetas f. n. av vägutredningen.

Med hänsyn till det arbete som återstår är det uppenbart att en genomgripande reform av byggnadslagstiftningen kommer att ta avsevärd ytterligare tid i anspråk. Inte minst genom remissbehandlingen har emellertid framkommit att det är angeläget att man så snart som möjligt försöker komma till rätta med vissa bristfälligheter som nuvarande byggnadslagstiftning anses vara behäftad med. Inom departementet övervägs nu vilka ändringar i lagstiftningen som kan vara så angelägna att en mer genomgripande reform inte lämpligen bör avvaktas. Hit hör f. ex. de problem som hänger samman med möjligheterna att komma till rätta med byggnadsverksamhet som bedrivs utan föregående byggnadslov. En departementspromemoria (Ds B 1975:3) med förslag till förbättrade medel för samhället i detta hänseende har nyligen publicerats och sänts ut på remiss. Även andra förslag till delreformer kommer att övervägas.

12 Hemställan

Med hänvisning till vad jag nu har anfört hemställer jag att regeringen

dels föreslår riksdagen att

1. godkänna de av mig förordade principerna för handläggning av riktlinjerna för hushållning med mark och vatten.
2. godkänna den precisering av de verksamhetsanknutna riktlinjerna för planeringen som regeringens beslut med anledning av kommunernas program m. m. har inneburit.

dels bereder riksdagen tillfälle att yttra sig över min redovisning i övrigt.

13 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition förelägga riksdagen vad föredraganden har anfört för den åtgärd eller det ändamål som föredraganden har hemställt om.

BOSTADSDEPARTEMENTET

PM

1975-02-20

Fullföljande av riktlinjer för den fysiska riksplaneringen

Föreliggande promemoria har upprättats inom bostadsdepartementet i samråd med övriga berörda departement. Promemorian har utarbetats i samband med förberedelserna för regeringens beslut med anledning av kommunala program för fullföljande av riktlinjerna för den fysiska riksplaneringen. I *avsnitt 1* ges en kortfattad orientering om programarbetets utfall och remissinstansernas synpunkter på detta. I *avsnitt 2* lämnas förslag till allmänna utgångspunkter för det fortsatta planeringsarbete såvitt avser ansvarsfördelning, arbetets inriktning, tidsplan och redovisning. I *avsnitt 3* redovisas sektorsvis hur olika verksamheter behandlats i programarbetet samt de allmänna synpunkter remissinstanserna framfört beträffande verksamheternas behandling. Vidare lämnas i detta avsnitt förslag till utgångspunkter för de berörda verksamheternas behandling i det fortsatta planeringsarbetet.

I anslutning till att regeringen tar ställning län för län till resultatet av programarbetet torde komma att anges huruvida de i denna promemoria under avsnitten 2 och 3 redovisade förslagen till utgångspunkter för planeringsarbetet skall gälla.

Fullföljandet av de av riksdagen fastlagda geografiska riktlinjerna berörs bara i begränsad omfattning i denna promemoria. Det förutsätts att dessa frågor kommer att behandlas närmare i regeringens beslut angående respektive län.

Den redovisning som lämnas i det följande är mycket kortfattad. En fylligare redovisning av vad som förevarit i samband med programarbetet återfinns i statens planverks rapport nr 30 1974, Den fysiska riksplaneringens programskede. Vidare bör nämnas att regeringen avser att förelägga 1975 ars riksmöte en redogörelse för programarbetet och regeringens ställningstaganden i anslutning härtill.

1 Allmänt om programarbetets utfall

Kungl. Maj:t uppdrog i februari 1973 åt länsstyrelserna att föra överläggningar med kommunerna om upprättande av program för de åtgärder som behöver vidtas för att de av riksdagen i december år 1972 beslutade riktlinjerna för hushållning med mark och vatten skall kunna fullföljas. Fullmäktige i 272 kommuner har antagit program för sådana åtgärder. De kommunala programmen har ställts samman av länsstyrelserna och tillsammans med länsstyrelsernas yttranden och egna åtgärdsför-

slag redovisats till Kungl. Maj:t. Berörda centrala verk har yttrat sig över det samlade materialet. Även forskningsinstitutioner och organisationer har beretts tillfälle att yttra sig. Kommunerna har getts tillfälle att yttra sig över länsstyrelsernas och de centrala verkens ställningstaganden till programmen. Skrivelser från sammanslutningar och enskilda med synpunkter på den fysiska riksplaneringens fullföljande har successivt inkommit till bostadsdepartementet.

Programarbetet i län och kommuner har inneburit en precisering av de av statsmakterna angivna riktlinjerna för hushållningen med mark och vatten och en vidareutveckling av det underlagsmaterial för den fysiska riksplaneringen som har redovisats av centrala myndigheter. Genom kommunernas ställningstaganden i samband med programarbetet har den fysiska riksplaneringen förankrats på lokal nivå.

De kommunala programmen och länsstyrelsernas yttranden innehåller ställningstaganden till åtgärder som berör en stor del av landet. Kommunerna har i betydande omfattning föreslagit att områden utöver de som tagits upp i det av centrala myndigheter utarbetade underlagsmaterialet skall behandlas i samband med den fysiska riksplaneringen. I regel har kommunerna för avsikt att inordna de föreslagna åtgärderna i en översiktlig kommunal planering.

De åtgärder som har föreslagits är av olika karaktär. För vissa områden har preciserade utgångspunkter för det fortsatta arbetet kunnat anges. I andra fall är åtgärdsförslagen mycket allmänt formulerade. I stor utsträckning är kommuner och länsstyrelser eniga om hur det fortsatta arbetet bör bedrivas. I flertalet fall där skiljaktiga uppfattningar har redovisats synes skiljaktigheterna vara av sådan art att de kan undanröjas efter fortsatt samråd mellan kommun och länsstyrelse. Nyligen genomförda ändringar i bl. a. naturvårdslagen har vidare gett delvis nya förutsättningar för att genomföra åtgärdsförslagen.

Tyngdpunkten i övervägandena under programskedet har legat på behandlingen av bevarandeintressen inom friluftslivets, den vetenskapliga naturvårdens och kulturminnesvårdens områden. De centrala myndigheter som företräder dessa intressen uttrycker i sina remissyttranden tillfredsställelse med resultatet av programarbetet. Flertalet andra myndigheter redovisar en positiv inställning till den ökade aktivitet inom den översiktliga planeringens område som de kommunala programmen ger uttryck för. Nagra av dessa myndigheter påpekar emellertid att de intressen som respektive myndighet företräder har fått en ojämn och i vissa fall otillräcklig behandling i programarbetet.

Sammanfattningsvis kan konstateras att programarbetet och de remissyttranden som har lämnats över detta i väsentliga avseenden har klargjort utgångspunkterna för det fortsatta planeringsarbetet i län och kommuner. Ambitionsnivån i programarbetet har varit hög. Ett stort antal länsstyrelser, flera centrala myndigheter samt Svenska kommunförbundet har uttalat att alla de i programmen föreslagna åtgärderna inte torde kunna genomföras före den 1 juli 1976.

2 Förslag till allmänna utgångspunkter för planeringsarbetet

2.1 Ansvarsfördelning i det fortsatta planeringsarbetet

De myndigheter som företräder olika sektorintressen har i förarbetena för den fysiska riksplaneringen svarat för redovisningar av de anspråk av betydelse från rikssynpunkt som respektive sektor ställer på landets mark- och vattentillgångar. Mot bakgrund av dessa redovisningar har regering och riksdag angett vissa utgångspunkter för planeringen av särskilda områden (geografiska riktlinjer) samt lämnat anvisningar för hur olika sektorintressen bör behandlas i planeringen (verksamhetsanknutna riktlinjer) (prop. 1972:111, CU 1972:35, rskr 1972:348). Statsmakterna har inte tagit ställning till enskildheter i de redovisningar som har lämnats av berörda myndigheter.

Det bör som hittills vara berörda centrala fackmyndigheters uppgift att för respektive verksamhetsgrenar ange vilka områden i landet som har betydelse från rikssynpunkt. De bedömningar i detta hänseende som naturvårdsverket och riksantikvarieämbetet har gjort i sina remissyttrandena hör, med beaktande av regeringens ställningstaganden och de synpunkter som redovisas i avsnitt 3 i det följande, utgöra ett underlag för det fortsatta arbetet med att fullfölja riktlinjerna för den fysiska riksplaneringen.

Det material som har redovisats av kommuner och länsstyrelser utgör förslag till program för fortsatta åtgärder. I regel finns möjligheter att i de enskilda fallen bedöma i vilken mån föreslagna åtgärder tillgodoser den fysiska riksplaneringens intentioner först när planeringen har drivits längre. Det förutsätts att kommuner och länsstyrelser i allt väsentligt kan nå enighet i dessa frågor. Åtgärderna får naturligtvis anpassas till de krav på rättsverkningar eller på skötsel och vård som är befogade i det enskilda fallet liksom till gällande ekonomiska förutsättningar. I anslutning härtill erinras om vad som anförs i prop. 1972:111 om att den fysiska riksplaneringens intentioner i stor utsträckning skall fullföljas genom kommunal planering. En förutsättning härför är att den kommunala planeringen ges tillräcklig stadga genom att översiktliga planer för markanvändningen antas av kommunfullmäktige och i vissa fall fastställs i generalplanens form samt att möjligheter ges för statliga myndigheter att bedöma hur de kommunala planeringsåtgärderna stämmer överens med riktlinjerna för den fysiska riksplaneringen. Härvid erinras om de rekommendationer planverket har utfärdat med innebörd att såväl olika slag av översiktliga markanvändningsplaner som s. k. kommunöversikter bör handläggas i enlighet med de regler som anvisas i byggnadsstadgan (BS) för generalplan. I anslutning till den översiktliga kommunala planeringen bör också behovet av särskilda åtgärder för att säkerställa bl. a. naturvårdsintressen och kulturminnesvårdsintressen bedömas. Härvid hör beaktas vad naturvårdsverket har anfört om att en tillämpning av naturvårdslagen i många fall är det lämpligaste och i vissa fall det enda sättet att tillgodose riksplaneintentionerna.

Det fortsatta planeringsarbetet bör bedrivas i samråd mellan kommuner och länsstyrelser med deltagande av övriga berörda regionala myndigheter. Länsstyrelserna bör samordna de statliga myndigheternas medverkan i planeringsarbetet. De regionala myndigheterna bör samverka med berörda centrala myndigheter och hålla dessa underättade om planeringsarbetet i den mån det bedöms erforderligt. Det ankommer på myndigheterna att verka för att de av statsmakterna fastlagda riktlinjerna och de genom regeringens ställningstaganden till programarbetet angivna utgångspunkterna för arbetet följs. Myndigheterna bör vidare bidra till att information och underlagsmaterial av betydelse för planeringen i görlig mån ställs till kommunernas förfogande.

Om enighet inte kan nås mellan länsstyrelse och kommun om vilka åtgärder som bör vidtas eller om delade meningar uppstår i fråga som uppkommer under planeringsarbetet bör regeringen uppmärksammas härpå om länsstyrelsen eller central myndighet finner att föreslagna åtgärder äventyrar intentionerna i den fysiska riksplaneringen eller annan övergripande samhällsplanering. Vad planverket har anfört i sitt yttrande beträffande handläggning av ärenden som berör den fysiska riksplaneringen bör i övrigt tjäna som vägledning i det fortsatta arbetet.

2.2 Tidsplan för och inriktning av planeringsarbetet .

Många remissinstanser har lämnat synpunkter på det fortsatta planeringsarbetets uppläggning. Planverket har föreslagit att det i prop. 1972:111 angivna planeringsskedet förlängs med ett halvt år till den 1 januari 1977. Svenska kommunförbundet har framhållit som angeläget att i första hand kommunöversikter samt områdesplaner för områden där konflikt råder mellan olika markanvändningsintressen upprättas under planeringsskedet, medan övriga planeringsinsatser enligt förbundets åsikt utan större olägenheter torde kunna anstå till efter den 1 januari 1977.

Ett fullständigt genomförande av de åtgärder som föreslås i programmen torde inte vara möjligt under det i prop. 1972:111 angivna planeringsskedet även om detta skulle komma att förlängas i viss utsträckning. I propositionen har också förutsatts att alla önskvärda åtgärder inte kan vidtas före den 1 juli 1976. Den fysiska riksplaneringens intentioner får tillgodoses i ett fortlöpande arbete där insatserna under det nu aktuella skedet får inriktas på de åtgärder som för närvarande bedöms vara mest angelägna att vidtas. Vissa utgångspunkter härför anges i det följande. Vidare bör, som Svenska kommunförbundet anfört, tidsplanen för det fortsatta arbetet ge utrymme för information och medborgarmedverkan samt för erforderliga beslut. Även om det egentliga planeringsarbetet i huvudsak bör kunna vara klart den 1 juli 1976 bör således därefter viss tid avsättas för behandlingen inom kommunerna.

Kommunerna bör kring årsskiftet 1976/77 lämna en redovisning till länsstyrelserna. Länsstyrelserna bör därefter i samarbete med övriga berörda länsmyndigheter översiktligt redovisa resultatet av planerings-

arbetet till berörda centrala myndigheter. Beträffande vissa områden där särskilt komplicerade förhållanden råder torde frågan om särskild redovisningsskyldighet direkt till regeringen få prövas i anslutning till regeringens beslut angående respektive län. Planverket bör göra en samlad redovisning av resultaten av arbetet under planeringsskedet. Länsstyrelserna och berörda centrala myndigheter bör yttra sig till regeringen över i vilken mån vidtagna åtgärder tillgodoser den fysiska riksplaneringens intentioner samt ange de frågor som påkallar regeringens uppmärksamhet. Berörda kommuner bör ges tillfälle att ta del av myndigheternas yttranden och inkomma till regeringen med därav föranledda synpunkter.

Närmare anvisningar för redovisningarnas innehåll och uppläggning torde få meddelas senare. Planverket bör utfärda tekniska anvisningar för redovisningsarbetet. Regeringen torde senare få ge berörda myndigheter de uppdrag som föranleds av vad som anförts ovan.

De närmast förestående åtgärderna bör, i enlighet med vad som anges i prop. 1972:111, i första hand syfta till att inordna och beakta de i den fysiska riksplaneringen behandlade intresseområdena i en utvidgad översiktlig kommunal planering där olika markanvändningsintressen vägs mot varandra. Planeringsarbetet bör huvudsakligen inriktas på att upprätta dels kommunöversikter, i vilka behandlas de frågor som berörs av den fysiska riksplaneringen, dels översiktliga planer för markanvändningen i huvuddelen av de områden som berörs av de av statsmakterna fastlagda geografiska riktlinjerna samt i de områden där övervägandena under programarbetet visat att uttalad konflikt råder eller kan förutses mellan olika markanvändningsintressen. Härvid bör beaktas vad lantmäteriverket anført om att de fortsatta åtgärderna bör preciseras i områden som i programmen har angetts som utredningsområden. Vad planverket anført i sitt remissyttrande beträffande inriktningen av planeringen i områden som omfattas av geografiska riktlinjer bör tjäna som utgångspunkt för det fortsatta arbetet om inte regeringens ställningstaganden till programarbetet föranleder annat. Planverket bör på ett kartmaterial som tillställs länsstyrelserna närmare precisera sina ställningstaganden beträffande avgränsningen av de områden som berörs av geografiska riktlinjer, med beaktande av de ändringar regeringens ställningstaganden kan komma att föranleda.

Åtgärder som föreslagits i programmen för att varaktigt skydda, vårda eller utveckla enskilda områden bör samtidigt vidtas inom de ramar som tillgängliga ekonomiska resurser medger. Ett fullständigt genomförande av dessa åtgärder får emellertid ses i ett längre tidsperspektiv. Det ankommer på länsstyrelserna och kommunerna att i samråd och med ledning av de anvisningar som berörda centrala myndigheter kan komma att lämna, vidta de åtgärder som nu bedöms mest angelägna samt att upprätta handlingsprogram för fortsatta åtgärder.

3 Behandlingen av vissa verksamheter

3.1 Inledning

Remissinstanserna har fört fram en rad synpunkter beträffande behandlingen under programskedet av berörda verksamheter. Dessa synpunkter behandlas här i den utsträckning de har direkt betydelse för kommunernas och länsstyrelsernas insatser i det förestående planeringsarbetet eller är nödvändiga för förståelsen av de förslag till utgångspunkter för planeringsarbetet som redovisas i det följande.

3.2 Jordbruk

3.2.1 *Programmen och remissyttrandena*

Flertalet kommuner har uppmärksammat jordbrukets intressen i programarbetet. Remissinstanserna konstaterar att detta till största delen skett i form av generella uttalanden om att hänsyn skall tas till jordbruksintressena i den fortsatta planeringen. Lantbruksstyrelsen, lantmäteriverket, överstyrelsen för ekonomiskt försvar och Lantbrukarnas riksförbund anför att *näringens anspråk behöver preciseras i det fortsatta arbetet*. Flera remissmyndigheter uttalar att stor restriktivitet bör iakttas med att ta värdefull jordbruksmark i anspråk för tätbebyggelseändamål. Lantbruksstyrelsen uttrycker farhågor för att möjligheterna att hävda jordbruksintressena i många fall kan väntas bli otillräckliga med hänsyn till de starka konflikter mellan jordbruk och tätortsexpansion som redan nu föreligger i vissa områden. Sambanden mellan jordbrukets intressen och naturvårdens och kulturminnesvårdens intressen samt behovet att samordna dessa påtalas av bl. a. naturvårdsverket och riksantikvarieämbetet. Överstyrelsen för ekonomiskt försvar framhåller jordbrukets betydelse för planeringen av det ekonomiska försvaret. Lantmäteriverket understryker att det från jordbrukssynpunkt är av vikt att markanvändningen långsiktigt kan slås fast bl. a. med hänsyn till risken för markspekulation och värdestegring på mark, behovet av investeringar i byggnader, anläggningar etc.

3.2.2 *Förslag till utgångspunkter för planeringsarbetet*

Jordbrukets markanspråk behöver i vissa avseenden preciseras under planeringsskedet.

Allmänt kan konstateras att den snabba minskning av åkerarealen som skett under 1960-talet och början av 1970-talet nu i stort sett har upphört. Jordbruksproduktionens framtida omfattning utreds av 1972 års jordbruksutredning. Kommande ställningstaganden i denna fråga blir avgörande för jordbruksmarkens framtida omfattning. Tills vidare bör restriktivitet iakttas när det gäller att ta i anspråk jordbruksmark för andra ändamål.

Gällande jordbrukspolitiska mål innebär bl. a. att möjligheterna för jordbruksproduktion skall tillgodoses i olika delar av landet. Detta medför att begreppet högvärdig jordbruksmark bör definieras med utgångspunkt i de förhållanden som råder i skilda landsdelar. Intresset av att skydda god jordbruksmark måste samtidigt ofta bedömas inom större områden än enskilda kommuner. Lantbruksstyrelsen har gett anvisningar till lantbruksnämnderna för redovisning av jordbrukets intressen i kommunal översiktlig planering. Lantbruksstyrelsen har vidare i samband med granskningen av de kommunala programmen på karta preliminärt redovisat primära intresseområden för jordbruket (separatkarta 2 till statens planverks rapport nr 30, 1974).¹ I avvaktan på ett mer preciserat underlagsmaterial bör gälla att kommunerna inom dessa primära intresseområden särskilt beaktar jordbruksintressena som en av utgångspunkterna för den planering som skall genomföras. Vad bl. a. naturvårdsverket och riksantikvarieämbetet har påpekat om att jordbruket vid sidan av sitt ekonomiska värde kan ha betydande värde från exempelvis landskaps-, kulturminnes- och naturvårdssynpunkt bör också uppmärksammas.

Det är förenat med betydande svårigheter att bedöma frågor rörande avvägningen mellan jordbruksintressen och andra markanspråk i ett sent skede i planeringsprocessen, t. ex. i samband med fastställelseprövningen av detaljplaner. Ett tillfredsställande underlag för bedömning av jordbruksintressena saknas härvid ofta. För expansiva tätorter inom redovisade primära intresseområden för jordbruket bör översiktliga planer för markanvändningen som beaktar jordbruksintressen utarbetas som grund för överväganden om lämpliga utbyggnadsriktningar. Arbetet med att se över befintliga översiktliga planer med avseende på jordbruksintressen eller att i förekommande fall upprätta sådana planer bör inledas snarast möjligt. Behovet av att för vissa områden ompröva äldre detaljplaner och att ge värdefull jordbruksmark ett fastare skydd genom att upprätta och fastställa generalplan bör härvid övervägas. Inom övriga primära intresseområden för jordbruket bör riktlinjer för bebyggelsen som beaktar jordbruksintressena tas in i kommunöversikt.

Vid bedömningen av olika bebyggelsestrukturer måste hänsyn tas såväl till behovet av ändamålsenliga tätortsbildningar som till jordbrukets intressen och behovet av rekreationsområden. Avvägningar av denna art förutsätter i vissa fall att markanspråken ställs mot varandra i regional skala. Inom landets viktigare jordbruksbygder bör kommunerna samarbeta med varandra och samråda med bl. a. länsstyrelse och lantbruksnämnd i syfte att utarbeta program för hushållning med jordbruksmarken. I dessa bör i regional skala anges vilka områden som långsiktigt bör kunna utnyttjas för jordbruksändamål och vilka restriktioner gentemot andra markanvändningsintressen detta föranleder. I regeringens ställningstagande till programarbetet i respektive län torde få meddelas inom vilka områden sådana program bör utarbetas. Berörda länsstyrelser bör ha ansvar att redovisa resultatet av arbetet med dessa frågor. Lantbrukssty-

¹ Se även bifogade karta 2.

relsen och planverket bör samråda med berörda länsstyrelser och efter hand lämna dessa erforderliga anvisningar.

I avvaktan på att det planeringsarbete som angetts ovan ger utslag i kommunernas arbete med detaljplaner m. m. får enskilda planfrågor bedömas med utgångspunkt i de förutsättningar som gäller i det enskilda fallet och mot bakgrund av det material som successivt kommer fram.

3.3 Skogsbruk

3.3.1 *Programmen och remissyttrandena*

Många kommuner har i sina program strukit under skogsbrukets betydelse för näringslivet. Flera remissinstanser uttalar att kommunerna samtidigt har haft en hög ambitionsnivå när det gällt att avgränsa områden av intresse för naturvård och rörligt friluftsliv inom skogsområden. Bl. a. skogsstyrelsen och domänverket anför att de arealer som har föreslagits som riksintressanta för främst det rörliga friluftslivet är tilltagna i överkant och inte motsvarar reella framtida behov. Skogsbrukets företrädare anser därför att kommunernas program innebär restriktioner för ett rationellt bedrivet skogsbruk som inte är försvarliga bl. a. med tanke på de samhällsekonomiska konsekvenser en minskning av virkesproduktionen skulle föra med sig. Flera remissinstanser anser att det rörliga friluftslivets intressen i de flesta fall bör kunna vara förenliga med ett fortsatt ekonomiskt skogsbruk. Naturvårdsverket och lantmäteriverket anför att detta förutsätter att en omsorgsfull planering kommer till stånd.

3.3.2 *Förslag till utgångspunkter för planeringsarbetet*

Uppgifter som inom kort publiceras av 1973 års skogsutredning i betänkandet Virkesbehov och virkestillgång (Ds Jo 1975:1) kommer att bekräfta de antaganden som gjorts den senaste tiden om svårigheterna att i framtiden försörja den svenska skogsindustrin med råvara. Knappheten på virkesråvara medför att det måste ställas större krav på hushållningen med landets skogsresurser. Detta gäller både skogen och skogsmarken.

Underlag för övergripande bedömningar i fråga om skogsmarkens användning i framtiden har i stor utsträckning saknats. Programarbetet vad gäller skogsbruket i den fysiska riksplaneringen är därför ofullständigt och behöver kompletteras. I de fortsatta övervägandena måste skogsbrukets betydelse för landet som helhet och för större regioner beaktas. Det bör ankomma på skogsvårdsstyrelserna att i samråd med länsstyrelserna, enligt riktlinjer som utarbetas av skogsstyrelsen, biträda kommunerna i deras bedömning av skogsbrukets intressen.

Skogsbrukets intressen måste vägas mot bl. a. naturvårds- och rekreationsintressen. De ändringar i skogsvårdslagen som trädde i kraft den 1 januari 1975 och som innebär att det för skogsbruket införts en allmän aktsamhetsregel och anmälningsplikt rörande slutavverkningar bör förbättra förutsättningarna för samråd mellan företrädare för skogsbruket,

länsstyrelserna och kommunerna. Nya anvisningar om skogsvårdslagens tillämpning utfärdas av skogsstyrelsen under våren 1975.

Som flera remissinstanser har anfört torde rörligt friluftsliv och rationellt skogsbruk oftast kunna kombineras, om riktlinjer för skogsbrukets bedrivande utarbetas i samråd mellan berörda parter. Länsstyrelserna bör inleda överläggningar med skogsvårdsstyrelser och kommuner rörande bl. a. behov av säkerställandeåtgärder och föreskrifter om samrådsskyldighet enligt NVL inom skogsområden. Syftet med överläggningarna bör vara att precisera inom vilka områden och i vilka avseenden särskilda krav på skogsbruket är motiverade för att tillgodose andra intressen. Härvid kan det även finnas anledning att ta upp frågan om eventuella behov av restriktioner för fritidsbebyggelsens utveckling för att tillgodose skogsbrukets intressen.

3.4 Fiske

3.4.1 *Programmen och remissinstanserna*

Fiskets intressen har behandlats i relativt liten utsträckning i de kommunala programmen. Fiskeristyrelsen konstaterar att fiskeristyrektionens insatser i samband med den fysiska riksplaneringen inte har gett avsedda effekter i programarbetet. Styrelsen betonar betydelsen av att all planering som rör fisket utgår från en samlad bedömning av såväl yrkesfiskets som fritidsfiskets intressen och understryker att det är fiskets sammantagna behov som bör vägas mot konkurrerande anspråk på naturresurser. Fiskeristyrelsen har i samråd med planverket redovisat program för hur fiskets intressen bör redovisas i den fortsatta planeringen. Av programmet framgår att lantbruksnämndernas fiskerikonsulenter i en första etapp skall genomföra inventeringar som belyser yrkesfiskets omfattning och betydelse i landets sötvatten- och saltvattenområden. För fritidsfiskets del skall det material som tidigare tagits fram som underlag i förarbetena för den fysiska riksplaneringen justeras och ajourföras. Det nu nämnda materialet skall vara fiskeristyrelsen till handa senast den 1 maj 1975. I en andra etapp skall göras bedömningar för att kartlägga sötvattens och kustvattens potentiella förutsättningar för ett yrkesmässigt fiske samt motsvarande kartläggningar för fritidsfiskets del.

3.4.2 *Förslag till utgångspunkter för planeringsarbetet*

Fisket bör under planeringsskedet inordnas i planeringsarbetet på ett i förhållande till andra verksamheter jämbördigt sätt. Det material som tidigare har redovisats beträffande värdefulla fiskevatten bör, tillsammans med det material som successivt kommer fram i det inventeringsarbete som nu har inletts av fiskerikonsulenterna enligt anvisningar från fiskeristyrelsen, utgöra underlag för planeringsarbetet. Samråd i fråga om fiskets behandling i planeringen bör på ett tidigt stadium komma till stånd mellan länsstyrelserna, fiskeristyrektionen och kommunerna.

3.5 Renskötsel

3.5.1 *Programmen och remissinstanserna*

Lantbruksstyrelsen och Svenska samernas riksförbund påpekar att rennäringens markanspråk i flera berörda kommuner har fått en knapphändig behandling i programmen och understryker att rennäringens intressen bättre bör beaktas i det fortsatta planeringsarbetet. Lantbruksstyrelsen och planverket tillstyrker att den översiktliga betesinventeringen inom renskötselområdet som föreslagits i rapporten (Ds Jo 1974:2) Kalhyggen kommer till stånd.

3.5.2 *Förslag till utgångspunkter för planeringsarbetet*

Rennäringens rätt enligt rennäringlagen och näringens speciella krav i fråga om mark skall beaktas i den fortsatta planeringen. Samråd med berörda samebyar bör komma till stånd i ett tidigt skede av planeringsarbetet.

Planverket föreslar i sitt yttrande vissa utgångspunkter för behandlingen av rennäringens intressena i den fortsatta planeringen. Planverket har inhämtat synpunkter från lantbruksstyrelsen beträffande tolkning av de delar av rennäringslagstiftningen som rör markanvändning och fysisk planering (Lantbruksstyrelsens PM 1974-04-18, 360 H 72/74). De synpunkter som framförs i dessa handlingar bör tjäna till ledning för det fortsatta planeringsarbetet.

Planverket genomför f. n. i samarbete med lantbruksstyrelsen och Svenska samernas riksförbund en kartläggning av renskötselns markanvändning och för renskötseln värdefulla marker som är känsliga för störningar. Kartläggningen som avses bli tillgänglig under våren 1975 bör kunna ge underlag för berörda kommuner i det fortsatta planeringsarbetet. Översiktliga betesinventeringar inom renskötselområdet kan därefter bli nödvändiga som komplement till kartläggningen.

3.6 Rörligt friluftsliv, vetenskaplig naturvård och kulturminnesvård

3.6.1 *Programmen och remissinstanserna*

Flertalet remissinstanser uttrycker tillfredsställelse med den behandling i programmen som bevarandeintressena fått i olika delar av landet. Naturvårdsverket anför att programarbetet torde ha inneburit att förståelsen för naturvården och för behovet av ökad planering för att skydda och bevara naturresurserna har fördjupats och breddats i hög grad. Riksantikvarieämbetet konstaterar att programarbetet för kulturminnesvårdens del har inneburit att dess intressen i högre grad än tidigare kommit att beaktas i den översiktliga planeringen och anför att detta för framtiden bör kunna innebära att den befintliga kulturmiljön tillvaratas i ökad utsträckning. Båda verken konstaterar att de i

underlagsmaterialet utpekade områdena av riksintresse i regel har tagits upp till behandling i programmen och att därutöver relativt omfattande tillägg föreslagits.

Riksantikvarieämbetet och naturvårdsverket understryker behovet av fortsatta inventeringar och anför att den nu redovisade sammanfattande bilden av områden av riksintresse från bevarandesynpunkt inte får betraktas som slutgiltig. Fortsatt inventeringsarbete torde komma att påvisa behov av viss översyn av redovisningen. Riksantikvarieämbetet understryker att kulturminnesvårdens, naturvårdens och friluftslivets intressen till stor del sammanfaller och att det därför krävs ett samarbete för bevarandeplaneringen i kulturlandskapet. Liknande synpunkter framförs av naturvårdsverket och planverket.

Riksantikvarieämbetet anser att det finns behov av nya medel för säkerställande av kulturminnesvårdens intressen och anför att dessa intressen till stor del får tillgodoses genom den kommunala planeringen och tills vidare med utnyttjande av byggnads- och naturvårdslagarna. Naturvårdsverket anför att man vid val av säkerställandeform måste utgå från en bedömning av vilka bestämmelser som erfordras för att det aktuella områdets karaktär skall kunna skyddas och vårdas samt utvecklas i önskvärd riktning. Naturvårdsverket understryker att planeringen längs kusterna genomgående bör bedrivas i form av generalplanering.

3.6.2 Förslag till utgångspunkter för planeringsarbetet

Kommuner, länsstyrelser och flera centrala verk är i betydande omfattning eniga om bevarandeintressenas behandling i det fortsatta planeringsarbetet. Genom riksantikvarieämbetets och naturvårdsverkets ställningstaganden till de redovisade programmen torde de från rikssynpunkt mest angelägna bevarandeintressena nu till sina huvuddrag vara angivna. Verken ställningstaganden kan dock inte betraktas som slutgiltiga. Verken har i flera sammanhang betonat att inventeringsarbetet bör drivas vidare för att ge underlag för fortsatta ställningstaganden. Särskilt de s. k. större områdena av intresse för kulturminnesvården måste bli föremål för fortsatta inventeringar och preciseringar. Det bör uppmärksammas att det regionala statliga ansvaret för kulturminnesvården från den 1 juli 1976 kommer att föras över till länsstyrelserna. Det är därför angeläget att länsstyrelserna redan i planeringsarbetets inledningskede tar aktiv del i de åtgärder som vidtas inom kulturminnesvårdens område.

Av kommuner och länsstyrelser redovisade nya förslag till områden av intresse från rikssynpunkt har tillstyrkts av naturvårdsverket endast om en naturinventering av området har förelegat. Riksantikvarieämbetet har tillämpat en liknande princip. Detta innebär att frågor om att klassificera ytterligare områden som intressanta från rikssynpunkt får prövas av verken i den takt erforderligt bedömningsunderlag kommer fram.

Naturvårdsverket har i några fall föreslagit ytterligare områden som kommuner och länsstyrelser inte har haft möjlighet att ta ställning till i samband med programarbetet. Länsstyrelserna och kommunerna bör redovisa sina synpunkter beträffande dessa områden till naturvårdsverket. I avvaktan på att verket tagit del av dessa synpunkter får verkets redovisning beträffande de aktuella områdena betraktas som preliminär. I avvaktan på verkets slutliga ställningstaganden bör sådana områden i planeringen behandlas så att bevarandeintressena inte skadas. Några kommuner har i yttranden till bostadsdepartementet tagit ställning till de redovisade nya områdena eller i övrigt lämnat synpunkter med anledning av naturvårdsverkets och riksantikvarieämbetets ställningstaganden. De synpunkter kommunerna härvid har redovisat har delgetts verken.

De områden som av riksantikvarieämbetet och naturvårdsverket nu angetts ha betydelse från rikssynpunkt bör behandlas inom ramen för arbetet med att fullfölja riktlinjerna för den fysiska riksplaneringen. En redovisning på karta i skala 1:250 000 av de aktuella områdena bör tillställas länsstyrelserna genom statens planverks försorg. Områdena bör inordnas i den översiktliga kommunala planeringen och i övrigt behandlas på sätt som angetts ovan i avsnitt 2.2. Det förutsätts vidare att det fortsatta arbetet kommer att inriktas på att fullfölja de överenskommelser som träffats mellan kommuner och länsstyrelser under programarbetet beträffande behandlingen av olika bevarandehöjden. Riksantikvarieämbetets och naturvårdsverkets yttranden och granskningspromemorior bör därvid tjäna till vägledning. Det är angeläget att under planeringsskedet tillgodose de mest omedelbara skyddsbehoven i syfte att förebygga oönskade förändringar till följd av exploatering eller utebliven vård.

När det gäller de större områdena av betydelse för kulturminnesvärden bör planerings- och säkerställandeåtgärderna inriktas mot i första hand de områden som redovisas på ovan nämnda kartmaterial. Övriga delar av de större områdena bör aktualiseras allteftersom ytterligare utredningsmaterial kan färdigställas.

Åtgärder för att skydda värdefulla natur- och kulturmiljöer bör under planeringsskedet inordnas i en planering som beaktar skilda markanspråk. Det är angeläget att därvid finna former för en samlad behandling av bl. a. rörligt friluftsliv, vetenskaplig naturvård och kulturminnesvård i syfte att skapa bättre samordning av planerings- och säkerställandeåtgärder. Bevarandeintressenas samband med de areella näringarna bör i detta sammanhang beaktas.

När det gäller val av säkerställandeform innebär ändringarna i naturvårdslagen fr. o. m. den 1 januari 1975 delvis nya förutsättningar bl. a. genom införandet av generellt strandskydd och tillkomsten av ett nytt skyddsinstitut (naturvårdsområde). Vidare kan kommunerna genom delegering ges vidgade möjligheter att själva använda naturvårdslagen för att tillgodose naturvårdens och friluftslivets intressen. Mot den bakgrunden finns det anledning för kommuner och länsstyrelser att gemensamt se

över de i programmen föreslagna formerna för säkerställande. Planverket, lantmäteriverket, naturvårdsverket och riksantikvarieämbetet utarbetar för närvarande i samråd en exempelsamling till vägledning vid tillämpningen av olika säkerställandeformer.

Ett betydande antal områden med starka bevarandebestånd har redovisats utefter älvdalarna i norra Sverige. Arbetet med att säkerställa bevarandebestånden i anslutning till älvarna bör fortsätta under planeringskedet. Härvid bör beaktas innebörden av statsmakternas ställningstaganden till energipolitiken vid 1975 års riksmöte. Det ytterligare material som kommer fram som en följd av pågående utredningsarbete rörande vattenkraftutbyggnader i norra Norrland bör successivt inordnas i underlagsmaterialet för planeringen längs älvdalarna.

3.7 Fritidsbebyggelse

3.7.1 Programmen och remissyttrandena

Fritidsbebyggelsefrågorna har som regel inte behandlats mera ingående i kommunernas program. Av programmen och länsstyrelsernas redovisningar framgår emellertid att starka fritidsbebyggelsebestånd förekommer i områden av stort värde för rörligt friluftsliv. Planverket och naturvårdsverket understryker betydelsen av att fritidsbebyggelsen behandlas ingående under planeringskedet. Naturvårdsverket anger vissa principer för fritidsbebyggelsens fortsatta behandling och planverket efterlyser vissa delreformer i byggnadslagstiftningen, rörande bl. a. olovligt byggande och hänsynstagande till kulturhistoriskt intressanta miljöer, i syfte att skapa bättre förutsättningar för planmässiga överväganden rörande lokaliseringen av fritidsbebyggelse.

3.7.2 Förslag till utgångspunkter för planeringsarbetet

Inom områden med geografiska riktlinjer enligt planverkets redovisning (separatkarta 1 till planverkets rapport nr 30, 1974)¹ bör restriktivitet tillämpas i fråga om ytterligare fritidsbebyggelse i avvaktan på översiktliga markanvändningsplaner som beaktar den fysiska planeringens riktlinjer. Särskilt stor återhållsamhet bör iakttas vid de obrutna och högexploaterade kusterna, på Öland och Gotland samt i fjällvärlden. Kommunerna bör vidare under planeringskedet förbättra sin planeringsberedskap inom områden där fritidsbebyggelse bör kunna komma till stånd.

Bl. a. inom de områden i inlandet som i rapporten (SOU 1971:75). Hushållning med mark och vatten utpekats som särskilt lämpliga som utvecklingsområden för fritidsbebyggelse, eller inom andra områden där en utveckling av fritidsbebyggelsen pågår eller kan väntas, bör överväganden rörande fritidsbebyggelsen inordnas i den kommunala översiktliga planeringen där så inte redan har skett. Inom vissa sådana områden

¹ Se även bifogade karta 1.

omvandlas en väsentlig del av det befintliga byggnadsbeståndet till fritidsbostäder eller till permanentbostäder för boende som har sin huvudsakliga sysselsättning inom närbelägna tätorter. Denna omvandling kan ha stort värde från bl. a. landskapsvårdssynpunkt men kan också i betydande grad begränsa handlingsfriheten när det gäller planläggningen av områdenas framtida utnyttjande. Det är angeläget att dessa förhållanden uppmärksammas i det fortsatta planeringsarbetet. När det gäller planering för en mer omfattande utveckling av turist- och fritidsanläggningar bör denna ses mot bakgrund av statsmakternas kommande ställningstaganden med anledning av turistkommitténs förslag.¹

De synpunkter som har förts fram beträffande behovet av ändringar i byggnadslagen tas upp i samband med pågående överväganden med anledning av bygglagutredningens betänkande och remissbehandlingen av detta.

3.8 Resurskrävande och miljöstörande industri

3.8.1 *Programmen och remissinstanserna*

Många kommuner har i sina program tagit upp frågan rörande möjligheterna att till kommunen lokalisera resurskrävande och/eller miljöstörande industri. I de områden där enligt fastlagda riktlinjer mark bör reserveras för sådan industri har enligt programmen hithörande frågor i allmänhet avsetts få en relativt inträngande behandling. Miljöundersökningar efterlyses i flera fall. Flera remissinstanser, bl. a. naturvårdsverket, industriverket och Sveriges geologiska undersökning, påtalar att problem i samband med miljöstörande industri endast i mindre omfattning har blivit behandlade i programmen. Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut anför att det ofta helt saknas underlag för en bedömning av naturförhållandena för de lägen som föreslagits för miljöstörande industri. Planverket uttalar att det i många fall, speciellt längs norrlandskusten och i inlandet, rådet ovisshet om i vilken utsträckning de av kommunerna föreslagna industrilägena kommer att bli aktuella för etablering av miljöstörande industri. Verket anser därför i likhet med industriverket att den miljöstörande industrins behandling i den fysiska riksplaneringen bör utredas närmare. Naturvårdsverket uttalar att möjligheterna till att i större utsträckning än tidigare lokalisera industrin på djupet inom kustzonen för att avlasta den egentliga kusten särskilt bör uppmärksammas och påtalar vidare de ökade möjligheterna till inlandslokalisering som en följd av bl. a. den process- och reningstekniska utvecklingen.

Vad gäller frågan om lokalisering av kärnkraftverk bedömer Centrala driftledningen (CDL) och vattenfallsverket att framförda lokaliseringsönskemål inte har fått en med bevarandeintressena jämbördig behandling i programmen. CDL anser att i princip samtliga s. k. huvudlägen i CDL:s rapport från år 1972 bör beaktas i planeringsarbetet så att möjligheter till framtida utbyggnad hålls öppna.

¹ Prop. 1975:46.

3.8.2 Förslag till utgångspunkter för planeringsarbetet

Kunskaperna om miljöförutsättningar och förutsättningar i övrigt för lokalisering av resurskrävande och/eller miljöstörande industri är ofullständiga, speciellt utefter norrlandskusten och i inlandet. Det bedöms därför vara för tidigt att nu närmare ta ställning till de förslag till nya lägen som har förts fram i de kommunala programmen. Tills vidare bör följande allmänna utgångspunkter gälla.

I anslutning till de i prop. 1972:111 *angivna områdena* där mark bör reserveras för resurskrävande och/eller miljöstörande industri bör handlingsberedskapen upprätthållas genom översiktlig markanvändningsplanering i form av generalplanering. Behovet av att i vissa fall söka fastställelse av generalplan bör övervägas. Länsstyrelserna bör biträda kommunerna i planeringen och därvid i regional skala belysa förutsättningarna för och konsekvenserna av eventuella industrietableringar. Länsstyrelserna bör i anslutning till sin redovisning av resultaten av planeringsarbetet lämna en särskild redogörelse för behandlingen av de i riktlinjerna angivna industriområdena.

Frågan om uppläggning av och ansvar för miljöundersökningar vid vissa industrilägen har studerats av en särskild arbetsgrupp som har redovisat sina förslag i en departementspromemoria, (Ds B 1974:2). Förslag till principprogram för undersökningar av naturförhållanden vid vissa industrilägen. Promemorian har remissbehandlats. Frågan bereds f. n. inom bostadsdepartementet. Vissa hithörande frågor studeras också av utredningen rörande miljöproblem m. m. i vissa industriområden (UMI). Utredningen beräknas lämna ett delbetänkande under år 1975.¹

När det gäller de i programarbetet behandlade lokaliseringsorterna utefter *norrlandskusten* bör utrednings- och planeringsåtgärderna drivas vidare med sikte på att få fram ett successivt förbättrat material till ledning för statsmakternas fortsatta överväganden beträffande möjligheterna att till norrlandskusten lokalisera sådan industri som behandlas i den fysiska riksplaneringen. Kommunerna bör studera befintliga och potentiella industriområdets utvecklingsmöjligheter och härvid belysa uppkommande konflikter med andra intressen. Länsstyrelserna bör mot bakgrund av analyser av miljöförhållanden, regionalpolitiska förutsättningar, transportförutsättningar m. m. ge kommunerna råd och vägledning i arbetet och verka för att utredningsinsatserna koncentreras till de områden som från regional synpunkt förefaller mest lämpade för aktuella industrityper. Länsstyrelserna och kommunerna bör i dessa frågor kunna utnyttja material från det arbete som bedrivs centralt inom ramen för bl. a. den fysiska riksplaneringen och den regionalpolitiska planeringen.

För att handlingsfrihet tills vidare skall bevaras beträffande de i programmen föreslagna industrilägena kan i kommunöversikt anges riktlinjer som innebär att sådana ändringar i markanvändningen undviks

¹ Utredningen överlämnade i maj 1975 betänkandet (SOU 1975:44) Etablering av miljöstörande industri.

som kan försvåra en framtida industrietablering.

I *inlandet* har ett stort antal kommuner angett områden lämpade för lokalisering eller vidareutveckling av resurskrävande och/eller miljöstörande industri. Främst i Mellansverige har ett stort antal sådana områden angetts. Fortsatta studier av möjligheterna till lokaliseringar i inlandet av den typ av industri som behandlas i den fysiska riksplaneringen bör kunna läggas upp på ett likartat sätt som för norrlandskusten. Arbetet bör emellertid bedrivas med stöd i studier och överväganden för större regioner än enskilda län. Mer omfattande kommunala insatser i form av planering eller markreservationer bör kunna anstå till dess fastare utgångspunkter för dessa studier har angetts.

Energifrågorna kommer att behandlas av riksdagen vid 1975 års riksmöte. Nya riktlinjer beträffande markreservationer för kraftverk och ledningsnät bör därför inte anges nu.

Planverket har i samråd med säkerhetsmyndigheterna utarbetat riktlinjer för reglering av bebyggelse kring kärnkraftanläggningar. Planverket bör i samarbete med säkerhetsmyndigheterna följa arbetet med den fysiska planeringen i anslutning till de befintliga kärnkraftverken. Verket bör ställa samman och redovisa erfarenheterna av detta planeringsarbete.

I planeringsarbetet bör även frågan om kraftledningsstråk uppmärksammas. Planverket, industriverket och vattenfallsverket bedriver visst utvecklingsarbete i denna fråga.

3.9 Kommunikationer

3.9.1 *Programmen och remissinstanserna*

Vissa remissinstanser pekar på det angelägna i att behovet av markreservationer för kommunikationsändamål uppmärksammas under planeringsskedet. Berörda myndigheter framhåller vikten av att de bereds tillfälle att delta i planeringsarbetet på ett tidigt stadium. Luftfartsverket anför att någon fullständig bedömning av behovet av flygplatser inte kan göras på grundval av programmaterialet och understryker liksom planverket vikten av att en landsomfattande plan upprättas för utbyggnaden av flygplatsnätet.

Luftfartsverket framhåller att en bedömning av behovet av flygplatser måste grundas på ett samtidigt studium i samarbete mellan berörda myndigheter och behovet av andra lokala, regionala och interregionala trafikmedel. Verket framhåller också att bullerskyddszoner kring flygplatserna i avvaktan på resultatet av trafikbulerutredningens arbete bör grundas på prognoser över den väntade trafiken och på bullergränsbestämningar enligt den definition som sedan ett antal år tillämpas av verket.

Statens vägverk pekar på att vägfrågorna fått en varierande behandling under programskedet. Verket anför att översiktliga planer, t. ex. kommunöversikter, bör utarbetas innan formella säkerställandeåtgärder vidtas

för att man därigenom skall få en grund för att närmare överväga avgränsningsfrågor och pröva i vad mån olika anspråk kan tillgodoses inom samma område.

Sjöfartsverket förutsätter att kända potentiella djuphamnslägen säkerställs under planeringsskedet inom ramen för den förutsedda planeringen av kustzonen.

3.9.2 Förslag till utgångspunkter för planeringsarbetet

Den regionala trafikplaneringen har nyligen avslutats i länen. Slutliga förslag till trafikplaner har av länsstyrelserna redovisats till kommunikationsdepartementet. Materialet ställs för närvarande samman och utvärderas inom kommunikationsdepartementet med sikte på en redovisning av förslag till ställningstaganden. I avvaktan på dessa ställningstaganden är det angeläget att undvika sådana lösningar av markanvändningen som kan förhindra eller försvåra ett tillgodoseende av berättigade trafikintressen. I avvaktan på kommande ställningstaganden bör befintliga trafikplaner utgöra utgångspunkt för kommunernas planering avseende behovet av markreservationer för kommunikationsändamål.

När det gäller flygplatser bör särskilt uppmärksammas angelägenheten av att mark i anslutning till befintliga eller planerade flygplatser tas i anspråk bara för sådana ändamål som medger att en rimlig handlingsfrihet för flygverksamheten kan bibehållas.

Vid beräkning och avgränsning av bullerskyddszoner kring flygplatser bör i avvaktan på resultatet av trafikbulerutredningens arbete utgångspunkten vara de av luftfartsverket angivna metoderna.

Behovet av markreservationer i anslutning till befintliga och potentiella djuphamnslägen bör under planeringsskedet övervägas i de kustområden som inte betecknas som obrutna.

3.10 Försvar

3.10.1 Programmen och remissinstanserna

I de kommunala programmen redovisas i flera fall konflikter mellan försvaret och andra intressen. Överbefälhavaren konstaterar att försvarsmaktens markintressen inte har varit föremål för mer ingående redovisning annat än i sådana fall där försvarsintressen är eller bedöms komma i konflikt med andra intressen av rikskaraktär. I programmen redovisas endast försvarets användning av mark, vatten och luft för fredsorganisationens behov. ÖB menar att granskningen av programmen har gett vid handen att många kommuner ställer anspråk på försvarets mark. Samtidigt noteras att mark som används av försvaret inte automatiskt utesluter varje annan användning. ÖB konstaterar att lagflygningen har framstätt som den försvarsaktivitet som medför störst påverkan på omgivningen men betonar att denna aktivitet bör betraktas som en periodisk störning som inte skall ses som ett hinder för bebyggelse m. m.

och som är anpassbar såväl i rum som till tid. ÖB och civilförsvarsstyrelsen understryker vikten av samråd med försvarets regionala och lokala myndigheter i planeringsarbetet.

3.10.2 *Förslag till utgångspunkter för planeringsarbetet*

Försvarets markbehov och omgivningskrav bör vägas in i planeringen på ett med andra samhällsintressen jämbördigt sätt. I många kommunala program redovisas intressekonflikter mellan kommunernas anspråk och försvarsmaktens nuvarande markinnehav och bedömda framtida markbehov. I flera fall torde intressekonflikterna kunna lösas genom samråd mellan kommuner, länsstyrelser och berörda militära myndigheter. Detta kan bl. a. ske genom att möjligheterna att samordna försvarets markanvändning med annan användning, t. ex. för rörligt friluftsliv, beaktas. I andra fall är intressekonflikterna mer svårbedömbara och torde kunna värderas först sedan utredningar och förhandlingar har genomförts i sedvanlig ordning.

Försvarets planering bedrivs i riksskala. Ställningstaganden till ett övningsområde i en del av landet kan få direkta effekter på motsvarande ställningstaganden i andra delar av landet. Vissa frågor som kan påverka markbehovet för det militära försvaret övervägs för närvarande av försvarets fredsorganisationsutredning (IFU). Klarläggandet av dessa frågor kan, tillsammans med de redovisningar av försvarets och andra intressenters krav och önskemål som har kommit fram under programarbetet, komma att underlätta en mera samlad bedömning av försvarsmaktens markbehov.

På grundval av förda överläggningar mellan chefen för flygvapnet och länsstyrelserna utarbetas för närvarande centrala riktlinjer för lågflygningsverksamhet. I fortsättningen avses samråd mellan försvarsmakten och länsstyrelserna rörande stråk och områden för lågflygning återkomma årligen. Länsstyrelserna bör inför dessa samråd inhämta kommunernas synpunkter.

Bilaga 2

BOSTADSDEPARTEMENTET
Avskrift
BESLUT
1975-04-24

Länsstyrelsen i Skaraborgs län
Fack
542 01 MARIESTAD

Program för fullföljande av riktlinjer för den fysiska riksplaneringen i Skaraborgs län

Genom beslut hösten 1972 lade statsmakterna fast vissa riktlinjer för den fysiska riksplaneringen (prop. 1972:111, CU 1972:35, rskr 1972:348). Riktlinjerna skulle enligt riksdagens beslut fullföljas i en fortsatt planering som i väsentliga delar avsågs bli utförd av kommunerna.

Genom beslut den 2 februari 1973 uppdrog Kungl. Maj:t åt länsstyrelserna att, i enlighet med en samma dag inom civildepartementet upprättad PM, föra överläggningar med kommunerna om upprättande av program för de åtgärder som föranleds av den fysiska riksplaneringen. I nämnda PM angavs att länsstyrelserna skulle ställa samman och redovisa kommunernas program, förslag till åtgärder från länsstyrelsens sida samt yttranden över resultatet av programarbetet till Kungl. Maj:t senast den 1 juli 1974.

Samtliga 16 kommuner i Skaraborgs län har upprättat kommunala åtgärdsprogram. Programmen har antagits av kommunfullmäktige, i Falköpings kommun den 25 mars 1974, i Grästorps kommun den 28 mars 1974, i Gullspångs kommun den 28 mars 1974, i Götene kommun den 25 mars 1974, i Habo kommun den 26 mars 1974, i Hjo kommun den 28 mars 1974, i Karlsborgs kommun den 21 februari och den 21 mars 1974, i Lidköpings kommun den 25 mars 1974, i Mariestads kommun den 19 mars 1974, i Mullsjö kommun den 27 mars 1974, i Skara kommun den 25 mars 1974, i Skövde kommun den 18 februari 1974, i Tibro kommun den 25 februari 1974, i Tidaholms kommun den 25 februari 1974, i Töreboda kommun den 25 mars 1974 och i Våra kommun den 18 mars 1974.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län har ställt samman och redovisat kommunernas program och förslag till åtgärder från länsstyrelsens sida samt i yttranden den 28 juni 1974 redovisat sina synpunkter med anledning av programarbetet. Till länsstyrelsens redovisning har fogats yttranden från försvarsområdesbefälhavaren i Skövde försvarsområde, vägförvaltningen, landsantikvarien, lantbruksnämnden och skogsvårdsstyrelsen samt skrivelser från domänverket, Vätterns fiskareförbund gemensamt med Vätterns allmänna fiskareförbund samt från näringslivskommittén i Skaraborgs län. Vidare har länsstyrelsen bifogat en skrivelse

av den 8 oktober 1973 från Skaraborgs läns fiskevårdsförbund till kommunstyrelserna i länets kommuner, en promemoria från växtbiologiska institutionen vid Uppsala universitet, en promemoria utarbetad av länsstyrelsernas planeringsavdelningar i Skaraborgs och Värmlands län beträffande Vänerutredningen, Vallekommitténs förslag till naturvårdsåtgärder i Valle (1972) samt Tivedskommitténs slutrapport (1974).

Länsstyrelsernas redovisningar av resultatet av programarbetet har remitterats till berörda myndigheter. Vidare har forskningsinstitutioner och organisationer beretts tillfälle att inkomma med synpunkter. Yttranden har inkommit från överbefälhavaren, civilförsvarsstyrelsen, statens järnvägar, statens vägverk, sjöfartsverket, Sveriges meteorologiska och hydrologiska institut (SMHI), luftfartsverket, riksantikvarieämbetet, universitetskanslersämbetet (UKÄ) med bifogat yttrande av rektorsämbetet vid Stockholms universitet, lantbruksstyrelsen med bifogat yttrande av Svenska samernas riksförbund, skogsstyrelsen, fiskeristyrelsen med bifogade yttranden av fiskeriintendenterna och av Sveriges fritidsfiskares riksförbund, statens naturvårdsverk, överstyrelsen för ekonomiskt försvar, statens planverk, statens lantmäteriverk, statens industriverk, statens vattenfallsverk och centrala driftledningen (CDL), Sveriges geologiska undersökning (SGU), domänverket, Lantbrukarnas riksförbund samt Svenska kommunförbundet.

Kommunerna har getts tillfälle att inkomma med kompletterande synpunkter föranledda av länsstyrelsernas och de centrala myndigheternas yttranden. Med anledning härav har i Skaraborgs län yttranden avgetts av Falköpings, Götene, Lidköpings, Mariestads, Mullsjö, Skara och Skövde kommuner.

Av de kommunala programmen framgår att kommunerna i Skaraborgs län i stort har godtagit utgångspunkterna för den fysiska riksplaneringen. Samtliga kommuner har påbörjat eller har för avsikt att påbörja arbete med att upprätta översiktliga planer för markanvändningen eller s. k. kommunöversikter i vilka anges riktlinjer för bebyggelseutvecklingen och behovet av fortsatt planläggning. Den fysiska riksplaneringens intentioner avses bli tillgodosedda inom ramen för denna planering. Kommunerna har i allmänhet som mål att utrednings- och planeringsarbetet skall vara avslutat under våren 1976. Länsstyrelsen framhåller att alla kommuner har förklarat att de före den 1 juli 1976 avser utarbeta s. k. kommunöversikter.

Länsstyrelsen understryker att kommunöversikter i första hand avser reglering av bebyggelse. Behovet av att reglera markanvändningen även i andra avseenden kommer enligt styrelsen att klarläggas i samband med kommunernas fortsatta arbete med de i programmen angivna s. k. utredningsområdena. Detta arbete kommer enligt länsstyrelsen ibland att leda till förslag om reglering enligt naturvårdslagen eller 86 § byggnadslagen. Länsstyrelsen uttalar att den i sådana fall är beredd att så långt möjligt bistå kommunerna i arbetet med att säkerställa de i den fysiska riksplaneringen behandlade intressena.

Länsstyrelsen konstaterar att kommunerna i vissa fall har angett att det utredningsarbete som behöver genomföras bör utföras av landsantikvarien, lantbruksnämnden eller skogsvårdsstyrelsen. Dessa myndigheter har enligt länsstyrelsen förklarat sitt intresse för att medverka i det fortsatta planeringsarbetet. Styrelsen konstaterar också att omfattande insatser kommer att krävas från länsstyrelsens sida i form av samråd och samordning över kommungränser i samband med kommunal markanvändningsplanering och upprättande av kommunöversikter m. m. Särskilt bedömer länsstyrelsen att dess medverkan är angelägen vid planeringen av södra Billingen, Otterbäcken, Kållandsöområdet, Falbygden och Hökensåsområdet samt området omkring sjön Östen.

Lantbruksnämnden framhåller att de områden där jordbrukets intressen kan komma i konflikt med andra riksintressen är begränsade. Däremot kan enligt nämnden konflikter förväntas mellan jordbruk och tätortsexpansion samt mellan jordbruk och nya vägsträckningar i flera kommuner, t. ex. i Falköpings, Götene, Lidköpings och Skara kommuner. Lantbruksnämnden uttalar att nämnden är beredd att i samarbete med berörda kommuner medverka till en noggrannare kartläggning av jordbrukets intressen i konfliktområden.

Skogsvårdsstyrelsen anser att det är tillfredsställande att de flesta kommuner i sina program tagit hänsyn till skogsbrukets markbehov. Styrelsen betonar vikten av att tillräcklig hänsyn tas till skogsbrukets krav och förutsättningar i områden där flera intressen konkurrerar om markutnyttjandet. Allt för stränga restriktioner mot skogsbruket kan enligt styrelsen lokalt leda till virkesbrist med produktionsbegränsningar och minskad sysselsättning som följd inom såväl skogsbruket som industrin. Skogsvårdsstyrelsen uttalar dock förståelse för att det inom vissa begränsade områden, speciellt i anslutning till tätorterna, kan vara nödvändigt att införa restriktioner mot skogsbruket enligt t. ex. 19 § naturvårdslagen. Skogsvårdsstyrelsen framhåller att styrelsen kan medverka i det konkreta planlägningsarbetet inom områden där restriktioner mot skogsbruket införs.

Domänverket anser att det inom länet finns områden av intresse för rörligt friluftsliv för vilka onödigt restriktiva åtgärder gentemot skogsbruket föreslagits. Exempel på sådana områden är enligt verket Hunneberg och Tiveden där de föreslagna åtgärderna skulle skapa en konflikt som enligt verkets uppfattning inte behöver komma till stånd vid mindre restriktiva åtgärder.

Näringslivskommittén i Skaraborgs län påpekar att det finns områden i länet där näringslivets intressen kolliderar med andra intressen. Det är enligt kommittén av stor vikt att jord- och skogsbrukets möjligheter att bedrivas rationellt bibehålls. Näringslivskommittén understryker de areella näringarnas betydelse för kulturlandskapets utseende.

Frågor rörande fiskets intressen har endast behandlats i ett par kommuners program. Fiskeriintendenten i övre södra distriktet påpekar att fisket är av intresse i många områden som behandlas i den fysiska

riksplaneringen och nämner som exempel förutom Väneren och Vättern bl. a. Östen- och Valleområdet, Hornborgaområdet, Ymsenområdet samt Stråken- och Hökensåsområdena.

Naturvårdsverket konstaterar att för tre fjärdedelar av länets yta finns en naturinventering som är baserad på fältiakttagelser. Verket anger att 6 av 43 angivna områden av riksintresse för naturvård helt eller till större delen är säkerställda genom naturvårdsförordnanden. För 18 områden saknas skydd. Verket konstaterar vidare att kommunerna föreslår 13 nya objekt av intresse för den vetenskapliga naturvården och 3 för friluftslivet. Verket tillstyrker med några få undantag de förslag som kommunerna fört fram.

Länsstyrelsen bedömer att stora krav kommer att ställas på styrelsen under planeringsskedet. En viss omprioritering av arbetsuppgifterna kan enligt styrelsen bli nödvändig av resursskäl. Ett fortsatt utredningsarbete är enligt länsstyrelsen mest angeläget för Hornborgasjön, Hunneberg, Östen och Vättern. I fråga om genomförandet av förordnanden enligt naturvårdslagen bedömer länsstyrelsen det som angeläget att åtgärder snarast vidtas för Kinnekulleområdet och delar av Tiveden. Naturvårdsverket delar länsstyrelsens uppfattning.

Länsstyrelsen uttalar att styrelsen är beredd att meddela ytterligare interimistiska naturvårdsförordnanden om behov därav skulle uppkomma under planeringsskedet.

Länsstyrelsen framhåller att den tillsammans med länsstyrelsen i Älvsborgs län och i samarbete med berörda kommuner och markägare påbörjat en utredning beträffande Hunneberg. Länsstyrelsen påpekar att en konfliktsituation kan uppkomma mellan bevarandeintresset och täkt av diabas på nordöstra delen av berget.

Länsstyrelsen pekar särskilt på Tivedenområdet som sedan år 1969 varit föremål för en särskild utredning i samverkan mellan de fem berörda kommunerna och berörda länsstyrelser (Tivedskommittén). Länsstyrelsen framhåller att området i betänkandet (SOU 1973:52) Turism och rekreation i Sverige föreslagits som primärt rekreativt område. Tivedskommitténs slutrapport förväntas enligt länsstyrelsen ge ett gott underlag för kommunernas fortsatta planeringsarbete.

Planverket noterar att det i vissa län råder enighet mellan kommuner och länsstyrelse om att en översiktlig planering bör utföras även för vissa mindre sjöområden. Verket fäster särskilt avseende vid vissa av dessa planeringsförslag. I Skaraborgs län gäller detta sjön Unden.

Landsantikvarien framhåller att kommunerna i stort sett har visat positivt intresse för de av riksantikvarieämbetet i underlagsmaterialet för den fysiska riksplaneringen föreslagna objekten och områdena av intresse för kulturminnesvården. Landsantikvarien har under programskedet korrigerat och ibland utökad i underlagsmaterialet angivna objekt och områden. Flera kommuner uppger enligt landsantikvarien att det finns behov av inventeringar för att närmare klargöra kulturminnesvårdens intressen i länet. Hittills har enligt antikvarien endast Hjo kommun avsatt

medel för sådana inventeringar. För att säkerställa kulturminnesvårdens intressen föreslår kommunerna riktlinjer i kommunöversikt, tillämpning av 86 § byggnadslagen och förordnanden enligt naturvårdslagen. Karlsborgs och Skara kommuner anger enligt antikvarien inte hur man har tänkt sig att säkerställa riksobjekten.

Riksantikvarieämbetet konstaterar att det finns en fornminnesinventering för hela länet. Kommuntäckande byggnadsinventeringar saknas däremot enligt ämbetet. Riksantikvarieämbetet konstaterar vidare att samtliga i underlagsmaterialet redovisade objekt och områden har behandlats i kommunernas program. Kommunerna har föreslagit att ett relativt stort antal ytterligare områden anges vara av riksintresse för kulturminnesvården. Riksantikvarieämbetet konstaterar att kommunerna har föreslagit flera olika typer av åtgärder för att säkerställa kulturminnesvårdens intressen, t. ex. förordnanden enligt byggnadslagen och naturvårdslagen, riktlinjer i kommunöversikt och fortsatta utredningar. Säkerställandefrågorna bör enligt ämbetet studeras närmare under planeringsskedet.

Ämbetet anser att kulturminnesvårdens intressen i områden som berörs av de geografiska riktlinjerna särskilt bör beaktas. Det är därför enligt ämbetet angeläget att behovet av utredningar och inventeringar för att precisera kulturminnesvårdens intressen inom dessa områden uppmärksammas under planeringsskedet samt att avgränsningar av särskilda planeringsområden och val av planeringsform sker så att kulturminnesvårdsintressena tillgodoses.

Länsstyrelsen påpekar att Göta kanal i underlagsmaterialet har angetts vara av riksintresse för rörligt friluftsliv såväl i Skaraborgs som i Östergötlands län. I Östergötland har kanalen dessutom av riksantikvarieämbetet bedömts vara av riksintresse för kulturminnesvården. Detta bör enligt länsstyrelsen gälla även i Skaraborgs län. Styrelsen framhåller att landsantikvarien starkt har understrukt detta i sitt yttrande över programarbetet. Karlsborgs och Mariestads kommuner har enligt länsstyrelsen i sina program ansett att Göta kanal är av riksintresse för kulturminnesvården och Töreboda kommun har föreslagit att landsantikvarien utreder frågan. Riksantikvarieämbetet tillstyrker att Göta kanal och de kulturhistoriskt intressanta miljöerna i anslutning till kanalen anges vara av riksintresse i avvaktan på en närmare utvärdering av kanalområdet.

Länsstyrelsen framhåller beträffande Vänern att syftet med det samarbete mellan länsstyrelserna i de tre Vänerlänen som pågår i den s. k. Vänerutredningen är att studera Vänerkusternas kapacitet på sikt för näringslivsutvecklingen med särskild hänsyn till naturvård och rekreationsintressen. Utredningens arbete bör enligt länsstyrelsen kunna ha stort intresse för den fortsatta fysiska riksplaneringen.

Lidköpings kommun understryker i sitt program att det är viktigt att fortsatta utredningar och planering för Vänern kommer till stånd genom centrala och regionala insatser så att hänsyn kan tas till bl. a. fisket och

andra väsentliga samhällsintressen. Kommunen uttrycker förhoppning om att bl. a. den s. k. Vänervattenkommittén som arbetar på uppdrag av naturvårdsverket snart kommer att redovisa värdefulla arbetsresultat vad avser vattnets framtida kvalitet.

Länsstyrelsen anser beträffande Mariestads kommuns program att utöver Brommö-Kalvöarna även norra delen av Torsö och Fågelö bör betecknas som riksintressenta för det rörliga friluftslivet. Naturvårdsverket tillstyrker länsstyrelsens förslag. Kommunen anför i yttrande att den beslutat avstyrka länsstyrelsens förslag om utökning av området av riksintresse för friluftslivet med norra delen av Torsö och Fågelö.

Länsstyrelsen anger att Otterbäckens industriområde vid Vänern i Gullspängs kommun är av stort intresse för näringslivet. Området har av Kemikontoret angetts som ett tänkbart område för ett nytt ferrolegeringsverk. Petroindustriutredningen har enligt länsstyrelsen diskuterat området för eventuell raffinaderilokalisering och CDL har nämnt området som möjligt för lokalisering av ett kärnkraftverk. Lokalisering till området av ett skogskombinat har enligt länsstyrelsen också diskuterats. Länsstyrelsen bedömer att dessa lokaliseringar ligger ganska långt fram i tiden. Mer aktuell är enligt länsstyrelsen frågan om lokalisering av en träterminal till området. Länsstyrelsen påpekar att det föreligger akuta problem att hantera stora mängder schaktmassor i området. Vägförvaltningen framhåller beträffande framtida sträckning av riksväg 64 förbi Gullspång att en relativt bred terrängkorridor bör reserveras vid planeringen av Otterbäckens industriområde. Förvaltningen anser att reservatet bör säkerställas genom fastställd generalplan.

Länsstyrelsen påpekar att Forshemsområdet vid Vänern i Götene kommun har utpekats som ett huvudalternativ för eventuell lokalisering av ett kärnkraftverk till Vänern. Kommunen har i sitt program reserverat området för detta ändamål men framhåller i yttrande att kommunen för närvarande inte är beredd att stödja tanken på ett kärnkraftverk vid Vänern och anser att denna fråga skall avskrivas.

Fiskeriintendenten i övre södra distriktet framhåller att lokalisering av miljöstörande industri till Vänern leder till direkt konflikt med fiskeintresset. Kommuner som gränsar till Vänern måste enligt fiskerierintendenten beakta de konfliktrisker för fisket som föreligger i strandområdena med bl. a. jordbruk, friluftsliv, fritidsbebyggelse och täktverksamhet.

SMHI påpekar att raffinaderilokalisering till det diskuterade Vänerläget ger en belastning av luftrecipienten som står i direkt konflikt med bl. a. fritidsintressen.

Planverket anser att vad som sägs i riktlinjerna för den fysiska riksplaneringen om att en översiktlig planering bör ske för större insjöar bör gälla för Vänern. Planverket anser att kommunerna i Skaraborgs län har beaktat dessa riktlinjer. Verket framhåller allmänt beträffande behandlingen av industrifrågorna i programmen att det är angeläget att de kommunala planeringsåtgärderna inriktas på att i samråd med länsstyrel-

sen och berörda centrala organ närmare klargöra förutsättningarna för lokalisering av miljöstörande industri. I många fall torde det enligt verket tills vidare vara tillfyllest att formulera riktlinjer i kommunöversikt som innebär att nuvarande markanvändning bibehålls och att förändringar som kan försvåra en industrietablering undviks. Verket anser att omfattningen av särskilda planeringsåtgärder för miljöstörande industri i inlandet bör bestämmas med beaktande av att statsmakterna inte har tagit ställning till lämpliga lägen i inlandet för denna typ av industri. Planverket anför vidare att det finns ett stort behov av en hamn- och farledsplan för hela landet, där bl. a. förhållandena i Bohuslän och Vänerområdet uppmärksammas.

Länsstyrelsen framhåller att Karlsborgs och Hjo kommuner i sina program har uttryckt farhågor för fiskets fortbestånd i Vättern med hänsyn till den militära skjutverksamheten. Vätterns fiskareförbund och Vätterns allmänna fiskareförbund framhåller att hänsyn bör tas till yrkesfisket i det fortsatta planeringsarbetet. Förbunden anför att den föreslagna utvidgningen av skjutfältet Hammarnäset i Karlsborgs kommun utgör ett nytt hot mot yrkesfisket. Försvaret bör enligt förbunden kunna bedriva skjutövningar på andra platser, där skador och olägenheter blir mindre. Förbunden hänvisar till att försvarets fiskeskyddsutredning (SOU 1963:31) förutsatte att riskområdena för skjutningar i Vättern inte skulle ökas. Förbunden föreslår att lekgrundet Höjen restaureras och att övriga fiskelekplatser blir helt fria från militär verksamhet samt att skjutning med spränggranater och bomber över Vättern förbjuds. Vidare föreslår förbunden att Sidön och dess vattenområde vid Kråk helt friläggas från övningar och att de sedan någon tid pågående undervattenssprängningarna utanför Hammarnäset stoppas. Fiskeriintendenten i nedre södra distriktet påpekar att fisket i Vättern inte närmare har behandlats av Habo och Hjo kommuner.

Länsstyrelsen anser att frågorna om skjutverksamheten vid Vättern särskilt bör utredas och att de olika samhällsintressena för bevarande, näringsliv och försvar bör vägas mot varandra. Länsstyrelserna pekar vidare på Karlsborgs kommuns uttalande angående den kritiska bullergränsen för störningar från flygflottiljen i Karlsborg. Länsstyrelsen uttalar att den delar kommunens uppfattning om att en samlad utredning om bullerstörningar från såväl flygets som arméns skjutningar bör komma till stånd, varvid även riskområdenas avgränsning med hänsyn till yrkesfiske och friluftsliv bör beaktas.

Planverket anser att kommunerna kring Vätterns stränder bör redovisa sina ställningstaganden på ett sätt som ger en översiktlig bild av avsedd markanvändning för hela Vätternområdet. Naturvårdsverket anser att planeringen för bl. a. de större insjöarna, t. ex. Väner och Vättern, bör prioriteras. Riksantikvarieämbetet framhåller att det kring de större insjöarna finns betydande kulturhistoriska lämningar från olika tider eftersom det här är fråga om gammal kulturbygd. Behovet av utredningar och inventeringar som klarlägger de kulturhistoriska intressena är enligt

ämbetet mycket stort för dessa områden.

Länsstyrelsen pekar särskilt på problem i södra Billingenområdet, där enligt länsstyrelsen de mest påtagliga intressekonflikterna i länet föreligger. Bevarandebestånden i området i form av områden av riksintresse för naturvård, rörligt friluftsliv och kulturminnesvård ställs enligt länsstyrelsen mot starka näringslivsintressen som AB Atomenergis intresse av uranbrytning i alunskifferlagret (Ranstadsverken) och den kalkbrytning som Euroc önskar påbörja i Rådene. Länsstyrelsen påpekar också att en ansökan om täkttillstånd för diabasbrytning inom området nyligen har behandlats av länsstyrelsen. Styrelsen framhåller vidare att det på längre sikt finns intresse av att eventuellt anlägga ett pumpkraftverk som skulle utnyttja Ranstadsverkens gruvgångar som vattenreservoar. Större delen av området har enligt länsstyrelsen av de militära myndigheterna ansetts som huvudalternativ för ett större skjutfält. Området berörs också av ett vägreservat för en ny nord-sydlig motorväg.

Vägförvaltningen anser att dess medverkan är nödvändig i planeringsarbetet för södra Billingen. Arbetet bör enligt vägförvaltningen resultera i en fastställd generalplan för området. Försvarsområdesbefälhavaren i Skövde försvarsområde framhåller att planerna på en utvidgning av skjutfältet på södra Billingen kommer att utredas ytterligare. Försvarsområdesbefälhavaren anser att goda förutsättningar finns för att undanröja de farhågor för konflikter och störningar som bl. a. kommit till uttryck i berörda kommuners program. Näringslivskommittén i Skaraborgs län framhåller att det är väsentligt att samråd äger rum även med näringslivet i planeringsarbetet för södra Billingen.

De berörda kommunerna i området, Skövde, Falköping och Skara kommuner, framhåller i sina program att behovet är stort av omfattande utredningar beträffande södra Billingen under medverkan av samtliga berörda parter. Länsstyrelsen framhåller i sitt yttrande att ett interkommunalt planeringssamarbete har påbörjats. Detta arbete leds av en kommunal ledningsgrupp bestående av ansvariga kommunalpolitiker. Till sitt förfogande har denna ledningsgrupp en arbetsgrupp bestående av chefstjänstemän från de berörda kommunerna. Länsstyrelsen avser att samordna de regionala statliga organens medverkan i arbetet och har i detta syfte bildat en särskild projektgrupp med representanter för berörda regionala statliga organ.

Sveriges geologiska undersökning (SGU) anser att brytning av uranskiffer och kalksten vid södra Billingen i och för sig inte behöver medföra sådana effekter, att områdets allmänna karaktär ändras utanför dagbrotts- och industriområdena och dessas närmaste omgivning. SGU anser inte att det finns anledning att betrakta den södra Billingenplatån som förstörd om brytningen kommer till stånd eller att enbart med denna motivering acceptera att andra omfattande företag med utbredda skadeeffekter, t. ex. skjutfält och pumpkraftverk, kommer till stånd.

Naturvårdsverket delar länsstyrelsens uppfattning att södra Billingen är det område inom länet där de mest påtagliga intressekonflikterna finns.

Verket föreslår att den av industridepartementet tillsatta utredningen rörande den långsiktiga hushållningen med mineralresurserna ges i uppdrag att belysa avvägningen mellan de olika intressena i området.

Planverket konstaterar att frågor om potentiella malm- och mineraltillgångar bara i några få fall har behandlats i programarbetet. Verket anser att ett problem som är särskilt uttalat på Billingen är konflikterna mellan kalkbrytning och bl. a. naturvårdsintressen. Frågan om fortsatt kalkbrytning bör enligt verket utredas. Verket anser att utbyggnad av cementindustri bör prövas enligt 136 a § byggnadslagen, varvid aktuella täktområden bör redovisas.

Skövde kommun påpekar i yttrande att en utredning beträffande markanvändningskonflikterna på södra Billingen skall genomföras i samråd med berörda centrala myndigheter i syfte att utarbeta generalplan för området. Kommunen anför att generalplanarbetet för södra Billingen kommer att klargöra kommunens inställning till kalkstensbrytning och cementindustri i förhållande till övriga markanvändningsintressen.

Vägförvaltningen framhåller att den vägplanering som bedrivs inom vägverket normalt omfattar vägföretag vilka antas kunna förverkligas inom ca 15 års tidsrymd. Endast i undantagsfall söker man enligt vägförvaltningen att klarlägga mer långsiktiga förändringar i vägbehoven. En utredning av mer långsiktigt slag har dock enligt vägförvaltningen utförts i Skaraborgs län, den s. k. Vagnätsplan R. Vägförvaltningen framhåller att det är angeläget att en avvägning sker mellan de olika intressena i de fall konflikter kan väntas mellan vägintressen och andra intressen. I vilken form och när detta skall ske bör enligt vägförvaltningen avgöras från fall till fall beroende på bl. a. problemens art och vägsträckningens aktualitet.

Skara kommun framhåller i sitt program att det i regional planering har föreslagits att en flygplats för länet anläggs vid Viglunda. Det föreslagna området gränsar enligt kommunen till ett område av intresse för naturvården och flygplatsen skulle ta i anspråk mycket god jordbruksmark. Kommunen uppger sig vilja verka för ett positivt ställningstagande till flygplatsen från landstingets, kommunernas samt andra berörda myndigheters sida.

Skara kommun anser vidare att Bjärsjöområdet bör planeras så att det befintliga skjutfältet och dess risk- och störningsområden inte hämmar utvecklingsmöjligheterna för Varnhems tätort och Ljungstorpområdet eller inkräktar på det rörliga friluftslivets intressen.

Länsstyrelsen tar upp frågan om områden som utsätts för störningar av militär flygverksamhet i form av bullerområden vid flygbaser och skjutplatser samt lågflygningsområden. Den redovisning av dessa frågor som finns i underlagsmaterialet för den fysiska riksplaneringen har enligt länsstyrelsen vid kontakter med militära instanser visat sig inaktuell. Länsstyrelsen föreslår att samråd sker mellan chefen för flygvapnet och berörda län och kommuner i dessa frågor.

Försvarsområdesbefälhavaren anser att det av programmen framgår att

några allvarliga konflikthanledningar inte föreligger mellan kommunala och militära intressen. Försvarsområdesbefälhavaren noterar dock att flygbullerfrågan är av avsevärt intresse för några kommuner. Försvarsområdesbefälhavaren förutsätter att denna fråga blir föremål för fortsatt utredning.

Regeringen finner att de inom Skaraborgs län upprättade programmen för fullföljande av den fysiska riksplaneringens intentioner i huvudsak kan ligga till grund för det fortsatta planeringsarbetet.

I bifogade promemoria, daterad den 20 februari 1975, som har upprättats inom bostadsdepartementet i samråd med övriga berörda departement, anges förslag till utgångspunkter för planeringsarbetet. Vid sidan av vad som anges nedan skall tillämpliga delar av vad som anförs i nämnda promemoria vara vägledande för det fortsatta arbetet med att fullfölja den fysiska riksplaneringens intentioner i Skaraborgs län.

Regeringen understryker behovet av en samordnad planering för Vänern och dess kustområden. I syfte att dra upp riktlinjer för denna samordnande planeringsinsats bör överläggningar inledas tidigt under planeringsskedet mellan länsstyrelserna i Skaraborgs, Älvsborgs och Värmlands län, berörda kommuner och de samarbetsorgan m. fl. som redan bedriver viss övergripande utredningsverksamhet för Vänern. Planeringsarbetet bör för kommunernas del ges en sådan inriktning att kommunerna kan redovisa sina ställningstaganden på ett sätt som ger en översiktlig bild av avsedd markanvändning för hela Vänerområdet. Inom Skaraborgs län bör härvid särskild vikt tillmätas planeringen för de större öarna och skärgårdsområdena.

Vid planeringen för Vänerområdet bör industrifrågorna ägnas uppmärksamhet med sikte på att få fram ett successivt förbättrat material till ledning för statsmakternas fortsatta överväganden beträffande möjligheterna att till Vänern lokalisera sådan industri som behandlas i den fysiska riksplaneringen. Härvid skall bevarandeintressena samt miljövårdens och fiskets intressen beaktas.

Sambanden i planeringsfrågorna mellan västkusten och Vänerområdet motiverar att de tre länsstyrelserna under arbetets gång samråder också med länsstyrelsen i Göteborgs och Bohus län.

Berörda centrala verk bör följa planeringsarbetet för Vänern och bistå kommuner och länsstyrelser med underlagsmaterial och synpunkter.

Länsstyrelserna i Skaraborgs, Älvsborgs och Värmlands län skall i anslutning till sina redovisningar av arbetet under planeringsskedet lämna en särskild redogörelse till regeringen för planeringsarbetet för Vänern och dess kustområden.

Det är av vikt att även planeringen för Vättern ges en samlad behandling i det fortsatta arbetet. Länsstyrelserna i berörda län bör föra överläggningar med bl. a. berörda kommuner, Vätterns vattenvårdskommitté och berörda militära myndigheter i detta syfte. Planeringsarbetet bör för kommunernas del på samma sätt som beträffande Vänern ges en sådan inriktning att kommunerna kan redovisa sina ställningstaganden på

ett sätt som ger en översiktlig bild av avsedd markanvändning för hela Vätternområdet. Härvid bör fiskets intressen beaktas. I avvaktan på att planer upprättats som beaktar de allmänna riktlinjerna i den fysiska rikspleneringen för behandlingen av bl. a. friluftslivets och fritidsbebyggelsens intressen bör man vara restriktiv i fråga om att tillåta ny fritidsbebyggelse i området.

Det planeringsarbete som pågår för Tivedenområdet och sjöarna Uden och Velen bör drivas vidare och fördjupas i samråd mellan i första hand berörda länsstyrelser och kommuner. Fiskets intressen bör härvid beaktas.

Regeringen har i prop. 1975:46 lagt fram förslag till riktlinjer för planering och samordning av samhällets insatser för rekreation och turism. Riksdagens beslut med anledning av förslaget skall beaktas i det fortsatta planeringsarbetet.

Regeringen understryker behovet av samlade överväganden beträffande den framtida markanvändningen m. m. inom södra Billingen. Ett stort antal intressen riktar anspråk mot området och dess naturresurser. För närvarande pågår betydande utredningsverksamhet inom området och nya kunskaper kommer fram efter hand. Det är för tidigt att nu ange närmare utgångspunkter för områdets framtida utnyttjande. Länsstyrelsen skall under planeringsskedet följa de studier och det planeringsarbete som pågår för området och så långt möjligt samordna de olika arbetsinsatserna. Länsstyrelsen skall vidare med utnyttjande av det material som kommer fram och med stöd i egna studier och i kommunernas fortsatta planeringsarbete göra en samlad utvärdering av de anspråk som riktas mot området och ange förslag till fortsatta åtgärder och lämpliga former för att reglera markens användning. Härvid skall länsstyrelsen med förtur behandla frågan om avvägningar mellan bevarandointressena och önskemål om brytning av kalk, diabas och uran och med ledning av det material som kommer fram beträffande dessa frågor skyndsamt göra en sammanställning med förslag till åtgärder för att säkerställa en rimlig avvägning mellan motstående intressen. Berörda centrala myndigheter bör beredas tillfälle att följa arbetet och så långt möjligt biträda länsstyrelsen i dess arbete.¹ Det ankommer på länsstyrelsen att bedöma om det redan under planeringsskedet finns anledning att uppmärksamma regeringen på vad som sker i södra Billingenområdet. Planeringsarbetet bör för kommunernas del ges en sådan inriktning att en översiktlig bild av avsedd markanvändning erhålls för de delar av området där förutsättningarna för planeringen redan nu kan preciseras i rimlig utsträckning och att hela området på sikt skall kunna omfattas av samordnade översiktliga kommunala markanvändningsplaner i form av generalplaner, kompletterade med erforderliga förordnanden enligt naturvårdslagen.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län skall i anslutning till sin redovisning av

¹ Regeringen har i beslut den 18 juni 1975 uppdragit åt statens industriverk att utreda vissa frågor angående utvinning av kalksten m. m.

arbetet under planeringsskedet till regeringen lämna en särskild redogörelse för planeringsarbetet för södra Billingen med förslag till utgangspunkter för den fortsatta planeringen för området.

Skaraborgs län innefattar betydande områden av primärt intresse för jordbruket. Vad som anförs i avsnitt 3.2.2 i ovan nämnda promemoria om att översiktliga planer för markanvändningen som beaktar jordbruksintressena bör utarbetas för expansiva tätortsregioner, berör i Skaraborgs län främst Falköpings, Götene, Lidköpings, Mariestads, Skara, Skövde och Tibro kommuner. Vidare skall vad som där anförs om att kommunerna bör samarbeta med varandra och samråda med bl. a. länsstyrelsen och lantbruksnämnden i syfte att utarbeta program för hushållningen med jordbruksmarken gälla för dessa kommuner samt även för Grästorps, Tidaholms, Töreboda och Vara kommuner. Länsstyrelsen skall i anslutning till sin redovisning av arbetet under planeringsskedet lämna en särskild redogörelse för behandlingen av dessa frågor.

När det gäller skogsbrukets behandling i planeringen hänvisas till vad som anförs i avsnitt 3.3.2 i ovan nämnda promemoria om att större krav måste ställas på hushållningen med skogen och skogsmarken. Länets skogsbruk har betydelse för skogsindustri i andra län. I planeringen bör skogsbruksfrågorna ägnas ökad uppmärksamhet. Friluftslivets, naturvårdens och kulturminnesvårdens intressen skall härvid beaktas. Detta bör ofta kunna ske utan att virkesproduktionen begränsas. Vissa delar av Tiveden och området kring sjön Unden samt Hunneberg bör betraktas som områden inom vilka naturvårdens och kulturminnesvårdens intressen äger särskild tyngd. Närmare samråd beträffande behovet av och formerna för skydd inom dessa områden bör ske under planeringsskedet mellan berörda länsstyrelser och kommuner, naturvårdsverket samt företrädare för skogsbruket.

Frågan om en eventuell flygplats i Viglundaområdet i Skara kommun har tagits upp i programmaterialet. Behovet av markreservation för en flygplats i länet bör övervägas ytterligare och bedömas bl. a. mot bakgrund av möjligheterna att utnyttja befintliga och andra planerade flygfält inom och utom länet samt angelägenheten av att hushålla med den högvärdiga jordbruksmarken.

Regeringen uppdrar åt länsstyrelsen i Skaraborgs län att biträda länets kommuner i det förestående planeringsarbetet samt att vidta de övriga åtgärder som erfordras i enlighet med länsstyrelsens yttrande över kommunernas program och mot bakgrund av vad som har anförts ovan och i bostadsdepartementets promemoria av den 20 februari 1975.

Länsstyrelsen skall som underlag för det fortsatta arbetet tillställa kommunerna en redogörelse för de synpunkter som har framförts på kommunernas program. En preliminär sådan redovisning kommer att ställas till länsstyrelsens förfogande genom planverkets försorg.

På regeringens vägnar

Ingvar Carlsson

Bengt Söderström

Innehållsförteckning

Propositionens huvudsakliga innehåll

Utdrag av protokoll vid regeringssammanträde den 18 juni 1975

	sid.
1. Inledning	2
1.1 Bakgrund	2
1.2 Propositionens uppläggning och innehåll	3
2. Allmänt om programarbetet	4
3. Allmänt om kommunernas arbete under programskedet och om kommunernas program	6
4. Allmänt om länsstyrelsernas och övriga länsmyndigheters arbete under programskedet och om länsstyrelsernas redovisning	9
5. Allmänna synpunkter på programarbetet	9
5.1 Länsstyrelsernas och de regionala sektormyndigheternas allmänna synpunkter på programmen	9
5.2 De centrala remissinstansernas allmänna synpunkter	10
5.2.1 Inledning	10
5.2.2 Allmänna omdömen	11
5.2.3 Ansvarsfördelningen mellan stat och kommun	11
5.2.4 Resursfrågor	12
5.2.5 Hantering av bebyggelsefrågor	12
5.2.6 Kartfrågor	14
5.2.7 Verksamheten under planeringsskedet	14
5.2.8 Lagstiftningsfrågor	15
5.3 Kommunernas synpunkter beträffande länsstyrelsernas och de centrala myndigheternas yttranden	15
6. Allmänt om regeringens beslut	16
6.1 Inledning	16
6.2 Allmänna synpunkter i bostadsdepartementets promemoria	16
6.3 De länsvisa besluten	17
7. Behandlingen av vissa verksamheter i programarbetet	18
7.1 Jordbruk	18
7.1.1 Riktlinjer och underlagsmaterial	18
7.1.2 Behandlingen i det kommunala programarbetet	18
7.1.3 Länsstyrelsernas och övriga regionala organs yttranden	19
7.1.4 De centrala remissinstansernas yttranden	20
7.1.5 Regeringens beslut	23
7.2 Skogsbruk	24
7.2.1 Riktlinjer och underlagsmaterial	24

	7.2.2	Behandlingen i det kommunala programarbetet	sid. 25
	7.2.3	Länsstyrelsernas och övriga regionala organs yttranden	25
	7.2.4	De centrala remissinstansernas yttranden	27
	7.2.5	Regeringens beslut	29
7.3	Fiske		30
	7.3.1	Riktlinjer och underlagsmaterial	30
	7.3.2	Behandlingen i det kommunala programarbetet	30
	7.3.3	Länsstyrelsernas och övriga regionala organs yttranden	31
	7.3.4	De centrala remissinstansernas yttranden	31
	7.3.5	Regeringens beslut	32
7.4	Renskötsel		32
	7.4.1	Riktlinjer och underlagsmaterial	32
	7.4.2	Behandlingen i det kommunala programarbetet	33
	7.4.3	Länsstyrelsernas och övriga regionala organs yttranden	33
	7.4.4	De centrala remissinstansernas yttranden	34
	7.4.5	Regeringens beslut	35
7.5	Rörligt friluftsliv		36
	7.5.1	Riktlinjer och underlagsmaterial	36
	7.5.2	Behandlingen i det kommunala programarbetet	36
	7.5.3	Länsstyrelsernas yttranden	37
	7.5.4	De centrala remissinstansernas yttranden	37
	7.5.5	Regeringens beslut	38
	7.5.6	Primära rekreationsområden	39
7.6	Vetenskaplig naturvård		40
	7.6.1	Riktlinjer och underlagsmaterial	40
	7.6.2	Behandlingen i det kommunala programarbetet	41
	7.6.3	Länsstyrelsernas yttranden	41
	7.6.4	De centrala remissinstansernas yttranden	42
	7.6.5	Regeringens beslut	44
7.7	Kulturminnesvård		46
	7.7.1	Riktlinjer och underlagsmaterial	46
	7.7.2	Behandlingen i det kommunala programarbetet	46
	7.7.3	Länsstyrelsernas och övriga regionala organs yttranden	47
	7.7.4	De centrala remissinstansernas yttranden	47
	7.7.5	Regeringens beslut	50
7.8	Fritidsbebyggelse		51
	7.8.1	Riktlinjer och underlagsmaterial	51

	7.8.2	Behandlingen i det kommunala programarbetet	sid. 51
	7.8.3	Länsstyrelsernas yttranden	52
	7.8.4	De centrala remissinstansernas yttranden . . .	53
	7.8.5	Regeringens beslut	54
7.9		Industri	55
	7.9.1	Riktlinjer och underlagsmaterial	55
	7.9.2	Behandlingen i det kommunala programarbetet	55
	7.9.3	Länsstyrelsernas yttranden	56
	7.9.4	De centrala remissinstansernas yttranden . . .	58
	7.9.5	Regeringens beslut	62
7.10		Energiförsörjning	63
	7.10.1	Riktlinjer och underlagsmaterial	63
	7.10.2	Behandlingen i det kommunala programarbetet	64
	7.10.3	Länsstyrelsernas yttranden	65
	7.10.4	De centrala remissinstansernas yttranden . . .	66
	7.10.5	Regeringens beslut	69
7.11		Kommunikationer	69
	7.11.1	Riktlinjer och underlagsmaterial	69
	7.11.2	Behandlingen i det kommunala programarbetet	70
	7.11.3	Länsstyrelsernas och övriga regionala organs yttranden	71
	7.11.4	De centrala remissinstansernas yttranden . . .	71
	7.11.5	Regeringens beslut	73
7.12		Försvar	74
	7.12.1	Riktlinjer och underlagsmaterial	74
	7.12.2	Behandlingen i det kommunala programarbetet	74
	7.12.3	Länsstyrelsernas och övriga regionala organs yttranden	75
	7.12.4	De centrala remissinstansernas yttranden . . .	76
	7.12.5	Regeringens beslut	77
8.		Fullföljande av de geografiska riktlinjerna i programarbetet	78
	8.1	Inledning	78
	8.2	Kusterna	79
	8.2.1	Riktlinjer	79
	8.2.2	Behandlingen i det kommunala programarbetet	80
	8.2.3	Remissyttrandena	80
	8.2.4	Regeringens beslut	82
8.3		Öland och Gotland	84
	8.3.1	Riktlinjer	84
	8.3.2	Behandlingen i det kommunala programarbetet	84

		sid.
	8.3.3 Remissyttrandena	84
	8.3.4 Regeringens beslut	85
8.4	Fjällvärlden	87
	8.4.1 Riktlinjer	87
	8.4.2 Behandlingen i det kommunala programarbetet	87
	8.4.3 Remissyttrandena	87
	8.4.4 Regeringens beslut	89
	8.4.5 Naturvårdsverkets och planverkets utredning angående vildmarksområdena i fjällvärlden m. m.	90
8.5	Älvdalarna	91
	8.5.1 Riktlinjer	91
	8.5.2 Behandlingen i det kommunala programarbetet	91
	8.5.3 Remissyttrandena	91
	8.5.4 Regeringens beslut	92
	8.5.5 Beslut angående vattenkraftfrågorna vid 1975 års riksmöte m. m.	92
8.6	Vissa inlandsområden m. m.	94
	8.6.1 Riktlinjer	94
	8.6.2 Behandlingen i det kommunala programarbetet	94
	8.6.3 Remissyttrandena	94
	8.6.4 Regeringens beslut	95
9.	Regeringens beslut län för län	97
	9.1 Inledning	97
	9.2 Stockholms län	98
	9.3 Uppsala län	100
	9.4 Södermanlands län	101
	9.5 Östergötlands län	103
	9.6 Jönköpings län	104
	9.7 Kronobergs län	105
	9.8 Kalmar län	106
	9.9 Gotlands län	109
	9.10 Blekinge län	111
	9.11 Kristianstads län	111
	9.12 Malmöhus län	113
	9.13 Hallands län	115
	9.14 Göteborgs och Bohus län	117
	9.15 Älvsborgs län	120
	9.16 Skaraborgs län	122
	9.17 Värmlands län	124
	9.18 Örebro län	127
	9.19 Västmanlands län	128
	9.20 Kopparbergs län	130
	9.21 Gävleborgs län	133

Prop. 1975/76:1	217
	sid.
9.22 Västernorrlands län	134
9.23 Jämtlands län	135
9.24 Västerbottens län	137
9.25 Norrbottens län	139

Föredraganden

10.	Inledning	142
10.1	Bakgrund till redovisningen av programarbetet. Riksdagens behandling	142
10.2	Programarbetet i relation till andra delar av den fysiska riksplaneringen	143
10.3	Fortsatt fysisk riksplanering	144
11.	Programarbetets genomförande och resultat	145
11.1	Allmänna synpunkter	145
11.2	Programarbetets betydelse bl. a. för den översiktliga kommunala planeringen	147
11.3	Programmaterialet som underlag för verksamheten under planeringsskedet	149
11.4	Arbetet med att fullfölja programmen under planeringsskedet	151
11.4.1	Allmänt	151
11.4.2	Arbetsfördelning m. m.	152
11.4.3	Tidsplan för och redovisning av planeringsarbetet	153
11.4.4	Informationsfrågor	154
11.5	Vissa principfrågor om riksintressen, riktlinjer m. m.	155
11.6	Behandlingen av vissa verksamheter	159
11.6.1	Allmänt	159
11.6.2	Jordbruk	159
11.6.3	Skogsbruk	162
11.6.4	Industri	163
11.6.5	Flygplatser	173
11.6.6	Försvar	174
11.7	De geografiska riktlinjerna m. m.	175
11.8	Lagstiftningsfrågor	179
11.8.1	Erfarenheter under programarbetet beträffande genomförandemedel m. m.	179
11.8.2	Översyn av planlagstiftningen	180
12.	Hemställan	181
13.	Beslut	182

Bilagor

sid.

Bilaga 1 Allmän PM 1975-02-20 i anslutning till regeringens beslut om fullföljande av riktlinjer för den fysiska riksplaneringen 183

Innehåll

1	Allmänt om programarbetets utfall	183
2	Förslag till allmänna utgångspunkter för planeringsarbetet	185
	2.1 Ansvarsfördelning i det fortsatta planeringsarbetet	185
	2.2 Tidsplan för och redovisning av planeringsarbetet	186
3	Behandlingen av vissa verksamheter	188
	3.1 Inledning	188
	3.2 Jordbruk	188
	3.3 Skogsbruk	190
	3.4 Fiske	191
	3.5 Renskötsel	192
	3.6 Rörligt friluftsliv, vetenskaplig naturvård och kulturminnesvård	192
	3.7 Fritidsbebyggelse	195
	3.8 Resurskrävande och miljöstörande industri	196
	3.9 Kommunikationer	198
	3.10 Försvar	199

Bilaga 2 Regeringens beslut angående Skaraborgs län 201

Karta 1 Områden som berörs av geografiska riktlinjer m. m.

Innehåll

a)	Nationalparker	
b)	Av statsmakterna fastlagda geografiska riktlinjer enligt den avgränsning som programarbetet m. m. lett fram till	
c)	Områden för vilka regeringen i besluten om programmen för den fysiska riksplaneringen har föreskrivit särskild redovisningskyldighet av planeringsåtgärderna	
d)	Av regeringen i prop. 1975:46 föreslagna primära rekreationsområden	

Karta 2 Områden av riksintresse för vissa verksamheter

Innehåll

a)	Områden av riksintresse för den vetenskapliga naturvården	
b)	Områden av riksintresse för det rörliga friluftslivet	
c)	Kulturhistoriska miljöer av riksintresse	
d)	Större områden av betydelse för kulturminnesvården	
e)	Primära intresseområden för jordbruket, prioritetssklass 1 och 2	